

NATALIA PREJBEANU și LUCREȚIA PLATAMONA
PROFESOARE TITULARE DE LIMBA ROMÂNĂ

CARTE
DE
LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU
CLASA II-A

ȘCOALELOR PROFESIONALE, DE MESERII ȘI INDUSTRIALE

APROBATĂ DE ONOR. MINISTER AL INSTRUCȚIUNII
CU ORDINUL No. 432/930

EDIȚIA I

TAXA
TIMBRULUI DIDACTIC
DE 5%

SA PLATIT DIRECT CASEI
CORPULUI DIDACTIC
CONFORM DECIZIUNII
No. 6516/929

INVENTAR
2020

LIBRAR GRATUIT
BIBLIOTECĂ ȘI CĂRĂRI

EDITURA NAȚIONALĂ ȘI CIOARNEI
BUCUREȘTI

Biblioteca Centrala

L129261160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

NATALIA PREJBEANU și LUCREȚIA PLATAMONA
PROFESOARE TITULARE DE LIMBA ROMÂNĂ

CARTE
DE
LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU
CLASA II-A

ȘCOALELOR PROFESIONALE, DE MESERII ȘI INDUSTRIALE
(BĂIEȚI ȘI FETE)

APROBATĂ DE ONOR. MINISTER AL INSTRUCTIUNII
CU ORDINUL No. 432/930

EDITIA I

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
— SIBIU —
INVENT. 3 FEB 1986

TAXA
TIMBRULUI DIDACTIC
DE 5%

SA PLATIT DIRECT CASEI
CORPULUI DIDACTIC
CONFORM DECIZIUNII
No. 6516.929

Facultate de Inv. superior Sibiu
Nr. 53-109. 19 78.

EDITURA-NATIONALA-S CIORNEI
BUCUREȘTI

ACUL ȘI BAROSUL

Acul. Moșule ! De ce ești zurbagiu ? Te sfădești ne-
conținut cu soră-ta nicovală. Țipăți și faceți larmă
de-mi țiuc urechile. Eu lucrez toată ziua și nimeni
nu-mi aude gura.

— Iacă mă !... da de unde ai eșit păcală ?

— De unde am eșit, de unde n'am eșit, eu îți spun
că nu faci bine ceeace faci.

— Na !... „Vorba ceea. a ajuns oul mai cuminte de-
cât găina”. Măi băete, trebuie să știi că din sfădeala
noastră ai ieșit; și-apoi tu ne cauți pricină ?

— Mă rog iertați-mă; că dacă n'ar fi fost focul,
foalele, pleastura și omul care să vă facă și să vă
dea nume, ați fi rămas mult și bine în fundul pământ-
ului ruginite, ca vai de voi.

— Măsoară-ți vorbele, băete ! Auzi soră nicovală,
cum ne râde acușorul ?

— Aud dar n'am gură să-i răspund; și văd, dar
trebuie să rabd.

— Vorba ceea soro „șeade hârbu 'n cale și râde
de oale !” Măi pușchiule ! ia să vedem ce-ai făcut tu
mai mult ca noi ?

— Ce am făcut și ce fac, îndată ți-oiu spune; —

Ca să nu lungesc vorba, hainele bărbătești și fe-
meești, din creștet până în tălpi și alte nenumărate
lucruri frumoase și scumpe, fără de mine nu se pot
face. Mergi la croitor, intră în bordeiu, sue-te în pa-

Iată, ai să mă găsești. Fetele mă pun în cutiuțe aurite, mă înfig în pernuțe de mătase și îngrijesc de mine ca de un mare lucru.

— Dar în stogul de fân nu vrei să te puc mitite-lule?

— Nici în stogul de fân, dar nici trântit într'un ungher al fierăriei, ca tine. I-a spune-mi. Te mai ia cineva în mână decât fierarul ?

— Ia ascultă, te prea întreci cu șaga picuile!

Dacă șezi la cînste și toți îngrijesc de tine, cum zici, de ce le împungi degetele?

— Da împung pe cască gură cel somnoros, pentru că voesc să iasă din mâna lui, prin ajutorul meu, multe lucruri folositoare și frumoase.

— Măi, da bun ești de gură!

— Și de gură, da și de lucru.

— Ei bine, tu mi-ai înșirat verzi și uscate: ia stai să-ți spun și eu pe ale mele: toporul, barda, ciocanul, cleștele, vătraiul și nenumărate unelte și mașini de fier, unele de o mărime uriașă, iar altele mici și bicicnice ca tine, pututu-s'au face, până n'au trecut printre nicovală și ilău ?

Casa, biserica, corabia, puștile, trenurile și alte lucruri nenumărate, așa-i că n'ar fi de nu eram eu?

Tu îmi spui de haine frumoase ; eu ți-oiu spune de coasă, de secere, de sapă și de plug. Tu îmi spui mai mult de frumos, eu ți-oiu spune de cele neapărat trebuincioase.

— Mă faci să te apuc iar la scărmanat, moșule baros. Haine i-au trebuit omului întâi. Căci nu eră să umberle cu pielea goală și desculț ca găștele.

— Te-ai incurcat în socoteli, măi băete; da de mîncare și casă i-au trebuit omului întâi și apoi haine frumoase cum zici tu. Cu rufe de ale tale îți ghiorăesc mațele de foame. Ai auzit vorba ceea că: „Golătatea înconjură, iar foamea dă deadreptul”.

— Mă! da ruginit mai ești!

— Ruginit cum sunt eu, v'am făcut și trebuie să ascultați de sfaturile mele.

— Așa este, dar te prea lauzi: las' mai bine să te laude alții. Și tu faci trebi bune și eu, numai atâta că tu faci lucruri mai din topor, eu mai delicate; tu sezi totdeauna cu fierarul cel uns de cărbuni, iar eu șed eu croitorul și eu tot felul de persoane.

— Iar ai început, ghibirdie fudul și guraliv. Croitorul tău trebuie să împungă, mai mult de zece ori, până când fierarul meu mă ridică odată; croitorul tău rupe altădată pe zi câte zece ace, fierarul însă mă are pe viață.

— Moșule, ești bătrân și multe mai știi, fie pe-a dumitale.

— Bine, mititelule! Ia acum ai venit de acasă. Zi mai bine că industria și meșteșugurile noi le-am adus în lume: că bogățiile cele mari nouă se datoresc.

— Mi-ai zis ruginit și ți-ai zis cioplit: mie îmi pare bine că strănepojii mei să fie mai ciopliți decât mine: eu timpul se cioplese toate.

Numai nu vă fuduliți și nu uitați obârșia voastră.

Ioan Creangă

FURNICA

În mahalaua Tătărașilor toți îl cunoșteau pe Ioan Cuhulea. Născut și crescut acolo trăind cincizeci de ani în șir numai pe locul acela, nici nu putea fi altfel. Copii dela vârsta de șapte ani, când prindeau să învețe carte, pe lângă școală știau unde-i biserica și casa lui Cuhulea. Dintr'un bordeiaș mic, locuința Cuhuleștilor la început, astăzi moșneagul clădise din munca lui, patru odăițe cu pereții îmbrăcați pe dinafară într'o perdea de iederă care flutură la cea mai

mică bătaie a vântului ca un fald de steag. Și cum eră pe un vârful de dâmb din orice parte a Tătărașilor puteai privi drept în ograda lui Cuhulea.

La început Cuhulea a fost un paracliser un șir întreg de ani, apoi la bătrânețe s'a lăsat și acum stătea să se odihnească. Eră un om scurt, purta mustățile rase și cum eră spân mai nu i se cunoșteau nici sprâncenile. Eră morocănos, rar intra în vorbă cu cineva și atunci două trei vorbe de schimbă. în porțiță, apoi repede se trăgea ca ariciul în ograda lui.

De câte ori treceai pe la dânsul, îl vedeai printre pârmaalăc, stând pe vârful picioarelor, privind vreo floare din grădină sau la vreo găină ce scurmă. Asta eră patima lui Cuhulea : să privească îndelung la ceva. Stătea ceasuri întregi în fața unui trandafir sau a unei garoafe. Știa fiecare floare când s'a desfăcut din boboc și aproape vedeă crescând ori ce tulpină din grădina lui. Urmăria cu ochii lui rotunzi toate vietățile din ogradă: știa că găina „bogheta” se ceartă cu „sura” o nadoleancă pestriță la pene și se băteau până la sânge. Cunoșteă pricina dușmăniei dintre câinele lui și cel al vecinului.

Nu eră frunză care să cadă, nu eră grăunță care să se usuce fără ca moșneagul să nu se întrebe și să nu cerceteze cum și ce fel se întâmplase lucrul.

Și din pricina asta îl știau toți de frică. Dar mai dragă ca toate îi eră dragă lui moș Cuhulea o furnică.

Intr'o zi bătrânul luă un cuțit și se întoarse în grădină să sape la tulpina rozetei și dădă peste o furnică. O luă o puse într'un pahar apoi o așeză pe masă și-i dădă mâncare, — și plecă. Dar furnica venea regulat să-și ia fărâmitura de pâine pusă în acelaș loc de moș Cuhulea. Ii eră drag bătrânului să o privească cum venea pe masa albă de lemn să-și caute hrana și cum fugea apoi cu piciorușele ei

mărunte pe lemnul geluit și curat. El o privi cum se făcea nevăzută cu coaja de pâine sub scândură.

A doua zi veniă căutând iute, mișcându-și cele trei bucați ale trupului ei, ca trei mărgele înșirate, iar dacă nu găsiă nimic, așteptă. Cuhulea îi asvârleă o bucățică de miez, pe care furnica îl luă și dispăreă.

Și așa în fiecare zi, dimineața și seara hrăniă gângania lăsată de Dumnezeu.

Iar aceasta alergă mereu iscoditoare, pentru a-și găsi hrana zilnică.

Em. Gârleanu

UN NEGUSTOR DE IMITAT

Să-ți spun cum un amic al meu a gonit pe negustorii străini cari se aflau în satul său, fără votul Cameriei, fără decret domnesc, fără primar, fără doro-banț și fără protest din partea consulilor? Un negustor străin aveă cârciumă, vindeă scump rachiu prost, jumătate apă, dres cu ardeiu și cu vitriol; vindeă vin oțelit dres cu spirt și-l vindeă scump; vindeă stambă și basmale putrede și le vindeă scump. Vasilică al meu a luat și el o casă în sat, a lipit-o bine, a îmbrăcat pereții frumos cu rafturi și cu hârtie de câte un sfanț sulul; a făcut astfel un local curat și vesel, pe când al străinului eră urît și necurat: a adus vin bun și neprefăcut, rachiu tare fără vitriol, a adus tot felul de marfă; vindeă toate acestea cu câte 20 și 30 la sută mai ieftin decât străinul și într'o dimineață negustorul și-a pus ce-i mai rămăsese în car și a plecat pe aci încolo. Negreșit că s'o fi dus și în alt sat, dar să ne închipuim c'ar fi pretutindeni câte un Vasilică, te întreb dacă străinul nu eră să treacă granița? Mai eră tot acolo și un meseriaș străin, care cumpără

piei, le argăsiă și cu trei croitori tot străini făcea cojoace.

Vasilică a cumpărat oi, a adus trei cojocari români dela Focșani, cari croiesc și cos cojoace și două fete, care le împodobesc cu mătăsurî și flori roșii, verzi, albastre; le fac mai frumoase și le vînd cu jumătate prețul, de cum le vindeă străinul, rîndu-i apa dela moară. Negustorul, văzînd că nu se mai învîrtește roata, a plecat într'o dimineață cu toată fabrica, s'a dus negreșit în alt sat, unde n'a găsit un Vasilică. Un alt negustor cumpără toată lâna din sat, o dă la femei de o torcea și o țesea, făcea postav de țară. Vasilică al meu i-a luat toate lucrătorele și toate țesătoresele, plătindu-le mai bine și în bani, iar nu pe marfă stricată ca străinul. Străinul, neputînd ține concurență, și-a strîns mult puțin ce avea și s'a dus și astăzi nu se pomenesc străini în sat la Vasilică.

I. Ghica

Explicări: decret=hotărîre domnească, ordin; protest=împotrivire, opunere; consuli= reprezentanți ai puterilor străine; sfanț=monedă veche austriacă care valora cam 90 bani.

LEGENDA RÂNDUNICII

Zice că sfînta Duminică a avut odată servitoare.

Și mergînd ea într'o zi la biserică a lăsat pe servitoarea sa acasă să-i gătească demîncare. Pe cînd s'a pornit ea la biserică, zise servitoarei sale să poțrivească astfel mîncările, să nu fie nici prea calde, nici prea reci, să fie numai bune de mîncat.

Servitoarea, cum a eșit Sfînta Duminică din casă s'a și apucat de fiert bucatele. Însă ea, după ce le-a

gătit de fier, a uitat să le pună, din bună vreme să se răcească, ci ea le puse în pripă, cu puțin mai înainte de a se întoarce sfânta Duminică dela biserică, și așa bucatele, din pricina aceasta, n'au putut să fie, după cum a spus sfânta Duminică.

Sosind acum sfânta Duminică și așezându-se la masă n'a apucat a îmbucă bine din bucate când s'a și fript dar știi, colea, cum se cade. Și frigându-se s'a mâniat și a început a blestemă și a zice:

— Dacă nu mi-ai făcut tu pe plac și pe cheful meu, să te prefaci în pasăre și să umbli de azi înainte, arsă și friptă prin locurile și prin țările unde va fi arșița cea mai mare, cum m'am fript și m'am ars și eu acuma.

Și cum a rostit sfânta Duminică cuvintele acestea, servitoarea deodată s'a prefăcut în rândunică și a sburât în lume. Și fiindcă sfânta Duminică a blestemat-o să umble arsă și friptă, de aceea, își face cuibul prin podurile caselor, unde e căldura cea mai mare și tot deaceea petrece ea numai prin țările acelea, unde sunt căldurile cele mai mari.

S. Fl. Marian

PLUGURILE

*Noroc bun ! Pe câmpul neted ies Românii cu-a lor
pluguri !*

*Boi plăvani în câte șase trag, se opintesc în juguri.
Brațul gol apasă 'n coarne; fierul taie brazde lungi
Ce se'nșiră bălătură ca lucioase, negre dungi.*

*Treptat câmpul se umbrește sub a brazdelor desime
El răsună'n mare sgomot de voioasă argățime,
Iar, pe lanul ce în soare se svântează fumegând,
Cocostârcii cu largi pasuri calcă rar și meditând.*

*Acum soarele-i l'amiază ; la pământ omul se 'ntinde,
Cârd de fete și neveste dela sat aduc merinde ;
Plugul zace 'n lan pe coaste, iar un mândru flăcăuș
Mână boii la izvoare și îi paște la imaș.*

*Sfântă muncă dela țară, izvor sacru de rodire,
Tu legi omul cu pământul într'o dulce înfrățire !...
Dar lumina amurgește și plugarii către sat
Hăulind pe lângă juguri se întorc dela arat.*

V. Alecsandri

VASILE ALECSANDRI

Vasile Alecsandri n'a născut la Bacău, anul 1819 în jurul revoluției lui Tudor Vladimirescu. Se trăgea dintr'o veche familie boierească din Moldova. Primele

studii le-a făcut în țară și apoi la Paris ; întors în țară împreună cu prietenii săi Negri, Kogălniceanu, Russo și alții au luptat pentru unire.

A scris în străinătate unde era cunoscut, a alergat pe la toți amicii țării noastre, arătându-le că țara dorește unirea, până a isbutit.

Avea un suflet ales, o minte ageră, a iubit poporul românesc, iar pe țaranul român îl cunoștea căci cu-

treeră munții pribegind prin sate, ascultă în mijlocul lor poveștile, doinele, cântecele bătrânești, horele.

A publicat aceste gândiri populare cari arătau așa de minunat sufletul țaranului român : aceste poezii populare sunt comorile neamului nostru. A descris

apoi natura și munca țaranului la țară într'o serie de poezii numite pasteluri. A scris versuri fermecătoare proslăvind vitejia ostașilor noștri în războiul dela 1877—78 cântând mărirea patriei, curajul și dragostea de tron și țară a soldatului român.

A mai scris piese de teatru de multă însemnătate. Toată viața a muncit pentru mărirea și fericirea țării românești.

La bătrânețe s'a retras la moșia sa Mircești, județul Bacău și a murit în anul 1890, unde este înmormântat.

PATRIA ȘI PATRIOTISMUL

Copii, ce e patria, ce e patriotismul ? Ce este acest sentiment, care răcolește toate puterile din om și în anumite clipe, îl ridică mai presus de existența lui și-l face să moară de bună voie pentru liniștea și mărirea unor urmași pe care nu-i va cunoaște și nu-l vor cunoaște ?

Patria este înlăuntrul nostru și o ducem cu noi și peste țări și peste mări, și numai când suntem departe și în singurătate, ne trec fiori amintindu-ne de unde ne-am rupt și nu găsim mângâiere decât în lacrimi. Patria nu e pământul pe care trăim din întâmplare, ci e pământul plămădit cu sângele și întărit cu oasele înaintașilor noștri. Când pomenim de Călugăreni, Rovine sau Valea Albă, ne cutremurăm ; uităm de noi și nu trăim decât în aceia cari au fost odinioară, ostași, căpitani și voievozi ! Un fulger de închipuire pe dinaintea ochilor și ne simțim întocmai în rândul plăeșilor, în fruntea oștilor, cu barda, cu ghioaga, cu buzduganul, sporind șirul eroilor cari ne-au apărat țările noastre ce se revarsă asupra zilei de astăzi.

Și simțim cum cresc batalioanele de soldați, esca-

droane de călărași și roșiori, înmulțindu-se cu voinici uscați, pletoși, cu ițari și cu sarici în spinare.

Visul acesta dispare. Și bucuroși primim constatările realității: generațiile ies una din alta și se duc pe rând, numai obârșia stă pe lume ca o matcă fără sfârșit! Patria nu vine dela pământ, nici din vreo lucrare a câmpului, nici din vreo închipuire ci dela părinți, moși și strămoși. Părinții, moșii și strămoșii ne sunt patria noastră; ei cari au vorbit aceeași limbă, cari au avut același dor, aceleași suferințe și aceleași dorinți sunt adevărata noastră patrie! Să ne închipuim Doamne ferește!—să ne închipuim că în urma unei nenorociri la noi n'ar rămâne decât vre-o 20.000 de cetățeni. Să ne închipuim că toți acești cetățeni ar fi de origine proaspătă. Nici unul băstinaș. Cam ce fel de patrie ar mai exista? Limba pe care ar vorbi-o n'ar fi decât un mijloc de a schimba lucrurile între ei. Fără trecut, fără buni și străbuni, fără eroi legendari, fără generali glorioși, fără cântăreți inspirați, fără morții lor în apropiere, cu părinții, moșii și strămoșii lor îngropați aiurea, n'ar mai fi decât un popor fără dragoste de patrie iar țara noastră ar fi pierdută.

În noi trăesc morții noștri: în voi vom trăi noi: voi veți trăi în urmașii voștri. Orice am face nu scăpăm de legea de aramă, care ne apleacă fatal în fața trecutului.

Patria și patriotismul sunt în primul rând de domeniul instinctului. Sufletul omului nu se prinde cu lupa și cu microscopul.

Pe la 1868, eram copii și ne jucam d'a soldații pe ulița Vergului. Toți eram în „uniformă” mai toți în cămăși cu gâtul gol, cu picioarele goale, sgâriate și rănite cu cioburi de sticlă. Toți cu nuiiele ca niște săbii. În frunte Trică al găitănarului, — mult mai mic ca noi — cu o tobă enormă, legată cu o baieră pe după gât, un fel de vas de tinichea, ruginit și scofâlcit de unde

o găsisse nu știu — pe care o bătea cu două bețe, scrâșnind din dinți — o bătea cu atâta furie că-i scânteiau văpăi din ochi.

Trică toboșarul eră sufletul nostru în marșurile pe care le făceam de dimineța până seara. Trică toboșarul aveă o patrie de apărat și o apăară dând semnalul, în zile de sărbătoare, la revărsatul zorilor. Aveam o patrie și nimeni nu ne pomenise de patrie. Noi existam în ea, ea există în noi. Noi ne preparam fără să știm, fără să vrem, instinctiv, ca să ne punem în serviciul patriei, despre care nu aveam nici o idee, nimic, absolut nimic.

Într'o zi căzû greu bolnav Trică toboșarul. Eu mă furișai să-l văd. Eră singur. Și s'a ridicat pe jumătate din plapumă și mi-a întins mâna. Ardeă ca o sobă încinsă.

Și mi-a zis cu glas domol:

„D'oiu muri, tu s'o iei din cuiu și s'o bați bine”. Și două lacrimi curseră din ochii lui albaștri de roșcodan.

Soarta ne-a despărțit ; cu într'o parte, el în alta. Nu l-am mai văzut.

După patruzeci de ani, într'o zi, treceă pe podul Mogoșoaci un alaiu solemn. Muzici și soldați. Armata pierduse pe unul dintre cei mai străluciți coloneli de stat major și pe un aghiotant regal. Eră Trică toboșarul de altădată ; eră colonelul Trică Antonescu !

Copii, dacă comparați pe un plăeș din munții Moldovei sau ai Munteniei, cu un cărturar plin de învățătură, la ce rezultat ați ajunge din punctul de vedere al patriei și al patriotismului ?

Veți auzi pe omul cult vorbind despre patrie, despre datoriile cetățeanului față de ea, dar nu veți înțelege din cuvintele meșteșugite ale lui mai mult decât ați înțelege din mușenia plăeșului din Moldova sau din Muntenia. Plăieșul tace și-și face datoria. Alții s'o

cânte. El o va apăra ! Cum furnicile și albinile adună din toate părțile pentru îmbelșugarea comunității, așa și oamenii strâng, adună, lasă moștenitorilor, și în realitate îmbogățesc patria. Furia cu care albinile mor pentru apărarea stupului este imaginea cea mai vie a oamenilor în războaiele deslănțuite... Stau alături, luptă alături și mor alături, cuprinși de puterea morții glorioase pentru patrie.

B. Delavrancea

ROATA LUMII

Pe drum, cum veneam dela pădure, am ajuns pe moș Lupu tovarășul meu de vânătoare care pe lângă multe altele mi-a spus și povestea „Roata Lumii”.

Cică a fost odată ca niciodată că de n'ar fi fost, nu s'ar povesti. Însă a fost de mult tare, tocmai când se potcovea purecile cu 99 oca de fier la un picior și tot i-se părea ușor.

A fost odată un împărat rău la inimă și cu mașele pestrițe de nu mai avea pereche în lume.

Împărăția lui cu a patru împărați se mărginea. Cu toți trăia rău și se dușmănia. Pornind războiu în contra lor, reuși să-i învingă pe câte patru. Le luă împărățiile, iar pe dâșii prinzându-i îi aduse la palat, unde îi munea și îi chinua și își bătea joc de ei în modul cel mai neomenos.

Plin de mânie și îngânfat că a eșit biruitor, avea gust ca în fiecare zi să iasă la preumblare cu trăsura, cel puțin de trei ori, însă trăsura să nu fie trasă de cai, ci de cei patru împărați. De aceea le făcuse hamuri frumoase și hățuri poleite cu aur. Avea mare plăcere să-i măie singur, să-i hățuească și să-i svichiue cu biciul.

Plimbându-se așa într'una din zile cu trăsura prin oraș, un împărat din cei înhămați dela roata dinspre

stânga, se uită mereu înapoi. Deși îl biciuia într'una dânsul tot nu-și întoarse capul. Aceasta îl supără mult pe împărat și de aceea se întoarse îndată la palat și punând să-i deshame, chiamă la dânsul, pe cel ce se uită înapoi. Cu un ton aspru îl întrebă :

Pentru ce te uitai înapoi la mine când trăgeai la trăsura?

— Nu mă uitam la Măria Voastră, ci mă uitam cum se învâртеа roata trăsurei.

— Dacă-i așa, apoi du-te !

— Neînțelegându-i răspunsul nu-i dete nici o atenție.

Într'o altă zi ducându-se la biserică să asculte la prohodia unui mort, între altele cetite de popă, aude și cuvintele acestea.

Cum împăratul, cum ostașul, cum bogatul, cum săracul, cum dreptul, cum păcătosul.

Infuriindu-se eși afară supărat și porni spre palat, unde ajungând, trimite un aghiotant să-i aducă numaidecât pe popa. Într'o clipă popa fu adus.

Răstit îl întreabă :

Bine părinte, cum îndrăsnеști să spui oamenilor că: cum împăratul, cum ostașul, cum bogatul, cum săracul, cum dreptul, cum păcătosul.

— Da înălțate împărate așa-i scris în carte, poftiți de cetiți dacă nu credeți.

Văzând împăratul că așa-i scris în carte, își mai potoli furia și zise:

— Să ștergi aceste cuvinte părinte, du-te. Să nu cumva să te mai aud că le spui înaintea oamenilor. Cine le-a scris a fost un nebun, căci se mai poate ca împăratul să fie ca și ostașul și bogatul ca și săracul ? Niciodată.

Popa nu mai lungi vorba, ci mulțumind lui Dumnezeu că a scăpat cu viață, deoarece îi știа răutatea, se duse.

Dumnezeu, îngrijitorul a toată lumea și văzătorul a toate, văzând și purtarea acestui împărat, nu-i plăcù de loc și de aceea se hotărî a-l aduce la cunoștința binelui și al răului. Așa într'o zi împăratul ducându-se cu trăsura trasă de cei patru împărați la gârla de lângă stânele ce aveà pentru a se scălda : în timpul când se bălăceà în apă, ingerul Gavril prefăcându-se în chipul lui, se îmbracă cu hainele de pe mal și suindu-se în trăsură, porunci să-l ducă la palat.

Săturându-se dânsul de scăldat eși din apă. Căutând hainele să se îmbrace, nicăerea. Îmbodolindu-se cu o prostire 1) se duse la trăsură. Trăsura nicăerea.

— Mă !!! ce să fie asta zise și supărat foc porni spre stână. Cum îl zăriră câinii tăbăriră pe el mai să-l pună la pământ.

Ciobanii auzindu-l țipând, eșiră să-l apere. Dânsul începe a-i înjură și batjocori, că dece n'a luat seama că le vine stăpânul.

— Ce stăpân mă, începură ciobanii. Ești nebun ?

Împăratul nostru a plecat cu trăsura mai adineaură... Te faci prost ?.. Vrei să ne înșeli. Noi vrem să te apărăm de câini și tu țipi ?.. Stai să-ți dăm noi șarlatane !

Îl luară ciobanii la bătae și-i dădură drumul numai cu o leacă de suflet.

Bătut măr, porni spre palat. Ajungând acolo, când să intre înăuntru, santinelele îl îmbrâncesc și-l opresc de a intra înăuntru.

— Cum ? nu mă cunoașteți, voi, că sunt împăratul ?

— Nu mincinosule... Împăratul nostru e în palat ! Tâlharule, marș deaicea că te străpungem acuș cu săbiile !

Începù a plânge și a se rugà, degeaba. Nici nu voiau să se uite la el, luându-l drept nebun, mai ales că erà numai cu pielea îmbodolit în prostire.

În apropiere de palat, era o rudă a sa, o cucoană, bogată tare, cu care dânsul trăia foarte bine.

Trecând un om sărac pe acea stradă cum îl văzu se puse în genunchi înaintea lui, îl rugă să se ducă la cucoană și să-i spună că: împăratul voeste să vorbească cu dânsa, și că dacă îl primește în acest scop.

Omul, văzând atâta rugămințe, se duse, și ajungând la cucoană, începe :

— Cucoană ! Un cerșetor m'a trimis să vă spun că e împăratul și că să binevoiți a-l primi să vă vorbească ceva.

— Fugi mă prostule ! Ce împărat. Te-a amăgit. Împăratul e în palat, chiar acumă viu dela el, trebuie să fie vre-un nebun. Întorcându-se omul și spunându-i ce a zis cucoana, deodată îl podidiriă lacrămile.

O ! Doamne ! Cu ce ți-am greșit ție de mă năpustești așa de tare ?

Ajuns la aman, își aduse aminte și de Dumnezeu.

Tocmai, când era în gradul cel mai mare al supărării, îngerul Gavril, chemând un aghiotant, îi zise:

Du-te și adu cerșetorul acela încoace, arătându-i-l cu degetul.

Într-o clipă fu adus.

Intrând înăuntru, îngerul îl apucă de mână și începù a-l muștră zicându-i:

— Eu sunt îngerul Gavril. Am fost trimis de Dumnezeu, să te fac să suferi cele ce ai suferit, pentru a crede și tu suferințele supușilor tăi.

— Ce crezi că puțin sufereau împărații ce îi înbămai la trăsură și îi biciuiai cu biciul făcând atâta haz ?

— Unul din ei ți-a spus că se uită la roata trăsorei cum se învârteste. Dar te-a amăgit, căci dânsul se uită la roata lumii, care se învârteste ca și a trăsorei. Și se gândeă că răul și chinul ce-l sufereă te va ajunge și pe tine vreodată.

Tu nu l-ai înțeles. Asemenea n'ai înțeles nici cuvintele ce-ai pus de le-a șters popa din carte, căci spune-mi :

— Cu cât erai mai superior santinelelor, care necunoscându-ți rangul, te-au îmbrâncit, când voiai să intri în palat. Cu cât erai mai superior cerșetorului ce l-ai trimis înaintea cucoanei bogate care n'a voit să te primească la vorbă ?

Prin urmare, rău și fără cale te-ai crezut mai mult decât trebuie.

— N'ați hainele, îmbracă-te cu ele. Rămâi iarăși pe tronul tău, dar bagă de seamă să fii altfel decum ai fost.

Cu aceste cuvinte, îngerul se făcu nevăzut.

„Gr. N. Coatu“

MĂGARUL ȘI OGLINDA

*Un măgar nerod și care cu vreo câșiva ani în urmă
Viețuise lângă turmă
Când eră silit să care
Pe spinare
Mii și sute de samare
Nu știu cum prin ce întâmplare
A ajuns.
La coamă tuns,
Cu pomadă parfumată pururi uns.
A ajuns în scurt bogat
Și de necrezut, dar totuși foarte adevărat.
Invitat prin mari saloane
De boieri și de cucoane.*

II.

*Dar măgarul indispus,
Li privea pe toți de sus.*

*Căutând mereu s'arate cu îndrăzneală fără pereche
 Că-i boier de vișă veche.
 Deși gesturile-i toate, totdeauna de gust prost
 Spunea lumii pe de rost,
 Ce fel de boier anume eră el și cine a fost.
 Intr'o zi însă măgarul îngâmfat și crai de ghindă
 S'a întâlnit și c'o oglindă,
 Iar oglinda îndrăzneală,
 Numai drept știind să spună ci-că iar fi zis în față : —
 Ifosul îți e în zadar.
 Că, oricât de mult te-ai crede
 Și fi-ai pune pe vestminte, aur și mărgăritar
 Cîn' te aude și te vede,
 Alceva nu poate crede că poți fi decât măgar !
 Eu măgar ? răzni măgarul, năpustindu-i-se în glaf
 Și c'o singură copită el făcu oglinda praf.*

.

IV

*— Ah ! a suspinat oglinda, trecând dincolo de viață :
 Adevărul, totdeauna doare, când e spus în față.
 Și, oricât te știi pe lume neîntinat ca albiu nuferi.
 Omule când faci ca mine, pregătește-te să suferi.*

Vasile Militaru

IOAN ROATĂ ȘI VODĂ CUZA

Intre țărani frunțași, cari au luat parte împreună
 cu boieri, cu episcopul și Mitropolitul țării la „Divanul Adhoc” din Moldova, în 1857, eră și moș Roată,
 om cinstit și cuviincios cum sunt boierii de pretutindeni.

Numai atâta, moș Roată, după câte văzuse și după
 câte păfise el în viața sa, nu prea puneă temei pe vorbele boierești și aveă gâdiliciu la limbă : adică spunea

omului verde în ochi, fie cine o fi, când îl scormolea ceva la inimă.

— Aşa este țăranul, nu prea ştie multe. Şi moş Ioan Roată, fiind țăran, cum v'am spus, deşi se învrednicise a fi acum printre boieri, nu avea ascunzători în sufletul său.

În „Divanul Adhoc” din Moldova erau boieri de toată mâna: şi mai mari şi mai mici, şi mai bătrâni şi mai tineri, şi mai învăţaţi şi mai neînvăţaţi, cum îi apucase timpul.

Între aceşti din urmă erau de alde Alecu Forăscu poreclit şi Totoloiu, Grigore Cuza şi alţi câţiva de alde aceştia cari ţinându-se de obiceiurile strămoşeşti, în toate sărbătorile ascultau cu evlavie slujba bisericească dela început până la sfârşit, cântând şi cetind la strană deavalma cu dascălii şi preoţii bisericii : iar, la zile mari, ca să le tenească veselia, împărţeau bucată de pâine cu orfanii, cu văduvele şi cu alţi nevoiaşi, cum apucase din părinţi. Atâta i-ajungea capul, atâta făceau şi ei pe vremea lor. Dumnezeu să-i ierte şi să-i odihnească, unde or fi acolo, că bune inimi mai aveau.

Dar să ne întoarcem iar la „Divanul Adhoc”. Aici, ca în toate adunările de felul acestora, se făcea vorbă multă; şi eră lucru firesc să se facă, fiind luptă între timpul de faţă cu cel trecut pentru cea mai dreaptă cauză a neamului Românesc : „Unirea”, „sfântă uni-re”. Întâi în una din zile, cum vorbea frumos, un boier dintre cei tineri, iacă şi moş Ioan Roată sare cu gura :

— „Aveţi bunătate de vorbiţi mai Moldoveneşte, co-coane, să ne dumerim şi noi, căci eu unul, drept vă spun, că nu pricep nimica păcatele mele ! Un oarecare boier întâmpină atunci pe moş Roată, zicându-i cu glas poruncitor şi răutăcios :

— Da ce nevoie mare este să înţelegi tu, mojicule ? Tacă-ţi lioarba, dacă ai venit aci, că apoi... întoarce-ne-vom noi acasă ! şi nu ți-a lua nimeni din

spate, ce știu eu... auzi, obraznicule ? Tu, cu optzeci de mii de fălci pe moșie, și el, un gheorlan cu un petec de pământ, ia uite-te ce gură face alături de mine. Moș Roată, simțindu-se lovit până în suflet răspunde cu glas plângător :

— „Dar bine, cocoane, dacă v'a fost cu plăcere să pricepem și noi câteceva din cele ce spuneți D-tră, de ce ne-ați mai adus aici, să vă bateți joc de noi ? Ei, cocoane, cocoane ! puternic ești, megieș îmi ești ca răzeș ce mă gădesc, și știu bine că n'are să-mi fie moale, când m'oi întoarce acasă, unde mă așteaptă nevoile. Dar să nu vă fie cu supărare, ia palmele aceste țărănești ale noastre, străpunse de pălămidă și pline de bătăături, cum le vedeți, vă țin pe D-tră de atâta amar de vreme și vă fac de huzuriți de bine. Și mai mult de cât atâta: orice venetic în țara asta este oploșit de D-tră și-l priviți cu nepăsare, cum ne sugă sângele, și tăceți și-l îmbrățișați ! Numai noi vite de muncă, vă suntem dragi ca sarea în ochi !... Din mojici, din gheorlani, și dobitoci nu ne scoateți !... Dumnezeu să ne ierte și pe D-tră cocoane, dar adevărat așa este, v'ați deprins a lua focul totdeauna cu mâinile noastre cele mojicești... Și tot noi cei vinovați !

— „Sfânt să-ți fie rostul, moș Ioane, c'ai vorbit din durere, răspunse atunci coconul Alecu Forăscu, și sunt fericit că stai alături de mine. Decât un bonjurist cu o mână de învățătură, mai bine un țaran cu un car de minte. La aceste vorbe mulți dintre acești boieri s'au simțit atinși și cel cu pricina a rămas ca opărit. Iar Colonelul Alexandru Cuza a dat mâna prietenește cu moș Ioan Roată.

II

Insfârșit, după multe desbateri furtunoase urmate în „Divanul Adhoc” s'a încuviințat „Unirea”, și apoi

deputații s'au întors fiecare pela veștile lor. Peste câțiva ani după aceasta, trecând Cuza-Vodă spre București, a poposit în Adjud, unde l-a întâmpinat o mulțime de lume, ca pe un Domnitor.

Printre lumea ce se înghesuia, cu treabă, fără treabă, iată se zărește o hârtie fâlfâind pe deasupra capitelor mulțimii, în vârful unei prăjini. Cuza-Vodă, înțelegând că trebuie să fie vreun suflet necăjit, face semn să se deschidă calea. Și când colo, un țaran bătrân cade în genunchi dinaintea Domnitorului, sărutându-i mâna cu lacrimi în ochi și dându-i o hârtie scrisă pe toate fețele.

— „Hei, hei moș Ioan Roată prietenul și tovarășul meu cel vechiu din „Divanul Adhoc”, lucru negândit ! Ridică-te, moș Ioane, și spune fără sfială, ce durere ai ? Ți-a făcut cineva vrun lucru neajuns ? Moș Roată, văzând că, după atâția ani de zile nu l-a uitat Colonelul Alexandru Cuza și că l-a primit cu atâta bunătate, a început a plânge, cu hohot și a-l ruga să-i cetească hârtia. Vodă, fiind gata de plecare și văzând că hârtia lui moș Roată cuprinde multă polologie, zise cu blândețe.

— „Spune, moș Ioane din gură ce ai de spus, că mai bine am să înțeleg”. Atunci, moș Ioan Roată, venindu-și în sine începui să se jeluie după cum urmează :

— „Luminarea Voastră !

„Decând cu păcatul cel de „Adhoc” n'am mai avut o zi bună cu megieșul meu cel puternic, stăpânul unei moșii foarte mari, pe cari îl cunoști Măria-Ta. N'am gândit nenorocitul de mine, că dumnealui, un boier așa de bogat cu învățătură, să-și pue mintea cu unul ca mine, dela niște vorbe nesocotite ce le-am zis eu atunci într'un necaz. Numai Dumnezeu să-i dea sănătate și bine, dar amarnic m'a lovit în avere și în cinsle ! Crede, Măria Ta, că nici eu n'am fost așa de sec între cei de o seamă cu mine. Dar, de cum am

ajuns acasă, goană și prigoană pe capul meu, din partea boierului în tot felul.

„Întâiu și întâiu, a pus înadins pe feciorii boierești să-mi caute pricină și să mă ducă la sapă de lemn ; și aceștia, ca oameni fără judecată și pismași, făceau toate chipurile, sau ei deadreptul, sau prin alții, cum să dea vitișoarele mele măcar pe un pas pe moșia boierească ; și apoi, sub cuvânt că au făcut stricăciune, să mi-le poată ucide fără nici o cruțare ! Și astăzi ! împușcă-i porcii, mâine vacile și boii, poimâine că-ișorii, în altă zi i-ai oile dinapoi cu grămada și du-le la curte. Îți poți inchipui Mărita Ta, ce urgie eră pe capul meu. Văzând eu dela o vreme, că nu mai încetează cu jafurile, mi-am luat inima în dinți și m'am dus la boier să mă jeluiesc. Și boierul în loc de cuvânt bun, m'a scuipat drept în obraz, de față cu slugile sale și alți oameni care se aflau la curte, în cât am crezut, că a căzut cerul pe mine de rușine ! Ba încă m'a și amenințat că, altă dată, de mi-a mai călca piciorul în ograda boierească, arc să pornească să mă întindă la scară, și să mă bată cu biciu ! Și cu rânduiala asta, Măria Ta, în câțiva ani de zile m'a calicuit cu desăvârșire și mi-a ridicat și cinstea, care pentru mine a fost cel mai scump lucru ! Cuza-Vodă a stat neclintit și s'a uitat țintă la moș Ioan Roată, cât a vorbit el.

Și, când a isprăvit vorba, i-a pus două fișicuri de napoleoni în mâini, zicându-i cu bunătate: — Ține moș Ioane acest mic dar dela mine și întâmpină-ți nevoia de azi pe mâine, cum te-a lumina cel de sus, iar pe boier lasă-l în judecata lui Dumnezeu, căci el nu bate cu ciomagul. Lui moș Ioan Roată i se umplură din nou ochii de lacrimi și sărutând mâna lui Vodă ca semn de mulțumire, zice oftând :

— Dar cu rușinea cum rămâne?

— Iacă așa rămâne moș Ioane, zise Cuza-Vodă,

sărutându-l și pe un obraz și pe altul. în fața mulțimii adunate acolo.

-- Du-te și spune sătenilor dumitale. moș Ioane, că

pe unde te-a scuiat boierul. te-a sărutat domnitorul țării și ți-a șters rușinea.

I. Creangă

PRIVIGHETOAREA

— Ce ai, nene Iorgule ? Par'că ai fi supărat.

— Ei !...

— Ba nu zău, ți s'a întâmplat ceva ?

— Mi s'a întâmplat o ticăloșie... Nici nu știu cum să-ți spun. Știi că prin fundul curții mele trece iazul, iazul morilor. Când n'am ce face, dau cu undița la pește. Am acolo, în stânga scării (c'am făcut o scară pentru scăldat) o adâncătură, în care arunc în toate serile câte o bucată de mămăligă, ori câte un pumn de grâu fiert: nadă la pește... Și uneori mai ales acum primăvara, se dă bine; și prinz nu cine știe ce pești mari, dar însfârșit cleni, mreene... Am prins de multe ori și mai măricei, așa cât un cuțit de masă obișnuit... Tu nu ești pescar; n'ai dat cu undița niciodată... E plăcut... La mine, acolo e frumos de tot; o umbră deasă și răcoroasă și apa aia care curge lin printre sălcii ple-

toase... Să vii odată să vezi... Acum eu am undițe sistematice, de se strâng, se fac baston, dar aci în iaz nu le întrebuițez că sunt prea lungi... Iau câte o nuia de alun îi pun ață, plumb și cârlig și gata !; iar când plec de acolo, înfășor ața de nuia și o bag într'un tufiș de răchită.

În tufișurile astea și în sălbăticiile de pe marginea iazului vin privighetori și cântă toată noaptea... Foarte de multe ori, când stau liniștit la pescuit, vin săracile până lângă mine; aproape de tot să le prinzi cu mâna par'că ar fi oarbe: umblă după ouă de furnică și după râme... Ce e azi ?... Joi. Alaltăseară a venit pe la noi căpitanul Delescu cu nevastă-sa și am stat cu toții în pridvor să le ascultăm. Nu cântă una, cântau zece, cincisprezece ; răsună tot zăvoiu!... Și cum eră lună ca ziua și miroseă liliacul... am petrecut o seară... să-l întreb pe el... Mai ales una, chiar în grădină la mine într'o salcie pletoasă, cântă... Doamne, Dumnezeu!... De câte ori începeă făceă într'un fel nou. Încă Victorița nevasta Căpitanului, luase un condeiu să însemne cu vorbe toate feluritele sunete pe care le scotcă. Uneori făceă: fi, fi, fi, tiha! tiha!, chiu, chiu ! chiu ! clings !... iar când isprăveă într'o cascadă de triluri, zău dacă nu-ți veneă s'o aplauzi ca pe o primadonă... Și din crivină îi răspundeau altele... altele.

Frumoasă seară am petrecut, n'am s-o uit niciodată !

Pela douăsprezece, ne-au plecat musafirii iar nevasta căpitanului după ce ne-a zis nouă „bună seara” a făcut bezele înspre salcia pletoasă strigând „la revedere, puică pe mâine seară !”

Și au venit și aseară; dar în salcie nu mai cântă privighetoarea... Se auziă în zăvoiu dincolo peste iaz, o mulțime; aci însă nu.... Ne gândiam că poate și-a găsit soția și s-o fi dus după ea în zăvoi, și ne sileam s-o recunoaștem după cântec, da orică eră prea departe și nu puteam deosebî toate sunetele orică nu cântă

toate la fel, dar lucru hotărît, lipseă un sunet : n'auziam pe niciuna făcând clings, clings. Asta nu-l auziam şi să vezi dece ?

Azi dimineaţă neavând treabă mă scobor la gâră. Lăsasem în ajun undiţa acolo într'un tufiş... O caut : nimic. Zic... să ştii că mi-a furat-o cineva. Când mă uit mai bine văz mai departe pe jos. Dau s-o ridic : aia deşirată depe băţ şi încurcată în răchită. Mă iau după fir şi ce să văz ? Parcă şi acum mi se sfâşie inima. Lăsasem râma în cârligul undiţei, şi biata privilegiatoare umblând după demâncare a înghiţit cârligul undiţei. Sărăcuţa ! cât trebuie să se fi sbătut, cât trebuie să se fi chinuit. Acum eră moartă cu aripioarele închise : iar pe ochişorii ei ca două mărgele negre năpădiseră furnicile.

Pe legea mea ! Sunt aşa întâmplări absurde cari îţi turbură mintea, îţi sdruncină credinţa. Auz dumneata moartă : cu cârligul înfipt în guşuliţa acea care scoate sunetele alea dumnezeşti. Auzi dumneata cum am răsplătit eu păsărica aia nevinovată pentru că ne desfătase cu viersul ei. Când mă gândesc îmi vine nebulie : dar ştii nebulie... Ah ! ochişorii ăia negri pe cari năpădiseră furnicele !...

Al. Brătescu-Voineşti

CETATEA NEAMŢULUI

Dăm în şoseaua ce trece prin dumbrava de stejari, şi dela Coverga ne lăsăm la dreapta pe valea Nemţişorului, în satul Vânători şi ne oprim pe prundul Ozanei, sub malul râpos înalt, pe fruntea căruiă stă, ca o coroană, fantastica ruină a Cetăţii Neamţului. Urcăm pe jos, prin strâmtoarea uscată, spartă de puhoie, cărarea ce taie peretele din stânga, şi într'un sfert de oră suntem deasupra, la „porţile cetăţii”.

Se văd încă urmele şanţului de apărare ce ocoliă

zidurile pe dinafară. Între cei patru stâlpi dela intrare se întindea ziua peste șanț un pod de „piele de bivol” ; noaptea se strângea și rămânea castelul închis cu un brâu de apă. Deasupra porții și pe la colțuri se ridicau turnuri înalte cu ferestruie înguste, pe care căutau în vale ochii și sineșile *) străjerilor. Trufașa clădire își rânduiă încăperile în patru aripi

Mănăstirea Neamțului

mari, lăsând între ele o curte, în mijlocul curții o bisericuță, din altarul căreia pornia pe sub pământ, tainița scăpării, o hrubă boltită, ce răspundea departe, afară din cetate. Puternic înfipt în creștetul unui grind stâncos, având în spate întunecime de codru, în față prăpastie sub meterezuri înalte și vederea largă pe toată valea, cuibul acesta de vulturi, cum îl numesc legendele, a înfruntat, adesea, c'o mână de voinici, oștiri năvălitoare, și în 6 veacuri de nepătată mândrie o singură dată și-a deschis porțile fără de luptă și atunci nu unui cuceritor străin, ci falnicului Domn al tuturor Românilor, Mihai Vi-teazul.

Pustii și sparte de vremi se mai înalță câteva ziduri peste mormântul de ruini prăbușite în curtea cetății, pe ai cărei pereși au strălucit odinioară armele grele ale Cavalerilor de Malta. Inchid ochii și revăd cetatea întreagă. O pagină sfântă mi-se lămurește, ca și cum toate câte au fost s'ar smulge pentru o clipă din umbrele trecutului și ar îmbracă viața de atunci.

E noapte, și-i liniște. Deodată, pe cale s'aude un tropot de cal. În turn, străjerul sună din corn. Bate cineva la poartă. De sus se deschide o fereastră și întreabă Doamna îngrijată.

— Cine-i ?

— „Sunt eu”, răspunde un glas ostentit. „sunt eu, Ștefan, singur, rănit, învins”... Trezare sărmana Doamnă ; i se frânge inima de durere și de milă, că-i fiul ei cel care-i vorbește : ci cugetă că-i româncă și fiul ei este cel mai slăvit voevod al țării, și înăbușindu-și plânsul ce stă s'o podidească, îl roagă frumos să plece îndărăt, să buciume în munți să-și strângă plășii risipiți și să arate dușmanului cum știu să moară, când nu pot birui, stăpânii și apărătorii pământului acestuia.

Ce popor are în istoria lui o pildă mai mare și mai înălțătoare de jertfă și de iubire de patrie ? Îmbărbălat se întoarce Ștefan să-și reînchege oastea-i sfărâmată. Nici ostentit nu se mai simte, nici rana nu-l mai doare. Din nou se strâng arcașii în jurul viteazului, și pe când Turcii își socotesc planul, ca un stol de vulturi se lasă asupra lor, un vaet de moarte înfioară valea și cerul se întunecă tot, de atâta grozăvie. E a șaptea noapte de când Domnițele se roagă în genunchi, le picură lacrămile pe obraz, și chipurile lor par umbre sub slaba licărire a candeliei, se roagă neadormite, mama pentru fecior, soția pentru soț și amândouă pentru țară. Și iată de ce pe luncă un freamăt se ridică în tăcerea nopții. Tot mai aproa-

pe, tot mai lămurit s'aud sunete de corn și c
de biruință și tunete de glasuri strigând : „Tr.
Ștefan !”. Ca de un vis frumos se înviorează do.
tele, și scoală pruncii din somn, și-și umplu mâinile
cu flori și aleargă la poartă și plâng de bucurie,
primind în brațele lor pe marele Ștefan, lumina,
mândria, odorul sufletului lor.

Târziu se sting luminile în castel. E liniște acum
și fericire în tot cuprinsul. Șoptesc încă Domnițele
în iatac, mărită pare lumina candelii de sub icoane.

În odaia de alături, doarme ostentit biruitorul, temu-
tul Ștefan, gloria Moldovei.

Ce de lucruri n'ar ști să povestească, de ar avea
grain ruinele acestea. Când te gândești c'a fost atâta
viață aci... inimi cari s'au iubit, ochi cari au plâns,
viteji cari și-au vărsat sângele pe zidurile acestea !

La porțile acestei cetăți s'a strâns norodul răsvră-
tit, cerând lui Lăpușneanu capul lui Moțoc. Pe me-
terezele ei au stat dârzi în fața lui Sobieschi cei 19
plăeși, luptând c'o oaste întreagă, prețuindu-și fie-
care glonț ochind în căpetenii și făcând pe poloni
să creadă că-i o armată în cetate.

Din drumul ce se desparte la dreapta în spre Aga-
pia, ne uităm în urmă la zidurile cetății, mareaia
până și în ruina ei, și dela depărtarea asta, în forma
pe care i-a cioplit-o vremea, ni se pare că vedem
coroana lui Ștefan cel Mare.

Al. Vlăhuța

Explicări: sinețe = puști.

POVESTEA BUJORULUI

Eră odată un împărat și avea un fecior pe care îl
chemă Bujor. Împăratul eră acum bătrân și slab.
Om pașnic, nu ridicase oști împotriva nimănui, și

deaceea nu-și găsisese nici un dușman. Dar nu este om să nu-și aibă necazul lui. Împăratul avea și el unul.

Avea pe moșia lui un codru de brazi și molifji, în mijlocul căruia era un ezer stăpânit de iele și de stafii. Care cum intra în pădure, înapoi nu se mai întorcea de cât schimonosit : altul în căine, altul în măgar, alteori îl schimbau ielele în flori și buruene, ori îl calicea 1) de nu era om toată viața. Ca să vezi, făcea pe om de se îndrăgea de dânsule și-și râdeau de el ca de un nagâj 2). Împăratul de cum i-a răsarit băiatul, l-a și povățuit să meargă în toată împărăția, dacă are poftă, numai în codru de brazi să nu se ducă.

Într-o zi împăratul pică 3) la pat să nu se mai scoale și simțindu-și sufletul la gât 4), adună sfat și chemându-și feciorul, îi puse coroana pe cap și buzduganul în mână, semnele stăpânirii peste împărăție, și după ce îi mai dete mai multe povești, îi mai aminti și de ezerul cu ielele : „pe acolo să nu calci, dragul tatii, că ce-i păși cu nimeni n-ai împărți”, apoi își dădu sfârșitul.

Rămas singur, Bujor a jelit ce a jelit după moșneag și a început a-și căuta de treburile împărăției. Cea dintâi grijă a fost să vadă cele sate și târguri. A mers el într'un târg a mers în altul și a dat și prin părțile ezerului cu zâne. Și era pădurea aceea așa de plină de taină și așa de cuprinsă de cântece de pasări, că numai trecând pe lângă dânsa cădea omul ca adormit, iar în nopțile cu lună se auzea cântecul zânelor de te îmbolnăveai de dor și de vraje.

Și în toată pădurea, numai o cărare era și aceea făcute de ielele care veneau până la marginea pădurei și fugeau iară. Feciorul de împărat trecea tocmai pe marginea pădurei că se înfricoșase destul de cele ce îi spusese tatăl său, dar inima îl trăgea, măcar aerul răcoros al pădurii să-l soarbă, și-și zise, că doar

n'or fi zânele în toate zilele prin pădure să-l adoarmă și pe el. Dar cum trecu doar pe marginea pădurii, îl și prinse așa un somn și pe el și pe slugi și pe oștenii ce-i aveâ de pază, că poposiseră sub o poală deasă de stejari, se tolăniră toți pe iarbă și adormiră. Se făcù noapte, luna ieșise roșie ca focul și se tot înălță pe cer și ei tot dormeau.

Numai ce se auzi ca o adiere de cântec, și Bujor se trezi. Ascultă el, ce ascultă și inima îi începù să-i bată cu putere și parcă-l chinuia gândul să știe cine cântă.

Numai să vadă cel pușin. Și o luă printre copaci, încet, încet și într'un luminis numai se văzù înconjurat de zâne, frumoase și albe ca stanele de marmură albă, care și care începură a jucă rotindu-se în juru-i ca un vârtej. Când le văzù, se rușină și se făcù pe obraz ca focul. Una grăi: — Să-l facem măgar. Alta răspunse: — Ba nu, un bondar. Alta însă grăi: — Eu zic un vițel. Dar alta, cu o coroană de pietre scumpe pe cap, și care eră mama ielelor, răspunse:

— De fel, de fel! Eu zic, la rându-mi să-l facem o floare. Să nu poată de loc merge pe picioare. Apoi, înturnându-se spre Bujor, care stă uluit și cu inima sbuciumată de frică, îi zise, făcându-i un semn cu mâna: — „Așa să rămâie! Amin!”.

Și Bujor se prefăcù într'o floare roșie, roșie ca jarul mare și bătută ca un pământuf. Oamenii i-au zis „bujor” și bujor a rămas până în ziua de azi.

1. Dragoslav

Explicări: 1) lasă schilod; 2) pasări ce trăesc pe lângă bălți; 3) căzù; 4) gata să-și dea sufletul; aproape să moară.

STEAGUL NOSTRU

*E sdrenşuit bătrânul steag
De vânt, de ploaie şi de luptă
Dar sfânt atârnă de toiag
Mătasa-i falnică şi ruptă,
Prin vişore de fier şi foc
Năvalnicii vrăşmaşi să nfrunte
El a sburat din loc în loc
Cu şoimul glorios pe frunte*

*Sub prea sfinţitu-i patraşir
Primită a noastre oşti botezul...
Prin lungul veacurilor şi
Soldaşi înfioraţi de crezul
Isbândeii — visul unui neam —
În jurul lui făcut-au roată
Şi'n grele vremi, când sufeream
În el ne-am pus nădejdea toată!
Cu el în frunte am pornit
Voinici excaladând Carpaţii
Urcând pe creste de granit
Să desrobim de-apururi fraşii...
Iar şoimii codrilor cărunşi
Unind străvechile meleaguri
S'au înfrăşit pe culmi de munşi
Cu şoimii noştri de pe steaguri!*

*Privind drapelul românesc
A tresărit întreg Ardealul
Străvechi pământul strămoşesc
Văzù cu ochii idealul... ?
Părea 'n avântul uriaş
C'a învîiat Mântuitorul :
Pe cetăţue'n Făgăraş
Se înălţase tricolorul !*

*Pe cer ca un incendiu viu
Se desfăceà în falduri steagul
Suià pe ziduri la Sibiu
La Alba Iulia... şiragul
Ostaşilor ca într'un miraj
Urcà tumultosul iureş...
Şi steagul flutură la Blaj
Şi flutură în Maramureş*

*Măreş, sub fulgere de oţel
El prinse vechi cetăşi în salbă...
Hotinul l-a văzut şi el
Chilia şi Cetatea Albă!
Ca sfinte odăjdii ce ne păzesc
Pe veci hotarele ne leagă
Şi astăzi steagul românesc
Oblăduieşte şara întreagă!*

Mircea Rădulescu

O FEMEIE CARE A JURAT SĂ FACĂ AVERE

Casa Negrescu este o putere comercială şi politică.

Cereşi la Paris lămuriri asupra ei şi vi se va răspunde că fără pericol, oricine poate să-i dea 2 milioane de franci numai pe simpla semnătură a şefului casei.

Şi şeful casei este o femeie.

Femeia aceasta e de seamă. Inzestrată cu o minunată inteligenţă şi cu voinţă neclintită ; ea jurase odinioară că o să facă avere mare şi şi-a ținut cuvântul.

Fata unui modest lucrător pe la 1848, ea se mărită cu Ion Negrescu, care erà atunci lucrător la un mare brutar.

Cu mia de franci, pe care lucrătorul o dădù zestre

fetei sale, tânăra căsnicie închirie, cam îndrăzneț, o prăvălie și începî un negoț mic de brutărie. Bărbatul făcea aluatul, cocea pâinea, pe când femeia la contoar ținea casa. Prăvălia nu era închisă nici Duminica, nici sărbătoarea. Totdeauna prin geamurile dela galantar, între două piramide de pachete de biscuiți, se putea vedea chipul grav al doamnei Negrescu, împletind ciorapi de lână pentru bărbatul său și așteptând mușterii. Cu fruntea bombată și ochii mereu aplecați la lucru femeia aceasta părea icoana vie a stăruinței.

După cinci ani de muncă continuă și avînd un capital de 20.000 de franci, strânși ban cu ban, soții Negrescu coborîră dealul dela Montmartre și se instală în mijlocul orașului. Căpătaseră ambiția de a ajunge ceva și apoi avuseseră todeauna încredere în ei. Se așeză în strada Vavin, într'un magazin strălucitor de aurituri, împodobit cu oglinzi și al cărui plafon, pictat într'un chip viu, atrăgea numai-decât ochiul trecătorului. Vitrinele erau de marmură albă și comptoarul, unde era mereu stăpâna, avea o întindere prea mică pentru vânzarea care se îngărmădea în fiecare zi.

Afacerile mergeau bine și luaseră o dezvoltare întinsă. Din partea patronilor se vedea aceeași hărnicie și același spirit de ordine.

Cientela doar se schimbă. Ea era mai numeroasă și mai bogată.

Casa avea specialitatea franzeluțelor pentru restaurante. Ion învățase dela un brutar vienez secretul acestor bulgărași aurii, cari atîta stomacul cel mai plîpînd și cari așezați sub șervetul îndoit artistic, împodobesc așa de frumos o masă.

În vremea asta doamna Negrescu făcînd o socoteală cât câștigă morarii din făina ce o vînd brutarilor, voi să înlăture pentru casa ei acești mijloci scumpi și să-și macine ea singură grâul.

Ion, fricos din fire, se sperie când soția lui îi arată planul atât de simplu, pe care ea îl făurise. Obişnuit să asculte de voința aceleia pe care respectuos o numea patroana și cărcia nu-i eră decât primul ajutor, nu îndrăsnî să se opună.

Dar, tipicar din fire, tremură în sufletul său și zicea cu groază : „O să ne ruinăm, femeie”.

Patroana încercă să-l însuflețească cu încrederea sa. Nu reuși și își căută de treabă.

Eră o moară de vânzare în apropiere de Paris.

Ea o cumpără cu bani gata. Câteva săptămâni mai târziu brutăria din strada Vavin nu mai atârna de nimeni.

Afacerile luată din acel moment o întindere mare. Simțindu-se destoinică să conducă un comerț întins și dornică de a scăpa de sărăcia comerțului mic, doamna Negrescu, într'o zi se decisese să furnizeze pâinea pentru spitalele militare. Ea obținû aceasta și casa fu socotită printre cele mai de seamă. Oamenii cu greutate, văzându-i cum și-au luat sborul, ziceau: „Au ordine și muncesc”; dacă nu s'or poticni, au să ajungă departe. Patroana însă părea că are darul ghicirei, tot ce făcea mergea la sigur. În toate întreprinderile norocul eră pe jumătate cu ea. Simțea dela distanță pe faliți și niciodată casa ei n'a fost prinsă în vârtejul afacerilor rele.

După moara cea dintâiu, au venit altele ; apoi vechiul sistem s'a părut neîndestulător doamnei Negrescu. Voiă să meargă alături cu progresul și consiruî minunate mori cu aburi, cari strivesc acuma sub pietrele lor o sută de milioane de tone de grâu pe an.

Averea intrase cu pompa în casă. În 15 ani, prin minunile voinței și ale energiei doamnei Negrescu, venită din trista și anevoioasa stradă dela început, se găsea acum într'un mare palat.

Nu mai eră vorba de brutărie. De multă vreme prăvălia din strada Vavin fusese cedată unui ucenic al brutăriei. Doamna Negrescu se ocupă acum doar cu negoțul de făină. Ea porunciă pe piață, iar marii bancheri veneau la biroul ei și tratau cu ea ca putere la putere. Nu se făcuse mai mândră. Cunoștea prea bine belșugul și sărăcia, ca să mai fie trufașă.

Cum o știă lumea când și-a început negoțul, tot asemenea a rămas și în culmea bogăției sale.

EROINA DELA JIU (1916-1918)

(ECATERINA TEODOROIU)

În seara sângeroasei zile de 3 Septembrie 1917, într'o tranșee depe coasta ce se lasă din dealul Secului spre pâraul Zabăncioru, ofițerii și soldații Regimentului 43 și 59 se înnumără să facă socoteala vieților răpuse în lupta cruntă de peste zi. Mai departe, spre inamic, într'un adăpost sumar, câțiva oameni au rămas de veghie, cu armele îndreptate spre dușman. Izolați, oamenii sunt în primejdie sub întretăierea focurilor care se schimbă mereu între cei doi protivnici.

Din tranșeele din spate, un ofițer se ridică în picioare și chiamă stăruitor pe bravii soldați. Dar glasul ascuțit al tânărului ofițer atrage atenția dușmanului. O răpăială de mitralieră și trei gloanțe îi străpung corpul, care cade mort în fundul tranșeei.

Și câteva minute mai târziu pe brațele vânjoase ale soldaților, coboară la vale un trup mic și plăpând din care sburase sufletul vieții, pe când de-a lungul tranșeeilor regimentului aleargă din gură în gură vestea dureroasă, care turbură sufletele și brăzdează cu lacrimi fețele aspre ale luptătorilor.

— A murit duduia sublocotenent Ecaterina Teodoroiu !

Trei gloanțe de mitralieră veniseră la timp ca să așeze pe fruntea fetei dela Jiu, cununa nemuririi. Căci panteonul eroilor războiului nostru ar fi fost prea sever și sobru fără această floare gingașe, răsarită în vârtoarea bătăliilor spre a fi smulsă de suflarea vijelioasă a celei din urmă încăerări.

Pământul Gorjului, obârșie neseacă de energii românești, a zămislit sufletul minunat al fetei eroice ; amestec de duioșie feminină și de vigoare bărbătească.

În spitalul de răniți din Târgu-Jiului, cercetașa Ecaterina Teodoroiu leagă rănilor grozave cu degetele ei delicate și alină durerea cu îngrijiri dibace de infirmieră și cu cuvinte blânde de soră iubitoare. Sosește însă ziua mare de 14/27 Octombrie 1916.

Dușmanul e la bariera orașului. Mândria oltenească se revoltă la atingerea necurată și dă drumul celui mai înălțător spectacol.

De-alungul digului Jiului, în fața podului se ridică ca din pământ zidul apărătorilor improvizați. Atunci sufletul tinerei infirmiere își găsește cea de a doua întrupare.

Fetița plâpândă e în mijlocul luptătorilor ; ea-i îmbărbătează, le cară cartușe și pune însăși mâna pe arma omoritoare, cu care trage asupra dușmanului.

Acum, revelația s'a făcut. Precum pe vremuri Fecioara din Orleans, sub inspirația Sfintei Madone, apucase drumul de sacrificiu, care trebuia s'o aducă la desrobirea pământului patriei, tot așa eroina dela Jiu simte că e chemată să joace un rol mai mare decât acela de a lega rănille în spital. Ea ascultă îndemnul sufletului său de Gorjancă mândră, aruncă sorțul de infirmieră și apucă strâns pușca. De aci înainte va fi în mijlocul soldaților, vițează în luptă, neînfrănată la oboseală. La Bărbătești, în învălmășagul bătăliei disperate, e rănită greu și transportată într'un tren de ambulanță, dar își păstrează lângă ea arma de luptă care-i va fi tovarășe nedeslipită.

Vin zilele posomorâte ale molimei, zilele de nădejde ale refacerii, zilele de entuziasm ale victoriei. La Codăești, în zona de refacere, sufletul diviziei a 11-a — divizia dela Jiu — este un ofițer mic la statură, delicat și uscățiv la față, cu părul negru, tuns scurt, dar un vulcan de simțire și de avânt. Infiriera dela Târgu-Jiului, cercetașa neobosită dela podul Jiului, voluntara eroică dela Bărbătești, devenise „sublocotenentul onorific, Ecaterina Teodoroiu”, șeful unui pluton din compania a 7-a, regimentul 43 și 59.

Aşa voise ea să-şi servească ţara şi voinţa ei oţelită, pasiunea ei arzătoare, a impus şi a înfrânt legile şi regulamentele pe cari oamenii le fac pentru vremuri obişnuite. Regele ţării îi pusese pe piept „Virtutea Militară” îi dăduse rangul de ofiţer şi-i lăsase arma cu care luptase la Jiu şi de care nu voia să se despartă nici pentru gloria de a fi depusă într-un muzeu militar !

Sentimentul patriotic arzător care tâşnea din toată fiinţa ei impunea soldaţilor şi le inspiră o desăvârşită încredere în victorie. Micul ofiţer era marele animator al trupei. Soldaţii o priveau cu un fel de extaz mistic şi în jurământul că o vor urma în foc până dincolo de moarte, era un amestec de înflăcărare patriotică şi de credinţă în supranatural.

Divizia 11-a n'a avut parte să intre mai din vreme în vâltoarea marilor şi hotărâtoarelor lupte. Dar când frontul rus a fost rupt — pentru a câtea oară ? — la Muncelul divizia a fost pornită ca să umple spărtura, n'a fost pas care să calce mai ager prin noroaiele dealului Zăbrăuţului, ca acela al sublocotenentului Ecaterina Teodoroiu, nici trupă care să-şi urmeze mai cu inimă şeful, ca plutonul său. Şi i-a fost dat în acel din urmă ceas al marei bătălii a Moldovei, să-şi dea sufletul într'un gest care întrupă cele două mari calităţi alese acestei firi excepţionale: dragostea de oameni şi înfruntarea primejdiei.

Copila plaiurilor Jiului, vrednic vlăstar din rasa care a dat pe Tudor Vladimirescu a însemnat cu viaţa ei scurtă o dâră luminoasă pe cărările întunecate ale calvarului războiului nostru, începând cu Jiul, unde a răsărit şi sfârşind cu Muncelul unde a apus patima într'o misiune providenţială a ţinut să şi-o îndeplinească până la suprema jertfire de sine, pentru binele patriei sale.

Ea a reînviat înălţătoarele legende ale Jeanei

d'Arc și ale fetei dela Cozia. ne-a lăsat amintirea unei minuni neînțelese și ne-a umplut inima de farmec, de mândrie și de credință în vigoarea sufletului poporului român.

Din „Istoria războiului pentru întregirea României”
de **Const. Kirițescu**

AURUL NU ESTE AVEREA CE TREBUE SĂ DORIM

Un Rege al Perșilor, care trăia în Asia, dădă ordin supușilor săi să părăsească orice muncă și orice industrie a țării, forțându-i să exploateze minele de aur ale țării. La întoarcerea dintr-o călătorie, Regina puse să i se servească masa în farfurii de aur, cu tot serviciul de masă de aur și tot la fel, pâinea și mâncarea erau de aur. Regele fu încântat la început de serviciu, dar după ce ochii săi fură sătui de această vedere el întrebă ce poate mânca. Aur este tot ceea ce noi avem, răspunse regina și ce vă putem oferi, căci voi ați făcut ca toată lumea să aibă aur, iar toate celelalte să ne lipsească. Toate artele, industria, comerțul, agricultura, au fost neglijate, așa că dacă pământurile nu sunt cultivate, dacă nimic nu produce țara noastră decât un metal nefolositor, de unde am putea avea ce ne lipsește !

Acest discurs făcu impresie asupra regelui, și fără a părăsi în întregime exploatarea minelor, el nu mai întrebuință decât câțiva supuși, iar restul începură a lucra pământul, a vinde cerealele, etc.

Să nu facem și noi ca regele Persan, să strângem banii ce nu ne folosesc. Să ne apucăm de negoț, de industrie, de cultura câmpului, de orice muncă ar fi, să nu căutăm a avea bani și a-i păstra, căci vom fi tot săraci ; numai prin muncă și comerț ne vom îmbogăți.

Toate țările ce au avut aur mult, au sărăcit și nu au înaintat. Exemplul cel mai viu îl avem Spania, ce a adus aur din Colonii, în timpul regelui Filip al II-lea, dar câmpurile rămâneau nelucrate și bogata Spanie a sărăcit curând, suferind chiar de foamete.

LA BETLEEM

Cu trei zile înainte de sărbătorile Crăciunului, mărețul palat al Episcopatului, eră plin de pelerini veniți să ia parte la serbarea nașterii Domnului în Betleem.

Au început a vizita o parte din locurile sfinte. Șoseaua e ca în palmă. Prin partea Iafei ieșim dintre zidurile cenușii ale Cetății Episcopatului, pe lângă anticul turn al lui David. Drumul duce spre valea Cedronului și lasă în stânga Valea Plângerii. Zărim o clădire de piatră albind în marginea drumului între măslinii palizi și scorburoși. E fântâna magilor.

Aci li s'a arătat steaua după care s'au călăuzit spre staulul în care s'a născut Mântuitorul.

De cum începem să urcăm, apare sus pe deal amfiteatrul Betleemului, amestec curios de case înfip-te într'o coastă stâncoasă.

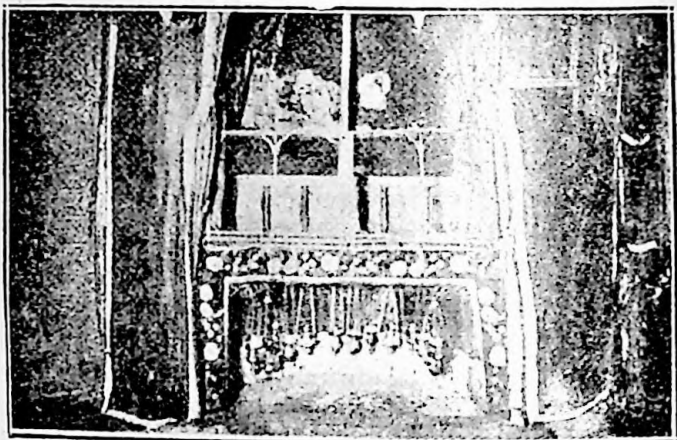
Muntele măslinilor se vede în urmă ca o pată neagră. Departe spre răsărit licărește vag o multe din oglinda mării moarte, prelungită în zare de panglica argintie a Iordanului. O albă cupolă maură se ridică peste verdele buchetelor de migdali. E mormântul Rachelei, soția lui Iacob. Aci a închis ochii, dând naștere unui fiu care s'a numit Beniamin, fiul durerilor. Mormântul e venerat de evrei, de creștini și de musulmani.

Larga șosea modernă se oprește în zidurile negre ale arhaicului Betleem. Urcăm încet, cotind pe

hudiți 1) strâmte, săpate în pantă ca niște șanțuri adânci printre pereți înalți de piatră.

Mașini, trăsură, căruțe și cămile merg numai într'un sens, nu se pot întâlni pe acelaș drum.

Tăcuți și gravi, jandarmii arabi țin ordinea și se fereșc să fie striviți de vreo mașină ce merge cu viteză.

Sfânta Iesle din Betleem, azi.

Convoiul celor ce merg pe jos pe alte drumuri se scurge, trăgând spre vechea biserică. Ne oprim într'o piață largă.

Un mare careu de ziduri de piatră cenușie în blocuri de cetate.

În fund se înalță vestita biserică zidită de Constantin cel Mare, pe locul care se zice c'a fost staul de vite.

Lumea se îngrămădește într'o pitorească îmbulzeală. Toate neamurile de oameni, de felurite rituri, se întâlnesc aci în noaptea de Crăciun.

Intrăm în biserică. O vastă și impunătoare sală. Cincizeci și opt de coloane sculptate cu măiestrie, enormele arcade încrustate cu plăci de mozaic. În față trei altare monumentale sclipesc în lumina ce

țâlfâe în sfesnice enorme de argint și în candelă de aur bătute în pietre scumpe.

Pe lături în penumbră se deslușesc mai multe altare ascunse prin unghere. Biserica e plină. Răsbăt până în față unde găsesc un rând de scaune goale. Un jandarm arab, înarmat și încruntat păzește locurile rezervate pentru înaltul comisar Britanic și Corpul Diplomatic.

Dar subsolul mănăstirii e mai interesant decât aci.

Coborim pe scara de marmură în grotă sfântă săpată sub marele altar. O criptă încăpătoare în careu de marmură poleită.

În peretele dinspre răsărit e scobită o gaură adâncă : sfânta iesle. Pe o lespedă de marmură albă încrustată o stea de argint cu litere latine :

„Aici Fecioara a născut pe Iisus Cristos”.

Din tavan coboară suspendate 16 candelă de argint. În peretele dinspre miazăzi e scobit un alt perete, locul unde a fost culcat sfântul Prunc. Alături altarul Magilor. Aci s'au închinat ei aducând daruri: aur, smirnă și tămâe.

Covoare, ștofe, odoare de preț dăruite de credincioși îmbracă pereții sanctuarului venerat. O candelă bătută în pietre scumpe dată de Ludovic al XIII-lea se păstrează veșnic aprinsă de atâtea veacuri.

În semicercul din fața Sfintei Iesle stau în genuchi 16 călugărițe carmelite îmbrăcate în alb din cap până în picioare. Impietrite fără să clipească în extaz religios, cu ochii pe jumătate închiși par în lumina palidă a criptei niște statui sculptate în marmură de Paros. Vezi acolo atâtea felurite chipuri de închinăciune a pelerinilor evlavioși.

Unii stau posternați în nemișcare ceasuri întregi cu fruntea lipită de lespezile reci.

Un bătrân se târî în genuchi până la altar, al-
murmură rugăciuni nesfârșite.

În timp ce în biserică ceremonia sfintei slujbe i-
cepe în albăstriul fum de smirnă și tămâe ce se ridică
din sute de cădelniți.

„Jean Bari”

Explicări: hudiți = ulițe.

MUNTELE BABELOR

Cică a fost o babă urită și bătaioasă, anume Dochia.
Avea un fecior, Florea, care se însurase c'o fată fru-
moasă, harnică și cuminte, de nu mai avea pereche -
dar baba n'o putea suferi și nu știa cum s'o canoneas-
că, doar o face-o să-și ia lumea în cap.

Într-o zi îi dă un caer de lână neagră să-l spele
până l-o albă și pe când zoliă la fântână și plângea
biata nevastă de 'nduioșă pietrele, iată vine un moș-
neag cu o barbă albă până în brâu și-o întreabă blând
dece plânge. Ea-i spune cum o prigonește și o hainește
soacră-sa și cum tot la munci grele și fără spor o
mână, ca s'o pârască pe urmă lui Florea, că nu-i nici
de o treabă și s'o isgonească din casă. Auzind una ca
aceasta moșneagul, care era chiar Dumnezeu, dintr-o
vorbă-i nălbește caerul și-i dă un buchet de ghiocei
înfloriți, să-i ducă babii. Cum vede bătrâna ghioceii
zice: Floreo mamă, să ne pregătim de acum să suim
oile la munte, c'au prins a se ridică zăpezile.

A doua zi mână pe noru-sa cu un caer alb să-l spele
până l-o face negru. Și iar trece Dumnezeu pela fân-
tână și făcându-i-se milă de biată nevastă, blagos-
lovește încet cu dreapta, și caerul, din alb, se face
negru ca pământul în desprimăvărat. Apoi îi întinde
un buchet de fragi copți și-i zice:

„Să-i dai babii și să-i spui că i-ai cules depe câmp.
Când a văzut Dochia fragii ca sângele nici n'a mai

stat la gânduri. Iute s'a îmbrăcat cu cele nouă cojoace a luat pe Florea și a pornit cu turmele la munte, iar pe noru-sa a lăsat-o să păzească casa. Le-a dat Dumnezeu întâi 3 zile de vară și pe urmă o moină și o ploaie caldă, c'a început baba să-și lapede cojoacele, și atunci s'a lăsat deodată un ger și o lapoviță și un îngheț de crăpau pietrele.

Și-au înghețat sloiu și baba Dochia și Florea și oile, și s'au prefăcut toate în stane de piatră de se cunosc și azi momâile lor albe, risipite ca o turmă pe muntele care de atunci se chiamă „Babele” ce se găsește în județul Mehedinți.

Al. Vlahuță

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

Născut în anul 1858, este Moldovean din Bârlad. Are talent de scriitor și înființează reviste ca: „Viața”, „Semănătorul” colaborând și la alte reviste. Este un mare admirator a lui Eminescu pe care îl imită în multe poezii, dar are și el originalitatea sa dând poezii de valoare. Ne mai descrie în proză frumusețile țării sub titlu „România Pitorească” apoi viața voievozilor români, un alt volum intitulat „Din trecutul nostru” și multe nuvele.

Moare în anul 1919 după ce ajunge să vadă împlinit și visul unirei la 1918.

S O R C O V A

Troienii se ridicau namilă până în tinda creștinului.

Vântul spulberă fulgii de zăpadă în vârteje și stoluri, repezite în lungul ulițelor, sparte la răspântii și împrăștiate fără căpătâiu în largul maidanelor dela Olănița. Pârția nu se mai cunoșteă. Zăpada își treceă de glesne și mai bine.

Fumul căminelor, zăpăcit de bătaia crivățului se svârcoliă pe loc, ca și cum ar fi fost sorbit de vetre se prăbușiau îndărăt pe gâtul coșurilor. Mahalaua înțelenise îngropată în troieni.

Nu se mai pomenea nici gură de om. nici lătrat de câine.

Așa an nou. așa Sân-Vasile. să-l hărăzească Domnul vrăjmașilor noștri, că și d'ai avea tufă în bălătură. uiți și de topor, te duci cât mai afund în plapumă. îți răstorni toate foalele în spinare. și tot ghiață rămâi din tălpi până la creștet.

Taraful lăutarilor. al lui Sotir Ciupitul. țambala-
giul Olăniței. împodobise dinspre ziuă un cap de porc cu tibet conabiu și albastru. cu busuioc și cu cercei roșii în amândouă urechile. și mi-i vârșe în dinții rânjiți, un trandafir umplut cu tocătură rumenă.

Toți așteptau să vadă astă grozavă „Vasilcă” și nimeni n'o mai vedeă, deși trecuseră ca la trei ceasuri de când se luminase de ziuă.

Nu se pomenea nici de sorcoveală, după cum s'ar fi convenit dela moși dela strămoși. Ți se prindeă pleopă de pleopă, nare de nare. falcă de falcă, degeră oul în găină, de ger ce se pomenise.

— „N'am putea duce la alde Bălașa ceva curmeă de viță și vreascuri ujujite? zice mama Anghirița feței mari ce învăteă mămăliga între genunchi și se ștergea la ochi din pricina fumului. Biata Bălașa! o fi amorțit cu copil cu tot! Săracă lipită. bolnavă că nu se mai poate târi, văduvă cu copilul gol pușcă, pe așa călea de vreme nu știu, zău, de și-o mai înodă zilele. Scoală. Irino mamă, pune pe tine cojoaca ta și dulama mea și du-te de vezi îi aburește coșul a fum?”

Irina lasă făcălețul în mâna măsei, se strecoară pe prispa din jurul pereților până la spatele casei, apoi

se întoarce într'un suflet în tindă, se scutură de omăt și sări pe vatră.

„Nu e mamă, nu e fum, nu e nimic; geamurile înghețate tun, cu frunze geruite, de nu le-ai răzuî nici cu eustura.

„Grăbește, Irino, să-i duci ceva găteje, nițică mămăligă și ceva fiertură; să le aprinzi focul, cum vei ști, să le pui masa c'or fi flămânzit și e mai mare păcatul să știi pe femeie cu copilașul ăla pocălțit și degerat la o zi așa de mare!

„Zăpada îi pătrunsese în tindă; vântul îi cântă prin crăpăturile ușii par'c'ar fi vuit în duba mare; și Bălașa eră întinsă în pat, învelită cu o plapumă veche, soioasă și ciuruită de găuri prin care eșia ghemotoace de lână neagră. Pe picioare își trântise două scovergi. La sân își ghemuise copilul îmbrăcat cu niște sdrențe de pantaloni, cu o scurteicuță blănită și încins pe la mijloc cu o basmă roșie. Chipul ei, gălbejit de boală și de sărăcie, începuse a da în vânat; ochii, pironiți asupra copilului, perduseră luciul vieții ca și cum ar fi fost răzuîți cu o gresie.

— Mamă, mi-e frig lângă tine, tu ești prea rece, îngână copilul dârdâind, lasă-mă să mă dau jos.

— Bine. Nică fă cum vrei, șopti Bălașa. Câtevâ lacrimi îi umeziră ochii ei uscați.

— Mamă, mie mi-e frig când stau în casă, adaogă copilul trăgându-și cismele, mai bine ar fi să mă duc cu sorcova. Soba nu s'a desmorțit de trei zile și eu am merisor și busuioc uscat, pot să-mi fac o sorcovă, dacă nu am una de târg cu flori și cu beteală; și poate să viu cu parale; am să-ți cumpăr pâine caldă. Aici e frig, mamă, vreau să mă duc!

Și el care înghețea în sec, de foame, nu-i veniă să spue drept, — deși abiă eră de 6 ani, — căci simția pe mamă-sa bolnavă greu și tot zadarnic ar fi fost s'o mai mănnească și el cu foamea lui.

— „Du-te, răspunse Bălașa, închizând ochii. Știu eu ce te mână pe tine, dragul mamei, știu eu, numai Dumnezeu nu știe! să te sărut odată înainte de a plecă.

— „De ce să mă săruți, mamă, înainte de a plecă?

— „Ca să-ți fie cu noroc, ca să câștigi parale, ca să te primească cu bine la casă de oameni!

Și după ce-l sărută pe frunte, pe obraji și pe ochi, copilul se uită lung în fața ei.

— „Mamă, dar gura ta e înghețată? altă dată când mă sărutai mă încălzeai, acum parcă mi-ai bătut două piroane de ghiață în amândoi ochii...

Și văzând că mamă-sa și-a luat fața în mâini, o socoti mahnită de vorbele lui, se repezi la gâtul ei, o mângâie ușor pe tâmpile, și-i strigă cu un glas între răs și plâns:

— „Vrei să te sorcovesc? Așa cum m'ai învățat tu? „Tare ca fierul, iute ca oțelul. „Nu vrei... Să înflorești, să mărgărești! Nu zic bine? ca un măr ca un păr!

Bălașa, după ce sgârci de trei patru ori din mâini și din picioare, își veni în simțire ca dintr'un somn adânc.

Nică eră la gâtul ei și începuse a-și îngână vorbele cu plânsul.

— „Nu zic bine mamă? De ce nu mă ascuți? Ca un fir de trandafir, tare ca piatra, iute ca săgeata. Mai sărută-mă odată c'am să-ți aduc pâine caldă dela Iane Brutarul.

Il sărută. Par'că buzele i-se încălziseră într'un sbucium de viață fără nădejde.

Nică după ce o bătù pe frunte cu mănuchiul de merișor și de busuioc, pleacă îndesându-și căciula pe urechi.

Când copilul eși afară din tindă, îl săgetă crivățul care te orbea și-ți înecă răsuflarea. Cearcă să facă un pas din prag, și nu văzù înaintea ochilor. O

pală groasă de zăpadă îl isbi peste ochi. În acea frământare cumplită, un singur gând îi licări în mintea lui de copil: „Vreau să aduc pâine caldă mamei, pâine caldă dela Iane Brutarul!”

Și intră în zăpadă până în brâu. Se oprî încremenit auzi ceva. Il strigă cineva? Auzise bine numele lui. Vântul să fi fost? Și vântul eră rece și glasul care îl chema fusese cald. Ca și vântul se pierduse în depărtare, deși venise de aproape. „Nică, Nică?” Iar acest glas, care eșia ca de sub o copae răsturnată, eră slab, năbușit, tăiat de tuse, bolborosit într-o hârâială care-l îngheată până la măduva oaselor.

— „E mama! șopti copilul elănșanind, și se repezi la ușe. Pe când se luptă să deschidă ușa cu mâna stângă, căci cu dreapta, strângea cât putea sorcova de merisor, iacă și Irina, a mamei Anghirița, cu un maldăr de găteje și de viță uscată.

— Mama, dadă Irină, cere apă, deschide-mi, deschide-mi!

Când intrară în casă, biata Bălașa se dusesse pe vremea ailantă. Plapuma și velințele căzuseră jos. O mână-i odihnea pe piept, iar cealaltă încremenise înfiptă în așternut. Cu ochii, pe jumătate închiși pareă că-și caută copilul la sân. Gura ei căscată, o pată neagră ca întunericul, și tot ca întunericul, fără fund.

— Dadă Irină, vrea apă, să-i dăm apă, dadă Irino! îngână bietul copil, căutând prin odae cana cu apă.

Dada Irina, în loc să-l asculte, îl luă în brațe și se repezi cu el pe ușe afară.

Când îl duse la alde Anghirița și dădù de căldură, Nică îmbrățișe soba, închise ochii și zise, încetinel și dulce:

— Dadă Irină, să faci și mamei focu că mult e bine la căldură.

Apoi băgând de seamă cum șoptiau tainic Irina cu

mama Anghirița care adusese și o lumânărică de ceară galbenă, întrebă cu binișorul.

— Da, ce să faci, dadă Irino, cu lumânarea?

— Să duc la măta foc, lele, îi răspunse Irina.

— Și eu, după ce m'oi încălzi mă duc cu sorcova, să-i duc pâine caldă mormăi copilul, ațipit lângă sobă, strângând neconținut, în mâna dreaptă, mănunchiul de merișor și de busuioc.

Dar pe când Anghirița vorbea ceva mai tare cu fie-sa socotind că copilul adormise. Nică deschise sperios ochii săi albaștri, innecați în lacrimi, sări de lângă sobă și strigă, neputându-și stăpâni plânsul.

— „Dadă Irină, nu vreau s'o dați popii! Dece s'o bage în groapă? Mama e a mea, nu e a popii! Nu vreau să-i dea țărână în ochi. N'a făcut nimic. Dacă e săracă, când m'oi face mare o să fie bogată. O să-i cumpăr scurteică, rochi și șorț. Să nu mi-o dați popii, nu s'a dus la biserică că a fost bolnavă, dadă Irină. Dumneata știi cum se ducea înainte, dumneata știi”.

— Abia după multe făgădueli se liniști, se culcă de-a curmezișul patului de lângă sobă și adormi oftând, nevoind să mănânce decât „odată cu mama”.

A doua zi toate i-au fost d'a surda. S'a rugat, a plâns, a țipat, că popa nu a voit să-l asculte. Pe mamă-sa au pornit-o cu picioarele, înainte.

Degeaba le-a zis tuturor: Lăsați-o barim până s'o muia curtea bisericii! auzind că pământul de groapă e tare ca osul.

Și toată lumea i s'a părut rea de atunci încolo mai ales părintele Tudor. Și din mâna popii, multă vreme, n'a luat nici o prescură, nici artos.

Iar mama Anghirița, în loc de-o fată a avut o fată și un băiat.

DUPĂ RĂSBOIU

Se legănă încet, pe linia satului cu ranița de pânză sdrențuită în spate, cu bocancii rupți ajutorând c'un băț picioarele găurite de gloanțe și trudite de drum lung și greu.

Luat catană la 'nceputul rășboiului și purtat în lupte cu Sărbii și Rușii, căzuse prizonier în Galiția, dupăce fusese rănit de mai multe ori. Și-a trecut de atunci prin atâtea, în Siberia și apoi în Moldova! Chemat să facă marșul spre Bucovina mântuită, s'a imbolnăvit și eșind din spital, căpătase acum voie la vatră.

A mers cât a mers cu trenul, strecurându-se prin îmbulzeala nemaipomenită și dela Câmpulung a luat-o pe jos.

A trecut fluerând cântece ostășești, prin satele mici de munte, cu case răsfirate pe dealuri, cu gospodăriile greu încercate de rășboiul cumplit și mergea 'ntins spre Iacobenii lui dragi. Cu cât s'apropiă, cu atât i se 'ngreuiă capul și 'npresurat de gânduri negre, îi venea parcă să întârzie cât mai mult, temându-se să nu dea cumvă de rău. A zărit pe drum case și sate 'ntregi arse. Cine știe? Poate para cumplită o fi pustiit și mândreța de sat mare și răsfățat în lumina zilei. Se gândea apoi la căsuța de pe deal și la ai lui.

Iși lăsase nevasta bolnavă și cu doi copilași unul de trei și altul de cinci ani. Cum o fi dus-o cu lipsa? Or fi mai trăind, că vești n'a primit dela ei? Il frigea dorul de casă, de nevestă, de copii! Li venea să 'ntrebe pe colindători, pe câte un sătean întâlnit în cale, dar și-a luat seama și a tăcut.

A ajuns acasă. Deși multe case s'au părăduit, rămânând din ele doar cărămizi de pietre și de cenușe, a lui e în ființă. S'a oprit o clipă în poartă.

I-a ieșit câinele 'nainte și l-a lătrat, apoi a prins să

deă din coadă și să se tăvălească de bucurie. L-a cunoscut ! S'a ținut bine să nu-i vie lacrimi în ochi ! Eră cea dintâi bucurie pentru întorsul lui acasă ! Până aci toți se uitau la el, ca la un drumeț necunoscut, clătinând din cap în urmă-i, a milă ori a nedumerire ! Pentru chinurile lui, pentru sângele și oscioarele lăsate pe câmpiile de luptă, poate că ar fi trebuit să tresalte dela mic la mare'n sat văzându-l. Dar ce-i pasă lui, la urma urmii, de lumea străină ? Fiecare are

poate necazurile lui. Bine că și-a găsit casa ne arsă și i-a ieșit înainte Tărcuș al lui.

S'a uitat în grajd și a zărit pe Rujana în el. Nu i-au fost luat-o.

Eră să se ducă la ea, s'o mângâie, când a auzit trântindu-se ușa casei ș'a văzut ieșind din ea doi copii, un băiat și o fată, măricei, curat îmbrăcați.

A început să-i svâcnească inima. Li venea să sară să-i cuprindă, dar s'a stăpânit.

Cu copilașii de mână el intră 'n casă și se oprește în fața soției sale.

— Tu ești Samoilă ?

— Eu Ioană ! Şi o cuprinde pe după mijloc şi o strânge la piept.

— Tata puşorii mamei !

— Tata ! Tătucu nostru ! sar ei în sus.

— Copilaşii mei zice el, cu ochii uzi de lacrimi. Ia ia'n braţe pe amândoi deodată şi-i sărută lung.

S'a lăsat o linişte adâncă'n căsuţă, că se auzea cum sfâria untdelemnul în candela dela Maica Domnului. Şi au şezut mult aşă grămadă, tus patru la un loc.

Gudurându-se de colo până colo, câinele trânteste scaunul, dă peste ceaunul de mămăligă de sub blicdar ; cât p'aci să răstoarne şi oala cu varză dela foc.

M. Lungeanu

O VÂNĂTOARE LA POLUL NORD

Din toate părţile sosesc blocuri de ghiaţă în jurul nostru, făcând un brâu periculos pe lângă corăbii. Sunt ameninţate să fie zdrobite în fiecare clipă, spre a înlătură nenorocirea, ne suim cât mai iute pe ghiaţă. Cum se depărtează blocurile, ne încercăm să punem repede bărcile în apă.

Noaptea pe când dormiam fui deşteptat de prietenul meu. Un urs, îmi spuse el, se învârteşte împrejurul cortului. În adevăr, aud un mârâit surd în apropierea noastră. Mă scol numaidecât, pun mâna pe puşcă şi ies. O ursoaică urmată de cei doi pui ai ei alergară spre ţarm. Ochesc pe mamă dar în graba mea n'o nimeresc. Un al doilea foc o loveşte drept în piept. Animalul îşi vede totuşi de drum şi se aruncă în întinderea de apă deschisă lângă mal, pe când puii ei se urcă pe un sloiu, ca să caute un adăpost pe mare. Ursoaica slăbită de rana ei nu întârziează să se întoarcă la coastă. Alerg numaidecât şi-i dau lovitura de moarte. După aceasta ne aşezăm la pândă ca să aşteptăm întoarcerea celor doi pui ; dar spre ma-

rea noastră ciudă, sloiul pe care s'au retras, împins de vânt, se depărtează din ce în ce mai mult. În curând ei nu formează decât două puncte albe pe întinsul posomorît al apelor. Atunci ne hotărîm să-i vînăm din luntri. Întâi pornim în larg, apoi după ce am dat târcoale bietelor animale, vîslim drept către ele. Ele se aruncă îndată în mare, unul după altul după o clipă de codire ca și cum s'ar teme de apă. Noi îi mînăm liniștiți spre coastă și cum am pus piciorul pe uscat îi împușcăm fără milă.

Trei urși într'o zi ! apoi întorcându-ne avem norocul să regăsim o morsă ce o uciseseam în ajun, plutind foarte aproape de uscat. Fără să pierdem vremea, luăm măsuri ca să nu ne scape această pradă. Leșul e tras într'o parte a banchizei *) lângă țarm și bine legat. Ne muncim acum să aducem la țarm vînatul. Cu slabele noastre mijloace cu neputință să tragem o astfel de masă pe malul prăpăstios. Pe cînd ne trudim cu această muncă, o morsă se îndreaptă tocmai spre noi, nici de cum speriată la vederea noastră. Zărind o semenă a venit să vadă fără îndoială ce facem împrejurul ei. Liniștită și cu o demnitate măreață ea se apropie de sloiul nostru. Aștept cu nerăbdare ca să întoarcă capul spre a-i trimite un glonte pe după urechi. Deși lovită de moarte, ea nu cade îndată, iar noi nu mai aveam gloanțe, din nefericire, ca să-i mai trimitem câteva. Dar eu alerg într'un suflet să aduc cartușe și o lance pe cînd prietenul meu ține animalul pe loc cu un baston simplu.

Ii dau lovitura din urmă imediat ce sosesc cu cartușele.

Din „Călătoria lui Nansen“

*) Banchiză o îngrămădire de sloiuri uriașe despărțite unele de altele cînd prin găuri pline de zăpadă moale și de apă, cînd prin lacuri largi. Un fel de țarm alcătuit din blocuri neegale de ghiață.

F A M I L I A

Familia este baza societății. Tatăl este stâlpul sprijinitor, iar mama are rolul principal înăuntrul casei. Duleile îngrijiri, primele povești și pildele bune date de mamă, să fie cele mai sfinte amintiri pentru copii.

Una din calitățile principale pe care le învățăm în familie este iubirea de adevăr. Orice copil trebuie să aibă multă ură și dispreț pentru minciună, încât să-i fie cu neputință a spune un neadevăr. Orice greșală făcută de copil să fie mărturisită pe deplin, numai atunci ea este iertată și nu se va mai repeta. Părinții ne învață din cea mai fragedă vârstă să fim buni, răbdători și plini de dragoste pentru părinți, frați și surori și ceilalți semeni ai noștri. Să nu chinuim animalele, să nu necăjim sau să batem pe servitori, încât să le facem viața nesuferită, ci din contră să hrănim animalele și să le iubim ca și pe oameni. Să nu uităm pe acel copil răutăcios care scotea mereu ochii la puii de păsărele, până când lui i-a scos ochii niște pasări răpitoare. Bunătatea ne ferește de egoism, de invidie, de mândrie; sentimente urâte ce ne coboară în ochii societății. Bunătatea e soră cu răbdarea care este foarte folositoare în viață; este bine să avem răbdare în toate împrejurările grele din viață. Când avem mult de învățat, multe lucruri de făcut, numai prin răbdare și muncă reușim să le ducem la bun sfârșit.

Spiritul datoriei pe care părinții caută să ni-l însușim, noi să știm a-l aplica.

Să nu fim neglijenți, să ne ducem regulat la școală sau ori unde ne trimite părinții, să fim cinstiți, să nu facem niciodată ceeace ar supăra pe altul. Să respectăm pe părinți și pe toți cei ce sunt mai mari ca noi, să-i iubim și să ajutăm pe cei mai mici, pe toți cei ce

au nevoie de ajutorul nostru. Numai așa avem și noi dreptul să fim respectați mai târziu, dacă și noi respectăm și iubim pe alții.

Să dăm supunerea și cinstea cuvenită celor mai învățați decât noi, să fie sfinte sfaturile părinților acasă, învățătura preoților la biserică și a profesorilor la școală. Familia va fi respectată întotdeauna de va avea copii buni și ascultători.

DOMNUL GOE...

Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta mama mare, mămișica și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă în București de zece Mai.

Puțin ne importă dacă aceste trei dame se hotărâsc a părăsi locul lor spre a veni în Capitală numai de hatârul fiului și nepoțelului lor. Destul că foarte de dimineață, dumnealor frumos gătite împreună cu tânărul Goe așteaptă cu multă nerăbdare pe peronul din urbea X trenul accelerat care trebuie să le ducă la București. Adevărul e că, dacă se hotărâște cineva să asiste la o sărbătoare națională așa de importantă, trebuie s'o ia de dimineață. Trenul în care se vor sui, ajunge în gara de nord la opt fără zece a. m. D. Goe este foarte impacient și cu un ton de comandă zice încrunțat :

— Mam' mare ! de ce nu mai vine ?... Eu vreau să vie !

— Vine, vine, acum, pușorul mamei ! răspundeă cucoana.

Și sărută pe nepoțel ! apoi îi potrivește pălăria.

Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică : *le Formidable*, și sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Mița, că „așa țin bărbații biletul”.

— Vezi ce bine-i şade lui, zice mam'mare, cu costumul de marinel.

— Mamişo, nu ți-am spus că nu se zice marinel ?

— Dar cum ?

— Marinal...

— Ei ! ziceți voi cum știți ; eu zic cum am apucat. Aşa se zicea pe vremea mea, când a ieşit întâi moda asta la copii — marinel.

— Vezi, că sunteți proaste amândouă ? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel.

— Da cum, procopsitul ? întrebă tanti Mişa cu un zâmbet simpatic.

— Mariner...

— Apoi de ! n'a învăţat toată lumea carte ca dumneata, zice mam'mare şi iar sărută pe nepotul şi iar îi potriveşte pălăria de mariner.

Dar nu e vreme de discuții: soseşte trenul şi nu stă mult...

Trenul este plin... Dar cu multă bunăvoinţă din partea unor tineri politicoşi, cari merg până la o stație apropiată, se fac locuri pentru dame. Trenul a plecat. Mam'mare își face cruce, apoi aprinde o țigară... Goe nu vrea să intre în cupecu ; vrea să şadă în coridorul vagonului cu bărbații.

— Nu !... nu e voie să scoți capul pe fereastră, mititelule, zice unul dintre tineri lui d. Goe, şi-l trage puțin înapoi.

— Ce treabă ai tu, urîtule ? zice mititelul smucindu-se.

Şi după ce se strâmbă la urîtul, se spânzură iar cu amândouă mâinele de vergeaua de alamă şi scoate iar capul. Dar n'apucă să răspundă ceva urîtul, şi mititelul își retrace îngrozit capul gol înăuntru şi începe să sbiere.

— Mamişico ! mam'mare ! tantii !

— Ce e ? ce e ? sar' cucoanele.

— Să oprească ! sbiară și mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a sburat pălăria ! să oprească !

Tot într'un timp iacă conductorul intră să vază cine s'a suit dela stația din urmă.

— Biletele domnilor !

Cucoanele arată biletele dumnealor, explicând domnului conductor de ce nu poate și Goe să facă acelaș lucru ; fiindcă biletul eră în pamblica pălăriei și dacă a sburat pălăria, firește c'a sburat cu pamblică și cu bilet cu tot. Dar aveă bilet...

— Parol ! chiar eu l-am cumpărat ! zice tanti Mița.

Conductorul însă nu înțelege, pretinde bilet ; dacă nu la stația apropiată trebuie să-l dea jos pe d. Goe. Așa scrie regulamentul : dacă un pasager n'are bilet și nu declară că n'are bilet, i se ia o amendă de 7 lei și 50 de bani și-l dă jos din tren la orice stație.

— Dar noi n'am declaratără ? strigă mămița.

— Ce e vinovat băiatul dacă i-a sburat pălăria ? zice mam'mare.

De ce-a scos capul pe fereastră ! eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră ! zice cu pică uritul.

— Nu-i treaba dumatăle ? ce te-amesteci ! zise tanti Mița uritului...

— Uite ce-e cocoană, zice conductorul, trebuie să plățiți un bilet...

— Să mai plătim ? n'am plătitără odată ?

— Și pe d'asupra un leu și 25 de bani.

— Și pe d'asupra ?...

— Vezi, dacă nu te-astâmperi ? zice mamița, și-l sguduie pe Goe de mână.

— Ce faci, soro ? ești nebună ? nu știi ce simțitor e ? zice mam'mare.

Și apucându-l de mâna cealaltă, îl smucește dela mamița lui, tocmai când trenul clănțănind din roate, trece la un macaz. Din smucitura lui mam'mare într'un sens, combinat cu clătinătura vagonului în alt sens,

rezultă că Goe își pierde un moment centrul de gravitate și se reazimă în nas de clanța ușii dela cupeu. Goe începe să urle. În sfârșit n'au ce să facă. Trebuie să se hotărască a plăti biletul, pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui. Păcat însă de pălărie !... Ce o să facă d. Goe la București cu capul gol ? și toate prăvăliile închise !... s'ar întrebă oricine, care nu știe câtă grijă are mam'mare și câtă prevedere. Cum eră să plece băiatul numai cu pălăria de paie ? Dacă se întâmplă să plouă, ori răcoare ? Și mam'mare scoate din săculețul ei un beret tot din uniforma canonierii „le Formidable”.

— Te mai doare nasul, pușorule ! întrebă mam'mare.

— Nu... răspunse Goe.

— Să moară mam'mare ?

— Să moară ?

— Ad' să-l pupe mam'mare, că trece !

Și-l pupă în vârful nasului; apoi, așezându-i frumos beretul.

— Par'că-i șade mai bine cu bereul ?... zice mam'mare scuiându-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.

— Cu ce nu-i șade lui bine ? adaogă tanti Mița, și îl scuipe și dumneai și îl sărută.

— Lasă-l încolo ? că prea e nu știu cum !...

Auzi dumncata ! pălărie nouă și biletul ! zice mă-mița prefăcându-se foarte supărată.

— Să fie el sănătos, să poarte mai bună ! mam'mare. Dar mămița adaogă :

— Dar pe mămițica n'o pupi ?

— Pe tine nu vreau ! zice Goe cu humor.

Așa ? zice mămița. Lasă !... și-și acopere ochii cu mâinele și se face că plânge.

— Las'că știu eu că te prefaci ! zice Goe.

— Ți-ai găsit pe cine să'nșeli ! zice mam'mare.

Mamița începe să râză : scoate din săculeț ceva și zice :

— Cine mă pupă... uite !... ciucalată !

Mamița pupă pe Goe, Goe pe mamița și luând bucată de ciucalată iese iar pe coridor.

— Pușorule, nu mai scoate capul pe fereastră ! E lucru mare, cât e de deștept ! zice mam'mare.

— E ceva de speriat, parol ! adaogă tanti Mița.

Pe când Goe își mănâncă afară, ciucalata, cocoanele se dau în vorbă de una de alta... Trenul aleargă acumă dinspre Crivina către Periș.

— Ia mai vezi ce face băiatul afară , mamițo ? — zice mamița către mam'mare.

Mam'mare se ridică bătrânește și se duce în coridor:

— Goe ! pușorule ! Goe ! Goe !

Goe nicăeri.

— Vai de mine ! țipă cocoana ! nu-i băiatul. Unde e băiatul !... s'a prăpădit băiatul !

Și toate cucoanele sar...

— A căzut din tren băiatul ! Tațo, mor !

Dar deodată, cu tot sgomotul trenului, se aud buibuituri în ușa compartimentului unde nu intră decât o persoană.

— Goe maică ! acolo ești ?

— Da !

— Aide ! zice mam'mare ! ieși odată ne-ai speriat.

— Nu pot ! sbiară Goe disperat.

— De ce ?... te doare la inimă ?

— Nu ! nu pot...

— E încuiat ! zice mam'mare, vrând să deschidă pe dinafară.

— Nu pot deschide ! sbiară Goe disperat.

— Vai de mine ! îi vine rău băiatului înăuntru !

În sfârșit iacă conductorul cu biletul : primește paralele și liberează pe captiv, pe care toate trei cocoanele îl sărută dulce ca și cum l-ar revedea, după o în-

delungată absență. Și mam'mare se hotărăște să stea în coridor pe un geamantan străin, să păzească pe Goe să nu se întâmple ceva pușorului. Pușorul vede o linie de metal în colțul coridorului, care are la capătul de sus o mașină cu mâner. Se suie în picioare pe geamantan, pune mâna pe mânerul mașinii și începe să-l tragă.

— Șezi binișor, pușorule ! să nu strici ceva ! zice mam'mare...

Trenul își urmează drumul dela Periș către Buftea cu mare viteză. Dar pe la mijlocul Kilometrului 24, deodată s'aude un șuer, apoi semnalul de alarmă, trei fluere scurte, și trenul se oprește pe loc, producând o sguduitură puternică.

— Ce e ? ce e ?... Toți pasagerii sar înspăimântați la ferestre, la uși, pe scări...

—Goe ! pușorule ! Goe ! strigă tanti Mița și se repede afară din compartiment.

Goe este în coridor... De ce s'a oprit trenul ?

Cineva, nu se știe din ce vagon, a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon ? Asta e ușor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decât rupându-se așa înodată și cu nodul plumbuit. Personalul trenului umblă forfota, examinând roatele tamponate că-i trebuie vreo zece minute mecanicului să-și încarce iar pompa cu abur comprimat și să poată urni trenul din loc. În toată vremea asta conductorii și șeful trenului alcargă din vagon în vagon și cercetează aparatele semnalelor de alarmă.

Cine poate ghici, în ce vagon eră ruptă așa plumbuită și răsturnată manivela ? Ciudat ! tocmai în vagonul de unde sburase mai adineauri pălăria marinerului ! Cine ? cine a tras manivela ? Mam'mare doarme în fundul cupeului cu pușorul în brațe. Nu se poate ști cine a tras manivela.

Trenul se pornește în sfârșit și ajunge în București cu o întârziere de câteva minute.

Toată lumea coboară. Mamă mare așează frumusețea beretului lui Goe. îl scuipează pe pușor să nu-l deoache, întreabă dacă-l mai doare nasul și-l sărută dulce.

Apoi cocoanele se suie cu pușorul în trăsură și pornesc în oraș.

— La bulivar, birjar ! la bulivar !...

I. L. Caragiale

INTREGIREA NEAMULUI

Se știe că la 14 Martie 1881, România a fost ridicată la rangul de regat, iar domnitorul Carol luă titlu de rege : încoronarea primului rege românesc s'a făcut cu cinste și bucurie mare în ziua de 10 Maiu 1881.

Coroana regală a fost turnată din oțelul unui tun luat dela turci în războiul pentru independență. Sărbările încoronării au ținut opt zile. Fû o veselie negrăită — dela un cap până la celălalt capăt al țării. Toți regii și împărații pământului se grăbiră a felicita pe regele Carol I, pentru înălțarea țării sale în rândul regatelor.

În ziua de 9 Aprilie 1918, Basarabia s'a alipit revenind la vatra strămoșească, în ziua de 28 Noembrie 1918 Bucovina se alipește la patria mamă, iar la Alba-Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918 Banatul și Ardealul s'au declarat într'un singur glas unite pentru vecie cu regatul român.

Spre a chema binecuvântarea lui Dumnezeu asupra acestor mărețe fapte din care a eșit România-Mare și spre a le da a consfințire — s'au adunat la Alba-Iulia, străvechea cetate a Daciei-Române și a gloriei lui Mihai-Viteazul în ziua de 15 Octombrie 1922, suveranii

vecini, reprezentanții țărilor aliate și amice pentru a se încorona M. S. Regele Ferdinand I și soția sa M. S. Regina Maria.

În ziua de 16 Octombrie 1922, a fost în capitala țării defilarea unui cortegiu istoric, ce înfățișă în icoane vii, istoria trecutului nostru în punctele ei cele mai de

Regele Ferdinand I

scamă. astfel se vedeau voievozii noștri: Ștefan-cel-Mare, Mihaiu-Viteazul, Matei Basarab, Vasile Lupu și ceilalți. Au însoțit acest cortegiu aproape zece mii de primari ai țării, reprezentanții nației întregi.

Este anevoie de spus prin graiu simțămintele ce-ți

năpădeau sufletul privind fără a te mai sătura aceea lume de capete, străbătută de fiorul mândriei de neam.

M. S. Regele Ferdinand I a ridicat neamul românesc la cele mai înalte culmi ale înfloririi, iar noi urmași

M. S. Regina Maria

săi, suntem datori să desăvârșim „unitatea națională” isvorită din înțelepciunea și dragostea de popor, luptând pentru întărirea unității sufletești a neamului românesc din toate colțurile țării.

IN AJUNUL ANULUI NOU

Conul Grigori și Coana Ruxanda n'au copii : singurul copil ce avusese o fată la care ținuseră ca la ochii din cap, murise. S'a împlinit anul. Dela dânsa rămăsese copilașul. amintirea vie pe urma odorului pierdut.

Nepotelul erà un băcețel gingaș, cu ochii negri și unezi ca și când ar fi plâns într'una și neobișnuit de deștept. Semănă cu mama lui, cum seamănă un ochi cu altul. De multe ori coana Ruxanda, stă ceasuri întregi într'un colț al odăii și de acolo îi urmăreă toate mișcărilor. Când se îmbolnăvește nepotelul, bătrânii nu mai sunt pe lume: tânjesc, nu mănâncă, nu dorm, nu vorbesc, — copilul și iar copilul. Ce are ? ce-i lipsește ? Toți doctorii din târg, toate jucăriile din dughene, toate sunt împrejurul pătișorului. Un zâmbet al lui e ca o revărsare de lumină. Pentru râsul lui, pentru ca să-i vadă gurița deschisă ca o floare, și-ar fi dat bieții și viața...

E în ajunul anului nou. Bătrânii au umblat două zile dearândul ca să cumpere jucării. Astăseară le-au așezat pe toate în câte un colț, ca să nu se vadă. S'a înoptat și cu toate că au aprins lampa, perdelele nu sunt lăsate.

Conul Grigori stă pe divan, lângă sobă și ține nepotelul pe genunchi : Coana Ruxanda, în picioare îi privește pe amândoi.

Uitându-se zâmbitor cu înțeleș la soția Dumisale, bătrânul începe a povesti:

— Eră odată, dragul tati, un copilaș, un copilaș, frumos ca tine și cuminte.

Tot ca tine, adăugă cucoana Ruxanda, pe care nu o răbdă inima să tacă.

— Și cuminte cum nu eră altul pe fața pământului de pe atunci — cum ești tu, dragul tatei. Un bă-

trân, cum îs eu, plecă să vadă așa minune de copil. Și-a luat bătrânul traista, toiagul de fier și a purces la drum. Și-a mers, și-a mers, până în dimineața zilei când aveă să-și ieie rămas bun dela pământ și numai ce a ajuns într'un târg. A luat ogradă de ogradă căutând, căci nu-l vedeau decât copiii, pe ceilalți oameni îi împedică puterea lui să-l zărească.

Cari cum îl vedeau pe el: unii îi săreau în spate alții îl trăgeau de suman, alții îi smuceau traista: „Dă-mi și mie moșule, dă-mi și mie”. Cum sunt plodurile obraznice. Bietul moșneag începuse a se căi: „pe semne ceasul rău m'a îndemnat, gândeă dânsul, să-mi las eu liniștea, și să mă iau după o vorbă”. Ajunsese pela Rohatcă gata să iasă din târg, când, obosit, mai cu seamă că începuse și a viscolî, se așeză pe prispa celei din urmă casă, își puse traista și toiagul lângă dânsul și-și sprijini capul în palme. Numai iată că se deschide ușa, și ese un copilaș care-l privește cu milă și-i zice: „Vino moșule în casă de te odihnește puțin”. Bătrânul se sculă, intră înăuntru și puse într'adins traista cu jucării pe masă, în lumină, doar ar străluci mai tare. Copilul par'că nici nu le văzuse; i-a așezat moșneagului un scăunaș, lângă sobă și i-a dat să mănânce o bucată de colac uns cu miere. Dar mama unde ți-e îl întreabă. „S'a dus până în târg” răspunse copilul. Să-ți cumpere jucării? adaogă iscoditor moșneagul. — Noi suntem săraci, mama n'are bani pentru jucării, s'a dus până la o rudă, răspunse tot așa de cuminte copilașul. Bătrânul a nțelea atunci că găsise copilul despre cumințenia căruia ajunsese vestea până la el. Atunci i-a făcut cu mâna peste ochi, așa copilul a lipit genele și a adormit îndată și iată ce a visat: Păreă că plecase cu moșul care-l ținea de mână și cum eșiau din ogrăgioară, deodată se ridică un omăt cât casa; dar moșul suflă odată și ca prin minune se deschide o cărare lungă acoperită de iarbă verde, din care se

ridică miros dulce de toporași, iar pe marginea cărării tot felul de copaci: smochini cu frunzele late, și roadele zaharisite gata.

— Ai văzut tu vreodată smochine zaharisite, ia arată-i tu Ruxando.

Boierul clipi din ochi și cucoana Ruxanda aduse depe măsujă o cutie plină, plină.

— Așa de acestea.

Mai erau: curmali, portocali, caiși... cucoana Ruxanda le aducea pe măsură ce cuconul Grigori le numea; nepoțelului i-se îmbujorase fața de bucurie.

„Omul ce-l bătrân și gârbovit, luă o cheie, deschise porțile aurite și intrară în palat. Ce n'a văzut copilul? Toate bogățiile pământului acolo erau”. Moșul, îi spuse: „Iată palatul acesta cu tot ce ai văzut în el — e al tău”.

Dar copilul se mâhni și spuse bătrânului că n'avea ce face el cu așa palat mare, cu atâtea bogății nenumărate, și că mai bine i-ar fi părut dacă palatul ar fi fost atât de mic să-l poată așeza în căsuța lui, să i-l poată vedeă și mama. Moșneagului i-au plăcut mult vorbele acestea, a ieșit dinăuntru, a făcut un semn și palatul s'a strâns mititel ca o cutie strălucitoare, apoi i l-a dat copilului: „Uite ia-l, să-l duci acasă, și să știi, puiule, îi zise sărutându-l pe frunte să nu dorești bogății mari și strălucitoare. Ci atâta cât poți tu stăpâni”. Apoi se făcu nevăzut. Copilul se trezi obosit în pătisorul lui; căci deși i-se părû lui, că dormise, el făcuse într'adevăr drumul ce ți-am spus și mare i-a fost mirarea când pe măsujă de lângă pat, găsi palatul cel mic, luminat cu porțile aurite, cu scările de marmoră, și cu ferestre multe. „Uite ca cel de dincolo”.

Conul Grigori se întoarse spre cealaltă odaie, în care coana Ruxanda se strecurase mai dinainte și unde, în mijlocul mesei, strălucea, ca o bucată de argint, un palat cu ferestrele luminate, cu grădini încărcate cu

flori în mijlocul cărora apa unui avuz jucă strălucind ca un colb de pietre scumpe.

Nepotelul se repezi într'acolo și se opri, cu ochii strălucitori, în fața minunatei jucării.

— Vezi, îi zise conul Grigori, uite dacă ai fost cu-minte și ție ți-a trimis omul bătrân un palat frumos ca și acela.

Nepotelul stătî puțin pe gânduri, se întoarse, se uită drept în ochii bătrânului și răspunse.

— Nu, mie nu mi l-a trimis omul cel bătrân.

— Ba el puiul mamei, adăugă zâmbind coana Ruxanda.

— Nu, mie mi l-a trimis mămița, eu pe dânsa am visat-o, răspunse din nou copilul. Conul Grigori rămase mut, în ochi îi răsări deodată două lacrimi mari, și-și lăsă capul în mâini.

Coana Ruxanda izbucni în plâns și se aruncă de luă copilașul în brațe.

— Da puiule dragă, Mămiță ta ți l-a trimis, mămițica ta!

Em. Gârleanu

EMIL GÂRLEANU

Scriitorul Emil Gârleanu s'a născut la Iași în anul 1878. A urmat liceul la Iași, apoi a terminat școala militară la București, eșind sub-locotenent, fiind astfel la începutul carierei sale militare.

Dar el încă depe băncile școalei începuse a publica diferite schițe în revista „Arhiva” din Iași, și i se prezicea un frumos talent de scriitor. Pe când se află la Bârlad, înființă o revistă intitulată „Făt-Frumos” unde publică o serie întreagă de nuvele și povestiri ce-l ridică printre scriitorii noștri de frunte.

În anul 1906 îș dădû demisia din armată, se stabili la București și începû a se ocupa numai de literatură. Aici scria la diferite reviste din acele vremuri ca: „Se-

mănătorul", „Neamul Românesc" și altele. A fost numit director al teatrului Național din Craiova, unde ajută foarte mult să progreseze literatura dramatică originală. A fost și un mare erou, căci a luat parte cu tot sufletul la campania din 1913 în Bulgaria în fruntea unității pe care o comandă.

Între cărțile însemnate pe cari Em. Gârleanu le-a lăsat literaturii românești cităm: „Din lumea celor cari nu cuvântă", „Schițe din războiul dela 1877", „Bătrânii", „Nucul lui Odobac", „Trei vedenii", precum și multe traduceri din limba franceză.

Dar acest talentat scriitor moare destul de tânăr în vârstă de 36 ani la Câmpulung în anul 1914.

Proza ce ne-a rămas dela el are un stil elegant, o formă îngrijită, un fond delicat și plin de originalitate.

MEȘTERUL ORB

În târgul Hârlău din ținutul Botoșani eră un orb cu numele Marin, care eră minunea târgului. El fabrică tot felul de telince. 1) fluere, jucării, rogojine, mindire 2): biciușce și alte mărunțișuri. Se miraū toți cum un orb lipsit de vedere poate face atâtea lucruri și când lucră în dughenița 3) lui se găsiă totdeauna câte un leneș care-l privea lucrând. Între aceia se afla prea des Dediul Frunză, copilul vecinului său, care eră de 15 ani și încă nu se apucase de vreo meserie. Dediul nu o făcea asta doară că eră plecat la vreun rău, ci lui îi plăcea să privească șuerând și cu mâinele în sân cum lucrează alții și să-și cheltuiască astfel zilele și anii dormind și căscând gura. Tatăl său adesea se jeluia lui Marin de trândăvia fiului său care l-a asigurat că-i va da bune sfaturi și că se va desbără de lene.

Într'o seară când în dughenița lui Marin se strân-

seră mai mulți curioși decât altă dată. orbul se sculă de la lucru, ese și se pune pe prispă, dinaintea casei ce aurea de razele soarelui. Un cerc mare de privitori se formă în jurul lui, între care eră și Dediu.

Zău moș Marin ași dori prea mult să știu cum ai putut învăța atâtea meșteșuguri fără să vezi?

— O aceasta e o istorie lungă zise orbul, clătinând din cap și îndesându-și căciula.

Spune-ni-o și nouă strigă Dediu. spune-ni-o moș Marin! bucuros căci poate să fie folositoare la vreunul dintre voi. Să vă povestesc toată viața mea.

Când m'am născut ochii mei erau deschiși, la lumină ca și ai voștri: când am pierdut vederea aveam numai cinci ani. Eram încă prea tânăr ca să pot prețui toată mărirea acestei pierderi, cu toate acestea uritul care mă apăsă îndată făcū să o simt. Până atunci trăisem cu ființe ca și mine și în mijlocul a mii de lucruri cari mă interesau: deodată mă pomenii singur și ca în deșert. Cu toate acestea lumea care se făcuse pustie pentru mine, se umplū pe neștiințe. Până atunci cunoșteam lucrurile prin vedere, după aceea începui să mă obișnuiesc a le cunoaște prin pipăire și auzire. Treptat simțeam tot mai mult nevoia de a mă desăvârși în mijloacele astea de vedere: mă învățam a judecă depărtarea după sunete și a ghici natura lucrurilor după pipăit; însă îndeletnicirile acestea erau mai mult o trebuință pentru mine decât o petrecere.

Poate vi s'a întâmplat să nu puteți dormi nici decum într-o noapte. Aduceți-vă aminte cât de lungă vi s'a părut vremea atunci și ce urit a-ți simțit în mijlocul întunericului care vă împresura. Ei bine! închipuiți-vă acum o asemenea noapte dar fără sfârșit. Așa eră viața mea!

Cu toate că aveam jucării cari puteau să-mi gonească uritul pentru puțină vreme, dar petrecerea a-

ceasta fiind fără scop, curând mă desgustă. Pe de altă parte, toți nu conteneau a-mi plânge soarta și a jeli pe părinți pentru sarcina cu care i-a împovărat Dumnezeu; compătimirea aceasta mă mâhniă, nu mă puteam obișnui cu ideea de a fi în veci o pricină de întristare și de durere pentru acei cari mi-au dat viața.

A face rău chiar nevrând, la acei pe care-i iubim, este durerea cea mai mare ce poate cineva simți, dar oare eră adevărat că n'o să pot fi bun de nimic? n'ar fi fost oare o nerecunoștință și o mișelie, să rămân într-o așa stare ticăloasă și să fiu un lucru care trebuie să pricinuiască mâhnirea părinților mei?

Toate ideile acestea mă preocupau căci mă gândeam mult atunci când nu vedeam: hotărîi dar să fac tot ce-mi va stă în putință spre a trage din puterile mele tot folosul ce se va putea. Prin urmare mă apucau să învăț a deosebi și a cunoaște jucăriile ce mi le dăduse le desfăcui bucălică cu bucătică și pricepui să pot face și eu asemenea. Iată cel dintâiu meșteșug al meu: dar n'am vrut să mă opresc numai la atîta. Incredințându-mă că voința ațîțată de sentimentul 4) datoriei poate săvârși toate, doriau să mă apuc de o meserie care să mă facă neatârnat de orice ajutor străin, și învățai muzica, adică fluerul și cimpoiul. Cu meșteșugul acesta începui a cutreeră satele unde Duminicele făceam să dănțuiască flăcăii și fetele, cântându-le hore, iar bătrânii se înveseleau cu doinele 5) mele. Astea mă făceau să trăiesc îndestul de bine, dar nu eram mulțumit fiindcă părinții mei trăiau cu destulă greutate fiind bătrâni; am hotărît și m'am dus la Botoșani, unde mă primi la gazdă un negustor midirigiu 6). Băiatul gazdei mele mă rugă să-l învăț fluerul, eu primii bucuros cu tocmeala ca să mă învețe și pe mine mindirigia în care mă deprinsei foarte bine, în-

demnat de ideia că omul de multe ori e silit să alerge la multe feluri de mijloace de traiu. și cine trebuia să fie mai îngrijit pentru viitor decât mine? mă deprinsei treptat și în curând fabricam jucării, rogojini, feluri de mobile de lemn. panere, coșciuge și altele deosebit de muzica pe care o învățasem și de mindirigia în care mă desăvârșisem.

După ce m'am simțit în stare a-mi câștiga pâinea m'am înturnat acasă. Părinții mei neputincioși fură nevoiți a alerga la mine. Ziua aceasta a fost cea mai frumoasă din zilele mele, eu un biet orb acela care trebuia să fiu povara familiei mele am ajuns prin puterea voinței mele să le fiu de ajutor și de reazim! Cunoscui atunci că o datorie mare împlinită dă putere și fericire: în toate serile luam de subiori pe tatăl meu și pre maică-mea și ne plimbam împreună; ei mă povățuiau și eu îi sprijineam. Trecătorii stau și ne priveau cu respect.

Tatăl meu și maică-mea murind mi s'a urât a mai locui într'un loc care mi-aducea aminte de pierderea lor. M'am mutat la Hârlău unde m'am însurat și trăiesc acum de mulți ani liniștit și mulțumit; nu cer alta dela Dumnezeu decât sănătatea, căci cât pentru avuție, el mi-a dat una nesecată, dăruindu-mă cu stăruirea și cu iubirea de muncă. Adeseori când șed la lucru și când aud glasul cerșetorilor care și-ar putea câștiga pâinea sau pre bețivii care-și pierd vremea și starea prin crâșme 7), zic în minte: „Orbi în lumea aceasta nu sunt acei cari nu văd soarele, ci acei care nu-și văd datoria”.

După ce Marin și-a isprăvit istoria se sculară toți auzitorii și asupra celor ce auziseră făceau diferite observații, fiecare după cum se pricepea; unul numai nu se sculă și a rămas șezând și tăcând. Acesta eră Dediul Frunză. El a rămas multă vreme cu coatele rezemate pe genuchi și cu capul pe mâini,

absorbit de gânduri: de două ori a trebuit să-l cheame acasă. A doua zi, dis de dimineață, se întoarce cu tatăl său la dughenușa lui Marin.

— „Vecine, zise bătrânul Frunză, iată un băiat pe care l-a făcut înțelept istoria dumneata. Dediul vrea să se facă și el folositor, și a venit acum să te roage ca să-l primești de ucenic 8)“.

C. Negruzzi (1808—1868)

Explicări: 1) Fluer de coaje de salcie, teiu, răchită sau paltin; 2) Saltea, așternut de pat umplut cu pae sau lână; 3) Prăvălie mică; 4) Simțământul, ceeace simțim; 5) Cântece de iubire, de jale și de dor; 6) Care face saltele și plăpămi, plăpămar; 7) Moldovenește, pentru muntenescul cârciumă; 8) Băiat care învață meserie.

PUPĂZA ȘI CIOARA

— *Ce-mi tot stai în față cioară ?
Nu te simți, nu ți-e rușine ?
Vrei să mă reped la tine,
Cu-al meu cioc, să te las' chioară ?
Cred că știi destul de bine,
Ingălată lighioană.
Că nu-i azi întâia oară
Când îți spun: Eu sunt cucoană !
Și îndrăsnești să-mi stai în față,
Imbrăcată numai în sdrențe negre păcură sau sure
Și să-mi faci într'una greață
Prin pădure ? !
Ba, înc' ai avut curajul ne mai auzit să spui
Nu știu când și nu știu cui,
Ca un fapt adevărat:
Că ești fată de-Impărat,
Dar că vraja unei babe mi-te-a prefăcut în*

„Stancă”.

Să-ți spun eu ce ești : țigancă

Neaoșă, sadea-că doară,

Nu degeaba, 'ți zice „cioară!”

Astfel a 'nfruntat odată. — elegantă și ușoară

Pupăza pe o biată cioară...

Cioara, neagră ca un tuci,

Iși făcù și ea trei cruci.

Și răspunse așa 'ntr'o doară :

II.

— Recunosc că ești cucoană nobilă precum ai spus —

Că de nu ți-aș recunoaște-o păi m'ar bate cel de sus. —

Și văd bine,

Vai de mine,

Văd de mult nu văd acum.

Că-ți sunt straele ca spuma,

Că ești toată în toate cele.

Numai valuri de dantele.

Că, de cum te arăți pe stradă.

Toți se întorn să-mi te vadă;

Că n'ai grije că n'ai păsure.

Și că 'noși numa 'n mătăsuri.

Dar mai știu și cer ertare de îndrăsnesc s'o spun ^{glas,}

Că, la dumneata în casă n'ași putea trăi un ceas

Fără să mă fiu de nas !...

III.

Acum cer și eu ertare și rămân un sero supus,

Dacă mâine vreo frumoasă

Elegantă vaporeasă

Cilind cele de mai sus, —

Va roși pe sub roșeața ce i-o pune sulimanul

*Cu toplanul,
 Și o clipă trecătoare îi va fi nițel rușine
 Știind bine,
 Că la dansa în casă este
 Ca la pupăza frumoasă și cochetă din poveste.*

Vasile Militaru

P A J U R A

Regimentul 57 infanterie luptă în valea Jiului către mijlocul lui Octombrie, în pozițiile dela Dobrița, Rășovița și Ursăței. Cu vrednicie și cu durere pentru țară se băteau flăcăii Olteniei. Eră în acele neuitate zile, când Bavarezii au fost zdrobiți, risipiți și fugăriți pe toate văile și măgurile munților.

La 12 Octombrie la amiază, Batalionul Domnului Căpitan Bădescu ocupă înălțimea Tufaia și lupta începù îndată cu un inamic de trei ori mai numeros, decât ai noștri.

Noi ne ținem bine. — povestește sublocotenentul M. Vulpescu: dușmanii atacau cu putere. Vedeam în juru-mi soldații îndârjiți și ațâțați, cercându-și neconținut baionetele. Tunul bubuiă ca o darabană uriașă și gloanțele piuiău ca niște gănganii deasupra noastră.

Aveam în plutonul meu soldați tari și neînfricoși, mă puteam bizui pe ei. Li cercetam cu ochii, îi îmbărbătam, ei îmi răspundeau zâmbind, își dădeau capetele pe ceafă și se grămădeau asupra armelor, improșcând moartea în liniile inamicului. Observ că unul cel mai bun Tudor Pecingină, lipsiă, întreb pe șeful lui de secție:

— Unde-i Pecingină ?

— Trăiți domnule sublocotenent, e dus în patrulă cu caporalul Mischie.

— L-ai trimis tu?

— Domnule sublocotenent s'a cerut el singur. M'a rugat chiar; zicea că el vrea să-și facă un gust, să ieă pipa lui Ianoș.

— Bine.

Am început a râde, urmărind toată linia de foc care scăpără în nourași ușori, repede risipiți.

— Domnule sublocotenent ! domnule sublocotenent ! mă strigă deodată sergentul. Vine Pecingină.

În adevăr, în încrețitura unui dâmb, de după niște tufișuri, venea soldatul cu Mischie și cu patrula. Râdea vesel cu toată gura și, când mă văzu, începui să se scarpine sub capelă, cum îi era obiceiul.

— A adus Bavarezi zise Sergentul.

În adevăr, cei opt oameni mânau în dosul crestei șaptesprezece Nemți cam uluiți și speriați.

— Ce-i Pecingină ? îl întreb eu pe soldat.

— Păi domnule sublocotenent, cu m'am dus cu domnul caporal Mischie, după Ianoș, să-i iau pipa, dar pe drum am dat de Bavarezi. Ce să fac ? Pe dânșii băeji ! — dă cu pușca, dă cu pumnul — mai omorîm, mai fugărim : pe aceștia îi prindem și vi-i aducem plocon, trăiți domnule sublocotenent !

— Bine Pecingină cu tine nu se întovărășește Românul degeaba. Ești om de ispravă.

— Am noroc la vânat, domnule sublocotenent, îmi răspunde râzând soldatul. N'am dat peste Ianoș mi-a cșit în cale Friș. Parc'am știut. După ce i-am prins am și început a întrebă: Bă pe care-l chiamă Fritz ? Și mi-a răspuns unul. Uite-l: cel, cu capul mare și cu nasul roș ! Nici nu se putea să-l cheme altfel, domnule sublocotenent !

Soldații întorceau capul spre ei zâmbind. Asta era specialitatea lui Pecingină dela începutul campaniei: vânătoarea.

Nu era zi lăsată dela Dumnezeu să nu iasă el în poteci și țiitori, cercetând, pândind și adulmecând pe inamic.

Umblă în primejdie ca peștele în apă și pasărea în văzduh.

— Eu știu c'am să mor, domnule sublocotenent, zicea el cu nepăsare: dar vreau să cad cu vrednicie ca un voinic. Bunicu-meu a fost pandur al Vladimirescului. Pe iarbă verde, domnule sublocotenent, și cu fața la cer, să-mi înghețe ochii ațintiți către Dumnezeu !

Căută moartea.

În ziua de 15 Octombrie după ce am schimbat poziția dela Tufaia, Pecingină nu răspunse la apel. Întreb pe caporalul Mischie.

— Ce s'a făcut Pecingină ? Unde-i ?

— La vânătoare ca de obicei, domnule sublocotenent.

A plecat la Lalești cu patru camarazi. Zicea că are o datorie către Ianoș. De atunci nu s'a mai întors.

— O fi căzut, mă băte.

— O fi căzut, domnule sublocotenent. De două luni își bate joc de moarte... A înfruntat-o în fiecare clipă. A străpuns atâția dușmani cât nu le mai știu seama. Le-a pierdut și el socoteala, i-a lovit unde i-a găsit : în post, în patrule, în șanțurile lor, rățăciți... prăpăd a făcut, domnule sublocotenent, acum i-o fi venit și lui vremea și rândul.

Caporalul Mischie vorbea astfel, însă nici el singur nu credea ce spune. Nu credeau nici ceilalți camarazi. Nu credeam nici eu în moartea celui mai vrednic soldat al plutonului.

Dar Pecingină nu veni nici peste noapte.

În ziua de sfânta Paraschiva, începurăm lupta dela Racovița. Și pe când făceam o recunoaștere la aripa stângă a vrăjmașului cu plutonul, — deodată într'o vâlcică, la poale de o pădure, găsii pe Pecingină.

Căzuse în adevăr, Stă cu spatele pe pat de iarbă și mușchi, cu ochii sticloși spre albastrul cerului cu

fața solemnă și severă. Sângele cursese râu din el printr-o
multe răni și se așternuse în juru-i ca o pânză
purpur.

Dar nu era singur. Șase Bavarezi zăceau în juru-i. Patru erau morți, fulgerați, unul cu capul zdrobit, trei străpunși de baionetă. Doi erau răniți de moarte, stăteau încovrigați, gemeau și nu se mai puteau târi.

Unul din aceștia îngăima românește. El ne-a spus, trudindu-se, că ei șase au vrut să facă prizonier pe soldatul căzut. Dar n'a vrut să se predea. A sărit ca o fiară. Cu o bucată de stâncă a zdrobit unuia capul. Cu baioneta și cu patul puștii a doborât și pe ceilalți.

—Așa om n'am mai văzut niciodată zicea rănitul cu trudnic glas. L-am lovit, a rămas în picioare. I-a curgea sânge din răni. — el urla și se sbătea cu noi. Am căzut cu toții; a căzut și el dar cel din urmă.

Soldații în juru-mi ascultau în tăcere. Multora le erau ochii umezi de lacrimi.

Pecingină își dormia somnul din urmă pe iarbă verde, cu fața la cer, așa cum voise. M'am descoperit, l-am salutat fără nici un cuvânt, apoi fără să vreau mi-am ridicat privirile în sus, acolo unde părea că se uită și el. În fundul cerului curat, departe, se rotiă lin o acvilă regală cu aripile întinse. Părea o cruce plutitoare pe undele înălțimilor.

Și încet-încet, se ridică sus, tot mai sus, până ce se mistui deodată tainic și fără de urmă.

Din „File sângerate“ de M. Sadoveanu

MAMA RĂNIȚILOR

Veți fi știind de prin cărți ori din povestirea celor ce au făcut războiul, că pe vremea când mii de Români zăceau prin spitale de isbitura glonțului turcesc, era o femeie din neam de regi, pornită spre mângăierea celor

cu griji și spre alinarea celor cu dureri. Răniții o numiau „Mama lor” că ea cu milă de mamă, îngrijia de răniți și vrednică eră de numele acesta.

Eră Principesa Elisabeta, Doamna Țării.

Precum a stat cu vitejească mândrie soțul ei, Domnul Carol, în fruntea bărbaților rășboinici și-a cutremurat din temelie țările turcești. așa Doamna Elisabeta a stat în fruntea femeilor neamului nostru, cu grijă de mamă, ștergând lacrămile și alinând durerile mulțimii.

Decâteori sosiă trenul aducând răniți în București. Doamna Elisabeta alergă la gară și însăși primiă pe răniți și treceă din vagon în vagon, îmbărbătându-i cu vorbe mângâetore, împărțindu-le baii și haine, și pe mulți luându-i cu sine, ca să le deă îngrijiri în spitalul înființat de dânsa la Cotroceni.

La gară răniții erau primiți de multă lume adunată pe urmele Doamnei. Și cântau muzicele marșuri rășboinice, iar lumea le ură sănătate răniților și le făceă toate onorurile ce se fac vitejilor oșteni.

Cum au sosit cei dintâi răniți, Doamna le-a ieșit înaintea la Târgoviște. Și plângeă parc'ar fi fost într'aievea mama acestor băeți. Și a venit până la București, stând tot prin vagoane cu ei.

Încă de când s'a svonit că va fi rășboiu, inima Doamnei Elisabeta eră îngrijorată de soarta viitoare a acelor ce vor suferi pentru țară.

Iar după ce s'a încins rășboiul, atât și-a svârcolit milostiva inimă și a alergat pentru cei rășbiți de suferință, încât s'a îmbolnăvit la urmă și-a fost silită să zacă în pat, istovită de griji și de trude. Și deabiă în-sănătoșită, ca alergă din nou pe la spitale, cu toate că doctorii îi opriră alergătura și dintr'asta eră să i se întoarcă răul boalei.

Când a auzit de cel dintâiu Român care a pierit în rășboiu, ucis de o ghiulea de tun, la Izlaz, de sergentul

Florea al Blejanului, Doamna Elisabeta a trimes cunună de foi de stejar, tăiate în bronz, să se așeze pe mormântul celui dintâi Român omorît de dușman. Acest Florea a început șirul cel așa de lung al morților, căzuți pentru neatârarea țării noastre. Și pentru multă vreme îi va rămâne numele cioplit în piatra depe mormânt, alături cu numele Doamnei, căci scris e pe cunună: „Doamna Elisabeta Sergentului Florea Blejan, mort pentru Patrie”.

Spitalul înființat de Doamna, lângă palatul Cotroceni, a fost de poveste. Cei cari au avut norocul să fie îngrijiți în spitalul acesta, dacă mai trăesc, își vor mai aduce aminte de el în toate zilele vieții lor. Așezarea și starea lor în spital nu se poate arăta cu vorbe, iar Doamna le eră mamă, într’adevăr mamă, cum n’ar fi așteptat nici dela mamele lor.

Mâncarea li se dă din bucătăria palatului. Aceleași mâncări care se pregăteau pentru Doamna și pentru curte, erau și ale răniților. Iar îngrijitorii spitalului aveau poruncă să aducă răniților orișice ar pofti să mănânce și să bea, de ar fi fost oricât de anevoios și de scump aceea ce dorian.

Doamna stătea, cât eră ziua, printre răniți, iar cu ea alături multe doamne din București, care îngrijuiau de răniți și, când eră vreunul greu bolnav și se lupta cu moartea, însăși Doamna veghiă nopțile pe rând cu doamnele celelalte la capul bolnavului.

Doamna aducea singură doftoriile răniților și le turnă în lingurișă, le potrivii lămâia și romul în ceaiu, îi îndemnă să mănânce, când nu voiau, iar când sosiau scrisori de acasă, Ea se așeză pe un scaun în fața câte unui bolnav, și cetea scrisoarea. Iar dacă voia rănitul să răspundă la scrisoare, Doamna aducea o mescioară lângă pat, luă hârtie și condeiu, și scria mamelor și fraților; rănitul spunea din gură ce avea de spus cui scria, iar Doamna așterneă pe hârtie vor-

bele flăcăului. Și stă Doamna cu condeiul gata, până ce să gândească rănitul ce să mai zică în scrisoare și el iarăși spunea și Ea scria iarăși. Și când el nu se pricepea cum să zică, îl învăța Doamna, și așa se sfătuiau amândoi cum să scrie.

Doamna mai alergă și la alte spitale din București. Și o cunoșteau toți răniții și bolnavii, căci pentru toți era deopotrivă de bună și de blândă. Un flăcău dintr'un spital nu voia de loc să ia doftoriile, fiind amare de tot, iar el era cam îndărătnic. O zi întreagă s'au trudit doctorii ca să-l înduplece și degeaba. Mai pe seară veni la spital Doamna.

„Auzi vine Doamna”, îi zise îndărătnicului un îngrijitor, „o să te certe, că nu iei doftoriile”. Bolnavul se înălță în pat, cu multă grabă și zise:

„Ia dă-mi într'o linguriță doftoria” și o bău iute. „Să nu-i spui nimic, că am s'o beau de acu”. Nu de cearta Ei se temeau bolnavii, căci Ea nu știa cum să-i certe, ci de supărarea ei. Atât bine le făcea și cu atâta iubire de mamă se purta cu ei, încât teama cea mai mare a lor era să nu o supere.

Când se apropiă de patul lor și-i întrebă cu ochii plini de lacrimi și cu nespusă blândețe în vorbe, dacă li-e mai bine și ce le lipsește, atunci bieților noștri flăcăi li-se umplea gura de plâns, și-i mulțumiă.

Iar unii, cei fără mame, plângeau cu hohote.

Numai odată, o singură dată, s'a întâmplat că la patul unui bolnav n'a voit Doamna să meargă vre-o 3 zile dearândul, și se ferea de el. Era un bolnav pe moarte : se dusesese de bună voie în războiu și avea numai o mamă bătrână și săracă, iar el singurul ei fiu. Simția bietul că moare și plânga într'una de jalea mă-sei. Și când a venit Doamna la patul lui, el i-a spus de mamă-sa și a început să plângă iarăși. Iar el, văzând-o plângând, a început să plângă și mai tare, ca în pierzarea minții. Era și ea mamă ; avusese o fetiță,

pe Domnița Maria, iar Dumnezeu n'a voit să i-o lase, ca să se bucure de ea. Și și-a adus Doamna aminte **de** copilul ei cel mort și n'avea pe alții, și s'a gândit **la** potrivirea dintre ea și biată mamă a flăcăului, și **nu** și-a putut domoli durerea.

Și n'a mai mers pe la patul bolnavului, ca să **nu** dea cu plânsul ei pricină de plâns flăcăului și să-**i** facă rău, amărîndu-i puținele zile câte le mai **avea**. Trei zile l-a ocolit, căci a patra zi muri flăcăul. **Și** însăși a scris mă-sei și i-a trimis un ajutor, pe câte zile amărîte o fi mai trăit.

Celor însănătoșiți, când ieșiau din spital Ea le **dă** bani de cheltuială pe drum și ca să ducă părinților acasă. Aceștia plângeau ca niște copii când plecau, despărțindu-se de „Mama lor”, iar acasă aveau **ce** povesti cu săptămânile despre Doamna Elisabeta, despre bunătatea inimii Ei. Iar mamele cele îngrijate, care știau băeții departe, în țară străină luptându-**se** ori zăcând în luptă cu moartea, binecuvântau **pe** femeia care a fost mama copiilor lor și plângeau **și** cereau milă cerului asupra Doamnei. „care le-a mântuit copiii de moarte”.

G. Coșbuc

BREASLA CIOBOTARILOR

Cel mai vechi nume pentru încălțăminte e desigur ciobotă. Și astăzi poartă acest nume sate așezate în locuri ce par să aibă o asemenea formă. Ciobotarii aveau în orașele cele mai mari din țările noastre de multe ori o stradă întreagă o „uliță a ciobotarilor”. Cele dintâi ciobote par a fi fost aduse de negustorii sași, poloni, cele bune chiar de negustorii italieni. Că termenul ciobotă din care Moldovenii au făcut „ciubotă” e cel mai vechiu nume. Vechile ciobote erau galbene, mai târziu se zicea ciobote negre nemțești.

Poate că domnul purta ca și împărații bizantini și căți stăpânitori de țări s'au luat după dâșii, încălțăminte roșie. Pieile, și-le aduceau ciobotarii din răsărit.

Numele de „cismă”. „cismar” sunt mai nouă ; ele vin din ungurește pe aceeaș cale ca și „meșter”, „meșteșug”.

Astăzi ele sunt obișnuite în toată țara românească și la toți Românii din Ungaria. Odată însă se zicea și în Moldova la ciobotari, cizmari, ceva mai târziu se statornicește însă o deosebire. Cizmarul face cizme mari, înalte, botforții sau botforii de mai târziu. Pe când ciobotarii lucrează „ghetele” din zilele noastre; cele de tiletin (piele de Rusia sau Bulgaria), cele roșii de saftian, zise inimii. Deoarece tiletinul se mai zice și bulgari sau Bulgariu, iată o nouă breaslă, a bulgarilor, cari făceau ciobote numai din acest fel de piele. O rânduială de prin anii 1750 a birului cuprinde două trepte ca preșuire și ca impuneri de sarcini, în cercul meșteșugarilor — mai mult pentru cizmari. O altă împărțire eră: „cizmari la uliță” și „cizmari la mahala”.

Opincile sunt pe seama breaslei, deosebită uneori a opincarilor.

Papuci nu se obișnuiesc până pe timpul de înrâurire covârșitoare a răsăritului. În zadar ar căută cinevă acest cuvânt, de origină turcească, înainte de jumătatea veacului al XVII-lea. Pe atunci vin meșteri orientali ai papucilor, cari se numesc și ei pe turcește papugii. Acest din urmă termen se întrebuițează mai mult în țara Românească și, după câțva timp el mai capătă și un înțeles de batjocoră, arătând pe un om ușuratec, pe un moftangiu. Papugii mai lucreau și mesii sau meștii, o a doua încălțăminte de piele, care cuprindea piciorul până la genunchi și pe care vremea veche nu i-a cunoscut. Ei acopereau ciorapii, care se lucrau întotdeauna în casă.

Jupâneșele nu purtau papuci și meși, ci conduri, condurași tot de origină turcească, cari se puneau peste târlci.

Tot papugii după moda Țarigradului erau și aceea cari găteau astfel de încălțăminte.

N. Iorga

BISERICA SFINȚILOR FĂRĂ-DE-NUME

Din lemn de salcie, Ispas făcea fluere pentru copii și din lemn de soc făcea flaute pentru păstori. Lucra toată săptămâna, iar Sâmbăta se ducea în târg și le vindea. Erau fluere albe, vărgate cu șerpi, flori și pașari. Cu un vârf de fier înroșit, Ispas zugrăvia fel-de-fel de chipuri pe lemnul fraged. Fluerele lui aveau glasul dulce, melodios: par'că pusese în ele toată tristețea sufletului său stingher. Copil sărac, se pomenise în lume orfan, crescut de mila lumii. Acum, că era mare, se rușină să trăiască din ce-i dădeau alții și începuse să lucreze ce se pricepea și el. Făcea fluere și le vindea în târg, la început câte două-trei, mai târziu câte treizeci și patruzeci. Cumpărau păstorii din toate părțile, să umple câmpiile cu glasul lor, cumpărau moșnegii să cânte scara, la vatră. Toate pădurile fluerau acum, toate casele și toate stânele erau pline de glasul mângăetor, subțire, al flautelor lui Ispas. Părea că un stol de mierle și privighetori căzuse din cer și se risipise prin munți și prin sate. Cine nu știa să cânte, se ruga de Ispas și Ispas îi arăta cum să sufle și cum să miște degetele. Mai târziu, când toate împrejurimile învățaseră să cânte și când văzu el singur ce frumos știa să facă chipuri, cu fierul înroșit, Ispas începuse să zugrăvească icoane și să le vândă pela mânăstiri.

Tot umblând prin locuri sfinte, mireasma de tămâie și cuvintele din scriptură începuse să-l farmece.

Intr'o zi, trecând pe lângă o biserică veche, năruită, un gând mare îi umplu inima de bucurie. Ce-ar fi dacă s'ar apucă și el să facă o biserică ?

O biserică nouă, închinată sfinților fără-de-nume, apostolilor ce propovăduiseră la răscrucile drumurilor și muriseră neștiuți de nimeni, sfinților mucenici pe cari nimeni nu-i cinstește în zile de sărbătoare...

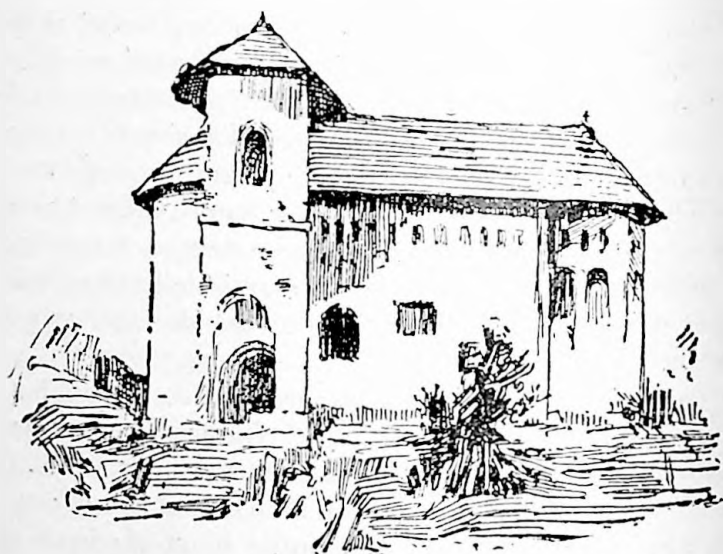
Luni întregi îl munci gândul acesta ; și, fără să știe cum, într'o bună dimineață. Ispas se apucă de lucru. Cumpără un locșor lângă biserica cea veche, și din vremea care-i prisosea, cea mai mare parte o câștigă lucrând. Se ducea în fiecare zi la târg și cumpără cele trebuincioase. Singur a săpat temelia, singur a înfipt cei dintâi stâlpi. A copt olanele singur, a cioplit stranele luni în șir, a adus lespezi din munte, a făcut catapiteasma, a dat la strung sfeșnice de nuc, a zugrăvit icoanele și a umplut cu sfinți, pereții de lemn ai bisericei. Dar toate astea le-a făcut așa de încet și așa de greu !

Ani întregi a muncit Ispas, neajutat de nimeni, batjocorit de toți. Când eră vremea frumoasă puneă olanele la soare, când plouă zugrăvia chipurile sfinților : când viscolea, ședeă la vatră în bordeiul său și cioplea spetezcle stranelor. În nopțile lungi ale iernei a scris el, după o biblie împrumutată, Evanghelia cea mare a bisericei, însemnând cu litere roșii începutul fiecărui rând și a copiat psaltichia, tot cu roșu însemnând începutul fiecărui psalm.

Când fură toate gata, o mângâere fără seamăn îi cuprinse sufletul.

Cei cari îl batjocorise pân' atunci, se minunau acum și veneau la el să asculte învățăturile Domnului. Veneau bătrâni și femei din sate depărtate, să se lumineze. Ispas le spunea de viața lui Iisus Christos, de pildele și suferințele lui, iar țărani ascultau pe gânduri și plecau de-acolo înseninați, cu sufletul mai bun.

Liniștit slujea dimineața, când omul trebuie să-și ridice privirile spre Dumnezeu, ca să-l ajute în ziua aceea, slujă și seara, când trebuie să ne rugăm tatălui nostru din ceruri, să ne dea somn liniștit. Se ruga în bisericuța săracă, unde nici policandre nu străluceau și nici cădelnițe de argint nu fumegau. Ispas își făcea datoria cum și-or fi făcut-o cei dintâi creștini: fără mult alaiu, fără multe podoabe. Căci potirele de

Biserica Sfinților Fără-de-Nume

aur, candelile și cădelnițele de argint, crucile cu pietre nestimate, moliftelnicele țesute în fir și toate lucrurile strălucitoare, umbresc cuvântul Domnului. În biserica lui Ispas, numai cuvântul Domnului strălucea. Nici cântece frumoase asemeni arhanghelilor nu erau în biserica nouă. Căci în glasurile felurite melodioase, ale cetelor de cântăreți, cuvintele nu se deslușesc și înțelepciunea lor răsună în pustiu. Acolo, Ispas slujea în haine negre, lungi și aspre, cetia evanghelia cu glas respicat, bătrânesc, și învățătura lui intră —

neștirbită — în urechile și 'n sufletele oamenilor. N'avea nici dascăli, nici paraeliseri, căci socotea răspunsurile lor de prisos. În fiecare zi cetia el o parabolă și-o tălmăcea.

Când muri Ispas lăsa în urma sa biserica ridicată cu cheltuiala sa, și astfel urmașii săi îl binecuvântară și fluerile de soc, făcute în tinerețe, fluerile cu glas melodios, cari mai cântă și azi, umplând toate pădurile și munții de slava numelui său.

„V. Eftimiu“

FIERARUL ȘI IISUS CHRISTOS

Eră odată un fierar tare iscusit. Nimeni nu lucră așa de bine ca dânsul și nimeni nu eră în stare să-l întreacă în meseria lui ; de aceea din toate părțile veniau la dânsul tineri ca să învețe fierăria. Nici un fierar nu aveă în fierăria sa atâția ucenici ca dânsul.

Auzind, Iisus Christos, când umblă pe pământ de iscusința acestui fierar, a căpătat și el gust la fierărie și s'a dus la dânsul și s'a rugat ca să-l primească la învățătură. Fierarul l-a primit bucuros și l-a pus mai întâi la foi, apoi cu cleștele și cu stropitoarea la vatra cu foc după aceea cu ciocanul și cu barosul la nicovală și pe urmă și la potcovit caii.

Iisus Christos nu eră învățăcel ca ceilalți învățăcei că el deprindea într'o zi ce alții nu deprindeau într'un an de zile, și îi întrecea pe toți în iscusință și în hărnicie. El nu așteptă neiodată să-l pună la lucru, ci se apucă totdeauna singur de toate și niciodată nu ședeă degeaba. Fierarul aveă o bucurie nespusă când privea la Iisus Christos, cu câtă iscusință și grabă își isprăvia el lucrurile sale și nu odată se minună de dânsul.

Odată a stat înaintea prăvăliei un rădvan cu pa-

tru cai. Boierul a cerut ca să i se potcovească repede caii și fără ca să-l mai desprindă dela rădvan, că are grabă tare mare. Atunci a strigat fierarul pe ucenicul său cel harnic și iscusit, pe Iisus Christos, și i-a poruncit ca să facă boierului pe voie. Fierarul cugetă în sine : „Ia să-i văd eu acum iscusința și hărnicia lui !”.

Nici nu sfârșise fierarul bine de vorbit și Iisus Christos a și apucat repede un cuțit a tăiat într-o clipă picioarele cailor de pe la genunchi ca să-i fie mai la îndemână de bătut potcoavele. a venit cu ele la butuc și cât bați în palme, au și fost potcovite : apoi s'a dus la cai și le-a așezat la loc iar cum au fost și boierul a plecat ca săgeata de iute înainte.

Toți câți erau de față au încremenit de câte au văzut și minunându-se, au zis că nimeni nu-i în stare să facă un lucru ca acesta.

Fierarului nu i-a prea venit la socoteală laudele celor de față, măcar că și el se miră tare mult de un lucru ca acesta și, ca să nu-l creadă pe dânsul mai puțin iscusit decât învățacelul, a zis : „Da și eu pot potcovi așa și aș fi și potcovit, numai că nu mi-a venit în cap !”.

Mai îndeseară, iată că sosește alt rădvan cu patru cai. Și acest boier a cerut ca să i se potcovească caii în grabă. Acuma n'a mai pus fierarul pe Iisus Christos la potcovit, ci a vrut să-și arate iscusința și s'a apucat singur de lucru. A luat și el un cuțit, a tăiat picioarele cailor tot de pe la genunchi, le-a potcovit cum știă el mai bine că se potcovesc, dar când dă să le așeze îndărăt, unde să se mai prindă ele ! Caii se svârcoliau numai în dureri, jos. Mai cercă el într'un chip, într'altul, dă pe dincoace, dă pe dincolo, dar toate încercările lui au rămas în zadar. Văzând el că nu e încotro și incredințându-se că nu e în stare să le mai pună cum au fost, a strigat pe ucenicul

său, pe Iisus Christos și i-a zis: „Ja să te vedem, ori de-i nimeri tu și acum!”. El presupunea că mai înainte numai din întâmplare i s'a nimerit de s'au prins picioarele la loc.

Iisus Christos nu s'a dat înbiat și nici n'a zis nici un cuvântel, ci a alergat repede la cai și cât clipești, a așezat picioarele la locul lor și boierul s'a dus îndată la treaba sa !

Văzând fierarul minunea aceasta a întrebat pe învățăcelul său ca să-i spună și lui, cum face el de se lipesc picioarele iar la loc !

Atunci i-a răspuns Iisus Christos: „Hei, dragul meu ! Meșter tu, și meșter eu, dar mai meșter Dumnezeu ! Ce-i e lui Dumnezeu cu puțință nu le e și oamenilor !

Din cuvintele acestea a priceput fierarul că învățăcelul său trebuie să fie un Dumnezeu și nu ca să învețe fierărie a venit în chip de om la dânsul, ci numai ca să-l ispitească și să-i arate puterea sa cea mare și atunci a căzut înaintea lui și s'a închinat ca unuia mai puternic.

Ion Sbiera

PUPĂZA DIN TEIU

Intr'o dimineață mă trezește mama din somn cu vai nevoie, zicându-mi: „Scoală duglișule t), înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce ca să nu-ți meargă bine toată ziua ?”

Căci așa ne mângâia mama cu o pupăză, care-și făcuse cuib de mulți ani într'un teiu foarte bătrân și scorbuos, pe coasta dealului, la moș Andreiu, fratele tatii cel mai mic.

Și numai ce o auzeai vara : „Pu-pu-pup ! Pu-pu-pup !” disdediminează, în toate zilele, de vuiă satul. Și cum mă scol, îndată mă trimite mama cu demânca-

re în țarină, la niște lingurari, ce-i aveam tocmiți prășitori tocmai în Valea Seacă, aproape de Topolița. Și pornind eu cu demâncare, numai ce și aud pupăza :

Pu-pu-pup ! pu.pu-pup !

Eu atunci să nu-mi caut de drum tot înainte ? Mă abat pe la teiu, cu gând să prinz pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dânsa, nu numai decât pentru pupat, cum zicea mama, ci pentrucă mă sculă în toate zilele cu noaptea 'n cap din pricina ei. Și cum ajung în dreptul teiului, pun demâncarea jos, în cărare, pe mucbea dealului, mă suiu încetșor în teiu, care te adoarme de mirosul floarei, bag mâna în scorbură, unde știam și norocul meu ! găbuesc 2) pupăza pe ouă și zic, plin de mulțumire : „Taci leliță, că te-am căptușit eu ; îi mai pupa tu și pe dracul de acum !” Și, pe când aproape să scot pupăza afară, nu știu cum se face, că mă speriu de creasta ei cea rotată de pene, căci nu văzusem pupăză până atunci, și-i dau iar drumul în scorbură. Și cum stam eu și mă chitiam 3) în capul meu, că șarpe cu pene nu poate să fie, după cum auzisem din oameni, că se află prin scorburi câteodată și șerpi —unde nu mă îmbărbătez în sine-mi și iar bag mâna să scot pupăza... pe ce-a fi... dar ea, sărmana, se vede, că se mistuise 4) de frica mea prin cotloanele 5) scorburii, undeva căci n'am mai dat de dânsa, nicăeri ; par'că intrase în pământ. „Măi, anapoda lucru ș'aista zic eu înciudat, scoțând căciula din cap și tufind-o 6) în gura scorburii, apoi mă dau jos, caut o lespede potrivită, mă suiu cu dânsa iar în teiu, îmi iau căciula și în locul ei pun lespede cu gând c'a ieși ea pupăza de undevă, până m'oi întoarce eu din țarină. După aceea mă dau iar jos și pornesc repede cu demâncare la lingurari... Și, oricât oi fi mers eu de tare, vreme trecuse la mijloc, doar cât am umblat horbăind 7) cine știe pe unde, și cât am bojbăit 8) și mocășit 9) prin teiu să prinz pupăza și lingurarilor, nici mai rămâne cuvânt,

li se lungise urechile de foame, așteptând. Când, pela prânzul cel mare, numai iacă-mă-s și eu de după un dâmb, cu mâncarea sleită. Atunci lingurarii, nepunându-și mîntea cu mine, s-au așternut pe mâncare, tăcând moleum 10). Și scăpând eu cu obraz curat, îmi iau traista cu blidele, pornesc prin sat, mă abat iar pela teiu, mă sui într'însul, pun urechea la gura scorburii și aud ceva zbatându-se înăuntru, atunci iau lespede cu îngrijire, bag mîna și scot pupăza vlăguită 11) de atîta zbucium ; iar ouăle, când am vrut să le iau, erau toate numai o chisaliță 12). După asta, vin acasă, leg pupăza de un picior c'o ată, și o îndosesc de mama vr'o două zile în pod, prin cele putini hîrbuite : și una, două, la pupăză, de nu știau cei din casă ce tot caut prin pod așa de des. Însă a doua zi după asta, iacă și mătușa Mariuca lui Moș Andreiu vine la noi c'o falcă'n cer și una'n pămînt, și se ia la ciondăit 13) cu mama din pricina mea.

— Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca aista, să fure Ion pupăza, care zicea mătușa cu jale, ne trezește dimineața la lucru, de atîția ani ! Grozav eră de turbată și numa nu-i venea să lăcrămeze, când spunea aceste. Și acum văd eu că aveă mare dreptate mătușa, căci pupăza eră ceasornicul satului. Însă mama, sărmana, nu știă de asta nici cu spatele.

— Ce spui, cumnată ! L-aș ucide în bătaie, când aș află că el a prins pupăza s'o chinuiască. De acum bine că mi-ai spus ; lasă pe mine, că ți-l ieau eu la depănat.

— Nici nu te mai îndoi despre asta, cumnată Smarando, zise mătușa, căci de sbîntuitul 14) ista al Dumitale nimica nu scapă. Ce mai atîta ! Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o, gâtul îmi pun la mijloc.

Eu, fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca acestea, mă sui în pod, umflu pupăza de unde eră, saiu cu dânsa pe sub strașina casei și mă duc deadreptul

în târgul vitelor s'o vând, căci erà tocmai Lunea, într'o zi de târg. Și, cum ajung în iarmaroc 15), încep a **mă** purtă tanțoș printre oameni de colo până colo, **cu** pupăza în mână, că doar și eu eram o leacă de fecior de negustor. Un moșneag nebun, c'o vițică de funie, n'are ce lucrà :

— De vânzare (i-e găinușă aceea, măi băiete ?

— De vânzare, moșule.

— Și cât cei pe dânsa ?

— Cât crezi și Dumneata că face.

— Ia ad'o ncoace la moșul, s'o drămăluască 16) -

Și cum i-o dau în mână, javra dracului, se face a o căută de ouă, și-i desleagă atunci frumușel **așa** dela picior, apoi mi-o aruncă în sus, zicând : „Iacă poznă 17), c'am scăpat-o!” Pupăza, zbrrr! pe o dugheană și, după ce se mai odihnește puțin, își ica înapoi drumul spre Humulești și mă lasă mare și de vreme cu lacrămile pe obraz, uitându-mă după dânsa !

Eu atunci haț ! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea.

— Ce gândești Dumneata moșule ? Te joci cu **marfa** omului ? Dacă nu ți-a fost de cumpărat, la ce i-ai **dat** drumul ? Că nu scapi nici cu giunca asta de mine. Înțeles-ai ? Nu-ți pare lucru de șagă. Și mă băgam **în** ochii moșneagului și făceam un tărăboi, de se strânsese lumea ca la o comedie împrejurul nostru; da, iar-maroc nu erà ?

— Dar știi că ești amarnic la viață, mă băiete, zise moșneagul dela o vreme, râzând. În ce te bizui, de **te** îndârjești așa nepoate ? Dec ! Nu cumva ai pofti să-mi iai vițica pentru un cuc armenesc ? Pe **semne** te mănâncă spinarea, cum văd eu, măi tică, și iă **acuș** te scarpin, dacă vrei ; ba ș'un topor îți fac, dacă **mă** crezi, de-i zice „aman, puiule !” când îi scăpă **din** mâna mea.

— Dă pace băiatului, moșule, zise un Humuleștean

de-ai noştri, că-i feciorul lui Ştefan a Petrei, gospodar dela noi din sat, şi ți-i găsi beleaua cu dânsul pentru asta.

— He, he ! să fie sănătos Dumnealui, om bun, d'apoi chiteşti Dumneata că nu ne cunoaştem noi cu Ştefan al Petrei ? zise moşneagul ; chiar mai dinioară l-am văzut umblând prin târg, cu cotul subsuoară, după cumpărat sumani, cum îi e negustoria, şi trebuie să fie pe aici, pe undeva, ori în vreo dugheană 18) la băut aldămaşul 19). Apoi bine că ştiu al cui eşti, măi tică : ian stai o leacă să te duc eu la tată-tău şi să văd, el te-a trimis cu pupăza de vânzare, să spurci iarmarocul ?

Toate ca toate, dar când am auzit eu de tata, pe loc mi s'a muiat gura ; apoi încet-încet m'am furisat printre oameni şi unde am croit-o la fugă spre Humuleşti, uitându-mă înapoi, să văd, nu mă ajunge moşneagul : căci mi-eră acum a scăpare de dânsul, drept să vă spun. Vorba ceea : „Lasă-l, măi ! L-aşi lăsa eu, dar vezi că nu mă lasă el acum !” Tocmai aşă păţisem şi eu ; ba eram încă bucuros că am scăpat numai cu atâta. Bine ar fi s'o pot scoate la capăt, măcar aşă, cu lama şi cu mătuşa Măriuca, gândiam eu, bătându-mi-se inima ca într'un iepure de frică şi de osteneală. Şi, când ajung acasă, aflu că tata şi cu mama erau duşi la tâg ; şi fraţii îmi spun că-i poznă, că mătuşa lui Moş Andreiu a sculat mai tot satul în picioare, din pricina pupezei din teiu ; zice că i-am fi luat-o noi, şi pe mama a pus-o în mare supărare cu asta. Ştii că şi mătuşa Măriuca e una din cele care scoate mahmurul din om ; nu-i o femeie de înţeles, ca mătuşa Angheliţa lui moş Chiriac ; s'a mântuit vorba.

Şi, cum îmi spuneau ei îngrijiţi, numai ce şi auzim cântând din teiu :

— „Pu-pu-pup ! pu-pu-pup ! pu-pu-pup !”

Soră-mea Catrina zice cu mirare :

— I-auzi bădiță 20) ! Doamne, cum sunt unii de năpăstuesc omul chiar pe sfânta dreptate !

— Mai așa, surioară ! Dar în gândul meu : când ai ști voi câte a pătimit, săraca, din pricina mea, i-ai plânge de milă.

Zaheiu însă ne lăsase vorbind și se cam mai dusesese în târg după mama, să-i spuie bucurie despre pupă-ză. Și a doua zi, Marți, taman în ziua de lăsatul secului de postul Sânpietrului, făcând mama un cuptor zdravăn de alivenci 21) și plăcinte, cu poalele în brâu și prăpălind niște pui tineri la frigare și apoi tăvălindu-i prin unt, pela prânzul cel mic, chiamă pe mătușica Mariuca, lui moș Andreiu la noi și zice cu dragă inimă :

— Doamne, cumnățico hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată, luându-se după gurile cele rele ! ia poftim, soro, mai bine să mâncăm ceva din ce-a dat Dumnezeu să cinstim câte-un pahar de vin în sănătatea gospodarilor noștri și :

Cele rele să se spele
Cele bune să s'adune.
Vrajba dintre noi să piară
Și neghina din ogoară.

Căci, dacă ai stă să-ți faci voie rea de toate, zău, ar trebui dela o vreme s'apuci câmpii.

— Așa, cumnată dragă, zise mătușă Măriuca, strângând cu nedumerire din umeri, când se puneă la masă : văzut-ai Dumneata ? Să mai pui altă dată temei pe vorbele oamenilor ?

Apoi începem cu toți a mânca ; și alții, ca alții, dar eu știu că mi-am pus bine gura la cale, să-mi fie bine pe toată ziua.

Explicări: 1) trândavule; 2) apuc; 3) mă socotiam; 4) se ascunse; 5) ascunzătorile; 6) îndesat; 7) a umblă de colo până colo; 8) am căutat pe pipăite; 9) a zăbovi; 10) fără să zică o vorbă; 11) stoarsă de puteri; 12) amestecătură; 13) la ceartă; 14) ştrengar; 15) bâlcu; 16) s'o cântărească; 17) beleă; 18) cârciumă; 19) a se cinsti în urma unei tocmeli la vânzări şi cumpărări; 20) nume pe care un frate îl dă unuia din mai mari în Moldova, iar în Muntenia „nene”; 21) plăcintă cu brânză.

LUNĂ ORI SOARE

Intr'o noapte odinioară doi prieteni s'a întâmpilat.

Unul cam în patru iţe, altul bine afumat.

De la crâşmă să pornească în spre casă la culcat.

Dar eşind din crâşmă afară şi spre cer în sus cătând.

— Uite luna, zice unul. celălalt însă răspunzând:

— Las'la dracu-i zice: Uite ia-ţi de samă bre creştine.

— Asta-i luna bre? E soare! Vai de lume, vai de tine!

— Să te treci aşa de grabă! Să te îmbeţi, păcat ruşine!

— Să nu poţi măcar cunoaşte care-i lună, care-i soare.

— Te călişi curat de bine, măi frăţică, frăţioare!

— Taci că-i lună măi române! ce vorbeşti tu n'are a face.

— Ba-i chiar soare ca toţi sorii. Te poftesc mă la-să'n pace.

— Luna-i lună, soare-i soare şi sfârşeşte, taci din gură.

— Căci ești beat. E soare. Uite-l ce căldură ce căldură, ce fierbinte-i.

— Nici nu simți acum pe semne? Bre dar groaznic te îmbătași.

— Te-ai cârpit de tot sărmăne. ești becisnic, pătimaș.

— Dar te uită ia la mine cum pășesc de drept! he! he!

— Sunt bărbat odată sdravăn. Dar tu pace, turtă, clei.

— Dar aceasta-i, soare. Uite-i soare. n'a să știi!

— Ce mai zici acum? Nemică. — zici că treaz ești, bine.

— Dar eu lună văd că este; căci o văd destul de bine.

— Ba eu văd curat că-i soare. după cum te văd pe tine.

— Ba-i chiar lună!

— Ba-i chiar soare nici nu poate lună fi.

— Lună-i.

— Soare ce tot lună? Soare nu mai behăi.

Tot așa zicând într'una.

Unul soare celalt lună.

Intâlnesc un om în cale.

Și-l poftesc ca să le spună.

De e lună ori e soare.

Insă omul ascultând

Și la dâșii cam zâmbind.

Căci și această vorba veche.

Nu dusesse la ureche.

— Mă iertați le zice. Uite. nu-s p'aici decât de o zi.
Și mă credeți, soare, lună, încă nu știu ce va fi.

Th. Speranță

Observație. Aceasta este o anecdotă, unde autorul râde de anumite defecte ale omului cum este beție.

1. Să se dea o compoziție despre beție.

HAGI TUDOSE

...Fum pe coșul Hagiului nu s'a pomenit.

Ridice viscolul nămeții până la streșini; apele să înghețe tun. Treaba lor. Hagiul nu vrea să știe de crapă pietrele la gerul Bobotezei, nici dacă în Iulie turbează câinii de căldură. Iarna tremură, vara gâfâie.

Toată viața lui, de câte ori nepoată-sa, trăind acio-lată pe lângă dânsul, îi pomenea la Crăciun să taie și el un porc, ca tot creștinul, bătrânul răspundea:

— Imi face rău, nepoată, s'aud guițând... Imi face rău... c'ășa sunt eu... milos...

— Cumpără-l, nene, tăiat gata.

Dacă așa îl aducea din cuvânt Leana, înghițând în sec, cu gândul la șoricu, bătrânul răspundea liniștit:

— Un porc... carne multă... Se strică... Două guri suntem... Veniă Paștele.

— Nene, să înroșim și noi ouă...

— Ce prostie... Ouă roșii?... ouă stătute...

— Să roșim pușintele.

— De roșim pușintele, ardem focul degeaba, cum-părăm d'a surda băcanul... Cheltuială zadarnică. Vremuri grele.

— Da... o ciosvârtă de miel?

— Ce fel de miel? Cum miel? Miroase a oaie... Paștele e preă în vară...

— Ce pustiă de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguese?

— Ei fulguese, fulguese... tu nu vezi că nu ține?

Unde ține? Cum cade se topește... Eu mor de căldură... Uf... Uf...

— Și eu mor de frig...

— Mori de frig... crapi... Așa te-am pomenit lăcomă, nemulțitoare.

Leana tace și înghite în sec. E săracă.

N'are pe nimeni. Tace, că bătrânul de se mânie. strigă trăneste ușile, apoi se aruncă în pat și se vaită până la miezul nopții. uitând să-i dea și de pâine.

De mic copil, Hagiul fusese copil cuminte și așezat. Nu i s'auziă gurița nici pașii. Nu rupea pantofii. Nu-și hărtăniă rochița; pe ce puneă mâna, puneă bine.

Ajuns calfă la găitanărie, vorbea frumos și cu patimă în mijlocul tovarășilor săi.

— De când eram de o șchioapă, pricepusem lumea, le zicea el. Înțelesesem bine de tot că o cârpă din gunoi este o muncă de om, pe care te faci stăpân dacă o pui d'o parte. Și dacă mama îmi dădea un ban de traiu, ca să-mi iau un simit, eu mă uitam în ghiozdan: de aveam felia de pâine, sănătate bună, aveau ce mânca. Nu te sature cu pâine? Ce-ți trebuie simit? Și puneam banul bine. Și un ban peste altul fac doi, peste doi dacă pui altul, fac trei... Râdeți voi... râdeți... Da, vânturați banii în mâini și veți simți ce răcoare țin când vă e cald și ce cald când vă e frig. E destul să te gândești ce poți face cu banii, ca să și guști bucuria lucrului, pe care nu l-ai cumpărat. Ai simțit bucurie? De ce să-l mai cumperi?... Râdeți voi, râdeți... Ce lucru poate fi mai luminat ca un jeratic de galbeni întinși pe o masă?... Voi râdeți... râdeți cu hohote... Niște risipitori. În viața voastră nu o să gustați adevărată bucurie...

Intr'o zi o calfă, văzându-l cum tremură și cum i se aprind ochii când vorbește de bani, i-a zis în glumă:

Strângi tu, băiete, strângi și într'o zi... fiut... fiut...
p'aci le drumul... și iai de unde nu-s...

Tudose la așa nelegiuire, s'a ridicat în vârful picioarelor, a încheștat pumnii, i-a adus la gură și a strigat, închizând ochii:

— Numai de vești vâri tot pământul în buzunar... numai atunci vești fură și banii mei... Așa să știți... Așa... Că n'am bani... N'am chioară lăascaie... P'asa vremuri nu poți să ai...

Însfârșit? Tudose munciă, strângea nu bea, nu ochiă prin mahala, mănca pâine cu bragă. După zece ani a ajuns la parte: după alți cinci, tovarăș pe din două cu stăpânul său.

În primii ani de tovarășie, slăbise, îngălbenise, îmbătrânise la 50 ani. De frică și de griji, boliă pe picioare. Fostul său stăpân îl luă la masă cu el, ca să-l mai îndrepte. Și ce frumos mănca. Oscior peste oscior și nimic pe oscior.

Se mai întremase. Erau cu toții pe iarbă verde, sărbătorind și udând cu pelin ziua de 1 Maiu. Jupânul i-aduse vorbă:

— Tudose nu vrei tu să-ți găsești o fată bună, de treabă cu ceva zestre? Ei, și știi, un copil, doi, ai pentru ce trăi.

— Nu se poate jupâne, nu se poate. Femeia, copiii, cer demâncare, vestminte, învățătură... și n'am de unde. Ce brumă am sunt în negoț, și banul din negoț este al oricui ar vroi să te înșele.

— Tudose, băiete, nu vorbi cu păcat, să nu vorbești într'un ceas rău...

Ceas rău? Iși strânse fermeneaula la piept, apoi mormăi pe gânduri:

— Nu se poate, jupâne... copiii cer pâine, îmbrăcăminte, învățătură și femeia... rochii... plimbare... scurteică de tibet... fuste în gherghef... Nu se poate jupâne... să mă crezi că nu.

Până la 80 de ani nu i s'a întâmplat nimic serios Hagiului. Nu l'a durut un dinte măcar. I-au căzut tot de bătrânețe, pierzându-i pe uni în coaje, pe alții în miez de pâine.

Tocmai în ăst an se puse o iarnă grea.

Trosniau pomii în grădină. Pe geamurile Hagiului înflorise gheața cu frunze mai groase. Degeaba se încerca nepoată-sa să facă ochiuri în geam. Rotunjia biată fată gura, suflă din toată inima ; se croia câte un rotogol, dar se prindea la loc.

— Suflă mai cu inimă Leano, strigă Hagiul, cocoloșit într'un colț al patului.

— Suflu, nene Hagiule, suflu, dar mă taie frigul și mi-a înghețat răsuflarea, răspunse nepoată-sa, tremurând cu o cergă în spinare. Ar trebui să-mi dai să cumpăr lemne, că înlemnim până mâine.

— Cum?... lemne acum?... pe frigul ăsta?... P'aste frig o cioaclă de lemne costă un galben... un galben.

Leana plecă bonbănind în odaia d'alături. Hagiul rămase singur. Trist, întuneric, și frig. Vântul se repedea pe coș rece ca ghiața, și nu găsește în vatră nici cărbuni, nici cenușe. Hagiul tremură și morfoleşte o bucătică de pâine. Fiori reci îi trec prin șira spinărei. Nu-și mai simte picioarele din tălpi până la genunchi.

Zăpada se ridică până la genunchi. În toată mahalaua nu s'aude nici un om, nici un câine.

Hagiul adoarme, mâhnit că dacă iarna va ține tot așa n'o mai duce fără lemne. Și ce scumpe trebuie să fie lemnele. Așa e, o să iasă din iarnă sărac lipit... A adormit. Se mișcă. Se învârtește. Toată noaptea visează că se prigolesc la un foc mare.

A doua zi nepoata sa îl găsi pe jumătate înghețat. Abia putu să zică : „Leano, foc că mor” și îi întinse un bănuț de aur, închizând ochii. Ii fu rușine ca să nu-l vadă acel ochi de aur cu câtă ușurință îl aruncă în mâinile nemiloase ale lumii. Oftă dureros...

Focul pâlpâie în vatră. Mormanul de jăratec dogorește și aruncă un poleiu cald și rumen pe peretele din față. Tavanul trosnește și zidurile asudă. Leana cu picioarele goale până la genunchi se pârlește la gura sobei. Bătrânul a ieșit din pătură și-i e cald și îl ia cu fiori. Picioarele îi tremurau. E lihnit. Ii cere inima o ciorbă, ca niciodată în viața lui.

— Ce pui atâtea lemne? Prea multe lemne. Leano n'auzi?... O să dai foc casei. Ah. Pâinea nu mai satură... Și tot mi-e frig... Prea multe lemne. Mi-e foame... Picioarele nu mă mai țin.

— Oi fi bolnav, răspunse Leana. Să chem pe cineva; lângă spițerie e un doftor...

— Să nu calce nimeni în casa mea, strigă Hagiul. Cât serie doctorul pe hârtie nu plătește viața toată. Sunt sănătos, voinic, mai bine ca ori când.

Dar voind să umble căzù pe pat, zicând : Oh ! da niciodată n'am fost mai bine".

După trei zile de friguri, Hagiul se scoală din pat, uscat și galben, cu ochii duși în fundul capului, cu părul lung și ciufuluit. Leana îl întrebă încetișor dacă n'ar vrea ceva.

— Aș vrea, răspunse trist Hagiul, aș vrea o ciorbă de găină... cu nițică lămâie... lămâia e scumpă... câteva boabe de sare de lămâie... Și vezi, găina să nu fie preă mare... mică și grea.

Pe seară Leana întinse în mijlocul patului un ștergar. Pe ștergar o strachină cu ciorbă caldă. Aburii se ridicau din strachină. O aripă galbenă iese din zeama presărată cu steluțe de grăsime. Pe buzele strachini o lingură de cositor. Alături clondirul cu două degete de vin, cu dop de hârtie. Hagiul privi cu lăcomie, se șterse pe frunte și zise cu o nespusă părere de rău :

— Ce poftă de copil...

Se văzû topind el cu mâna lui bulgări de aur turnându-i în strachină şi sorbindu-i cu lingura.

Se apropie de pat. Incepû să mănânce. Plescăi; îşi supse gropile din obraji, se încruntă: şi-acoperi ochii cu sprâncenele; se resti la Leana aruncând lingura:

— Una de lemn... asta e coclită...

Leana, râvnind la ciorbă şi înghiţând în sec, ieşi afară şi aduse una de lemn. Hagiul începû iarăş a sorbi sgomotos. Se scutură şi scuipă de mai multe ori.

— Ia ciorba de aici. M'am săturat... simt pe gât o coceală acră... sărată... un miros nesuferit... ia-o... fugi cu ea... nu vezi?... îmi soarbe viaţa.

Leana luă strachina şi ieşi. Hagiul îşi trânti capul pe perna de pae. Trupul lui o flacăară. Ce friguri. Sub el se deschisese ca o mare fără fund. Şi se ducea, adânc, adânc, tot mai adânc. Şi pe gât gustul aurului sângele viu al aurului. Nefericit părinte, gustase din carnea copiilor lui. Ciorba îi mirosise a aur. Când Leana intră în odaie, el se ridică în coate şi strigă:

— Stinge focul... să dai cărbunii şi cenuşa înapoi. Aruncă ciorba... şi să dai fulgii şi bucăţelele înapoi... vreau banii pe jumătate dacă nu toţi.

Şi începû să plângă cu hohote.

— Ucigaş... nebun... nelegiuit... în veci n'o să te sature... Leana înmărmurită se uită la el. Tocmai atunci se auzi la uşă cotoiul, tovarăşul ei de foame şi de tremurat, singura fiinţă care o mângâia şi pe care o mângâie. Leana crapă uşa. Hagiul se uită speriat şi văzând cotoiul strecurându-se pe uşă se reşteşe:

— Să-i tai coada... o coadă de un stângen... până să intre se răceşte odaia... Să cheltuiesc şi pentru el?... Unde e toporul?... Am să i-o taiu eu.

Se ridică în picioare. Picioarele tremurără, se în-doiră, trosniră din încheieturi. Hagiul se curmă de

mijloc; deschise ochii mari și roșii, căscă gura și căzû pe spate. Leana speriată fugi afară închinându-se... S'a înopțat. Ea pândește la ușe. Tremură și inima i se bate. Ar vrea să între și spaima că e mort sau nebun o înghiață. Vântul suflă în strașina casei. Zăpada le-a troienit ușa pe dinafară. În tindă e frig și întuneric. Pe la miezul nopții i se părû că în odaia Hagiului se târește cineva d'abușele. Ascultă. Auzi deslușit un sunet de bani.

El e. N'a murit, șopti Leana; bani îi prelungesc viața. Săracu nenea Hagi. Liniștită puțin, dibui în întuneric clanța dela odaia ei, deschise ușa binișor și se duse să se culce, tânguind încet pe nen-său Hagi:

— Săracu ce bogat este.

Adoua zi de dimineață, Leana intră în odaia Hagiului, îl găsi numai în cămașa sa petec de petec, trântit cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbeni, cu fruntea pe un purcoi de lire, cu ochii închiși. Cum îl văzû, începû să plângă. Dar ca prin minune, trupul Hagiului se cutremură. Bani sunară d'alungul, dela picioare până la frunte. Săltă capul: deschise ochii stinși și-i îndreptă ca niște sticle reci, asupra Leanei; bolborosi câteva cuvinte nedeslușite; mișcă în vânt gingiile albe și isbuti să slomnească:

— Nu te uită... închide ochii... ochii fură... închide ochii...

Căscă gura; limba i se mototoli în gât, capul îi căzû într'o parte, picioarele i se lungiră; mâinele i se înfipseră în bani... și adormi de veci cu ochii deschiiși și țintă asupra Leanii.

Când l-au scăldat, pe genunchi, pe piept și pe frunte se vedeau rotogoale de bani. Și i-au rupt ploa-pele de sus și ochii lui spăimântați nu s'au închis.

— Ce frumusețe. Bine de el.

La capul lui mergea Leana; după ea, câțiva bă-

trâni, cu cititorul în mijloc. Unul din bătrâni întreabă pe cititor:

— Ce bani a lăsat?

— Un milion răspunse cititorul.

— Cât face un milion?

— Un milion? De zece ori câte o sută de mii.

— Săracu Hagi.

— Dacă ar vedea el cum se cheltuește la înmormântarea lui...

— Ar muri răspunse unul din bătrâni.

Și oranistul, clătinându-și ceaprazurile de fir, intră în curtea bisericii. Mai multe glasuri s'auziră în depărtare: „Vecinica lui pomenire”.

B. Delavrancea

HENRY FORD

Henry Ford s'a născut în 1863 la Dearbon în Michigan, unde tatăl său, modest agricultor, l'a dat la școala primară. De mic copil arată un mare gust pentru mecanică.

La vârsta de doisprezece ani, pe când mergea cu tatăl său într'o gabrioletă spre oraș, întâlnește o trăsură ce nu era condusă de cai, vederea acestui aparat îl impresionează așa de mult încât îi decide cariera sa. Înainte ca tatăl să observe, el sare din trăsurică și se duce la mecanic, și încheagă o convorbire, întrebându-l de mecanismul acestei mașini ce mergea singură. Dela vârsta de 12 ani și până la maturitate, marea și neclintita lui ambiție a fost să construiască o bună mașină pentru transport. Toate resturile, de fier îi serveau de unelte, care formau și jucăriile lui. Cel mai mic rest dintr'o mașină stricată era pentru el o bogăție. El zice: „când mergeam în oraș cu gabrioleta noastră, aduceam totdeauna o pungă plină cu fiare vechi; cuie, șuruburi, bucăți rotunde și orice alte

piese mecanice; adesea chiar un ceas stricat pe care mă forțam să-l repar. La treisprezece ani, reușii pentru prima oară să repar un ceas destul de bine, încât arăta ora. Când atinsei vârsta de cincisprezece ani eram în stare a face orice fel de ceasornice, cu toate că uneltele erau destul de grosolane". La vârsta de șaptesprezece ani el intră, spre regretul tatălui său, ca ucenic într'un atelier de mecanică; el construi cu mâinile sale o trăsură cu vaporii. În 1885 i se dă să repare un motor cu gaze Otto, primul ce apăruse în Statele-Unite. Foarte curând după acesta, el construi un motor, după invenția sa. Revenind la ferma părintească, el instalează un mic atelier mecanic și montează un ferăstrău cu motor (joagăr) pentru tăierea pădurilor. În anul 1890, el intră ca mecanic la societatea de electricitate „Edison". Nu mult mai târziu fabrică primul său automobil, ceea ce încurcă micile lui economii. Acum, câțiva prieteni îi propun capital și un post de inginer pentru exploatarea mașinilor sale. Nu se înțelege cu ei asupra programului ce trebuia să urmeze, așa că-i părăsește și se apucă a lucra pe cont propriu cu micile lui venituri. El inventă un nou model de mașină cu vaporii; apoi cedând cerințelor universale face un automobil de curse. Acest automobil ajunge primul într'un mare concurs de încercare și astfel Henry Ford se face cunoscut în 1896.

În 1903 înființează mica societate de automobile Ford, cu un capital de 100.000 dolari, din cari numai 28.000 erau vărsați. Ea nu cuprindea decât doisprezece acționari și la început Ford nu posedă decât 25% din capital. Primul an vinde 1.700 mașini și astfel ajunge să-și clădească marea sa uzină. El devine stăpânul celor mai multe acțiuni ale societății. Se fabrică și se vinde în cursul anului 8.425 mașini. Câțiva ani mai târziu devine singur proprietar. Din lună în lună

mulțumită interesantelor sale organizații, numărul lucrătorilor, întrebuințați la construcții se micșorează ; lucrul făcându-se în mare parte automat. Repartizarea uzinelor permite transportarea materiilor prime cu cea mai mare ușurință ; automobilele sunt montate acolo unde sunt vândute. În uzini, piesele necesare sunt transportate automat dintr'un punct la altul. Ford a realizat în uzinele sale economia cea mai mare posibilă ; nimic nu se pierde. Rămășițele de fier, oțel sau hârtie se transformă în materii utilizabile. Numai din întrebuințarea acestor resturi câștigă anual 12.000.000 dolari.

În aceste uzini domnește o mare disciplină ; lucrătorul răspunde de lucrul său, maestrul de grupa sa, și inginerul de bunul mers al întregii uzini. Fiecare om dacă muncește este înaintat în grad, după cunoștințele și puterea sa de muncă : iar plata se face în raport cu lucrul său cunoștințele fiecăruia, fără să se ție seama de vârstă. Atelierele sunt ținute în mare curățenie, bine aerisite și luminate. Henry Ford a căutat să îmbunătățească viața lucrătorilor prin mărirea salariilor. Opera sa de mare ajutor este întrebuințarea invalizilor ca lucrători în uzine, dându-le de lucru după puterile lor, astfel ca să-și poată câștiga existența. Astăzi „Ford” are uzinele sale, minele sale, flota sa, drumuri de fier, păduri, fabrici de ciment, papetărie, manufactură, etc. Produce mai mult de 7000 automobile pe zi și ocupă cu lucrul lor peste 150.000 persoane. Dacă numărăm și tractoarele agricole, vedem că numărul lor va atinge în curând un milion pe an. Henry Ford, plecat dela nimic, singur și fără ajutor, a ajuns la douăzeci de ani, a fi cel mai mare industriaș din lume, un mare creator ce extrage în fiecare an din materia brută peste cincisprezece miliarde franci. Pe măsură ce averea lui s'a mărit, se pare că și mărinimia lui a crescut. El întrece astăzi pe toți

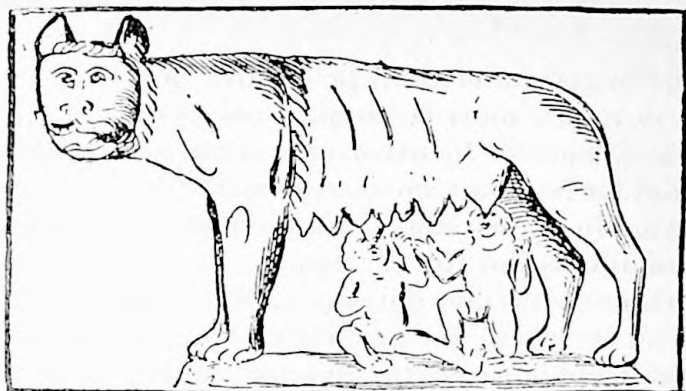
marii industriasi. Viața sa plină de lupte, de neajunsuri și de succese ne arată omul cu voință neclintită. El este contra lenei, a risipei, egoismului, din care vine mizeria. Activitatea acestui mare om să fie un exemplu bun de urmat de toată lumea. Ce admirabilă învățătură pentru popoarele a căror cetățeni îmbătrânesc fără să muncească și înegresc hârtia cu planuri pe cari nu le lucrează.

RUINELE TÂRGOVIȘTEI

De două sute de ani, din zilele lui Mircea cel Bătrân Târgoviștea eră scaunul Țării. De puțină vreme numai, creșterea Bucureștilor și importanța lui comercială făcuse pe Domni a lua obiceiul de a petrece o parte din iarnă în acel oraș. Eră atunci Târgoviște, oraș mare, împodobit și populat și se întindea frumos pe malul drept al Ialomișii, ocolit de o mulțime de grădini vii și livezi de pomi roditori. Scriitori de felurite nații se minunează de frumusețea acestui oraș declarându-l ca vrednic de a fi capitala unei țări și locuința unui Domn mare. Acel oraș populat astăzi deabiă este un orășel. Zidurile lui mărețe vremea le-a ruinat și le-a semănat cu pământul. Un singur turn, rămășiță din vestita Curte Domnească se înalță trist și singuratec pe deasupra acelor grămezi de ruine ca acele cruci mari înfipite în vârful unor pleșuve movili, morminte ale vitejilor căzuți în bătae. Acest turn ce mușchiul numai cu verdeața sa împodobește e scump Românilor ca un monument care le vorbește în timpul lor de glorie și de mărire. El a fost martor la atâtea triumfuri. El a văzut unul după altul pe Mircea cel Bătrân, Dracul Vodă, Vlad Țepeș, Radu cel Mare, Radu dela Afumați, Mihai Viteazul și Matei Basarab; toți voievozii noștri cei mai mari și vestiți în pace și

războiu. Umbrele acestor eroici luptători pare că le vezi singuratece, înălțându-se tăcute împrejurul ruinei. Adierea vântului ce suflă din Carpați șuerând peste turnul pustiu ne pomenește numele lor și undele mărețe ale Ialomiței par' a cânta neconținut un cântec de mărire pentru gloria sa. Astfel i se nălucește oricărui român cu inima simțitoare când caută la această mult cântată ruină și el nu se poate opri de a simți durerea amară și d'a suspină după vremea trecută.

N. Bălcescu

LEGENDA ÎNFIINȚĂREI ROMEI

Printre popoarele vechi din Europa au fost și Romanii, oameni viteji și însemnați.

Tradiția ne spune că Roma a fost zidită pe țărmul fluviului Tibru, de către Romul în anul 753 înaintea lui Christos.

ROMUL era coborîtorul vestitei dinastii a lui Enea, eroul troian. Enea, împreună cu tatăl său Anchise a părăsit Troia distrusă de Greci și s'a dus în Latium. Regele de aci numit Latin îi dădă în căsătorie pe fiica sa Lavinia.

Enea avu un fiu numit Ascaniu, care zidi orașul Alba-Longa. Cel mai vestit rege dintre urmașii lui Ascanio a fost Proca. Acesta având doi fii : pe Numitor și Amuliu, îi rugă pe patul de moarte să domnească împreună.

Amuliu, deși mai tânăr îndepărtă dela tron pe frațele său, iar pe fiica acestuia, Rea Silvia o făcu preoteasă. Cu mare supărare află că Rea Silvia a născut doi fii gemeni, pe Remu și Romul. Plin de mânie dădă ordin ca să fie îngropată de vie nepoata sa, iar cei doi copii omoriți. Gemenii puși într'un coș fură aruncați pe apa Tibrului. În curând curentul apei îi duse la rădăcina unui smochin, unde țipetele lor înfometate atraseră o lupoaică, ce îi alăptă. Un păstor al regelui îi descoperi și îi duse femeii sale să-i crească.

Cei doi gemeni crescuți pe Palatin ca și copii ciobanilor deveniră mari și viteji, luptându-se cu hoții și fiarele sălbatece. În urma unei lupte se întâlniră cu unchiul lor Numitor, cu care se uniră contra lui Amuliu. Amuliu fû detronat și Numitor se urcă triumfător pe tronul orașului Alba-Longa.

Recunoscător celor doi nepoți, el le-a dăruit locurile unde au crescut și unde ridicară o falnică cetate. Cum cetatea trebuia să poarte un nume se iscă o puternică ceartă între frați. Egali în putere, ei hotărîră că cel ce va vedea mai multe pasări sburând să dea numele său cetății. Zeii fură în ajutorul lui Romul, care și boteză cetatea cu numele de Roma. Atunci, Remus plin de mînie sări pe brazda trasă de fratele său, însă Romul îl omorî zicând: „Așa să piară oricine va îndrăzni să treacă peste zidurile cetății mele”.

Cetatea clădită nu avea locuitori: atunci Romul chemă tot felul de prizonieri din alte țări și îi conduse ca rege. Acum erau bărbați, dar lipseau femeile. El cere femei din localitățile vecine pentru ca supușii săi să-și formeze familii, dar răspunsurile primite sunt batjocoritoare. Atunci regele recurge la o șiretenie. Invită pe Sabini și alte popoare la o frumoasă serbare cu jocuri și în timpul petrecerii, Romanii răpiră fetele Sabinilor, din care pricină se iscă un mare războiu între ei. Luptele luară sfârșit numai prin mijlocirea fetelor Sabine și astfel se uniră cele două popoare formând unul singur, cu condiția ca să domnească pînă la moarte, un rege Roman și apoi unul Sabin.

Romul mai avu războiu și cu alte popoare, pe care le învinse. Legenda adaugă că sfârșitul i-a fost totuși atît de glorios ca și domnia.

Pe cînd eră în mijlocul supușilor săi, se porni furiună și el fû răpit în cer de zei. El fû adorat de Romani ca un zeu sub numele de Quirinus.

NUMA POMPILIU 715—672. Al doilea rege al R.

mei fû înțeleptul și piosul Sabin, Numa Pompiliu, cel ce a întemeiat așezămintele religioase. Regelui pașnic și evlavios îi urmă rășboinicul **TULUS HOSTILIU** 672—684. Al patrulea rege al Romei a fost **ANCU MARTIU** 648—616, cel ce a încurajat agricultura. După Ancu Martiu urmă la tron **TARGUINIU PRISCU** de origină greacă. Cel mai însemnat dintre regii Romei a fost **SERVIU TULIU** 587—554, marele rășboinic ce a supus mai multe cetăți, a introdus serviciul militar obligatoriu și a înfrumusețat Roma.

Ultimul rege a fost tiranul Targuiniu Superbul. Din cauza marilor cruzimi, el fû alungat și se întemeiază republica.

ORIGINA POPORULUI ROMAN

Obârșia poporului Roman are la bază mai multe povești și o parte de adevăr.

Italia cu capitala Roma, patria Romanilor se găsește la apus și miazăzi de România. Se povestește că Enea a plecat după distrugerea patriei sale în Latium. Aci se logodi cu Lavinia fiica regelui latin și ridică cetatea Lavinium, iar fiul său zidi Alba-Longa. Romulus, unul din urmașii dinastiei lui Enea ridică cetatea Roma împrejmuită de mari ziduri la anul 753 înainte de Cristos, în care s'a format puternicul popor Roman. Cum în Roma nu erau femei, printr'un șirletic s'a ajuns la contopirea Sabinilor cu Romanii.

Un alt popor latin (Galii) ocupau nordul Italiei și adesea se coborau la vale pentru cuceriri.

În curând se iscă un rășboiu între Romani și Gali care rășboiu sărăci și pustii ambele cetăți. Atunci, după un vechiu obicei se decise alegerea a trei viteji din fiecare cetate, cari să lupte între ei și cel ce va învinge, va da gloria deplină cetății sale:

Alba-Longa alese pe Curiiați, trei frați gemeni și Roma pe Horați, iarăși trei frați gemeni.

În prima luptă doi horați fură uciși și cei trei curiați răniți. Ultimul dintre horați se prefăce că fug dar este urmărit deaproape de curiați. La un moment dat el se întoarce și lovește de moarte pe curiatul ce-l ajunsese, apoi pe al doilea și în sfârșit și al treilea rămânând singur biruitor. El intră fericit în Roma victorioasă și întâlnește pe sora sa ce fusese logodită cu unul din curiați. Mânios că acea sora îndrăznește să plângă pe un dușman la o sărbătoare atât de mare o ucidă fără milă.

Romanii îl condamnă la moarte și cu multă greutate este iertat.

Alba-Longa este distrusă și Galii se amestecară cu Romanii. Din contopirea Sabinilor și Galilor cu Romanii s'a format un singur popor Roman, ce a devenit atât de vestit în lumea întreagă.

Poporul viteaz, muncitor, mândru și iscusit se ocupă mai mult cu plugăria.

Locuitorii răbdători și disciplinați își iubeau țara și respectau pe bătrâni. Se îmbrăcau simplu, mâncău cumpătat și se luptau cu mult curaj.

Puternicile virtuți, ordinea, curajul și obiceiurile simple au făcut din ei poporul cel mai unit și mai vestit.

Vestita cetate Roma este leagănul de unde au pornit Romanii, cuprinzând treptat toate țărișoarele din Italia, precum și alte țări, reușind să întemeieze cea mai mare împărăție din lume.

RELIGIA ROMANILOR

Romanii, ca și celelalte popoare vechi adorau natura și credeau lumea plină de zei. Ei vedeau peste tot semne bune sau rele și de aceea au devenit

menii cei mai superstițioși din lume. Acest popor a dus așa de departe credința religioasă încât nu începeau nici un lucru fără să depue jurământul de bună credință, de supunere și de dreptate. Venind în atingere cu Grecii au împrumutat zeii lor, însă cu alte numiri.

Jupiter, părintele oamenilor și al zeilor, era cel mai bun și mai mare. În onoarea lui se ridicase un falnic templu pe capitoliu. Junona (Hera) e soția lui Jupiter, zeița căsniciei; Minerva (Atena) zeița înțelepciunii; Vesta, zeița focului; Venus, zeița frumuseții; Ceres, zeița agriculturii; Diana, zeița vânătoarei și ocrotitoarea sclavilor. Trebuie să numim de asemenea pe Marte, zeul războiului, înfățișat cu o lance; Mercur, zeul comerțului; Pluton (Hades), zeul infernului; Apolon, reprezentantul și zeul luminii, ocrotitorul artiștilor și al poezilor; Vulcan, zeul focului și al industriei.

Romanii mai venerau și alți zei mai mici pe lângă cei doisprezece despre cari am vorbit și le aduceau jertfe și daruri.

Ei credeau că sufletele morților din familie se transforma în zei buni și ocrotitori ai familiei și că sufletele aveau nevoie de hrană. În mijlocul casei se află un altar, pe care ardea o candelă și li se aduceau diferite sacrificii. Acești strămoși puteau deveni strigoi dacă nu li se dădea cinstea cuvenită; atunci chinuiau și făceau rău celor din viață. Deci, fiecare familie mai adoră și pe zeii săi casnici numiți : lari, mani și penafi.

Șeful fiecărei case fiind și preotul acelei familii îndeplinea slujba necesară sacrificiilor, atunci când era vorba de o afacere particulară a lor. Mai presus decât toți zeii era Soarta.

Romanii ca și Grecii ofereau zeilor lapte și vin pe care îl vărsau pe jos; fructe și plăcinte așezate

pe altar, precum și tot felul de animale jertfite înaintea altarului așezat sub cerul liber.

Sacrificiile se făceau în onoarea zeilor și cu ocazia unor anumite sărbători.

Lui Jupiter i se jertfea un bou alb, iar zeităților subpământene o oaie neagră etc. Animalul adus pentru jertfă era împodobit cu multe panglici și pe frunte i se presăra făină sărată, apoi preotul omoră victima după ce rostise mai întâi o rugăciune. Sărbătoarea cea mai veche cu numele de Palia se serba primăvara în onoarea zeiței Palas, ocrotitoarea turmelor și a păstorilor. I se aduceau sacrificii de miei și oi, a căror carne era apoi mâncată.

Mai găsim sărbătoarea lui Hercule, a lui Pan distrugătorul lupilor etc.

Preoții erau în mare cinste la Romani. Ei se ocupau cu regularea calendarului, vesteau zilele bune de lucru (faste) și pe cele rele (nefaste) și supravegheau sub conducerea marelui pontifice respectarea instituțiilor și a cultului religios atât public cât și particular.

Diferitele schimbări din natură erau socotite de Romani ca prevestiri divine.

Cei însărcinați cu explicarea semnelor prin care zeii își arătau voința erau preoții.

Auguri prevesteau viitorul după sborul pasărilor sfinte, crescute în anumite locuri pentru proorocii. Ei explicau semnele rele prin ivirea unor animale ca șoarecii, după căderea trăsnetului, a fulgerilor, a cutremurilor de pământ, precum și atunci când pasărilor sfinte refuzau să mai mănânce. Augurii au fost la început doi, apoi patru și în urmă cincisprezece.

Alții numiți Aruspicii explicau viitorul prin cercetarea măruntaelor animalelor jertfite, a mugetului și a morții lor repezi sau încete.

Proorocirile au determinat adesea cele mai importante hotărîri.

Pe lângă aceştia mai existau Fecialii cari făceau slujba la declararea războaielor, încheerea păcii şi a tratatelor de alianţă.

Romanii au adoptat dela Greci mai multe credinţe şi obiceiuri printre care oracolele şi ridicarea de temple şi altare. Este renumită Sibila, preoteasa lui Apolon, care prooroceă într'o peşteră.

Romanii au adoptat dela Greci mai multe credinţe şi obiceiuri printre care oracolele şi ridicarea mite şi vestale păziau focul sfânt să nu se stingă. Vestala care lăsa din greşală să se stingă focul era pedepsită cu biciuirea şi chiar cu moartea.

Vestalele erau foarte cinstite şi făceau parte din familiile cele mai nobile. În teatru ocupau locul de onoare şi pe stradă toţi se dădeau în lături din faţa lor, chiar şi consulii.

După treizeci de ani de funcţionare vestalele aveau dreptul să se retragă acasă.

Religia a contribuit mult la păstrarea armoniei în familie şi la dezvoltarea patriotismului la Romani.

FAMILIA, CASA ŞI OBICEIURILE LA ROMANI

Viaţa de familie la Romani se deosebiă mult de a noastră. Patroana romană lucră lâna şi ţesea pânza în mijlocul sclavelor supraveghind ca peste tot să domnească linişte şi ordine. Tatăl era stăpânul familiei sale, preot şi judecător. Numai tatăl comunica cu zeii, având dreptul să omoare, să arunce copilul diform sau să-l vândă. Soţul, soţia, fetele nemăritate, fii şi nepoţii cu soţiile lor formau familia. Servitorii (sclavii), făceau parte tot din familie şi erau socotiţi ca proprietatea familiei.

Sclavii se puteau răscumpăra dacă aveau bani. Numai tatăl, șeful familiei putea să-l libereze.

Matroană romană torcând lână

Sclavii erau aduși din toată lumea, prin cuceriri. Erau puși la muncile cele mai grele și li se dădea puțină hrană, numai atât ca să poată munci. Copiii lor ajungeau tot sclavi, și stăpânul avea drept de viață și de moarte asupra lor. Cei învățați serveau de institutori copiilor și chiar doctori. Ei lucrau pământul, croitorie, tâmplărie, fierărie, etc. Ei erau vânduți în stradă.

În familia Romană, după moartea tatălui, fiii ajungeau șefii familiei. La moartea sa, în caz că voia să lase averea unui străin, nici soția, nici copiii n'aveau dreptul să reclame, deoarece el era singurul stăpân al averii sale. Fata îndată ce se căsătoria, devenea împreună cu zestrea ei proprietatea soțului. Bărbatul putea s'o judece, s'o alunge și chiar s'o omoare.

Înainte de cuceriri, Romanii au dus o viață activă curată și aspră. Luxul, bogăția și pofta de câștig erau socotite ca cele mai mari rele. Femeea romană trăia mai mult în casă, pe când bărbații își petreceau mai toată vremea în afară de casă, prin localurile publice și mai cu seamă în piața mare și frumoasă (for), unde se făceau jocurile, serbările și se țineau adunările poporului, etc.

Sclav măcinând grâu

Romanii se sculau îndată ce răsăriă soarele și pe lângă celelalte ocupații aveau grijă și de educația copiilor. După cum am văzut sclavii serveau adesea ca învățători. Existau și școli în care copiii învățau legea celor 12 table, latina, limba greacă și să vorbească clar și frumos. Dela cîteva de 17 ani făceau armată până la 46 ani, mergînd în războaie și apărîndu-și cetatea.

Casele Romanilor fuseseră la început un fel de colibe cu o singură odaie învelită cu șindrila sau șifă, avînd o deschizătură pe acoperiș, apoi au început să fie acoperite cu olane roșii. Mai târziu casele erau tot simple, însă se compuneau dintr'o cameră cu ușa spre stradă, de unde treceai într'un antret (vestibul) iar de aici în sala principală numită atrium 1). Această sală avea acoperișul plecat de 4 părți și la mijloc o deschizătură în acoperiș prin care ieșia fumul și venia lumină, aer și apă de ploaie; apa curgea într'un basîn aflat în atrium. În mijlocul atriumului se afla vatra sau altarul pe care ardea mereu focul. În această încăpere eră și patul de culcare.

Romanii mîncău în atrium culcați pe paturi în jurul unei mese în formă de potcoavă. Cu mîna dreaptă duceau mîncarea la gură stînd rezemați cu mîna stîngă pe o pernă.

Hrana foarte simplă din orz pisat și fiert, legumă și fructe și puțin vin amestecat cu apă. Cei bogați mîncău dimineața pâine cu miere sau cu măsline, bînd vin sau apă. Mai târziu casele s'au mărit și înfrumusețat, felurile mîncărilor s'au înmulțit devenind din ce în ce mai alese.

Imbrăcămintea. — Atît bărbații cît și femeile purtau pe dedesupt o tunică de lână fără mâneci în formă de cămașă, peste care se strîngeau cu o cingătoare. Cetățenii romani cînd ieșiau din casă se înfășurau cu un fel de mantie (togă) din postav alb,

așezată în pliuri. Femeile purtau tot un fel de **man-**tie lungă și o broboadă. Se încălțau cu niște sandale cu tălpi de piele, fără toc, legate peste picior cu niște curele. Umblau cu capul gol și numai în călătorie **bărbaii** purtau pălărie și femeile un văl.

Hainele erau lucrate în casă. Romanii în **vechime** purtau barbă, dar mai târziu se rădeau și se **tundeau** mic.

Ocupația de seamă a Romanilor era agricultura. Comerțul și meșteșugurile mici erau practicate **mai** mult de sclavi. Schimbul înainte se făcea în **natură**, însă după anul 269 se introduce moneda de aramă și argint.

În timpul marilor răboaie și-au schimbat **mult** obiceiurile. Romanii în atingere cu Grecii și celelalte popoare cucerite fac cunoștință cu luxul și cu moravurile din Orient.

S'a dus viața curată și simplă de altă dată!

Bogătașii duc o viață de lene cheltuind sume **mari** cu serbări, banchete, jocuri de circ, lupte de gladiatori (oameni ce luptau cu fiarele sălbatice). Femeile încep a purta bijuterii și haine scumpe, a se plimbă în trăsură și a merge singure pe stradă, la circ și teatru.

Luxul și viața ușoară a dus poporul viteaz, **cumpătat** și victorios spre peire.

Explicări: Fumul înnegreă camera și de aceea se numea Atrium.

REPUBLICA ROMANĂ

Tirania regilor și mai cu seamă cruzimile lui Targiuniu Superbu a pus capăt regalității în anul 510 în Chr. După alungarea lui Targiuniu, ia naștere republica.

Formele de guvernământ. — Consulatul. — Poporul asuprit și nemulțumit a cerut întronarea consulatului ; senatul admise și astfel se aleseră doi magistrați pe timp de un an cu numele de pretor. Ei guverneau cu aceleași drepturi ca și regele. Mai târziu magistrații s'au numit consuli. Consulul eră șeful și reprezentantul statului, el îndeplinea funcțiunea întreită de șef al justiției, al religiei și al armatei.

Imbrăcat în haină de purpură când eșia din Roma iar în timpul obișnuit numai cu o togă de lână cu marginea de purpură, purta toate podoabele regale. Consulul eră însoțit de doisprezece lictori ce aveau un fel de armă formată dintr'un mănunchiu de nuiele, cuprinzând la mijloc lama unui topor. Acesta eră semnul distinctiv al puterii nemărginite a consulului asupra cetățenilor săi, putere ce-i dădea dreptul de a lua viața cetățenilor din afară de zidurile Romei. Tot el conducea și convocă senatul și adunarea poporului și numea pe senatori. Consulii aveau pe rând lictorii și autoritatea timp de o lună.

Dictatura. — În timpul năvălirii vrăjmașilor și al revoluțiilor primejdioase, când prin mijloacele legale nu se putea aduce liniște în stat; se dă dreptul de guvernare unui singur șef capabil de a salva republica. Ales după recomandarea senatului, dintre cei doi consuli, el devine șef suprem cu numele de dictator. Numit pe timp de șase luni, el guverna cu puteri nelimitate chiar și în lăuntrul Romei. Dictatorul înconjurat de douăzeci și patru lictori purtând securi pe prăjini, conducea statul, fără controlul senatului, al adunării poporului sau al consulilor.

Ajutorul său eră magistratul călărimei, însoțit de șase lictori. Indată ce pericolul național trecea, dispărea și acest fel de guvernare, prin demisionarea dictatorului.

Adunarea poporului. — Cetățenii se împărțeau în trei clase : nobili sau patricieni băstinași ce guvernau statul, pătura de jos sau plebei și elienții supuși patricienilor ce se ocupau cu comerțul.

În Roma se aflau două mari adunări: comiția curiată, formată din nobilii ce serveau la ceremoniile religioase și comiția centuriată, adică cetățeni intrați în armată cari decideau războiul sau pacea, votau legile și alegeau dregătorii. Armata era împărțită în 18 companii zise centurii, de unde vine și numele de centuriată. Adunarea și votarea comițiilor centuriate se făcea în modul următor: consulul sau magistratul îi chema după ce aflase viitorul printr'un preot numit augur. Preotul împreună cu magistratul se așezau în mijlocul unui pătrat tras pe pământ și observau semnele cerești venite prin pasările sfinte. Chemarea se sună numai în cazul când aceste semne erau bune. Cetățenii anunțați prin trâmbițarii urcați pe zidurile cetății se adunau pe câmpul Marte. Adunarea poporului se începea printr'o ceremonie religioasă, ce constă din jertfirea animalelor și rostirea de rugăciuni. Magistratul le explică motivul chemării și le arată persoanele ce trebuiau alese în funcții. Cetățenii așezați în centurii erau întrebați de un dregător pe cine votează. Voturile culese reprezentau părerile centuriilor. De altfel și această votare se făcea într'o anumită ordine. Cavalerii votau întâi, apoi prima clasă și celelalte. Dacă se ajungea la numărul voturilor necesare, clasele inferioare nu mai votau. Votarea trebuia să se termine înainte de apusul soarelui.

Alături de aceste două adunări s'a format mai târziu încă una numită comiția tribută sau adunarea triburilor. Această comiție era condusă de șefii plebeilor numiți tribuni.

Senatul alcătuit din șefii familiilor nobile, adică

din patricieni și din toți magistrații vechi aveă aceleași atribu(iuni 1) ca și în timpul regalității.

Consulul chemă senatul ori de câte ori eră vreo afacere importantă și nu luă decizii decât în deplină unire. Sfatul senatului eră tot atât de mult prețuit de consuli, cum fusese mai înainte de regi. Senatul se întrunea în piață numită (forum).

Soldat roman călare

Armata. — Datoria către patrie eră așa de puternic înrădăcinată la Romani, încât, omul aparținea mai mult statului decât familiei. Prima grijă a Romanilor eră a servi statul, așa că toți cetățenii dela vârsta de 17—46 ani făceau armată.

Pe lângă această armată activă mai erau bătrânii, cari păziau cetatea.

Armata se compunea din pedestrași 2) și călăreți.

Pe lângă consuli mai existau:

Pretorii în număr de doi judecau cetățenii și mai târziu au devenit guvernatori în provinciile alipite. Doi Censori (prefecți) aleși dintre foștii consuli numiau pe senatori, supravegheau moravurile și administrau proprietățile statului.

Questorii (chestorii) administrau banii publici având grijă să se strângă impozitele. Însfârșit de edili cari aveau grijă de clădirile publice, de serbări și făceau poliție.

Funcționarii romani se alegeau numai dintre nobili patricieni și se numea magistrați.

Mai târziu fiind aleși și plebei bogați funcționarii au format împreună cu magistrații patricieni așezarea nobilimea funcționarilor.

Explicări: 1) ocupațiuni 2) cei ce merg pe jos.

PATRICIENI ȘI PLEBEI

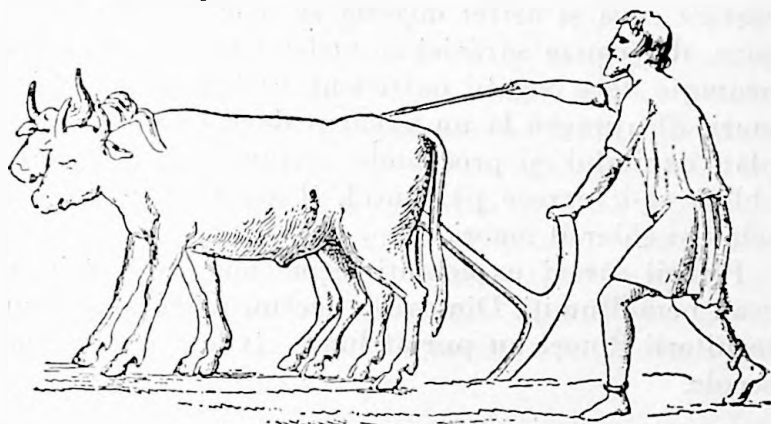
Locuitorii Romani erau în timp de pace agricultori și păstori, iar în timp de războiu soldați. Cei mai bogați stăpâniau ținuturi întinse pentru agricultură și pășuni bogate cu turme de oi și cirezi de vite; cei săraci aveau un mic ogor pe care cultivau legumele și cerealele trebuincioase hranei zilnice.

La Romani se deosebeau trei clase sociale: clasa patricienilor sau a nobililor, clasa clienților și clasa plebeilor.

Patricienii. Unitatea statului, o formă familială. Membrii familiei se împărțeau în două clase: 1) Acei cari aparțineau prin naștere familiei, formând burghezimea stăpânitoare, adevărații cetățeni și patronii numiți patricieni. Patricienii erau urmașii întemeietorilor cetății, deci Romanii băstinași. Ei aveau drepturi

politice și religioase; formau guvernul, declarau războiu, comandau oștirea și încheiau pace.

2) A doua clasă o formau locuitorii mai puțin bogați, numiți **Clienți**, nume ce vine dela cuvântul ce însemnează supunere.

Țăran roman arând câmpul

Clienții erau veniți din provinciile cucerite și aparțineau aceluiași neam din care făcea parte patricianul ce-i proteja. Ei adorau acelaș zeu, și își ajutau patronul în toate lucrările sale; îl ajutau să-și plătească datoriile, să alcătuiască zestrea fiicei, îl însoțeau în războaie. Clieții se ocupau cu industria și comerțul și purtau numele familiei patricianului protector. În schimb patricianul supraveghea interesele lor și îi reprezenta la judecăți, ocrotindu-i întocmai ca tatăl pe fiul său. Fiecare patrician avea unul sau mai mulți clienți sub protecția sa, cărora le dă pământ pentru a-l cultiva. Clieții și patronii formau statul Roman.

3) Alături de acești locuitori, mai existau la Roma și în teritoriile dinprejur oameni veniți sau aduși cu forța în urma cuceririlor numiți **Plebei**. Ei trăiau liberi, însă fără drepturi civile; nu se puteau căsători cu patricieni, aveau un mic ogor pe care îl lucrau, făceau comerț și industrie.

Unii au reușit să devină bogați, dar cea mai **mare** parte dintre plebei erau săraci și nu-și puteau **hrăni** familia lor. Plebeul plătiă tribut (bir) și eră obligat să meargă în războiu lăsându-și ogorul nelucrat. Soldatul plebeu cheltuiă cu întreținerea sa fără să poată câștiga ceva și astfel mizeria se măria. În timp de pace, din cauza sărăciei se vedeau nevoiți să se împrumute dela bogații patricieni, cari le luau dobânzi mari. El ajungea la un moment dat să nu mai poată plăti capitalul și procentele. Atunci, patricianul îl obligă să-i lucreze pământul, îl arestă, îl vindea ca sclav și chiar îl omoră.

Plebeii săraci exploatați neomenos de patricieni erau nemulțumiți. Din cauza acestor mari neajunsuri, locuitorii Romei au purtat lupte civile timp de două secole.

LUPTELE DINTRE PATRICIENI ȘI PLEBEI

Asupririle plebeilor de către patricieni, lipsa dreptului de a vota și a ocupa funcțiuni în stat au avut ca urmare începutul revoluției.

În anul 494 în. d. Chr. începându-se războiul cu Volscii, plebeii fură chemați ca deobiceiu contra vrăjmașilor Romei.

Plebeii sărăciți și umiliți refuzau de a merge la războiu, atunci consulul le făgădui iertarea datoriilor. Romanii ies învingători, însă senatul nu ține seama de promisiunile făcute de consul.

La această nedreptate, plebeii răspunseră cu retragerea lor pe muntele Aventin. Cum plebeii erau foarte numeroși, nu le convenia Romanilor să-și depopuleze țara, de aceea au încercat să-i readucă, dar totul rămase zadarnic.

Atunci senatul împreună cu patricienii deciseră să trimeată o deputațiune formată din zece foști consuli spre a-i hotărî să revie la Roma. Intre aceștia eră și Agripa, un senator destul de popular și care vorbea tare frumos. El le istorisi fabula despre membrele corpului care s'au revoltat.

El zise: „Intr'o zi membrele corpului nemulțumite că muncesc prea mult pentru stomac se revoltară strigând că nu vor să mai hrănească un leneș. Ele n'au mai muncit și stomacul neprimind alimente a slăbit, așa că și restul corpului a suferit și în urmă a pierit”.

De aci rezultă că membrele revoltate fură aspru pedepsite. În această fabulă, senatul eră comparat cu stomacul și cetățenii cu membrele. Agripa și-a atins scopul dorit, căci plebeii se întoarseră la Roma, însă cu următoarele condiții:

1) Toți sclavii datornici ce n'au de unde plăti să fie iertați.

2) Să se elibereze din închisori datornicii și să li se prelungească termenul de plată.

3) Poporul pentru a fi sigur că aceste cereri vor fi exact îndeplinite cerură doi tribuni din sânul lor.

Condițiile fură primite de patricieni și astfel plebeii avură o mare victorie în anul 494 a. Chr.

Tribunii plebeilor.—De acum înainte plebeii aveau dreptul să-și aleagă în fiecare an doi tribuni, apoi cinci și înșfârșit zece. Tribunii poporului nu puteau fi și magistrați, căci nu erau numiți de legea patriciană, dar erau puși sub protecția zeilor și cei ce s'ar fi atins de ei erau pedepsiți cu moartea. Dacă o lege nu eră votată cum trebuie, ei aveau dreptul să zică veto (mă opun) și legea nu mai luă ființă.

Inceputul tribunatului plebeilor eră un semn spre propășire, totuși neînțelegerile între cele două clase continuară din cauza „ogorului public”. Pământul cucerit dela dușmani eră dat în arendă patricienilor.

Cu timpul, aceștia se învoiră cu senatul să nu mai plătească arenda așa că patricienii deveniră proprietarii pământurilor statului. Unul dintre patricieni numit Cassiu a triumfat fiind ales de trei ori consul. Cassiu deși patrician a înțeles că toate nemulțumirile plebeilor sunt din pricina relei stări materiale în care ei se găseau, de aceea se gândi să dea și plebeilor o parte din pământul public. El propuse o lege pentru împărțirea moșiilor statului ce cuprindea mai multe puncte:

- 1) De a împărți săracilor o parte din ogorul public.
- 2) De a obliga pe cei ce au pământul în arendă să plătească regulat arenda.
- 3) Din venitul acesta să plătească un fel de soldă celor ce plecau în războiu.

Patricienii fură nevoiți să primească legea, dar nu vroiau s'o aplice căci atunci ar fi pierdut cel mai mare venit al lor. Senatul îl acuză că vrea să înșele pe săraci cu promisiuni pentru ca să devie rege. Se știe că regele era socotit tiran și trădător de patrie. Tribuni gelosi de popularitatea lui și poporul speriat de cele auzite îl părăsiră. La ieșirea din consulat, patricienii îl acuzară de trădare și-l condamnară la moarte. El fu ucis de însuși tatăl său și plebeii nu mai căpătară pământ.

Decemvirii. Egalitatea civilă. — Judecata la Romani nu se făcea după legi scrise și cunoscute, căci nu existau. Patricienii erau judecători, așa că la procese nu dădeau dreptate plebeilor. Plebeii năpăstuiți cerură prin tribunii lor legi scrise, spre a ști cel puțin cum au să fie judecați. Urmare marceruri între consuli și tribuni până ce se decise să numească o comisiune care să cerceteze legile din celelalte țări. Li se dă voie plebeilor să-și clădească case pe Aventin. În anul 451 se decise alegerea a 10 bărbați (decemvirii). Patricienii cunoscând mai bine legile fură aleși în comisiune și pentru a lucra în liniște li se dădă și conducerea statului. Statul era guvernat în

fiecare zi de unul din decemviri. La sfârșitul primului an de guvernare, ei scriseră zece legi pe table de aramă și le publicară în piață. Cum legile nu mulțumeau toate trebuințele zilnice, se aleseră alți decemviri între cari și trei plebei. Acum se mai adaugă două table la cele vechi. Legea celor 12 table cuprindea vechile obiceiuri ce fuseseră în Roma. Prin aceste legi se fixează egalitatea tuturor cetățenilor în fața legilor. Poporul capătă mari înlesniri materiale și multe drepturi politice. Căsătoria între patricieni și plebei s'a îngăduit mult mai târziu, pela anul 445.

Tribunii poporului, Stolo și Sextus au cerut reînființarea consulatului și unul din consuli să fie plebeu. Ei au mai venit cu o lege pentru împărțirea egală a pământului statului între toți cetățenii săi și micșorarea datoriilor. Plebeii își repetară cererile în fiecare an și în sfârșit izbutiră în anul 566 să aibe un consul al lor.

Plebeii căpătară drepturi egale, politice și religioase.

Certurile s'au terminat prin victoria deplină a plebeilor; toți erau cetățeni liberi și egali ai Romei. După o luptă de aproape două secole toate forțele Romei se uniră cu un scop comun, mărirea republicei.

RĂSBOAIELE ȘI CUCERIRILE FĂCUTE DE ROMANI

Ocupația de căpetenie a Romanilor fiind agricultura, ei au fost nevoiți să poarte războaie cu popoarele vecine pentru a cuceri pământuri noi.

Cu toate luptele din lăuntru Romanii și-au întins stăpânirea în cea mai mare parte a Italiei.

La începutul secolului al IV-lea nu existau în Italia decât trei puteri însemnate : la nord Galii sau Francezii de astăzi ; în Latium Romanii și Samniții în Apenini.

Neînțelegeri ivite între Samniți și Romani au făcut să se înceapă un crâncen războiu între aceștia care a durat dela 343—290 cu mici întreruperi.

Pacea dinlăuntru fiind complet stabilită, Romanii au putut să aducă în luptă o armată unită și bine organizată. Roma avu unele înfrângeri, dar și mari succese reușind să supună pe Samniți în anul 290 a. Chr.

Războiul continuă contra Galilor și a cetăților gre-

cești aflate în sudul Italiei. Toate cetățile se supuseră afară de Tarent, careia Roma îi declară războiu în 281. Tarentinii ajutați de Pirus, regele Epirului care aduse și 20 elefanți, ieșiră întâi biruitori.

În urmă însă, mersul luptelor se schimbă și Romanii învingători devin în anul 265 stăpânii întregii Italii. Astfel că Roma a ajuns în rândul celor mai mari puteri din lume.

Romanii înființară colonii în provinciile supuse, trimițând legionari pentru paza lor. Au format și drumuri militare, pe care le-au pus în legătură cu Roma. Îndată ce provinciile fură

bine organizate, ei începură a-și creia și o flotă pentru apărarea granițelor.

Puterea romană atât de mărită eră invidiată de vecini și mai cu seamă de Cartagineni. Aceștia locuiau Cartagina, cel mai însemnat oraș comercial al mării Mediterane. Stăpână pe o mare parte din țărmul Afri-

Legionar (soldat) roman cu suliță
scut și coif de metal

cei, Spaniei, Corsicei, Sardiniei și Siciliei, ținea sub ascultarea sa toate popoarele din Africa. Locuitorii săi erau foarte buni marinari și se ocupau cu industria și comerțul. Lacomii de câștig, prădau adesea coastele Italiei. În astfel de condițiuni eră de așteptat un războiu între aceste două mari popoare.

Romanii se amestecaseră în afacerile Siciliei, care în mare parte eră supusă de Cartaginenii ziși și Puni.

Din această cauză încep crâncene războaie, sub numele de „Războaiele Punic” (264—146).

Cartaginenii viteji, având flotă minunată, avură mai multe succese. În anul 247, armata cartagineză condusă de priceputul general Hamilcar continuă luptele ce se terminară în anul 241 printr-o mare victorie a Romanilor.

Între întâiul războiu punic și al doilea, Romanii supuseră mai multe cetăți.

Al doilea războiu punic 218—201, Hanibal, fiul lui Hamilcar, crescut în mijlocul soldaților, se deprinsese cu toate greutățile luptelor și știă să înfrunte primejdiile. Moștenise dela tatăl său curajul, cumpătarea și ura contra Romanilor.

Războinic din fire, el continuă cuceririle tatălui și a cumnatului său Hasdrubal. Atacă și asedia cetatea Saguntun, care după opt luni căzu în mâna Cartaginenilor. Din această cauză și pentru dorința de-a stăpâni marea Mediterană, încep al doilea războiu punic.

Ofițer Roman

Hanibal în fruntea unei armate numeroase și bine disciplinate, trece Pirineii și apoi Alpii intrând în Italia. Trecerea Alpilor prin zăpezi, prăpăstii și ghețuri a fost o glorie pentru viteazul general, dar i-a distrus jumătate din armată. Cartaginenii câștigă patru mari lupte, băgând groaza în Romani. Înfrângerea suferită decise pe Romani să-și aleagă un dictator.

Acesta reorganiză armata și bătă pe Cartagineni. Războiul se urmă 12 ani în Spania și apoi în Africa. Noul comandant al Romanilor numit Scipio merge din victorie în victorie până ce zdrobește armata cartagineană. Aceștia încheiară pace plătind mari despăgubiri de războiu, tribut pe timp de 50 ani și luându-și obligația de a nu mai face războiu fără voia romanilor. Acum Roma era deplin stăpână pe Mediterana.

Al treilea războiu punic 149—146. Timp de jumătate veac cartaginenii își refăcură armata, îmbunătățind-o. Comerțul era înfloritor, așa că marea cetate devenea tot mai bogată, ceea ce nu le convenea Romanilor. O singură idee preocupă pe Romani: distrugerea Cartaginei. Din cauza vecinilor Cartaginei, un nou conflict izbucnește și Romanii bucuroși atacă marele oraș.

Cartaginenii fură distruși și cetatea arsă, astfel că Romanii rămân deplin stăpânitori, transformând pământul cetății rivale în provincie romană sub numele de Africa.

Romanii își continuă cuceririle, așa că până la 133 a. Chr. stăpâneau: Italia, Grecia, Macedonia, Spania și Galia. Multele cuceriri au adus bogății, dar și nenorocirea Italiei. Țăranii nu mai vroiau să lucreze câmpul, căci grânele le veneau ieftine din alte părți. Cei bogați părăsiau moșiile și se duceau la Roma spre a petrece.

Se formară două clase :

1) Marii proprietari ce luaseră pământurile dela micii proprietari desființându-i și aducându-i în sapă de lemn.

2) Săracii cari își pierduseră pământurile și nu puteau câștiga nimic, deoarece marii proprietari lucrau pământul cu sclavii.

Roma eră plină de bogați ce petreceau și de săraci, cerșind pâine și jocuri.

Oamenii luminați și patrioți văzând răul s'au gândit să-l îndrepteze. Printre aceștia erau cei doi frați Tiberiu și Caiu Grach, având de mamă pe Cornelia. Această mamă devotată le-a dat o creștere îngrijită, pregătindu-i la sapte mari și îndrăznețe. Li iubiă așa de mult, încât atunci când o doamnă venită în vizită se mândrea cu giuvaerurile, ea își arată pe cei doi fii zicând: „Iată și odoarele mele”. Tiberiu eră tribunul cel mai iubit de popor, căci el lucra pentru îmbunătățirea soartei lor.

El propuse legea agrară în anul 133 prin care cerea să se împartă pământ la săraci pentru a-și câștiga hrana. Proprietarii se revoltară și atrăgând prin înșelăciune poporul, reușiră ca Tiberiu să fie asasinat.

Deși a fost omorât Tiberiu, săracii au câștigat, căci au fost împroprietăriți cam 7000 de cetățeni.

După zece ani, Caius, fratele mai mic, tot așa de viteaz și energic, fiind ales tribun, caută să continue opera lui Tiberiu, dar avu aceeaș soartă.

Mult mai târziu, poporul și-a dat seama că cei doi frați s'au sacrificat pentru binele patriei. Drept recunoștință le-a ridicat altare și o frumoasă statuie nenorocitei mame, pe care stă scris: „Cornelia mama Grachilor”.

IMPERIUL ROMAN

În anul 60 înainte de Crist, conducerea trece în mâna generalilor și senatul își micșoră puterea. Atunci **Cezar**, om puternic și viteaz, dintr'o familie patriciană, se unește cu **Crassus** și **Pompei** și se înțelege să ia puterea din mâna senatului. Toți jurară să-și unească averea și puterea pentru interesele lor comune. Asociația acestor trei oameni, ia numele de **întâiul triumvirat** (60 ani înainte de Christos). Primul care culese profit din alianță fu Cezar; ajutat de cei doi colegi, el fu ales consul în anul 59 a. Chr. Noul consul ceti în senat legea pentru ridicarea agriculturii și repopularea Italiei prin împărțirea ogorului public la săraci. În ziua când a prezentat legea, a avut mult de luptat, însă mulțumită ajutorului dat de Pompei, legea fu admisă și astfel Cezar se făcu și mai popular.

Prin jocurile, spectacolele și diferitele îmbunătățiri aduse poporului, Cezar își mări puterea. Fu ales guvernator al țării. Mai târziu Cezar văzu că pentru a fi puternic în Roma, îi trebuie să aibă o armată așa. El pornește cu rășboiu și contra Galiei de peste Alpi, adică Franța de azi și Belgia. În anul 58 câștigă două mari rășboaie și cuprinse Galia. În anul 56 triumviratul fu reînnoit, iar Pompei supuse Asia. Se dă Spania lui Pompei, Siria lui Crassus, iar Cezar rămâne cu aceleași împuterniciri.

Aurul, argintul și toate bogățiile cucerite se duceau la Roma pentru a fi împărțite între pretori, edili și consuli. Republica împărțită între cei trei consuli este liniștită câțva timp, dar rășboaiele încep din nou. După lupte crâncene Cezar supuse Galia până la Rin. Crassus moare într'o expediție în anul 53. În anul 49 Cezar cucerește și Italia, și începe luptele cu Pompei, care se sfârșesc cu triumful lui

Cezar, iar Pompei este asasinat în Egipt. Cezar devine stăpânul Romei cu numele de dictator pe un an.

După glorioasa victorie asupra Egiptului, în anul 42, Cezar intră triumfător în Roma. În curând trebuî să plece în Africa, unde avu o nouă victorie.

CEZAR. Primul împărat roman,
statue ce se află la Roma

Revine în Roma în anul 46, când senatul îl încarcă de onoruri și îi dă puterea timp de zece ani. Urmează mari serbări și apoi împărțirea pământului și diferitelor daruri. Cezar organizează statul și obține toate drepturile de suveran. Statul roman se prefăcù în imperiu deși dictatorul nu-și însușise acest titlu. Cezar nu s'a bucurat prea mult de măreția a-

ceasta. căci a fost omorît în sala senatului, în anul 44 înainte de Chr.

Imperiul cuprindea: Italia, o parte din Germania, Galia, Spania, Macedonia și Grecia în Europa, Asia Mică și Egiptul cu Cartagina în Africa.

Acum încep certuri pentru domnie între partizanii lui Antoniu și ai lui Octavian, nepotul lui Cezar. În cele din urmă, **Antoniu, Octavian și Lepid** se unesc, formând al doilea triumvirat în anul 43 în. Chr. Neînțelegerile încep și Antoniu se omoară în Egipt, iar Octavian rămâne singurul general al senatului roman. El fû proclamat prinț al senatului și împărat al provinciilor alipite. Timp de câțiva ani, ei au dus mari lupte cu vrăjmașii statului. Printr'o lege specială se dă lui Octavian titlu de comandant suprem al armatei, cu drept de a face pace și războiu.

El guvernă statul roman cu o mare pricepere, timp de aproape 40 de ani, dela 25 înainte de Chr. până în anul 15 după Chr. El se conducea ca orice magistrat, deși eră mai mult suveran. Mergea în oraș și la mese fără gardă, ducea o viață simplă în mijlocul familiei sale, și primea pe cetățeni ascultând cu multă răbdare cererile lor.

Când eră vorba de ședințe, el votă ca un simplu senator în tribuna sa.

Organizația guvernului. Imperiul. Octavian înconjurat de bunii săi prieteni Agripa și Mecena, proceda la reorganizarea și administrarea statului. Organizația lui Octavian dură timp de trei veacuri. Împăratul numit Cezar și August, ținea reunite în mână sa toate puterile. Eră Șeful suprem al tuturor puterilor militare din imperiu și avea dreptul de viață asupra celor ce purtau arme. Generalii și soldații îi jurară credință. Senatul își avea membrii aleși de împărat. Magistrații sunt supuși împăratului. Adunarea poporului este întrebată numai la ale-

gera magistratilor, dar nu și la votarea legilor. August avea drept a face legi, a judeca plângerile, a opri prin veto orice sentință care nu-i plăcea. Împăratul era înconjurat de un fel de sfat care influența mult hotărârile luate.

Administrația Romei. Se formează o armată de voluntari aleși pe 20 de ani, plătindu-li-se o soldă fixă. Se mai adaugă soldați ajutători. Acum ia ființă garda împărătească, compusă din 9000 soldați ce primeau solda dublă, plus gratificațiile de bani. A întocmit un serviciu poștal, o poliție pentru paza Romei și o gardă pentru stins focul.

Ajutat de Agripa și alții, el transformă Roma de cărămidă într-un frumos oraș de marmoră. Se clădire admirabile teatre, vestite temple, case frumoase și înalte portice. August își ajută poporul său numeros împărșindu-i grâu, bani și animale. Le dădea și distracții prin jocurile gladiatorilor.

Administrația provinciilor. Pentru a face să domnească în tot imperiul aceeași ordine ca în cetatea Roma, August trebuî să organizeze provinciile, să înăbușe turburările și să garanteze granițele. El numește pentru mai mulți ani guvernatori ce conduc provinciile și unul sau mai mulți funcționari cari să ridice impozitele. Toți funcționarii erau plătiți de stat. Din ordinul său se reparară străzile, se făcură drumuri bune între provincii pentru înlesnirea comunicației.

August avea pe lângă sine un mare număr de scriitori și poeți cari îl ajutau în ținerea corespondenței. Marii poeți din timpul său au fost : Horațiu, Ovidiu, Virgiliu și învățatul Tit Liviu, ce a scris istoria Romei.

Civilizația din vremea sa a câștigat mult : artele și științele au ajuns la mare înflorire. Timpul cât a domnit August s'a numit **Epoca lui August**.

După o domnie fericită, marele împărat moare în vârstă de 76 ani, într-o călătorie. Corpul său a fost adus la Roma și înmormântat cu mare pompă.

Cu 14 ani înainte de a muri August, se născuse în Betleem Iisus Christos. De atunci noi creștinii am început a număra anii.

PATRIOTISMUL LA ROMANI

Romanii își iubeau patria mai presus de familie și părinți. Dragostea de neam și țară îi conducea în toate acțiunile lor; deaceia vom vedea părinți ce-și jertfesc copii, frații, surorile și chiar pe ei însăși spre a-și salva țara. Mulți se făceau soldați și slujiau ca ostași câte 25 ani, în care timp singurul gând era mărirea și gloria patriei. Ei își îndeplineau cu mare curaj datoriile de cetățeni, luptau și își dădeau sângele cu mulțumire pentru țară. În sufletul Romanului mândru și îndrăzneț era adânc sădită dragostea de patrie și de libertate. Despre patriotismul Romanilor vorbesc nenumăratele lor acte de vitejie.

Nuciu, un tânăr entusiast se duse în lagărul regelui Porsena ce vroia să cuprindă Roma, spre a-l omorî. Cum era noapte, a greșit și fiind chemat la judecată în fața lui Porsena, a mărturisit că peste 300 tineri compatrioți juraseră să-l omoare. Pentru a da un exemplu de voința Romanilor își întinse mâna asupra focului și tot timpul cât a ars n'a scos un geamăt de durere; pierzându-și brațul a fost supranumit Șcevola, adică cel ciung. Porsena uimit de puterea de voință a vrăjmașului său a încheiat pace.

O admirabilă pildă de jertfă de sine, pentru patrie au dat-o bătrânii foști magistrați ai Romei în momentul când Galii pătrunseseră în marea cetate.

Acești bătrâni cu barba albă și îmbrăcați în haine de sărbătoare așteptau pe dușmani pentru a fi măcelăriți, ca astfel să atragă mânia zeilor asupra vrăjmașilor. La început Galii îi lăsară în pace, apoi însă îi omorîră fără milă și arseră orașul cecace a grăbit învingerea lor.

Un frumos exemplu de patriotism găsim și în purtarea lui Regulus, comandantul flotei navale. Luat prizonier de Cartaginezi este trimis de aceștia să mijlociască pacea. Dar mare le fû mirarea Cartaginezilor aflând la întoarcerea lui Regulus, că el a fost cel ce a îndemnat pe compatrioții săi a continua lupta. Prizonierul înapoiat și-a dat sfârșitul în chinurile cele mai grele, însă Romanii au câștigat războiul.

Dovadă de mare eroism a dat și Scipio Africanul care la vârsta de 16 ani a salvat viața tatălui său, iar la 24 ani fiind numit comandant al oștilor romane supune Cartagina prefăcând-o în provincie romană. El mai supuse și Spania.

Horățiu își ucise sora pentrucă plângea moartea logodnicului ei, ce fusese dușman țării. Plin de mânie el strigă : „Așa să piară o Romană care ar îndrăzni să plângă pe un vrăjmaș”.

Despre mândria și felul cum știau Romanii să se poarte avem un frumos exemplu în cuvintele rostite de Kineas, trimisul lui Pyrrhus la Roma cu propuneri de pace.

Acesta fiind primit în timpul ședinței senatului, a fost atât de impresionat de impunătoarea adunare care n'a voit să primească darurile scumpe aduse de el, încât zice: „Senatul Roman seamănă cu o adunare de regi”.

Prin vitejia, caracterul și marele lor patriotism, Romanii ajunseră cea mai mare putere din lume.

TRAIAN ȘI ROMANII STRĂMOȘII NOȘTRI

Domițian (81—96) fù la început un bun împărat, încurajând artele și științele. El a fost un judecător drept : mai târziu însă reînoui cruzimile lui Tiberiu și ale lui Nero, din care cauză fù omorît de soția sa. El a purtat și un rășboiu cu Dacii, încheind cu ei un tratat rușinos și umilitor.

După Domițian urmează, în timp de aproape o sută de ani, cinci împărași buni, unul mai harnic decât altul.

Nerva, un bătrân senator care urmă la tronul lui Domițian, după o domnie foarte scurtă, adoptă pe **Marcus Ulpus Traianus**.

Traian se distinse în mai multe lupte, care-i deschiseră calea spre domnie. Ca împărat (98—117) purtă mai multe rășboaie, pentru asigurarea și întinderea țării. Cel mai însemnat fù rășboiul cu Dacii. Acest popor este înrudit cu Geții.

Cel mai renumit rege al Dacilor a fost **Decebal**, care s'a urcat pe tron cam pe la anul 80 după Christos. După ce unì toate triburile dace, își formă o armată cu care trecu Dunărea în provinciile romane și începù să le pustiască. El erà destul de bine pregătit, căci cunoștea tactica și armele romane ; ridicase lagăre și fortificații prin ingineri și meșteri romani : într'un cuvânt, el civilizase pe Dacii săi prin romani. Nu e de mirare deci că primele armate trimise de Domițian contra lui Decebal au fost bătute. Un alt comandant Roman, în bătălia dela Tape (în Banat) căpătă o victorie strălucită și apoi se îndreaptă spre capitala Daciei, **Sarmisegetuza**. Cu toate acestea, Domițian fiind în rășboiu cu alte popoare fù silit să încheie o pace destul de rușinoasă cu Decebal. Domițian dete sume mari de bani ca despăgubire de rășboiu, un

tribut anual, un număr oarecare de meșteri și mașini de războiu.

Numai Traian fu în stare să scape Roma de un tratat așa de rușinos. El purtă două războaie cu Dacii. În anul 101 trecu Dunărea din Mesia în Dacia și luă drumul prin Banatul Timișoarei. După ce învinse pe Daci, iernă în Banat.

Campania anului 102 o începe cu victoria dela Tape, unde Romanii mai fuseseră odată biruitori. Decebal fu silit să se supună. Intorcându-se la Roma, Traian fu supranumit Dacicus și poporul îl sărbătorește în mod strălucit.

Spre a stabili comunicația între partea cucerită (adică Banatul Timișoarei cu Oltenia) și Moesia, Traian însărcină pe Apolodor din Damasc, vestit arhitect în acele timpuri, să zidească un pod de piatră peste Dunăre. Acest măreț pod, ale cărui picioare se

mai văd și astăzi la Turnu Severin fû isprăvit în anul 104 d. Chr.

Decebal nu se țină de condițiunile tratatului, și din această pricină Traian întreprinse a doua expedițiune în anul 105.

Sfărâmând și de astădată armata Dacilor, le cuceră și capitala ; iar viteazul Decebal, ca să nu căză în mâinile Romanilor, se străpunse singur cu sabia. Dacia fû prefăcută în provincie romană la anul 106. La întoarcere Traian serbă un nou triumf și la anul 113 poporul îi ridică o columnă, pe care sunt săpate și înfățișate războaiele dintre Romani și Daci. Ea împodobește și astăzi una din piețele Romei. Important este și monumentul descoperit de curând în Dobrogea, la Adam Klissi, ale cărui rămășițe se pot vedea în parcul Carol din București.

După supunerea Daciei, cuceritorul se îngrijă s'o colonizeze cu locuitori aduși din diferite părți ale imperiului. Urmașii acestor coloniști suntem noi. Traian este părintele neamului nostru. Dacia cuprindea țările : Banatul Timișoarei, Transilvania, o parte din Ungaria și Bucovina, adică ținutul dela Tisa până la Siret, căci Moldova de jos și Basarabia până la Nistru țineau de Mesia Inferioară, ce fusese supusă de Romani înaintea Daciei.

Dacia sub Romani. În tot timpul cât a stat Dacia sub Romani (107—271) aproape neîncetat a fost amenințată de popoarele barbare, dela hotarele nordice ale provinciei. Dacia a mai avut parte de zile bune ce alcătuiesc epoca de aur a Daciei. În această vreme s'au făcut numeroase drumuri de piatră și s'au înălțat monumente frumoase.

Pe la anul 200 începură să năvălească barbari. Domnia împăratului Traian este de foarte mare importanță pentru noi Români. El a colonizat Dacia cu Romani și din contopirea acestor neamuri au luat

naștere Români : deci noi suntem coborâtori din nobilii Romani și vitejii Daci. Limba vorbită de noi se trage din limba vorbită de poporul Roman. Dela strămoșii noștri ne-au rămas multe obiceiuri, credinți și superstiții.

A F R I C A

Continental acesta este tăiat în două de ecuator și cuprinde două mari deserturi : Sahara și Kalahari.

Se află situată pe glob în sudul Europei, de care e despărțită prin marea Mediterană.

Are forma unui triunghi cu un colț ascuțit spre sud. țărmurile sunt puțin crestate, așa că cu greu o corabie găsește loc de adăpost. După tăierea istmului de Suez, a ajuns ca o insulă înconjurată de două oceane și două mări și anume: la nord Marea Mediterană; spre est de capul Suez Marea Roșie și Oceanul Indian; spre apus și sud Oceanul Atlantic.

Africa are o suprafață de 30 milioane klm. patrați, deci cam de 3 ori mai mare ca Europa și cu o populație cam de 3 ori mai mică. țărmurile Africei nu au creștături, adică golfuri.

Din această cauză mărfurile sosite sunt transportate cu multă greutate de hamali. Plecând dela gura Nilului spre apus, țărmul dela nord e drept și pustiu până aproape de mijloc, unde se află golful celor două Sirte : Sirta Mare și Sirta Mică. Trecând de capul Bon, ajungi la golful Tunisului, unde eră în vechime vestita Cartagena, colonie feniciană, a căror marinari erau neîntrecuți în lumea veche.

Nu departe este strâmtoarea Gibraltar, prin care dacă treci, dai în Oceanul Atlantic, și de insulele

acoperite cu verdeață, ce se numesc Capul Verde. Apoi trecând prin golful Genua, dai de capul Bunei Speranțe, nume dat de către Portughezi de bucurie că au găsit un drum liber pe apă spre Asia.

Trecând golfurile Delagoa și Sofala, dai de un fel de peninsulă ce se termină cu capul Guardafui, ce este primejdios pentru toți corăbierii : de altfel chiar numele acesta însemnează primejdie. Prin strămtoarea Babel-Mandeb, care înseamnă poarta lacrimilor, ajungi la Marea Roșie și în urmă la golful de Suez. Prin tăierea istmului de Suez s'au unit apele Mării Roșii cu ale Mediteranei. Marea Roșie este cea mai caldă mare de pe glob și cu multă greutate poate fi trecută mai ales vara.

Africa are puține insule și peninsule. În partea N.-W. în Oceanul Atlantic se găsesc insule cu o climă caldă și ploi multe : Madeira, Azorele, Canarele, (nume dat din cauza câinilor) și insulele Capului Verde.

Din grupul acesta de insule cel mai important și mai însemnat este Madeira, ce dă vinurile cele mai bune din lume.

Este renumită prin clima sănătoasă, așa că a devenit o stațiune climaterică, căutată de vizitatori și bolnavi.

Insule muntoase cu climă caldă și bogată vegetație sunt : Fernando-Po, Sf. Tom. Tot în Oceanul Atlantic se află și insula Sf. Elena unde a fost exilat și a murit Napoleon I.

Cea mai mare insulă din Oceanul Indian este insula Madagascar, cam de două ori mai mare ca România, are o bogată cultură de cartofi, arbori de cafea, trestie de zahăr, etc. Mai sunt Comorele și Mascarințele, Reunion și Mauriciu.

Nordul Africei este cunoscut din timpurile cele mai vechi și popoarele ce au locuit această parte, ca :

Egiptenii, Fenicienii, etc., au fost supuși cu timpul de către Greci și Romani.

Partea sudică a fost cunoscută abia prin secolul al XV-lea, când Portughezii au descoperit drumul spre India.

RELIEFUL AFRICEI

Înălțimea mijlocie a Africei e odată și jumătate cât a Europei. Ea se prezintă în general sub forma unui podiș, mărginit aproape de toate părțile de munți foarte vechi, ruinați de căldurile mari ce sunt pe acolo.

Africa este străbătută în mijloc de ecuator, apoi găsim cele două tropice. Întâlnim câmpii, podișuri, deșerturi și munți. La nord marele pustiu Sahara, la sud Kalahari, iar la mijloc marele basîn cu fluviul Congo. Munții Africei sunt la nord : Atlasul despărțit în două, numit Atlasul Mic și Atlasul Mare, ce cuprinde vârfuri înalte de 4500 metri. Apoi lanțul mai gros de ploi al lui Tasili și Tibesti, ce arată drumul spre Maroc.

În răsăritul Africei avem depresiuni vulcanice foarte înalte cu vârfuri ridicate, astfel : Kenia și Kilimangiaro, cu vârfuri de 6000 metri.

Spre sudul continentului dăm peste masivul muntos al Scorpiei.

Pământul african e mai ridicat spre răsărit și mai jos spre nord. Podișul dinspre răsărit a suferit multe prăbușiri din cauza vulcanilor și au dat naștere astfel la numeroase lacuri. Lacul Ciad la nord, format din apele râului Șari. La Ecuator, lacul Victoria, de unde isvorăște Nilul ce formează în curgerea lui și lacul Albert și Albert-Eduard. Congo ce isvorăște din lacul Banguelo și trece prin lacul Moero, luând

apoi apă din lacul Tanganika. La sud găsim râul Şire, afluentul lui Zambezi ce ia apă din marele lac Niassa.

Atât relieful cât şi lacurile Africei sunt pentru locuitori rău clădite. Navigaţia şi transportul se fac cu greutate, mai ales spre centrul Africei trebuie să se renunţe la schimbul mărfurilor.

CLIMA ŞI APELE AFRICEI

Clima Africei e o urmare a poziţiunii sale pe glob, a reliefului şi a coastelor ei lipsite de creştături adânci. Africa are următoarele zone climaterice:

1) **Zona ecuatorială**, e caracterizată printr'o climă caldă şi umedă tot timpul anului şi prin durata egală a zilelor şi nopţilor. Clima aceasta e nesănătoasă pentru om.

2) **Două zone cu două anotimpuri** : unul ploios şi altul secetos la nord şi la sud de ecuator. Clima acestor zone e priincioasă pentru dezvoltarea societăţilor omeneşti. În ele se află Sudanul, Abisinia, regiunea marilor lacuri, Mozambic şi Natal, pe unde trăesc oameni cari se ocupă cu agricultura şi creşterea viteilor, iar unii dintr'înşii ştiu să ţeasă, să facă oale şi să fabrice lucruri de fier.

3) **Două zone calde şi uscate** cuprinzând Sahara spre nord, Kalahari spre sud sunt două deşerturi, pe unde trec ani dearândul fără să cază o picătură de apă. Cauza uscăciunii acesteia e datorită vânturilor alizee. Prin locurile cu această climă, vara termometrul se ridică la umbră până la + 50°, iar iarna se coboară chiar câteva grade sub zero. Din distanţă în distanţă, prin Sahara se află câte o oază sau insulă de verdeaţă pe unde cresc curmali şi ceva culturi de orz şi mei, şi pe unde poposesc caravanele.

4) Două zone subtropicale, cuprinzând ținuturile dela nord de Sahara și dela sud de Kalahari caracterizate prin ierni blânde și ploioase și prin veri foarte călduroase și secetoase. Oamenii cari trăesc prin ținuturile acestea sunt cei mai civilizați locuitori din toată Africa, cuprinzând și foarte mulți Europeni și anume: Francezi, Spanioli, Italiani în regiunea Mediterană : Buri și Englezi în regiunea de sud a Africei australe.

Cunoscând relieful și clima Africei putem să ne dăm lesne socoteala de mărimea și felul apelor ei. În adevăr, știind că la ecuator plouă în fiecare zi, iar în zonele vecine cu ecuatorul plouă cam o jumătate de an și mai știind că prin aceste părți, pământul e aproape neted, putem spune că pe acolo se află fluviu lungi și cu apă în general din belșug, ca Nilul, Congo, Niger, Zanibezi.

Prin Sahara și Kalahari fiind secetă aproape absolută nu se mai află nici un curs de apă, ci numai niște văi cari au apă numai atunci când se întâmplă să plouă. La extremitatea de nord și sud a Africei, plouă numai iarna și nefiind ghețari și mai ținând seama că pe acolo munții sunt în apropiere de coaste, apele din aceste părți sunt scurte și repezi.

În privința navigabilității, apele Africei nu prezintă mare interes fiindcă în albiile lor se află mai multe praguri și prezintă cotituri prea mari, cari lungesc cursul. Fluviile regiunii ecuatoriale: Congo isvorăște dintr'o înălțime de 1.400 m. dela sud-estul lacului Tanganica o ia spre nord-est face vre-o 52 cascade după care se varsă în Oceanul Atlantic. Congo are afluenți atât pe stânga cât și pe dreapta sa.

Datorită acestor afluenți Congo are ape din belșug atât vara cât și iarna, fiindcă în timpul verei este alimentat de afluenții din stânga care vin foarte încărcăți.

Nilul ese din lacul Victoria și ia direcțiunea spre Nord. Nilul după ce face două cotituri se îndreaptă spre nord și ajunge în punctul cel mai apropiat de marea Roșie. El se desface în mai multe brațe și se varsă în marea Mediterană.

Nilul are în albia lui mai multe cataracte cari aduc neajunsuri navigațiunei, dar domolesc cursul îngăduind depunerea nămolului încetul cu încetul și împospătând în fiecare an pământul agricol.

Nigerul crește spre răsărit până unde se isbește de podișul Saharei, după care se curbează către sud. Nigerul în cursul inferior e adânc de 50 m. și e foarte favorabil pentru navigație. În această parte primește afluenți.

Zambezul isvorăște dintr'un podiș cam de trei ori mai înalt decât al Transilvaniei. El curge spre sud-vest apoi spre est și face cascada Victoria sau fumul tunător cum o numesc pământanii. Înălțimea dela care curge apa acestei cascade e de 140 m. și pulberea ce se formează din această cădere se ridică până la 360 m. iar sgomotul produs e așa de puternic încât se aude dela 80 km. și se aseamănă cu descărcarea unei baterii de artilerie. Dela cascada Victoria, Zambezul continuă drumul spre est și se varsă în Oceanul Indian după ce primește pe stânga afluenți: Orangele ce udă colonia Capului și se varsă în Oceanul Atlantic. În anotimpul ploios Orangele vine înspăimântător de mare și repede, iar în anotimpul secetos e așa de mic încât se poate trece cu piciorul. Primește pe dreapta pe Val.

Africa deosebit de ape curgătoare, mai are și multe lacuri ca: Niassa, Tanganica, Victoria.

PLANTE ȘI ANIMALE ÎN AFRICA

După ce am văzut cum e pământul Africei, clima și apele, să cercetăm acum și viețuitoarele.

1) Pădurea ecuatorială. La mijloc unde plouă **mult**. se întinde o pădure uriașă. Copacii ajung până la **60** m. înălțime și fiindcă sunt legați între ei prin fel de fel de vițe sălbatice, toată pădurea este un haos **de** frunziș.

Dintre toți copacii, mai vrednic de ținut minte **e** palmierul, care face niște nuci cât pumnul pline **de** lapte înăuntrul. Apoi vine bananul care dă un **strugure** așa de mare, că abia îl poate ridica un **om**. Doi trei copaci de aceștia, cu roadele lor (la fel **cu** castraveți), hrănesc o familie timp de un an de zile.

În țările noastre, bananul nu dă roade; e semănat prin grădini, pentru frumusețea foilor sale late **ca** niște lopeți. În ținuturile acestea calde și umede, crește bine și porumbul, dar oamenii nu pot lucra lesne pământul fiindcă buruienile înăbușesc semănătura. Deaceia locuitorii acelor ținuturi trăesc **mai** mult din vânat și din poamele copacilor. Totuși **sunt** unii negri cari lucrează cu săpăliga. Femeile și chiar copii ajută zilnic la săpat, plivit și la alte munci migăloase.

Fiindcă nu pot lucra în voie pământul, locuitorii acestor ținuturi ar putea crește vite, dar tot pe acolo mai trăește și o muscă țețe care omoară animalele domestice, afară de capre și măgar. Așa că oamenii lor nu le rămâne pentru hrană decât animalele mai **mărunte**, poamele și vânatul. Tot aici este crescut și struțul ce dă bogatele pene de ornament.

La ecuator când animalele mici lipsesc, ei mănâncă și carne de om (Antropofagie).

Dacă ar vrea să strângă poame să le păstreze pentru vreme de nevoie, nu prea pot face nici asta: mai întâi, umezeala și căldura le-ar face îndată să se putrezească, apoi pe acolo mai e încă un alt dușman, un fel de furnică lăcomă, termita care roade până și lemnele.

Chiar mobilele trebuie să le pui cu picioarele în

vase cu apă, ca să nu se suie furnicile acestea să le mănânce. Prin urmare cu toată vara lor veșnică oamenii nu trăesc tocmai înlesniți în Africa Ecuatorială.

2) **Savane.** Spre nord și spre sud de pădurea ecuatorială se întind (inuturile ierboase numite savane. Iarba lor e așa de înaltă, că deabiă se mai zărește capul girafei.

a) **Alfa africană** e o plantă cu felurite întrebuințări, fiind astfel una din bogățiile vegetale din nordul continentului negru. Suprafeți întregi, cât cuprinde zarea, sunt acoperite cu tufele acestei plante, ieșite din trunchiul subpământean lung și noduros. Fiecare tufă e aproape numai frunze lungi, uneori și de 1 m. 20. Pe vremea ploilor, când umezeala din belșug le dă putere, acestea sunt ca niște cordelelate, de un verde închis, foarte frumos.

Când începe seceta, marginile se sucesc ca și la păpușoi, iar vârful lor ascuțit e îngălbenit. Din verde închis, ajung albicioase.

Ceeace e papura și trestia în delta noastră e alfa în șesurile și valurile de pământ joase, care se întind din Egipt și până 'n Maroc. Se urcă și până la 1.800 m. după cum se coboară până 'n pragul pustiului. Această trestie a stepelor, reprezintă o bogăție din ce în ce mai mare pentru coloniile europene din nordul Africei. La ce nu se întrebuințează. Indigenii împletesc din ea rogojini, papuci, fac perii, măhuri, întrebuințând-o așa cum o culeg ca și papura, ori numai o înălbesc. Când se topește, din fuiorul scos, se țes scoarțe, se împletesc odgoane, iar tors servește la țesutul covoarelor. Întrebuințarea industrială cea mai de preț însă e fabricarea hârtiei, atât de lux cât și mai inferioară.

Când după războiu, cânepa și iuta au ajuns scumpe, fabricile de odgoane și sfoară din Franța și-au adus

aminte de iarba din Africa și o cumpărare. Mai ales azi când hârtia e atât de scumpă, când pădurile de brad se tot împuținează, când Franța importă hârtie din Suedia și Finlanda, toate privirile se îndreaptă spre această buruiană ce crește fără să fie semănată și îngrijită.

Acolo trăesc : girafa, zebra, bivolul, gazela, antilopa etc. iar din carnea lor se hrănesc : leii, hienele, șacalii, leopardzii. Oamenii se ocupa firește, cu păs-

Vedere din Sahara.

toria, adică țin cirezi de vaci, dar vacile sunt rele de lapte și fac un singur vitel. Boii slujesc la călărie.

5) Pustiile : Sahara și Kalahari. — Pela tropice mai tot anul e secetă, ceeace face ca pământul să fie pustiu. Unde Africa e mai lată, ea are o pustie, mai întinsă Sahara. Unde e mai îngustă și pustie, este Kalahari, ceva mai mică. În ținuturile acestea, toată nădejdea este curmalul și cămila.

Cămila a venit în Africa după nașterea lui Christos. Mai înainte cu greu dacă putea cineva trece Sa-

hara. Azi locuitorii din oazele Saharei fac negoț cu ajutorul cămilei, ei cară mărfurile dela o margine la cealaltă a pustiei ducându-și apă în burduf și învelindu-i gura să o ferească de praf.

Curmalul. Cum e cămila, animalul pustiei, fiindcă rabdă și la căldură și la sete așa și curmalul e copacul pustiei. Ca și cămila, când plouă el suferă și piere. Rădăcinele, ce e drept, cer umezeală, dar ramurilor le plac arșița soarelui. Curmalele țin loc de pâine pentru om și de nutreț pentru cămilă și cal.

Nimic nu se leapădă din curmal, din poamele lui se pregătesc tot felul de mâncări cu lapte, cu apă, cu miere, etc. Sâmburii prăjiți țin loc de cafeă. Frunzele tinere sunt mâncate în loc de verdețuri; inima lemnului deasemenea. Foile vechi slujesc la acoperirea coșurilor, lemnul la foc, din sucotrunchiului se face un fel de vin. Ca și cămila, curmalul face parte din familia locuitorilor pustiei, — așa e de iubit și îngrijit.

În nordul Africii din coaja stejarului se scoate pluta din care se fabrică dopuri, sus pe podiș crește alfa.

4) Păduri amestecate cu poene. La capetele Africii unde încep florile, sunt iarăși păduri, dar nu dese ca cele dela ecuator. Pe aici oamenii pot lucra și țin fel de fel de animale domestice aproape ca în țara noastră.

Printre bogățiile Africii trebuie să numărăm caii și caprele (de Angora). Din părul mătăsos al caprii se fac țesături fine, iar din pielea ei marochinărie.

Diamantul și aurul se găsesc în mare cantitate. Cele mai vestite mine de aur sunt la Iahonnesburg, apoi aramă, fier, plumbul, cărbuni de pământ etc.

Europenii, nu se așează nici în mijlocul Africii unde e cald și umezeală, nici în cele două pustii, ci numai la capetele Africii, unde clima se potrivește cu cea din Europa.

LOCUITORII AFRICEI

Locuitorii Africei trec de 150 milioane și sunt amestecătură de mai multe rase. Locuitorii cei mai vechi și mai numeroși sunt **negrii**, din care cauză se mai zice Africei și continentul negrilor. Negrii populează sudul, centru și estul Africei. Ei sunt de culoare neagră, arămie și chiar roșu închis după cum trăesc la umbra pădurilor sau prin savane. Ei umblă aproape goi, însă gătiți cu salbă de mărgele și scoici, cu pene, dinți de oameni, bucatele de postav. Armele lor sunt simple: lancea, arcul, securea și măciuca. Piticii ce locuesc prin pădurile din dreapta Congului sunt vânători neîntreцуți. Ei ținesc cu mare precizie elefanții, rinocerii și alte animale. Înălțimea lor este sub metru jumătate, au capul mare și buzele groase. De altfel toți negrii au părul negru și încrețit mărunț, fruntea eșită și mică, nasul turtit și dinții ieșiți în afară. Negrii sunt împărțiți în mai multe seminții.

Negrii ce locuesc prin Sudan sunt înalți și puternici, iar triburile **Bantu** ce sunt agricultori și păstori locuesc în colibe și bordee. **Hotentoșii** au colorarea pielei galbenă, cafenie, sunt foarte urâți ca niște maimuțe și foarte proști. **Boșimanii** sunt tot așa de urâți, au obiceiuri barbare și trăesc mai mult din vânătoare. Locuesc prin deșerturile Kalahari. Au pielea sbârcită și sunt mici, și se servesc de animalul domesticit, câinele. Negrii se ocupă cu vânătoarea animalelor sălbatice, cu agricultura și chiar cu creșterea vitelor. Înainte, negrii erau vânați ca și fiarele. Iuăți prizonieri și vânduți ca sclavi. După descoperirea Americii, un mare număr de negri au fost duși de Europeni pentru lucrarea pământului. Cu multă greutate s'a ajuns în zilele noastre a se opri comerțul cu negri. Din legăturile cu Europeni au luat uritul

obiceiul de a bea multă țuică. Cu timpul această rasă s'a întins și dincolo de Oceanul Atlantic.

Negrii au îndumnezeit tot felul de lucruri ca: pene, stânci, dinți de elefanți și dobitoace la care se închină. Credința aceasta se numește fetișism, iar obiectele la care se închină fetiș.

Femeile negre fac toată munca, cât despre bărbați mai mult stau. Ei sunt împărțiți în triburi și șeful tribului are drepturi depline asupra supușilor săi.

În Insula Madagascar se găsesc **Malaezii**, cu părul negru și pielea măslinie. Ei au venit din Oceania, se ocupă cu industria, comerțul și agricultura.

În Africa se găsesc și popoare de rasă albă, ca: **Arabii**, ce se ocupau din vechime cu negoțul, au trecut marea Roșie și s'au așezat în răsăritul Africei și apoi în Sudan. Ei făceau un întins negoț cu sclavii negri. Arabii nu pot suporta clima caldă și umedă dela ecuator, de aceea nici nu se găsesc prin aceste părți. **Berberii** ce seamănă cu locuitorii din sudul Europei s'au așezat pe țărmul de nord al Africei. O parte din Europeni veniți din Olanda cu numele de **Buri**, ce însemnează în limba lor țăran (bauer), sunt creștini. Europeanii au pus stăpânire pe mari întinderi din Africa. Astfel Francezii s'au întins în Algeria și Tunis, Spaniolii prin Algeria, Tunis și Maroc, Englezii prin Egipt și Colonia-Capului, Italienii prin Tripolitania, Tunis, etc.

Egiptenii sau **Felahii** (plugari) sunt barnici și liniștiți, ei locuiesc Egiptul și sunt strâns legați de pământul pe care-l muncesc și pe care-l stăpânesc. Ei sunt mahomedani, se îndeletniceau cu plugăria încă depe vremea Faraonilor, acum însă au ajuns la adevărată perfecție chiar și exportează cereale.

Poporul cel mai urât de Arabi sunt **Evreii** fugiți din Spania ce trăiesc prin Tunis și Alger.

STATELE ȘI COLONIILE DIN AFRICA

Africa cu bogățiile sale a atras privirea Europe-
nilor cari au și pus stăpânire pe cele mai mari în-
tinderi din acest continent. Independente sunt numai
trei state: **Abisinia, Liberia și Egiptul.**

Abisinia cu capitala Addis-Abeba este o împărăție
mare cam de două ori cât România. Așezată lângă
Marea Roșie este brăzdată de munți și podișuri înalte.
Printre orașele mai principale numărăm frumosul
oraș Harnar, cu bogate culturi împrejur, cu o minu-
nată poziție comercială fiind cea mai însemnată piață
de desfacere a statului Abisinian.

Liberia cu capitala Monray, este o republică de
negri.

Un alt stat aproape independent dela 1922 este și
Egiptul având regele și parlamentul său. Așezat în
colțul de nord-est al continentului e mărginit de Medi-
terană spre miază-noapte, de Marea Roșie spre răsărit,
de Sahara spre apus și de o linie aproape dreaptă spre
miazăzi. Cuprinde și deșertul Libiei și peninsula
Sinai. Pământul Egiptului este un fel de oază ce se în-
tinde dealungul Nilului. Nilul este marele binefăcător
al Egiptului; fără el această țară ar fi o întinsă Saha-
ră. Dealul fel putem zice că Egiptul se împarte în două:
valea Nilului cu lunca roditoare și verde ca un co-
vor ce face fericirea locuitorilor și de oparte și alta
podșul Arabiei și Libiei sărac și lipsit de locuitori.
Clima este uscată și grozav de călduroasă din cauza
lipsei de ploi. Egiptul are o suprafață cam de un mi-
lion km²; înainte toată populația eră strânsă pe va-
lea Nilului și în Deltă. Locuitorii cei mai vechi sunt
Felahi ce trăesc în colibe de pământ acoperite cu
trestie, apoi vin Beduinii sau păstorii Arabi, me-
seriași, comercianți și funcționari, Armeni, Evrei
și Europeni în special Englezi. În partea de jos a

Egiptului se fac întinse culturi de bumbac și trestie de zahăr și orez. Bumbacul fin și mătăsos cultivat aici formează una din marile avuții ale statului. În partea de sus se cultivă: orez, grâu și porumb, se mai cultivă inul și cânepa. Între animale deosebite: dromaderul, capra, bivolul, asinul, oile și acum au început a se face crescătorii de struți. Comerțul și industria este mult în creștere. Piața de desfacere și export este Alexandria, oraș mare zidit de Alexandru-cel-Mare, apoi Suez la ieșirea din Canalul de Suez prin care trec mărfurile din Europa spre Asia și invers. Cairo capitala țării și cel mai mare oraș al Africii are o populație cam de 900 mii locuitori.

Vestul Africii este un ținut muntos de patru ori mai mare ca România și cuprinde **Tunisul, Algeria și Marocul.**

Tunisul are o întindere cam de 125 mii km², o climă mediterană spre nord și păduri de stejar, iar spre sud o climă de stepă și întinse culturi de lămâi, portocali, măslini, grâu.

Locuitorii sunt formați din: Arabi, Italieni și Francezi.

Tunis capitala țării și piață de desfacere este așezat nu departe de ruinele vechii Cartagene.

Algeria cu relieful și clima foarte variată este formată din regiunea câmpiilor, a podișurilor iar la sud se termină cu pustiu saharian. Populația cu vreo 5½ milioane locuitori este formată din Arabi, Berberi, Evrei și Europeni, mai ales Francezi. Se cultivă planta Alfa din care se fabrică hârtie, pășuni de tot felul și se cresc oi, catări, boi, cai, asini, etc. Industria și comerțul s'au dezvoltat mult, grație administrației franceze. Capitala țării este Ager port la Marea Mediterană.

Din coloniile Franței fac parte Tunisul și Algerul, fiind puse sub protectoratul acestei mari țări atât.

de civilizate. Tot în stăpânirea Franței mai este și marea insulă Madagascar, precum și altele mai mici și o parte din Sahara.

Anglia posedă ținutul dela capul Acelor și până la linia Zambezi-Kubango. Astfel colonia **Capului**, cu frumoasa capitală Capetown, oraș renumit prin comerțul penelor de ștruț și lâna animalelor, înconjurat cu grădini europenești.

Orange cu capitala Bloemfontein și **Transvaal** cu capitala Pretoria, amândouă bogate în mine de aur și diamant. Bogățiile acestea au atras pe locuitorii și bancherii englezi, cari în urma câtorva rășboaie au pus stăpânire pe republicele Burilor. Burii deși foarte viteji, fiind în număr mai mic decât englezii au trebuit să recunoască supremația engleză. După rășboiul european Englezii au pus stăpânire pe ținuturile dela apus de Kalahari, din Rodhesia și lacul Victoria ce erau posesiuni germane. Englezii mai posedă pe lângă așa zisa „Uniunea-Sud-Africană” formată din: Colonia Capului, Orange, Transvaal și Natal mai multe insule ca: Socotra, Șeișele, Amiratele, Zanzibar și Mauriciu.

Ocupațiunea principală a locuitorilor este exploatarea minelor de aur, argint și diamante, apoi creșterea vitelor și prea puțin agricultura.

Bogate mine de diamant se găsesc la Kimberley și mine de aur la Iohanesburg.

Italia posedă pământuri fără mare preț ca: Eritrea, Tripolitania și o parte din Somalia.

Portughezii stăpânesc o parte din Africa de est și insulele Madeire, Azore, Capului Verde, Angola.

Belgia cuprinde statul din mijlocul Africei numit **Congo belgian** cu capitala Boma.

Leopoldville este o mare piață pentru desfacerea produselor.

ta lemne, paie și cânepă, atunci alfa podișului Algerian și a unor șesuri din Tripoli a devenit o adevărată bogăție. S'a făcut o cale ferată dela țarm până sus și numai în cei dintâi 10 ani s'a vândut în Algeria iarbă de aceasta pentru suma de 50 milioane franci.

Caravane de cămile, împovărate cu maldăre de alfa, vin până la stații, unde iarba e aleasă, strânsă în pachete, legată cu sârmă și cărată spre mare la vapoare.

Valea Nilului spre Mediterană când este o adevărată mlaștină, bumbacul și frestia de zahăr sunt roadele cele mai de seamă ale pământului.

Bumbacul este o plantă cu o tulpină lemnoasă, înalt, cu flori mari și frumoase. Fructul său este o capsulă conținând semințe înconjurate de fire albe, care este propriu zis bumbacul. Când el este copț, capsula se despică și ne dă un puf ; acesta se culege se separă de semințe, care se dau la animale sau mai servesc la fabricarea uleiului de bumbac. Tot din această plantă se scoate vata întrebuințată în farmacie.

Viitorul industriei egiptene este legat în mare parte de bumbac. Nicăeri pe lume nu se găsește un bumbac mai bun ca aci. În India la un hectar scoți 100 kgr. de fire; în America, Statele Unite scot peste 200 kgr. fire, iar în Egipt un hectar poate da până la 400 kgr., după prețurile de azi înscamnă 400.000 mii lei.

Tot în Africa mai găsim ca plante textile, inul, cânepa și papirul, plante ce dau ștofe și hârtia.

Papirul eră foarte răspândit în vechime în Egipt, dar acum a pierit din apele Nilului. Se mai găsește numai în Siria, Asia mică și Italia.

Papirul este un fel de stuf. Din măduva lui albă ca a socului, Egiptenii făceau un fel de hârtie o tăiau în foi subțiri, pe acestea le muiau în apă, le așezau alături unele lângă altele, apoi puneau un alt rând curmezis. După aceea foile lipite astfel erau prinse la apăsa-re, erau uscate și netezite cu ajutorul unui sul de fil-

des. Așă se fabrică hârtia lumii vechi și a fost atât de trainică, încât s'a păstrat în bună stare mii de ani.

În mijlocul Africei se mai găsește bumbac în Angola, posesiune portugheză la gura fluviului Congo. În și cânepă se găsește deasemenea, dar mai puțin.

Colonia Capului, situată în sânul Africei posesiune engleză, ne dă plante textile mai puține însă, căci ocupația principală a locuitorilor este agricultura și creșterea vitelor.

DESPRE AFRICA

Deși noi Europeanii suntem mai aproape de Africa decât de America, totuși depe timpul Romanilor se cunoșteă destul de bine Egiptul și Africa atlasiiană. Cu toate acestea, Africa, atât pe margini cât și în interior n'a fost cunoscută decât acum în urmă.

Cauzele, care ne-au ținut departe de lumea aceasta, provin numai din felul ei de plăsmuire. Așă, că având marginile nisipoase, puțin adânci, lipsite de golfuri și în mare parte nesănătoase, i-a fost imposibil cuivă să se apropie și să se lipească de dânsa.

Fluviile sale, în apropiere de vărsare, fiind pline de repezișuri și cascade, iar în interior fiind păduri dese ca peria, oameni sălbateci și tot felul de fiare și reptile, n'au putut pătrunde în ea.

Africa după cunoștințele ce le avem până acum, are un pământ de o fertilitate mediocră și o climă care face din ea pe unele locuri un deșert, iar pe altele o seră. În unele locuri plouă de varsă cu găleata, atât vara cât și iarna, iar în altele soarele dogorește ca un cuptor. Dacă la acestea se mai adaogă și musca țete, care pe unele locuri face cu neputință viața animalelor de muncă și de transport, ca boul și calul, avem un tablou nu tocmai favorabil pentru acest continent.

Cu toate acestea, Africa, în special pentru Europa care n'are ca celelalte continente vegetație ecuatorială, prezintă un interes deosebit. Ea oferă uleiuri de palma, de cocos, din care se fabrică săpunuri și care înlocuesc undelelemnul. Ea mai oferă cauciucul a cărui întrebuințare a devenit universală și absolut necesară în viața modernă. Pe lângă acestea găsim culturile de bumbac, de trestie de zahăr, arborile de cafea și mirodenii, care au început a se face prin Egipt, Senegambia, Congo, Angola. Cu timpul vor coborî în mod simțitor prețul produselor de acelaș fel din Statele Unite, America Centrală și Brazilia și să scutească pe Europeni de tributul ce-l dă Americii pentru aceste articole.

Cevă mai mult, dezvoltarea acestor culturi în Africa, va deschide în mod firesc și noi piețe pentru desfacerea produselor industriei Europene.

Dacă mai adăogăm la acestea, vastele pășuni, care în multe părți pot da loc la creșterea a numeroase vite mari și mici, cum a și început a se face prin Algeria, Colonia Capului și Madagascar, vedem că trimit lână și conserve de carne în Europa. Dacă mai ținem socoteală și de fildeşul, aurul și diamantul, care deși sunt vremelnice, însă aduc un câștig destul de mare, putem să spunem că Africa poate fi o bogată colonie de exploatare pentru Europeni.

Primul lucru însă de care trebuie să ținem socoteală pentru grăbirea dezvoltării economice acestui continent, este construirea unei rețele cât mai mari de căi ferate. Azi transportul se face în condițiuni primitive: cu cai și asini spre nord, cu cămile în Sahara și Sudan ; pe spetele negrilor în restul Sudanului și prin Africa ecuatorială, și cu carele Burilor în Africa Australă, trase de câte 10 până la 12 perechi de boi. Statele care stăpânesc Africa, au înțeles că aceste mijloace de transport sunt nu numai neîndestulătoare

pentru exploatare mare, dar și foarte costisitoare și încete. Deaceia, ele au și început să așeze linii ferate, dela coaste către interior.

PRIN DESIȘUL PĂDURI ECUATORIALE DIN AFRICA

Un brâu lat de păduri nepătrunse încinge Africa, în dreptul ecuatorului. De o parte și alta a acestei linii, trase în dreptul unde pământul e mai umflat, domnește o climă caldă, umedă, iar ziua e tot una cu noaptea în tot timpul anului. Temperatura este aproape aceeași, în mijlociu 24°. Ploaia cade din belșug, în mijlocie 2000 mm pe an, deși sunt ținuturi în Camerun, pe coasta atlantică, unde se adună și nouă metri de apă pe an. Peste tot domnește o atmosferă de baie cu aburi, molesitoare și nesănătoasă pentru Europeni. Toate acestea sunt condițiuni prielnice pentru vegetație. Pădurea deasă se întinde cât ține și clima ecuatorială. Ea începe cam din Siena Leone, ține dealungul țărmului din golful Guineei spre a se lăși în inima Africei ocupând aproape bazinul întreg al Congului.

Între ruptă în dreptul marilor lacuri, reapare în lungul coastei Oceanului Indian, în Zanzibar. E o păslă deasă continuă, formată din arbori înalți de 30 m. legați între ei prin încâlcitura lianelor, odgoane vii, iar ochiurile umplute cu tufișuri dese. În tot cuprinsul ei, oamenii sunt tot atât de rari ca și în pustiul Saharei așezați în luminișurile întâmplătoare din lungul marilor râuri ori în ochiurile de pădure pe care le deschid dând foc arborilor sau doborându-i. Cei mai mulți sunt nomazi, vânzători; alții dorm unde pot, asemenea maimuțelor, cimpazeu-

lui și gorilei care-și fac culcușul în desișul arborilor stufoși, înalți.

Se găsesc multe furnici, viespi și mai ales musca țete, care împiedică orice încercare de a crește animale domestice pe lângă bordeile negrilor. Marile animale, elefanți, rinoceri, girafe se țin lanț spre marginea mai rară a pădurii, înspre savane, căci chiar marele elefant cu greu își face loc prin desișul pădurii. Nici măcar pasările nu înviorează cu cântecele lor, căci e prea întunecată veșnica umbră umedă, spre a face să trăiască insectele după care pasările sbor. Numai papagalii cât mai țin isonul strigătelor de maimuțe. Găsim copaci groși până la 2 metri în diametru și înalți până la 50 m., ramificându-se abia de la 20—30 m. în sus și alcătuind astfel o boltă de împletituri dese de crengi. Sub cei înalți vin alții mai mici, iar spațiul dintre ei se umple cu mocirle ascunse de frunzar, ori trunchiuri doborâte de vreme și fulgere.

Alte ori nu se vede nici bolta de frunze, nici arborii uriași, nici lianele mari, nici flori, nimic. Mergi zile întregi pe cărăruia dintre doi pereți deși de verdeață, fără să vezi nimic. Nici o momiță, nici o pasăre, nici chiar un șarpe! Nu se poate spune prin cuvinte groaza acestei păduri fără murmure.

Dacă eșim din pădurea întunecată a ecuatorului, în care însă astăzi au început să se taie luminișuri mai largi, se întinde peste o bună bucată din Africa, savanele cu ierburi înalte și arbori răsleți, dar creșcuți în voie și uriași. La nord până în Sudan, iar în sud până în Colonia-Capului, zona savanelor e furnicarul viețărilor africane, dar și a popoarelor, ocupate cu agricultura și creșterea vitelor. Boabul uriaș, cu trunchiul gros, înalt de 11 m. sub care se poate adăposti un sat întreg, arată începutul savanelor, compus din plante cu frunze late ce se apără împotriva uscăciunii care ține aproape o jumătate de an. La unirea

pădurii cu savanele trăesc cârdurile de elefanți, de rinoceri stricători plantațiunilor, și girafe cu picioarele lungi.

Găsim în Africa și în special în savane nenumăratele soiuri de antilope în cârduri nesfârșite. Când fug în fața ierbei uscate care a luat foc, sunt așa de multe, încât fața pământului pare acoperită cu valuri ce se abat sub suflarea vântului. Aici e și patria termitelor, furnicile albe care își clădesc cuiburi înalte și de 5 m., de o mie de ori mai înalte decât furnica ce le-a clădit.

Savana este în acelaș timp și zona culturilor ome-nești, ea și a cârdurilor de vite, cai și oi, căci dușmanul lor neîmpăcat, musca țețe se ține mai mult de marginea pădurilor.

STATELE AMERICII DE NORD

Continentul America de nord are trei mari state : Canada, Statele Unite și Mexico.

Canada se întinde dela oceanul înghețat de Nord și dela oceanul Pacific, până la oceanul Atlantic.

Are o întindere cam de 10 milioane hm. pătrați, cât Europa.

Canada este în mâna Englezilor, cu un guvernator Englez ce reprezintă pe Regele Angliei. Forma însă de conducere este aproape independentă, are parlamentul și guvernul său.

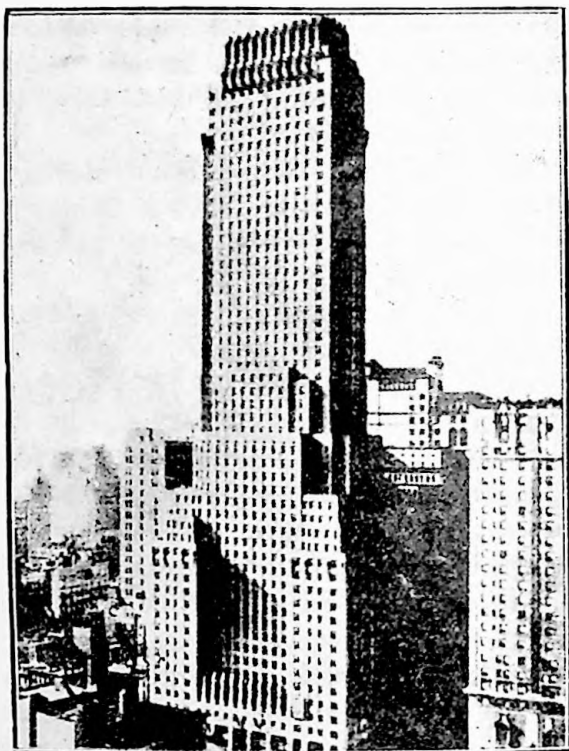
Populația Canadei se ridică la aproape 7 milioane locuitori. Orașe însemnate au Ottava capitală, Montreal și Vancouver. Fac comerț întins cu lemne și blănuri.

Statele Unite se mărginesc la nord cu Canada, la sud cu Mexico și la răsărit și apus cu oceanul Atlantic și Pacific.

Intinderea este cam cât a Europei, cu o populație de 125 milioane locuitori.

Statele Unite sunt libere — republică federală, condusă de un președinte ales pe patru ani.

Capitala Statelor Unite este Washington, mai ci-tăm printre marele orașe New-York. Chicago. Sf.

Casă, sgărie-nori din New-York cu 60 de etaje

Francisc. Noul Orleans. În aceste mari orașe se gă-sesc case cu 40-50 de caturi și cu înălțimi de 200—250 metri, nici nu mai putem privi în vârful lor.

Republica Statelor-Unite e țara cea mai bogată din lume. Ea are cele mai întinse pășune și holde cu cereale, iar la sud cele mai vestite culturi de

bumbac, trestie de zahăr, tutun, mirodenii. Din 4 milioane tone de bumbac ce se fac pe întregul pământ 3 milioane se cultivă numai în Statele Unite. Numărul vitelor mari și mici atinge cifra de zece milioane, iar industria după războiul mondial, a ajuns la înălțime nebanuită.

America de Nord

Al treilea Stat al Americii de Nord este Mexic ce se întinde dela Sudul Statelor-Unite până la America Centrală și dela Oceanul Pacific până în golful Mexic.

Mexicul este tot republică federativă ca și Statele-Unite.

Independența sa este însă de multe ori turburată

de revoluții ceea ce împiedecă dezvoltarea industriei și comerțului ca în Statele Unite.

Mexicul se bucură de climă caldă lângă golful Mexic, de climă temperată spre Statele Unite și de climă continentală spre Oceanul Pacific: astfel mulțumită acestei clime diferite are și tot felul de bogății. În clima caldă găsim bumbac, tutun, trestia de zahăr, banane, arborile ce dau cauciuc, în clima temperată găsim : porumb, grâu și pomi fructiferi, iar în munți metale și bogate zăcămintele de petrol: în clima rece a munților întinse păduri.

Orașe însemnate găsim: Mexicul capitală, apoi Vera-Cruz port mare la golful Mexic.

Acest oraș are o climă foarte nesănătoasă de aceea Americanii îl mai numesc orașul morților.

STATELE AMERICII DE SUD

Locuitorii americii de sud, formează state independente cu formă de guvernământ republicană. Limba vorbită în cele mai multe din statele Americii de sud este limba spaniolă, deoarece vecii europeni coloni sunt spanioli și portughezi. Iar religiunea acestor oameni aproape toți de origine latină este creștină-catolică.

Statele Americii de Sud sunt următoarele :

Brazilia cu o suprafață de $8\frac{1}{2}$ milioane km², aproape cât jumătate din America de Sud.

Totuș această țară mare are o climă foarte nesănătoasă, pentru aceasta e greu să ajungă o țară prea însemnată. Brazilia e republică federală formată din 20 State care se administrează fiecare înaparte. Capitala țării este Rio-de-Janeiro. Alte orașe găsim San-Paulo așezat în mijlocul culturilor de cafea, Manaus lângă Amazon, oraș mare și modern, cu licee, teatre, de unde este mult cauciuc.

Argentina e tot republică condusă de un președinte ales pe timp de 6 ani.

Capitala țării e Buenos-Aires în acelaș timp e și port însemnat. Alte orașe Rosaria și Mendoza. Argentina are întinse pământuri de agricultură și pă-

America de Sud

șuni pentru vite. Exportă cel mai mare număr de vite, precum carne în frigorifere și cereale.

Chili republică condusă tot de un președinte, cu

capitala Santiago, oraşul cel mai însemnat. Mai întâlnim portul Valparaiso. Marea avuţie a ţării constă în aramă, salpetru, fier, oţel, se cultivă cereale şi cartofi, trăesc turme mari de vite cornute.

Columbia cu capitala Bogota. Peru cu capitala Lima. Bolivia cu capitala Sucre. Ecuador cu capitala Ouito, cu plante ca chinina, cacao şi cauciuc.

Paraguai cu capitala Asuncion. Uruguay cu capitala Montevideo state mici ce cresc vite multe.

Venezuela cu capitala Caracas, cu un relief muntos la nord.

Guyana singurul stat din America de Sud supus Europeanilor şi care se împarte în trei:

Guyana engleză cu capitala Georgetown. Guyana olandeză cu capitala Paramaribo, şi Guyana franceză cu capitala Cayenne.

Exerciţii. Se va da de desemnat America de sud, împărţită în state.

APELE ŞI RELIEFUL AMERICEI

Cursurile de apă care formează bazine sunt mult mai importante şi mai numeroase în America decât în Europa. În America de nord găsim cel mai lung fluviu din lume Mississippi cu afluenţi săi Missouri şi Ohio.

Alt râu bogat în ape este Rio-grande-del-norte, iar mai spre nord găsim pe Makenzie ce formează în curgerea sa trei lacuri mari: Atabasca, lacul Sclaviilor şi al Urşilor.

Sf. Laurenţiu râu mare ce-şi spală apele în cinci lacuri mari: Lacul superior, Michigan, Huron, Erie şi Ontario. Lacurile Americii de nord sunt destul de mari, iar apa merge foarte lin dela un lac la al-

mul, doar din Erie în Ontario parcurge făcând un mare sgomot căci cade dela o înălțime 80 m., această săritură de apă formează cea mai mare cascadă din lume numită cascada Niagara.

În America de sud, fluviile și râurile sunt destul de bogate în ape.

Fluviul Amazoanelor bogat în ape, curge în regiunea Ecuatorială de unde culege mulți afluenți. Printre însemnați afluenți găsim: Rio-Negru, Madeira și Tapajos.

Fluviul Magdalena cu afluentul său Couca udă pământul Columbiei.

Fluviul Orenoco lung cât Dunărea înconjoară podișul Guyanei.

Fluviul La Plata format din râurile Parana, Paraguai și Uruguai își varsă apele în oceanul atlantic printr'un mare golf.

Pe toate fluviurile și râurile Americii de nord și sud se face navigație, iar din lacuri se scoate mult pește.

America de nord are destul podiș, câmpie și munți. Astfel plecând din Alaska până la sud se întinde un șir de munți numiți munții Stâncoși iar la mijloc se întinde o mare câmpie.

RELIEFUL. APELE ȘI LACURILE CELOR DOUĂ AMERICI

Spre răsărit în Canada și Statele-Unite pământul începe a se ridica formând un podiș și munți; dăm astfel de lanțul muntos al Alleganilor sfârșindu-se iar în câmpia dinspre oceanul atlantic.

Din Mexic și până la sudul Americii de sud găsim o prelungire a munților stâncoși. Lanțul acesta de

munți se numește Anzii-Cordillieri sau munți cu metale.

America de nord și sud cu statele, apele și relieful

Au un vârf de 7000 metri numit ACONKAGUA.
Dela poalele munților Anzi începe o câmpie mare

din Venezuela până în țara focului. Iar spre răsărit întâlnim două mari podişuri: Guyana și Brazilia.

Este destul de simplu construit pământul celor două Americi, spre apus și de munți, dela nord la sud în mijloc câmpie, iar spre răsărit podiș.

ANIMALELE AMERICEI

După descoperirea Americii s-au adus tot felul de animale: cai, oi, vite cornute din Europa. Ei aveau mai înainte animale sălbatice, jaguarul un fel de tigru cu blană galben-roșcat cu pete negre întrebuințată pentru ornament în casă. Pantera un animal cu o blană destul de frumoasă de culoare cenușie-roșcat se întrebuințează ca podoabă în casă sau la haine de damă. Tapirul animal greoiu ca și elefantul trăiește în America de sud, are capul acoperit cu păr scurt de culoare negru sau brun. Pielea tăbăcită este groasă și se întrebuințează în industria pie-lăriei pentru geamantane, cufere. Dar cel mai însemnat animal al Americii de sud este Lama. Este o oaie fără coarne, servește la dus greutate în felul calului, are o lână albă, roșcată ori neagră care țesută dă o stofă numită Alpaca, întrebuințată la haine de vară. Între pasări au curcanul cu pene albe, negre, roșii, galbene, sau pătate cu diferite culori; crescut pentru penele frumoase ce se întrebuințează ca garnituri la pălării, ca ornamente la fabricarea evantalelor.

Struțul pasăre alergătoare trăiește prin America de sud. Penele sale frumoase se întrebuințează ca ornament, apoi penele împreună cu pielea la făcut plăpumi, iar puful împreună cu firele după aripi se pot tese și se obține o stofă frumoasă numită pâslă (fetru) pentru pălării. Colibri, o pasăre mică se gă-

sește în America de sud și nord, cu pene foarte frumoase ce servesc de garnituri pălăriilor de damă. Condurul pasăre puternică, papagalul viu colorat ce se aduce în Europa.

Crocodilul ce trăește în fluviile și râurile Americii se vânează pentru pielea sa solidă și frumoasă. Din pielea de crocodil se fabrică genți, serviete, se îmbracă mobile, se fabrică încălțăminte, încât pielea devine foarte scumpă.

Colibri

Nu lipsesc nici șarpele boa și broaștele țestoase crescute pentru carnea lor gustoasă, ce dau acea substanță numită bagă.

Din bagă se fac lucruri de împodobit ca: pepteni, nasturi, tabachere, mânere de cuțite.

Un mic animal ce aduce un venit destul de însemnat este scoica. Scoicele pescuite în mări și oceane dau perle și sidef. Perlele frumoase se vând ca bijuterii de mare preț, altele se întrebuințează ca mărgear pentru coliere sau brățări.

Sideful scos din scoici poate fi lucrat și să dea nasturi, cuțite, piepteni, agrafe și diverse obiecte de împodobit casele.

Între animalele de câmp numărăm oile peste 100 milioane. Lâna acestora este întrebuințată la fabricarea ștofelor fine și grosolane, a păturilor, acoperiturilor, iar pielea tăbăcită în industria pielăriei.

În Canada găsim animale cu blănurile cele mai scumpe. Râsul asemenea unei mare pisici cu blană roșcată.

Jderul și Dihorul animale cu blana brun-roșcată și cafenie se vâncează pentru blana ce se întrebuințează la gulere, haine de blană căptușeli de haine.

Zibelinul deobicei alb, blană iarăși scumpă.

Castorul sau biberul trăește pe lângă ape, are blana de culoare cenușie, castaniu închis, cu părul scurt și pufos. Se întrebuințează pentru gulere de mantouri, căciuli și haine de blană.

Tot în Canada găsim vulpile de toate culorile, ursul negru, cenușiu și alb, jderul, lupul, boul moscat și șoarecele moscat (ce răspândesc mirosul de mose).

Această regiune este bogată în mărețe păduri unde furnică animale cu frumoase blănuri deși sunt vâdate fără milă.

Vânătoarea a fost mai de mult timp una din principalele avuții și ocupațiuni ale indigenilor și coloniștilor.

Astăzi produsul vânătoarei a scăzut mai mult din cauza tăierii pădurilor și a distrugerii fără rost și peste măsură a animalelor cu blană prețioasă. Câteva rase destul de prețioase ca, vulpea neagră și vulpea argintie au început să dispară. Montreal este cel mai mare târg pentru blănuri. Montreal este centrul întregii regiuni și face jumătate din comerțul de export, însă din cauza depărtării va fi întrecut de alte două orașe ce încep a se ridica. Kuebec și Halifax fiind mai aproape de Europa și drumul corăbiilor.

Pe lângă animalele și pasărilor de tot felul, America mai posedă și animalele existente în Europa ca: mai-muțe, boi, cai, șerpi, și tot felul de insecte.

LOCUITORII AMERICII

Când Europeanii au pătruns în America, aceasta eră locuită de pieile-roșii. Aceștia erau împărțiți în multe triburi, fiecare vorbind o limbă separată încât aveau mai mult ca 1000 de limbi. Se ocupau cu vânatul și pescuitul, trăiau departe unii de alții, aveau apucături sălbatice și se războiau mereu între dânșii. Europeanii au început ai supune la munci, peste puterile lor, le dădeau rachi și pieile roșii pierreau văzând cu ochii. În locul lor aduceau pe negrii din Africa pe cari îi silcau să muncească în locul Picilor-Roșii, bine-înțeles erau sclavii rasei albe.

Numai spre nordul Americii spre tundre, rasa albă n'a putut să se așeze și au rămas stăpâni vechii Eschimoși.

Eschimoșii sunt un neam de oameni înrudiți cu Mongolii, sunt mici ca și plantele și cele mai multe animale din ținuturile reci, rar dacă trec de jumătate metru.

Ei locuiesc în colibe făcute din bucăți de ghiață, clădite astfel încât spre vârf, coliba se subțiază, până ce rămâne o deschizătură mică. Acolo așează o bucată de ghiață, prin care să poată pătrunde lumina: ferestrele sunt făcute din mațe uscate și cusute împreună.

Din cauza frigului, intrarea e așa de strâmtă și lungă, încât trebuie să intri pe brânci. Înăuntru scaunele sunt tot de ghiață, acoperite însă cu piei. În loc de foc, au lampă cu grăsime care arde neconținut, slujind la uscarea hainelor și la încălzirea carnei.

De altfel eschimosul nu prea alege, mănâncă mai ales carne și nu-i pasă dacă e crudă, fiartă, proaspătă sau putredă. Ouăle stricate el le amestecă cu untură și le mănâncă fără nici o îngreșare.

Cu tot traiul greu, ei sunt mereu veseli și împart cu inimă bună tot ce au, cu oaspeții lor. Sunt foarte cuminți. Când au văzut cum se îmbată Europeanii cu rachiu, au zis că aceștia beau „Apa nebunilor”.

În total populația Americii de Nord este cam 125 milioane locuitori și crește destul de repede, e de trei ori mai mare decât a Americii de Sud.

În America de Sud, locuitorii băstinași erau tot Pieile-Roșii. Și aceștia trăiau din vânat sau pescuit. Erau mai civilizați decât cei din America de Nord, aveau palate, drumuri frumoase, de care s'au minunat Europeanii.

Pământul era împărțit după dreptate la locuitori și se lucra pământul pe rând. Întâi al orfanilor, al văduvelor și al celor slăbiți de bătrânețe. Seara un om se suiă în turn și dă cu cornul știre, că o să se lucreze întâi pământul orfanilor!

Atunci toți lucrătorii eșiau la câmp, iar la urmă lucrau și pământul regelui care se îmbracă frumos și muncia și el împreună cu supuși. Atâta grije aveau de lucrul câmpului încât inginerii făcuseră șanțuri și aduceau apă de departe spre a uda ogoarele. Fiecare locuitor își îngrașă cu mare luare aminte pământul cu gunoiul de pasăre adus din insulele de lângă țărm.

Pieile-Roșii erau păgâni, credeau în idoli, soare, stele, râuri, iar regii se credeau fii soarelui.

Dar și azi în unele locuri din America de Sud, Europeanii sunt puțini și stăpânesc încă pieile-roșii și negrii.

Albii venind în America s'au amestecat mai târziu cu negrii și pieile-roșii și s'au născut astfel alte rase amestecate.

Copii din albi și negri se numesc mulatri, iar din albi și pieile-roșii se numesc mestiți.

BOGĂȚIILE AMERICEI

Columb căutând drumul spre Indii, a descoperit America, fără să bănuiască câte bogății se ascund acolo.

După descoperirea Americii, europenii au început să se împrăștie în continentul nou găsiind mult pământ roditor, râuri mari și fără repezișuri și mai toate vărsându-se în ocean. Mai peste tot apoi găsiind o climă prielnică așezării lor, au ajuns să strâmtoreze în mare parte viața localnicilor de acolo, oamenii de rasă roșie și cu care uneori pe ici pe colea s'au încuscrit.

În America de Sud găsim pe lângă ecuator păduri pline cu tot felul de pomi astfel: palmierul, bananul, arborele de cauciuc, abanosul, palisandru, acajul, ce dau lemne din care se scot mobile elegante.

Nu lipsește de asemenea arborele de chinină, cacao, cafea, mai mult prin Brazilia, iar ca plante cartoful, porumbul, trestia de zahăr, grâul.

În Brazilia și în Argentina găsim mine de aur și argint. În Chile este o mare bogăție de minerale, salitră ce se întrebuintează la fabricarea prafului de pușcă; aramă, fier, oțel și petrol.

În Peru una din marile bogății este guano.

Acesta este un gunoiu lăsat aici de sute de mii de pelicani, flamingo și altele, pasări de apă. Păturile de gunoiu ajung grosimea de 30 m. și din pricina secetei este tare ca pământul. Corăbiile trag lângă țărm, iar gunoiul e asvârlit de sus într'un jghiab ce ajunge drept în corabie.

Se înțelege că se face mult praf și este vătămător sănătății, se zice că și șoarecii din pricina prafului strănută. În deosebi e grozavă munca indienilor cari stau tocmai jos în pânțelele vasului și calcă mereu gunoiul ca să-l îndese. La fie care 20 minute se schimbă.

bă cu rândul și se cufundă în apă, ca să se spele. Din cauza depărtării și a greutateilor dela încărcare, tona de guano costă acolo 125 fr., el este totuși adus în Europa unde servește la îngrășarea pământului.

În America de Nord găsim Canada unde clima fiind friguroasă vom da la nord peste tundre, apoi păduri mari cu brazi, mesteacăni cu fabrici de lucru lemnul. Agricultură mai spre sud și creșterea vitelor. Exploatarea lemnului aduce aproape 500 mil. franci, apoi pescuitul precum și vânatul animalelor din pădurea canadiană, cu blănurile lor scumpe. În Canada găsim mine de aur, argint, fier, sonde de petrol.

În Statele-Unite pământul dă bogății nesfârșite ca: plumb, fier, aramă, cărbuni de pământ, petrol, gaz metan. Marii fabricanți se și numesc regele fierului, regele petrolului, stăpânind cu averea lor o parte din acest comerț. Agricultură din Statele-Unite este așa de însemnată, încât grâul și porumbul recoltat aici ar ajunge pentru îndestularea întregii Americi.

Trebue să ținem seamă și de marea industrie mecanică, fabricarea de locomotive, automobile, mașini agricole, mașini de cusut, mașini de scris, vagoane de trenuri, șine de drum de fier, tot felul de obiecte în fier, fontă și oțel.

Au întinse culturi de trestie de zahăr, tutun, vanilie, scorțișoare, cuișoare, piper, cauciuc, din care fabrică cea mai mare cantitate de galoși și șoșoni.

Mexic are o climă mai nesănătoasă totuși are destule bogății naturale. Întâlnim întinse culturi de cereale, de bumbac, cafea, trestie de zahăr, arborele de cauciuc.

Mine de aur și argint, iar pe lângă Vera-Cruz mari zăcămintele de petrol.

Cultivă destul de întins planta tutun și au fabrici pentru fabricat țigări.

PLANTELE TEXTILE DIN AMERICA

America de Nord a întrecut azi cu mult bogăția Europei. Înainte vreme se făcea un schimb între produsele industriei europene și între avuțiile Americii. Încetul cu încetul însă Statele-Unite, Brazilia, Argentina, Canada și alte state independente ale Americii au creat o industrie mare, au inventat tot felul de mașini, astfel că au ajuns să concureze, ba chiar să întrecă pe Europeni.

Printre plantele textile găsim : bumbacul, cânepa, iuta, liana, inul. Regiunile de cultură ale acestor plante sunt: Statele-Unite unde găsim bumbac, o plantă verde ce crește ca un copăcel, are mult lemn în tulpină, iar frunzele pe dos au un păr scurt și păslos ca vata. Din floarea acestei plante se naște un fruct care este o capsulă de forma unei pere mici în mijloc cu niște semințe învelite în niște puf alb, care nu este altceva decât firul de bumbac.

Cea mai favorabilă regiune pentru cultura bumbacului este la sudul munților Allegani, valea lui Mississippi aproape de vărsarea sa, precum și dealungul oceanului Atlantic în podișul Texas.

Bumbacul întrece cu mult pe acela care se face în India și China (Asia) și Egipt (Africa), recolta lui anuală trece valoarea sumei de 5 miliarde franci.

Alte plante textile sunt agavele și lianele din care se scot fire ce se țes dând țesături groase, frânghii. Lianele sunt un fel de vițe groase ce se încolăcesc pe alți pomi și din care se scot fire. Prin pădurile Braziliene se găsește un copac drept și înalt ca un fel de pin ce se numește araucaria ce dă un fruct făinos ce servă ca aliment.

Industria textilă și mai cu seamă a țesăturilor de bumbac ocupă primul loc. Centrul acestei industrii este la Fall-River *) în apropiere de Boston. Ștota care

iese anual din fabricile acestui oraș e așa de mare încât ar încinge pământul pe la mijloc de 20 de ori.

*) se cetește Fol-River.

REGIUNILE INSEMNATE DIN AMERICA

În America de Nord cel mai însemnat loc pentru industrie și comerț îl au Statele-Unite.

Statul Illinois cuprins între Missouri și Ohio, cât România, este cel mai mare grânar al Americii. Porumbul, grâul, ovăzul, se găsește păstrate în marile magazine din Chicago și Saint-Louis.

Căile ferate sunt numeroase astfel că mărfurile se transportă repede și ieftin. Se mai adaugă înțelepciunea pe care o au coloniștii în a se folosi de mașini perfecționate.

Orașele Chicago și Saint-Louis sunt cele mai renumite pentru trimiterea cerealelor spre Europa.

În regiunea munților stâncoși, Rio-grande-del Norte și California se găsește animale, în special oi ce se cresc pentru lână și carne.

Creșterea porcilor este una din ocupațiile de căpetenie ale locuitorilor. Chicago este cel mai mare târg pentru porci din Statele-Unite.

Peninsula Florida dă fructe, portocale, mere, caise.

În Luisiana, Texas (Statele-Unite) sunt cele mai întinse culturi de orez. Este renumit orezul carolina în lumea întreagă ca cel mai bun orez.

California are cele mai bogate mine de aur. Pentru prima oară la 1848 s'au descoperit bogate zăcămintele de aur.

Exploatarea nisipurilor aurifere s'a mărit mereu și azi minele Californici dau jumătate din aurul produs de Statele-Unite.

Peninsula Alaska ce este tot în stăpânirea Statelor-Unite are la Klondike mine bogate de metale: cupru, fier, aur și argint.

Bogate mine de cărbuni, mulțumită cărora America de Nord a dezvoltat cea mai puternică industrie.

Petrolul de câțiva ani a devenit cea dintâi bogăție minerală a Statelor-Unite, cea mai însemnată regiune este în jurul orașului New-York și Pensylvania. Se numără cu miile puțurile petrolifere, de unde prin conducte subterane se trimit petrolul către marele orașe.

Dela golful Hudson și până la golful Mexic se găsește gaz metan.

Minereul de fier se găsește dela regiunea marelor lacuri, până la golful Mexic și dela oceanul Atlantic până la cel Pacific. În statul Michigan sunt cele mai bogate zăcămintele de fier.

Chicago și New-York sunt cele mai mari târguri pentru făină, iar Chicago este cel mai mare centru pentru conservele de carne.

Fabricația brânzeturilor și a untului este însemnată.

Industria textilă a bumbacului este cea mai principală bogăție pentru Statele-Unite.

Americanii transformă numai 1/3 din bumbacul produs. În Statele-Unite și în special în jurul orașului Boston se găsesc cele mai multe fabrici pentru lucrarea bumbacului.

America de Sud. *Brazilia*, republică ce cuprinde jumătate din America de Sud produce cea mai mare cantitate depe glob de cafea.

Găsim această cafea vândută sub numele de Moka, Martinica și Burbon. Cea mai mare cantitate de cafea se produce în regiunea Rio-de-Janeiro și San-Paulo și se exportă în Europa. Jumătate din întreaga

consumație de cafea a globului este cumpărată din Brazilia.

Pernambuco port exportă bumbac, zahăr, și tutun (tigări).

Bachia port comercial de unde se exportă zahăr, cafea, tutun.

Brazilia este legată cu Europa prin numeroase linii de navigație străbătute de vapoare americane, engleze, franceze, germane. Un cablu transatlantic leagă Pernambuco cu Lisabona.

Argentina, țara argintului însemnată în primul rând pentru lână și fabricarea ei.

Buenos-Aires de unde pornește carne, lână, piei, bulion.

Santiago, capitala republicii Chile cu portul său însemnat Valparaiso trimite spre Europa, salpetru pentru fabricarea prafului de pușcă, aramă, măsline, migdale, stafide, smochine. America de Nord și Sud a întrecut Europa prin bogățiile sale și New-York a luat de mult locul Londrei.

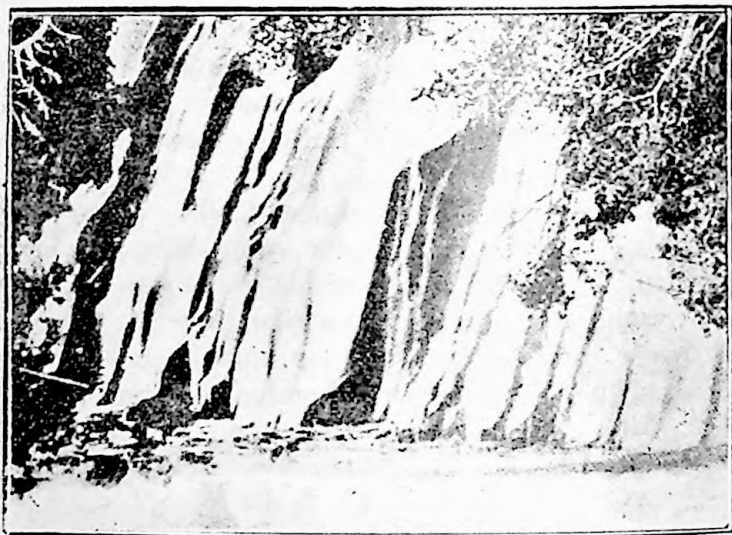
N I A G A R A

În Statele-Unite, la hotarul Canadei, se află cea mai mare cascadă din lume: Niagara.

Ea e formată de fluviul Sf. Laurențiu, care primește apele celor cinci mari lacuri ale Americii: Superior, Michigan, Huron, Erie și Ontario. Între Erie și Ontario, fluviul întâlnește în calea sa o stâncă lungă de 1000 metri și înaltă de mai bine de 50 metri. Peste această stâncă, apele se năpustesc, aruncându-se în jos cu o furie grozavă, ca un bubuit de tunet. Ele asvârl în depărtare stropi, cari strălucesc când se oglindesc razele soarelui prin ei, ca miliarde de pietre scumpe colorate în fețele curcubeului. Aceasta e

cascada Niagara, pe care iubitorii de priveliști frumoase, din toate părțile lumii, cei bogați bine înțeleși, alcargă s'o vadă.

Americanii însă, nu s'au mulțumit numai să admire măreția acestei cascade, n'au rămas numai uimiți în fața minunatului joc de lumină, ci ca oameni practici, au căutat să se folosească de puterea cu care se aruncă apele ei.

Cascada Niagara

O societate a clădit o uzină în apropiere de cascadă. În această uzină niște mașini electrice trimit puterea luată dela ape la depărtări de câte 100 km. În orașul Buffalo, așezat la 62 km. de cataracte, toate străzile, toate hotelurile, toate casele până și bisericile sunt luminate cu electricitatea produsă de Niagara. Pe o întindere de 100 km., toate tramvaiele electrice, cari mișună în orașe și pe șosele sunt purtate de Niagara.

Niagara supusă mașinismului, dă în liniște puterea

sa; punând în mişcare tramvaie, fabrici, luminând oraşe, uşurând traiul.

Cu câţiva ani în urmă, oraşul Niagara nu era decât un sat mare. El avea câteva hoteluri şi câteva magazine cu nimicuri şi fotografii pentru vizitatorii cascadei, dela cari îşi scoteau toate veniturile. Azi este un însemnat oraş industrial, cu nenumărate ateliere şi fabrici, cari întrebuinţează puterea electrică produsă de căderea apelor cascadei.

Multe fabrici din jurul oraşului Niagara se servesc de puterea apei.

Într'un stabiliment, unde se tipăresc cele mai de seamă ziare din Buffalo, presele şi tot mecanismul său sunt puse, deasemenea în mişcare de aceeaş putere electrică.

Electricitatea e întrebuinţată în toate fabricile din vecinătatea cascadei. Peste tot puterea apei dă lumină şi forţă: scuteşte astfel pe fabricant de o mulţime de maşinării.

Multă bogăţie aduc în Canada şi Statele-Unite caracteratele : viaţa industrială a început a se desvoltă aşă de mult încât întrece închipuirea noastră.

AMERICA CENTRALĂ

America de Nord şi cea de Sud sunt legate împreună prin nişte ridicături de pământ despărţite din loc în loc prin strâmtoari maritime, pământ numit America Centrală. Aceasta se întinde dela istmul Tekuan-tepek până la istmul de Panama. Americanii au tăiat istmul Panama făcând astfel trecere din oceanul Pacific în cel Atlantic.

Populaţia Americii centrale se ridică la 7 milioane locuitori, în cea mai mare parte pieile roşii, mestiţi.

prea puțin albi. Pământul fiind așezat în clima caldă numai aceștia pot trăi prin aceste locuri.

Statele din America centrală sunt șase la număr și toate independente, afară de o mică posesiune engleză numită Honduras-englez.

Republicile acestea sunt:

Guatemala cu capitala Guatemala, unită cu oceanul Pacific prin cale ferată.

San-Salvador cu capitala Salvador republică bântuită des de cutremure.

Statele Americii Centrale

Honduras cu capitala Tegugicalpa, are mine bogate de aur.

Nicaragua cu capitala Managua.

Costa-Rica cu capitala San-Jose, unită de asemenea prin cale ferată cu oceanul Pacific.

Panama cu capitala Panama, republică ce are canalul Panama pe unde trec cele mai multe mărfuri dintr'un ocean într'altul, ce plătesc taxe republicei Panama, aducând astfel un mare venit statului.

Avuția Americii centrale constă în metale: aur, argint și fier. Pe vârful munților crește și porumb și grâu, așa este de cald. iar la poalele munților se găsește în mare cantitate tutun, trestie de zahăr, vanilie, cacao, orez, cauciuc, piper.

Dar locuitorii sunt leneși și nu muncesc în deajuns pământul pentru a scoate toată bogăția ce ar putea da.

Acum însă marii comercianți din Statele-Unite au luat în exploatare multe din pământurile acestor republici și se speră astfel că se va schimba și venitul lor.

ORIGINA VERMELUI DE MĂTASE

Sericicultura este știința care se ocupă cu studiul vermelui de mătase.

Sericicultura este originală din China. Acolo elita Chineză în frunte cu împărăteasa Siling-Chi soția împăratului se ocupa cu această ramură industrială, depe urma căreia se strângeau averi imense în China. Chinezii au făcut legi foarte aspre, condemnând la moarte pe cei ce ar fi divulgat secretul. Doi călugări misionari dela muntele Athos trimiși în China pentru răspândirea creștinismului s'au mirat de bogățiile ce le produce vermele de mătase. Cu prețul vieții lor s'au hotărât să fure Chinezilor secretul în care scop și-au făcut bastoane de lemn de bambu și nebănuți de nimeni au umplut bastoanele cu sămânță de viermi de mătase și au trecut în Europa, unde s'au prezentat împăratului Justinian.

Acesta văzând bogățiile cari se pot căpăta după urma sericiculturii a pus să sădească partea de sus a Greciei numită Peloponez cu duzi. Din Grecia sericicultura s'a înlins în Italia unde s'a dezvoltat foarte mult. În Franța s'au făcut crescătorii de viermi de mătase, o filatură sistematică (trăgătoare de borangic) și o fabrică de țesut.

În Germania sericicultura s'a dezvoltat foarte mult sub împăratul Friederich cel Mare; din Germania sericicultura a trecut în Rusia unde s'a dezvoltat în timpul împăratului Petru cel Mare.

GÂNDACII DE MĂTASE

Origina lui e din China, din timpuri foarte vechi. Chinezii lucrau gogoșile viermelui de mătase cu 2500 de ani înainte de Iisus Christos. Pe vremea când începuse a se răspândi creștinismul, sămânța viermelui de mătase a fost adusă de doi călugări greci în Europa; astfel au început Europeanii a cultiva gândacii de mătase. Oul fluturului de mătase este mic ca și sămânța de mac, și trebuie păstrat iarna la frig, iar în primăvară pus la căldură, ies niște viermi (larve) mici, negri ca furnicile. Această înviere trebuie făcută

Viermele de
mătase (larvă)

Gogoasă, fluture, sămânța
de viermi de mătase

în acelaș timp când iese frunza de dud cu care trebuiesc hrăniți timp de 30—40 zile. Larvele au corpul moale, de culoare cenușie și ajung lungi până la 6—8 cm. în ultimele zile, când mănâncă frunza de dud cu multă lăcomie. După acest timp încep a scoate un fir lung de mătase pe care îl țin în jurul corpului făcând astfel o gogoasă în care se închid prefăcându-se în crisalidă sau pupă. Când își fac gogoșile trebuie să li se așeze niște măturele pentru a avea pe ce să se urce.

După 21 de zile pupa se transformă în fluture, rupe gogoșa făcând o gaură și depune sămânța.

Observăm că viermele de mătase se dezvoltă prin metamorfoză, adică din larvă, devine pupă, și apoi fluture.

La noi în țară avem școli speciale unde se învață creșterea gândacilor de mătase, numite școli de sericicultură. Femeile românce se ocupă cu creșterea lor, ce-le aduce un venit bun în schimbul unei mici cheltuieli.

Dacă se ține seamă mai ales de curățenie în timpul creșterii vom avea o bună recoltă. Dacă dorim ca să filăm gogoșile adică să extragem mătase dupe gogoși e necesar să omorim crisalidele. Pentru aceasta punem gogoșile în straturi subțiri în niște cuptoare speciale unde la o temperatură de 40° ele mor, iar gogoșile se pun la uscat și se trec în camera de filat. Aici la niște mașini cu ajutorul apei calde se scot firele depe gogoși și se fac scule ce se trec apoi în atelierele de țesut.

ALBINA ȘI MIEREA

Patrie și înfățișare. Din cele mai vechi timpuri, omul și-a dat seama de marile foloase pe care le poate trage dela această mică dar minunată făptură, care ne poate sluji drept pildă de iscusință, bună rânduială, muncă fără preget și prevedere. De aceea albinele au fost domesticate peste toată fața pământului și omul le ține pe lângă casa sa, îngrijindu-le de aproape.

Albina trăiește în societăți mari, formate din mii de indivizi, ele locuiesc în stupi, așa cum societățile omenești locuiesc în sate și orașe. În aceste societăți se găsește o singură femeie numită matca sau regina, câțiva bărbați numiți trântori și o mulțime de lucrătoare. Toate albinele au corpul format din cap, piept și pânțe cu trei perechi de picioare, dar cele două

perechi de aripi sunt la fel și subțiri ca o foiță. Cele trei feluri de albine se deosebesc prin forma și mărimea corpului. **Matca** are corpul lung și subțire, **trântorii** au corpul lung și gros, iar **lucrătoare**le au corpul cu mult mai mic.

Mișcare și simțire. Cu ajutorul picioarelor albina umblă repede și se poate agăța de flori iar cu cele patru aripi zboară ca o săgeată. Toate simțurile albinei sunt dezvoltate, mai ales mirosul, pipăitul și văzul. Pentru miros și pipăit îi slujesc antenele cele subțiri ca un fir, iar pentru văz, nu numai cei doi ochi mari, așezați la dreapta și stânga capului, dar încă și alți trei ochi mici așezați pe frunte. Cum se hrănește? Albina zboară din floare în floare pentru a culege suc (nectarul) din fundul florilor, cum și praful cel galben (polenul). Nectarul îl ling cu limba lor cea lungă și păroasă : apoi îl înghit strângându-l în gușe, unde amestecat cu saliva, devine miere.

În timpul când albina a stat în floare, pe corpul ei s'a depus polen. Ea îl adună cu picioarele, mai cu seamă cu cele dinapoi care poartă un fel de perii și-l strânge în niște gropițe numite panerașe. Astfel, cu gura încărcată de miere și cu panerașele încărcate cu polen, albina își ia zborul înapoi spre stup.

Înmulțirea. Toată activitatea așa de minunată a albinelor, toată munca lor neobosită este stăpânită de grijă ce o au pentru nașterea și creșterea urmașelor.

Să urmărim chipul cum se formează societățile de albine. Adesea pe o ramură de copac se prind un mare număr de albine, formând ca un fel de ciorchine numit roi. Dacă roiul găsește o scorbură pe copac, sau dacă omul îi pune la îndemână un stup, roiul se fixează acolo.

Odată stabilite, lucrătoarele încep munca. Ele cu-

răță bine stupul, pe dinăuntru, scoțând din el toate murdăriile; dacă sunt crăpături prin care ar putea să intre lumina sau vre un dușman, ele le astupă cu cleiu adus depe mugurul copacilor. După aceea construiesc faguri din ceară pe care ele o fabrică în propriul lor corp, de unde o scot prin niște găurele, aflate între inelele pântecului. În celulele fagurilor, lucrătoarele depun proviziile aduse dela câmp.

Miere și polen. În unele celule, matca depune ouăle sale și anume câte un ou de fiecare celulă : când ne gândim că ea poate depune câte trei mii de ouă pe zi, înțelegem cât de ușor se înmulțesc albinele. Ouăle se clocesc singure, după vreo 4 (patru) zile es din ele viermi sau larve pe care lucrătoarele le dădăcesc, aducându-le demâncare, mierea culeasă din flori. După câțva timp nu le mai hrănesc și le închid în celule pe care le astupă cu un capac de ceară. E semn că începe prefacerea (metamorfoza) larvelor adică li-se dezvoltă toate organele. Într'adevăr, după câteva zile, din aceste celule es albine care rod căpăcelul de ceară și devin astfel libere. Ele încep imediat munca, întâi pe lângă casă, apoi își iau șoborul după cules miere și polen. Populația stupului se mărește din ce în ce; stupul devine prea mic. Pentru că toate albinele numai pot trăi la un loc, parte din ele se pregătesc să plece și să formeze o altă societate. Atunci începe să se audă în stup gălăgie mare. Pare că s'ar certa înăuntru și la un moment dat, câteva mii de albine având în frunte matca bătrână, ies din stup, șboară și se așează pe un arbore sau sub strașina unei case etc. Această eșire se numește roire.

Cum iernează ? Iarna e grea pentru albine, frigul le face să sufere, iar lipsa florilor le pun în trista situație de a nu-și găsi hrana. Ca să se încălzească, ele se îngrămădesc spre mijlocul stupului, vârîndu-se una într'alta iar pentru hrană consumă din

mierea și polenul pe care l-au adunat de cu vară și cu care au umplut celulele fagurilor. De aceea, nu trebuie să ne lăcomim și să scoatem toamna toată mierea din stupi. ba mai mult când nu au deajuns să-le mai dăm noi miere ori apă zaharată, ca să se poată hrăni și să treacă iarna cu bine.

Legături cu lumea înconjurătoare și cu omul. Albina are mulți dușmani. Unii o atacă și o mănâncă, cum sunt viespele și multe feluri de pasări; alții jefuesc rodul muncii sale intrând în stup și mâncând mierea, sau chiar stricând stupii, cum sunt albinele străine. Omul trage mari foloase dela albine, luându-le mierea și ceara fabricată de ele. Pentru aceasta încă de mult el s'a ocupat cu cultura albinelor. (Apicultura).

SOARELE MARELE DĂTĂTOR DE LUMINĂ ȘI CĂLDURĂ. LUMINA ESTE INDISPENSABILĂ ANIMALELOR ȘI PLANTELOR

Soarele trimite lumina și căldura pe pământ. El dă lumina sa proprie, pe care o trimite în formă de raze în toate direcțiile. Pământul fiind o planetă ce se învârtete în jurul soarelui primește căldura pe care apoi o împrășteie în toate direcțiile. Animalele și plantele au mare nevoie de lumina și căldura soarelui. În adevăr, se văd plante care își schimbă poziția după partea unde este lumină și deci de unde le vine căldura. Sensitiva (Mimoza) micul arbore ce trăiește prin America de Sud își mișcă frunzele după cum afară este întuneric sau lumină, întocmai ca salcâmul și trifoiul. Frunzele alunului, crescând la umbră, sunt mari și subțiri. Printre arborii din pădure, trebuie să numărăm și frumoșii fagi cu coroanele lor atât de bo-

gate în frunze și cari nu lasă să treacă decât o lumină foarte slabă. Din cauza lipsei de lumină în codrii de fag nu se găsesc prea multe buruieni. În locurile uscate frunzele de pătlagină stau lipite de pământ pentru a ține umbră plantei și a împiedica să se evaporeze apa din ea. În locurile în care pătlagina este înconjurată de alte buruieni, frunzele se ridică în sus, pentru a nu fi umbrite de celelalte plante și pentru a avea suficientă lumină. Creșterea și înmulțirea plantelor este datorită în mare parte înrâuririi binefăcătoare a soarelui. Dacă am lua o floare cu ghiveci cu tot dela lumină și am duce-o la întuneric, am vedea cum frunzele se vestejesc, îngălbenesc, nu mai înfloresc și întreaga plantă pierе (moare). Acelaș lucru se întâmplă cu oamenii ce lucrează prea mult în fundul salinelor și a minelor lipsite de lumină naturală și cu cei săraci ce locuiesc în joasele odăițe fără geamuri și soare; îi vedem galbeni, lipsiți de viață și adesea bolnavi de piept. Casele care nu sunt expuse la soare capătă egrasie și devin nesănătoase. Trebuie să deschidem mereu geamurile pentru ca soarele să intre în cameră, căci bine zice „unde soarele nu intră pe fereastră, intră doctorul pe ușă”. Astăzi mulțumită razelor solare se vindecă cea mai mare parte din boli prin băile de soare.

Cu câtă nerăbdare așteaptă copii primăvara și vara pentru a alerga în bătaia soarelui ce le înroșește și înegrește pielea. Pentru aceasta se recomandă gimnastica și școala în aer liber. Cei ce trăesc în aer liber sunt roșii și sănătoși. Un exemplu viu avem în locuitorii atât de sănătoși dela țară. Zilele luminoase, pline de soare influențează și starea sufletească a oamenilor; suntem mai veseli, mai mulțumiți pe un timp frumos, decât într'o zi mohorită și ploioasă.

Chiar și animalele caută cu mult nesaț soarele.

Odată cu plăcutele raze de primăvară, apar insectele, pasările și tot felul de plante și flori. Căldura soarelui usucă bălțile producătoare de microbi și evaporază apa lacurilor, râurilor și a mărilor. Vaporii de apă din atmosferă răcindu-se, se condensează și formează marile grămezi din mici picături de apă, ce plutesc sus în atmosferă și care se numesc nori. Picăturile de apă cad din nori sub formă de ploaie pe pământ, formând hrana de căpetenie a plantelor și a animalelor.

Binefăcătoarea înrăurire a soarelui se resimte în toată natura : fără căldura și lumina soarelui totul ar pieri.

OMIZELE

Primăvara, natura a scăpat din amorțeala din timpul iernei și renaște la viață.

Oriunde îți întoreci ochii, privirea se îmbată de coloritul verde, fraged al ierbei, care a răsărit, al tufelor care încep să se îndesască, al frunzișului care îmbracă copacii într'un vestmânt cât mai bogat.

Soarele prinde tot mai multă putere. Viața câmpurilor și crângurilor se înfiripează din ce în ce.

Pe ici pe colo însă ochiul descopere și câte o privești întristătoare.

De netăgăduit, livada e bolnavă. O boală ascunsă, un dușman rău s'a încuibat printre copaci, le sughe vlagă, le nimicește podoaba și le răpune viața.

Să ne apropiem de triștii copaci și să-i observăm cu luare aminte poate vom da de urma înfricoșatului dușman.

Nu ne-am înșelat.

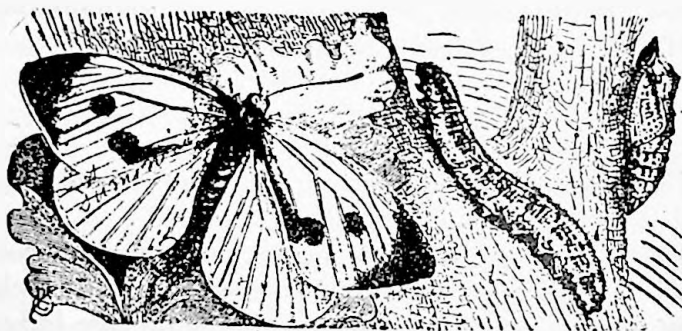
Prin frunzișul sfârticat, prin crăpăturile scoarței, mișună pusderie de omizi, aci rozând cu fălcile lor tari carnea frunzelor și mugurii cei fragezi, aci legân-

du-se în aer prinse de capătul firelor ce spânzură depe ramuri.

În unele locuri sunt grămădite formând pachete întregi. De unde vin aceste omizi ?

Încă din toamna trecută un fluture păros, de culoare cenușie-albicioasă având pe aripi un fel de desemnuri în zig-zag, fluturile *Liparis*, a depus pe scoarța arborilor din păduri sau pe prunii roditori din livezi grămăjoare de sute de ouă pe care le-a acoperit cu peri mulți depe propriul său corp.

Ouăle stau așa toată iarna. În primăvară formează

Omizi (larve,) pupe, flutur

în ele larve, cari ies în luna Maiu sub forma omizilor negricioase și păroase, cari prăpădesc livezile.

Găsim mai multe feluri de fluturi ce dau omizele atât de vătămătoare copacilor.

Merii și prunii livezilor noastre au un grozav dușman în acești fluturi, din ale căror ouă ies omizi ce ierneză printre creștăturile scoarței și numa în luna Maiu a anului viitor, ies de acolo, se răspândesc pe ramuri, mănâncă frunzele, țes pânză de culoare albicioasă printre frunzele apropiate.

Uneori observăm că frunzele arborilor se ofilesc, se răsucesc și la urmă se usucă, fără să vedem nici o omidă în sarcina căreia să dăm păcatul. Pricina e alt

dușman: păduchele frunzelor, mititel de culoare verzue-negricioasă, ușor de recunoscut după cele două cornițe pe care le poartă dinapoia corpului. Observându-l cu lupa zărim că gura lui se prelungește cu un cioc subțire pe care-l înfige în carnea frunzei ca să soarbă sucul din ea. El se înmulțește foarte repede și formează pe dosul frunzelor o pătură vie și mișcătoare, căreia i se zice mușilă.

Omizele și păduchii distrugând frunzele, iau copacilor puțința de a-și pregăti hrana trebuincioasă vieții și-i face să se usuce.

Ei sunt deci cei mai aprigi dușmani ai omului care trebuie să fie cu băgare de seamă și să se îngrijească să distrugă omizele și cuiburile lor.

O X I G E N U L

Starea naturală. — Oxigenul se găsește foarte mult răspândit în natură, atât liber cât și combinat : în stare de libertate se află în aerul atmosferic ; în stare de combinație se află în apă, în plante, în animale, în mine, etc.

În laboratoare oxigenul se prepară din clorat de potasiu care se descompune la o temperatură relativ puțin ridicată. Când vrem să păstrăm mai mult timp oxigenul dintr'un vas, trebuie să ținem vasul cu gura în jos într'alt vas cu apă.

Dacă ținem cu gura în sus o eprubetă plină cu oxigen, ne asigurăm că acest gaz rămâne câțva timp în eprubetă. Deci oxigenul este puțin mai greu decât aerul. În industrie oxigenul se extrage din aer lichid prin distilare.

Tot în industrie se mai extrage din apă cu ocazia extragerii hidrogenului.

Proprietatea caracteristică a oxigenului este că

acest gaz întreține arderile mult mai puternic decât aerul ordinar.

O lumânare aprinsă introdusă în oxigen, arde în mod strălucitor.

Un cărbune având numai un punct roșu, când este introdus în oxigen, arde în mod strălucitor, răspândind scântei luminoase.

În flacon se produce un gaz numit bioxid de carbon a cărui prezență o dovedim turnând în vas apă de var. aceasta se turbură.

O sârmă subțire de fier, care are la un capăt iască aprinsă, dacă este introdusă în oxigen, arde în mod strălucitor. Din capătul sârmei curg picături incandescente cari se înfig în fundul vasului, chiar străbătând apa care a rămas acolo. Aceste picături sunt formate din oxid magnetic de fier (combinație de fier cu oxigenul).

Ardere fierului
în oxigen

Arzând în oxigen hidrogen sau gaz de iluminat se formează o temperatură foarte ridicată. La această temperatură se topește cu ușurință orice metal. Ardem în oxigen cărbune, fier, fosfor, sulf, și sodiu. Oxigenul se combină cu fiecare din aceste corpuri, formându-se astfel niște corpuri cari nu se mai aseamănă cu nici unul din corpurile din care provin. Se numește oxid un corp compus din oxigen și dintr'un alt corp simplu oarecare. Sunt fel de fel de oxizi. *Se numește oxidare combinarea oxigenului cu alte corpuri.* Rezultatul acestei combinații este după cum știm un oxid. Astfel arderea carbonului în oxigen se numește oxidare, iar carbonul combinat cu oxigenul, formează un oxid numit bioxid de carbon.

Din cele ce știm până aci rezultă că arderea unei lumânări, a focului, a metalelor, etc. în aer nu este

altceva decât o combinație chimică a corpului care arde cu oxigenul din aer.

Combustiuni vii. Combustiuni lente. — Arderile, cari produc lumină se numesc combustii vii pentru a se deosebi de arderile fără lumină cari se numesc combustii lente. În combustii vii, corpurile se încălzesc atât de mult, încât pe lângă căldură, produc și lumină. Exemple de combustii vii arderea lumânării, a focului, a sulfului, etc.

În combustii lente se ridică foarte puțin temperatura corpurilor. Ruginirea fierului, a plumbului a zincului, putrezirea lemnelor, etc. sunt exemple de combustii lente.

Respirația. — Respirația este în realitate, o oxidare lentă ; oxigenul aerului introdus în plămâni este luat de globulele roșii din sânge.

Globulele luând oxigenul, fac ca sângele negru ajuns la plămâni să devie sânge roșu. Prin acțiunea circulației, globulele roșii transformă apoi oxigenul în interiorul tuturor organelor, ale căror țesuturi se oxidează în mod lent (încet). Produsele oxidării adică bioxidul de carbon și vapori de apă sunt aduse de sânge la plămâni de unde sunt date afară, iar sângele se încarcă cu o nouă cantitate de oxigen. Oxidarea lentă din organism produce căldură animală. Respirația plantelor produce asemenea o combustie lentă ; oxigenul aerului ajunge în interiorul tuturor organelor unde se face oxidarea în mod lent.

Oxigenul se întrebuințează în medicină : persoanele cu începuturi de sufocare, respiră oxigen curat, pe care-l cumpără în pungi dela farmacie.

S'au văzut multe persoane scăpate dela moarte, grație respirației artificiale cu oxigen.

Oxigenul întreține viața și arderea.

AERUL ȘI MOARTEA PRIN ASFIXIE

Aerul care ne înconjoară și pe care îl respirăm este dătător de viață. Un aer bun este acela care conține 21 volume la sută oxigen. Atunci când cantitatea de oxigen scade, ori cantitatea de bioxid de carbon crește, aerul nu mai e bun, nu mai e sănătos, exemplu aerul din camerele mici, din sălile publice (teatre, dormitoare, cazărmi, etc.). Dacă noi trăim în jurul bălților vom respira un aer nesănătos. De aceea să ne ferim de aceste locuri unde căpătăm în special friguri.

Aparatele de încălzit și de luminat sunt cauze puternice de stricare a aerului locuințelor, deoarece ele consumă mult oxigen și dau gaze răufăcătoare, precum bioxid de carbon și altele.

În afară de luminatul electric, gazul aerian, petrolul, lumânările, sobele de metal, strică aerul. Aerul este încărcat cu microbi mai ales în timp de vânt și uscăciune. Aerul orașelor este mai încărcat cu microbi decât acela dela țară ori din grădini. În casele noi îngrijite, case mai curate, deci, mai fără praf, numărul microbilor din aer e mult mai mic, decât în casele vechi, pline de praf și neîngrijite.

Aerul curat n'are gust, nici miros, când simțim uneori în aer un miros, el se datorește altor corpuri din natură.

Văzut în păture subtiri este incolor și transparent, iar în păture groase este albastru. El se găsește prin toate apele dela suprafața pământului. Aerul întreține viața animalelor și plantelor, atât celor ce trăesc pe uscat cât și celor din apă. Oamenii având nevoie de aer curat trebuie să se îngrijească ca aerul din locuințele lor să fie totdeauna reînnoit cu aer curat din afară, prin deschiderea ușilor și ferestrelor.

Se povestește că într'un drum între Neapoile și

Marsilia, pe bordul unui vapor, au murit mai mulți călători din cauza căpitanului, care nu-și dăduse seama de primejdia de a respira de mai multe ori acelaș aer. Acesta văzând că se apropie o furtună, porunci tuturor călătorilor să se coboare în cabina prea mică pentru numărul persoanelor.

După ce se adunară toți în cabină el dădu ordin să se închidă ferestrele prin care străbătea de obicei aerul în cabină.

Fără îndoială aerul nu se mai reînoui și sărmanii călători au fost siliți să respire de mai multe ori respirarea lor. Suferințele au fost înspăimântătoare: ei au încercat tot ce au putut pentru a scăpa de moarte.

Însfârșit unul dintre ei reuși să-și croiască o eșire pe punte și făcû cunoscut căpitanului starea în care se găseau ceilalți. Când se coborî ofițerul găsi cincizeci și doi călători morți, iar ceilalți pe moarte. Cei cari au scăpat cu viață au căpătat friguri.

După bătălia dela Austerlitz, 500 de prizonieri austriaci fură închiși într'o pivniță, în scurt timp 260 piciră asfixiați, din cauza aerului stricat, deoarece el nu se mai primeniă.

Așa dar vedem că atunci când un număr de persoane respiră mereu acelaș aer, acesta devine otrăvitor, din cauza oxigenului din aer pe care îl înghițim și dăm înapoi anhidridă carbonică *). Anhidrida carbonică este otrăvitoare. Proporția obișnuită de oxigen pe care trebuie să o avem mereu este de 21% până la cel puțin 18%.

Trebue să mai știm că aerul este destul de greu deși dacă îl privim ni se pare că este ușor. Aerul dela munte este totdeauna mai rece decât cel dela câmpie, el este câteodată așa de liniștit că noi nu nu-l simțim, ci numai când se mișcă producând vânturi; atunci el

servește a purtă morile de vânt, a mișcă corăbiile cu pânze, etc.

*) Anhidridă carbonică — bioxid de carbon.

VIATA INSECTELOR ȘI GRIJA DE COPII LOR

Multă bătaie de cap au unele dobitoace, ca să-și îndrumeze copii pe calea cea bună. Chiar printre viețuitoarele acelea care n-au nici o pricepere de viață familiară, femeile au atâta grije de copiii lor, încât lucrul pare de mirat. Până și viețuitoarea ca viermii și alie animale cari se târăsc, trebuie să se îngrijească de ouăle lor. De pildă, viermele obișnuit, așa zis de ploaie, când ouă își face în mijlocul trupului o umflătură, pe care își întinde ouăle în așa chip, ca nu cumva să fie nimicite de vreo întâmplare.

Păianjenul, deasemenca își poartă ouăle învelite într-o pânză de păianjen și nu le părăsește niciodată, iar când puii de păianjen au să iasă, el însuși le dă ajutor, rupând firele de mătase cu cari au fost legate ouăle. Altădată puteți vedea păianjenii cari poartă pe ei mici păienjenăși. Aceștia uneori ies la plimbare, dar cel mai mic pericol îi face să se agațe de umerii mamei lor.

În decosebi primăvara, în timpul ouatului, o mulțime de insecte au mult de lucru, căci trebuie să caute loc bun ca să-și depună ouăle și să-și hrănească puii. Femeile fluturilor se așează pe frunzele și crăcile tufelor arborilor ca să-și depună ouăle lor, și le așează sau dealungul frunzei sau în formă de inel, împrejurul unei crengi. Unele muște își depun ouăle pe coama cailor sau pe pielea boilor; țânțarii își depun ouăle pe frunzele cari înobău deasupra apelor. Unele insecte

își depun ouăle în frunzele copacilor, pe care le înțepă și în acest chip oul are și hrană și o ascunzătoare în care insecta poate crește în tihnă. Femeile lăcustelor și greeților ascund ouăle în mici găuri făcute de ele în pământ: pentru aceasta fiecare din ele au la capătul pântecului o armă anumită, care se aseamănă cu o sabie și cu care fac gaură în pământ. Odată gaura făcută tot prin sabia aceasta lăcusta lasă ouăle.

Toți ne-am obișnuit să socotim găina ca exemplu de mamă bună.

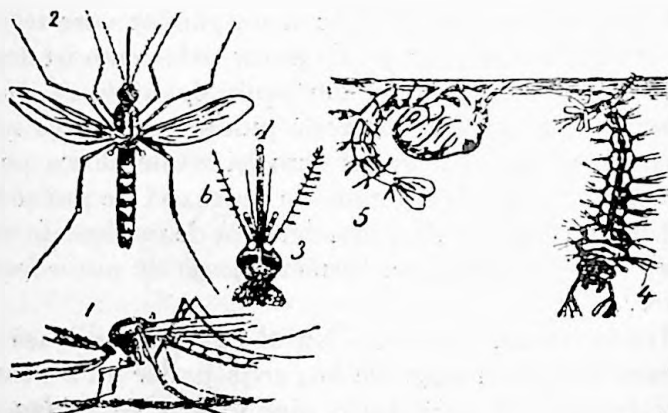
Cam acelaș lucru îl face și un gândac care trăește pe fragi. Nimeni e drept n'a putut vedea cum își depune și își păzește ouăle, dar mulți învățați au putut observa chipul cum își crește puii și au găsit că nu e mare deosebire de modul cum își crește cloșca pe ai săi. Acelaș gândac are până la patruzeci de pui și toți se țin de mama lor. La insectele așa de inteligente cum sunt albinele, viespele, furnicile, grija de pui e foarte mare.

Totuș nu trebuie uitat faptul că în familii așa de numeroase, cum sunt ale lor, grija puilor nu o poartă nici bărbatii — trântorii, nici femeia — regina, ci lucrătoarele. Bărbatii și femeia-regina, în viața viespeilor, furnicilor și albinelor aproape nu cunosc ce este munca. Treaba lor e să facă puii; în ceeace privește cum să-i crească, hrănească și să-i apere, aceasta rămâne în seama femeilor-lucrătoare.

Aceste admirabile lucrătoare, e drept nici nu fac altceva în viața lor decât să îngrijească de ouă, să nutrească și să crească pe cei tineri, să le facă celule și căsuțe, să strângă hrană pentru zile negre, să apere puii de orice nenorocire și să-i învețe la muncă, în schimb n'au nici o răsplată.

OBICEIURI ȘI CURIOSITĂȚI DIN VIAȚA INSECTELOR

Gândacii, fluturii, muștele, țânțarii, albinele, viespele, furnicile și toate insectele care se aseamănă au corpul compus din: cap, piept și pântec, au trei perechi de picioare, au o pereche sau mai des două perechi de aripi, două antene pe cap și se înmulțesc prin metamorfoză, acestea se numesc insecte. Ele sunt

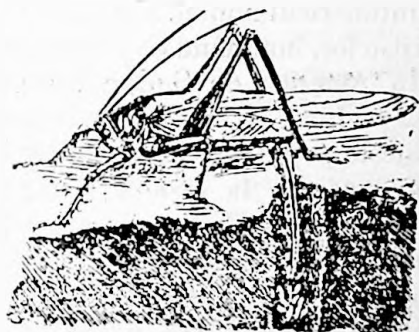

1—2 Țânțari. 3. cap de țânțar mărit pentru a se putea observa. (d) antenele. (b) acele. 4. larvă. 5. pupă (păpușe).

insectele cele mai numeroase ce există pe suprafața pământului.

Insecte călătoare. Acestea sunt insecte care, înmulțindu-se peste măsură într'o localitate, emigrează 1) spre a se abate asupra altor locuri unde găsesc hrană. Cea mai însemnată de acest fel e lăcusta, călătorea insectă, conformată pentru sărit, având picioarele dinapoi mult mai lungi ca celelalte; zboară cu o pereche de aripi subțiri care sunt acoperite în repauz de altă pereche de aripi scorțoase. Își depune ouăle în pământ la o adâncime de 3—6 cm. Ouăle sunt reunite mai multe într'un pachet numit fișic, acoperit cu o

pelică groasă. Când s'a înmulțit într'o regiune, lăcustele se ridică în stoluri de milioane; străbat aerul ca un nor negru care întunecă lumina soarelui, se abat asupra câmpurilor de cereale și în câteva minute au ros atât spicele cât și frunzele cu fălcile lor tari, au distrus lanuri bogate și au adus sărăcia acolo, unde prin muncă și prin cheltuială, oamenii reușiseră a asigura o recoltă frumoasă. Când au lăsat pământul gol ele se ridică și pornesc mai departe, semănând ruină în drumul lor.

Lăcustă

La noi în țară, adesea ori se abăteau stoluri de lăcuste care veneau din bălțile din delta Dunării.

Mai înainte de ale crește aripile și deci de a putea să zboare, larvele sunt adunate în niște șanțuri și se toarnă var peste ele.

Insecte muzicante. Se știe că nu numai omul e în stare să lege diferite sunete în melodii plăcute, dar că dintre animale, unele pasări știu să cânte cu atâta măiestrie, încât cele mai perfecte instrumente muzicale nu le pot imita.

Dar și printre insecte, sunt muzicanți, atât numai că viersul lor nu e melodios ca al privighetorilor și mierlelor, ci mai mult un scârțâit monoton. Cine s'a plimbat seara prin pajiștele pline de ierburi de flori

ale câmpurilor noastre și n'a ascultat țărâitul coșaiilor? Sunetele lor se produc altfel decât la celelalte insecte, ei sunt lăutarii; aripa scotoasă, e vioara lor, iar piciorul e arcușul. Coșaiul freacă piciorul de marginea aripei și astfel scoate sunetele.

Lăcustele verzi, pe care abia le putem distinge în iarba verde sunt cântăreții din tamburină, ele lovesc și freacă aripile între ele și scot sunetele; tot cam așa e și aparatul de cântat al greurilor de casă.

Insectele luminoase. Unele insecte produc lumină, scânteind în întunericul nopții. Cine n'a văzut licurici prin iarba pajistelor, luminând ca niște adevărate stele căzătoare? În America de Sud e un gândac, care luminează așa de bine, că se poate ceti noaptea lângă dânsul, el slujește populației de acolo ca luminare.

Mijloace de apărare la insecte. Coaja tare care le acopere corpul, picioarele lungi pentru fugă, aripile de sburată sunt mijloacele naturale de apărare.

Insectele au însă și alte mijloace de apărare care arată, oarecare inteligență. Așa, unele fabrică în corp un lichid ce miroase urât, cu care împrășcă pe dușmani. Albinele și viespele se apără înțepând cu acul plin de venin.

Multe au o culoare la fel cu iarba, sau cu pământul pe care stau, așa că nu pot fi văzute decât cu multă greutate. Cel mai curios mijloc de apărare e însă imitarea obiectelor dimprejur.

Insectele constructoare. Sunt multe insecte care construiesc locuințele lor. Așa sunt termitelile, un fel de furnici care trăiesc în societăți numeroase prin Africa Centrală. Locuințele pe care ele le construiesc din pământ mestecat în gură și întărit apoi prin uscare, au forma unor movile care pot ajunge 5 metri înălțime și sunt așa de tari că suportă pe ele nu numai pe om, dar chiar vitele mari. Este de admirat, la aceste mititele ființe, prevederea și pricepera

cu care știu să construiască pentru creșterea puilor o locuință așa de minunată.

1) a plecă în țări străine.

IGIENA CORPULUI, BOLILE DE PIELE

Pentru a fi sănătoși trebuie să observăm totdeauna curățenia corpului nostru, și mai ales să nu stăm în tovărășia animalelor de la care se pot lua numeroase boale.

Râia este o boală de piele ce se ivește întâi la animale și apoi la om. Ea trece la om de obicei de la un animal sau un alt om bolnav de această boală. Se poate transmite prin hainele și așternutul bolnavului printr'un parazit numit sarcopt. Pisica, câinele, caii, vacile pot avea râie ce o dau uneori omului; se ia adesea din lucruri cumpărate de la hala de vechituri. De cele mai multe ori sunt copiii ce iau această boală, căci ei se joacă cu animalele și nu se spală des pe mâini. Se vede imediat, căci simțim pe mâini și corp o mâncărime nesuferită mai ales printre degete. Parazitul sapă un fel de galerii în piele, depune ouă și stă acolo. Se vindecă mai iute la cei ce se îngrijesc, din contră la cei ce trăesc în murdărie se prelungește boala și starca generală este din ce în ce mai rea. Pentru ca să ne vindecăm de această boală trebuie să facem fricțiuni pe corp, pe mâini etc. cu o pomadă specială sau cu o soluție de pucioasă timp de 4—5 zile, apoi bae cu săpun de Marsilia, după care ne frecăm cu o perie moale și se schimbă rufe. Se urmează astfel până ce dispare parazitul, iar bolnavul e vindecat. Acest tratament ține câteva zile în cari timp bolnavul trebuie să doarmă singur.

Trebuie să ne păstrăm corpul, capul și hainele într'o perfectă curățenie.

Numai prin spălarea regulată, băi, primenirea hainelor, aerisirea locuinței, noi vom fi sănătoși și feriți de boale.

LOCUINȚA

Toate animalele își construiesc o locuință mai mult sau mai puțin bună pentru a-și crește puișorii și a se odihni.

Dar acelea care-și construiesc cuiburile cu mai multă dibăcie sunt rândunelele.

Este foarte frumos de privit cum ele aduc beje, mușchiu, lemnișoare, toate strânse unele în altele, formând un puternic înveliș.

În lăuntru își așează un strat moale și cald, format din frunze, puf, bucăți de lână, care vor servi a ține ouăle, iar mai târziu puișorii.

Noi să luăm exemple dela aceste inteligente creaturi ale lui Dumnezeu și să căutăm ca locuința noastră să fie cât mai comodă și mai igienică.

Să observăm să aibă fața spre răsărit, pentru a putea străbate cu ușurință soarele înăuntru. Vom înlătură totdeauna locuințele lipsite de soare, întunecoase ce sunt vătămătoare prin aceea că întrețin umiditatea, cum sunt subsolurile, minele, pivnițele, etc.

Casele pline de umiditate, sunt periculoase sănătății. Odaia cea mai sănătoasă și mai expusă la soare, să fie aceea în care dormim sau locuim mai mult, căci sănătatea e necesară înainte de toate. Să aibă geamuri mari pe care să le deschidem în fiecare zi, iarna ca și vara, patru ore spre a fi aerisită.

Totdeauna să aerisim camera de dormit cu o oră două înainte de culcare, chiar iarna, căci cu un foc bun, aerul va fi ușor încălzit în urmă.

Să căutăm a încălzi camerele cu sobe de teracotă sau de zid, să ne ferim cât vom putea de cele de fier.

Să căutăm a nu face praf în casă, căci conține microbi vătămători sănătății; gunoiul și closetul să fie mai departe de camerele noastre și să fie tout-à-legout 1).

Nu trebuie să ținem în casă animale și plante, căci ne strică aerul și ne îmbolnăvim. Când într'o cameră se găsesec mulți oameni, aerul se strică repede ; deci nu trebuie să locuim mulți într'o cameră. Deasemenea lumina electrică este cea mai bună, căci nu strică ochii și aerul cum se întâmplă cu cea de petrol sau gaz aerian.

Să nu uscăm rufe în casă, să nu ținem mâncări în camerele de locuit, ci în cameră specială (cămară) sau pivniță.

Să nu fumăm, să ne ștergem pe picioare când intrăm în casă, căci noroiul când se usucă se transformă în praf plin de microbi.

Numai ținând seamă de sfaturile igienice de a avea o locuință sănătoasă și comodă, vom putea trăi o viață mai lungă și sănătoasă.

În casele rău întreținute, rău luminate, rău aerisite, tuberculoza se poate încuibă, căci toate aceste lipsuri de aer și lumină slăbesc organismul, îl anemiează, iar dela anemie la tuberculoză drumul nu e lung, dacă microbii ne înconjoară.

1) Scurgere la canale.

Zicători: Casa unde nu intră soarele pe fereastră, intră doctorul pe ușe. _____

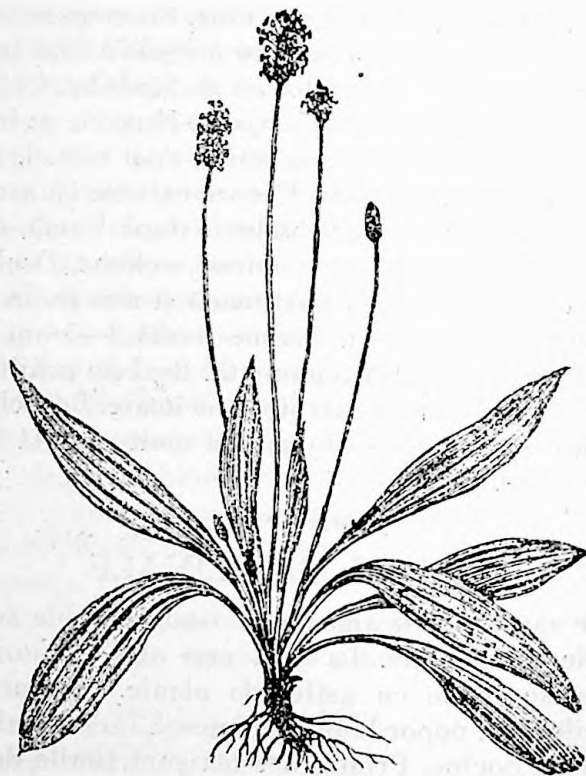
PLANTE AROMATE

În țările calde vom întâlni arbori sau ierburi ce dau fructe aromatice. Vom găsi în toate casele astfel de condimente întrebuințate la mâncăruri.

Cuișoare sunt bobocii unui arbore ce trăiește în

ajută și florile fierte călduțe cu care se oblojește obrazul. Ceiul din flori și rădăcini de nalbă vindecă tusea.

Fructul macului se fierbe și zeama obținută se ține în gură ca desinfectant, întocmai ca și ceiul de mușetel când avem abcese la măsele. Frunza de pătlăgină

Pătlăgina

culeasă după tulpină perfect curată, ajută la vindecarea rănilor.

La vindecarea durerilor de stomac ajută și ceiul din flori de coada șoricelului.

Bunele gospodine se îngrijesc vara și toamna să strângă cât mai multe plante din acestea, le usucă bine întinse la umbră și apoi le închid în mici săcu-

lețe de pânză sau pungi de hârtie, pe care scrie numele ficcării plante.

Un medicament cumpărat dela farmacie și care trebuie să nu lipsească din nici o casă este chinina. Arborele de chinină crește prin pădurile ecuatoriale ale Americii de Sud, prin Java, Ceylan, etc.

Coaja jupuită depe acești copaci este uscată și vândută în fabrici. Din coaja aceasta se extrage pe lângă altele și o substanță numită chinină ce se dă ca leac contra frigurilor și a răcelei.

Locuitorii depe lângă bălți sufăr de boala cunoscută sub numele de friguri palustre (malaria). Pentru vindecarea acestei boli se recomandă o cură de chinină, care are proprietatea de a omorî micile vietăți din sângele omului ce produc nesuferita boală. Chinina preparată cu vin, formează acel tonic atât de bun, ce ajută la întremarea persoanelor slăbite de boală. Medicamentul recomandat ca purgativ, fără să producă dureri este untul de recin din semințe de căpușă. Ca purgativ pentru copii mici se dă ceaiul din frunzele de siminichie și mană.

Medicamentele despre care am vorbit fiind de mare folos, ar fi bine să nu lipsească din nici o casă, dar mai cu seamă unde sunt copii.

MIȘCAREA AERULUI. VĂNTURILE

Pământul este învelit de jur împrejur cu aer. Acest înveliș gazos a luat forma pământului și se numește atmosferă.

Căldura și frigul nu sunt împărțite egal pe suprafața pământului, așa că nu poate domni un echilibru perfect în atmosferă. Aerul străbătut de razele călduroase ale soarelui se încălzește, își mărește volumul și se ridică în sus, semn că devine mai ușor pe când cel rece e mai greu. Aerul rece caută să

umple golul lăsat de cel cald ce se urcă în sus și astfel se face mișcarea aerului. Putem observa aceste însușiri ale aerului într-o cameră încălzită și despărțită printr-o ușă de altă cameră rece. Simțim cum vine aerul rece sub ușă, iar cel cald se ridică și iese pe deasupra ușii.

Experiență prin care se arată că aerul cald este mai ușor decât cel rece

Asemenea dacă așezăm pe pragul de jos al ușei dintr-o cameră încălzită o lumânare aprinsă și alta la pragul de sus, vom vedea cum flacăra lumânării de jos se îndreaptă către odaia caldă, iar flacăra de sus către camera rece și astfel constatăm doi curenți contrarii: unul ce vine pe jos și altul ce iese pe sus.

Tot astfel în atmosferă, aerul cald dela ecuator se încălzește, se dilată și se ridică îndreptându-se spre poli, pentru a fi înlocuit de aerul rece ce vine dela poli spre ecuator, formându-se astfel doi curenți atmosferici contrarii. Deosebirea dintre păturile de aer

ale diferitelor regiuni a dat naștere curenților atmosferici sau mișcării mai puternice a aerului și astfel s'au format vânturile.

Zona liniștită dela ecuator. La ecuator razele solare cad în tot anul perpendicular ; aerul încălzindu-se, devine mai ușor și se ridică drept în sus, într'o mișcare regulată.

Căldura fiind mai mare decât în orice altă parte a pământului, nu se pot forma curenți decât de jos în sus, acolo nu bate vântul.

Alizeele. Aerul cald dela ecuator ridicându-se în sus, lasă un loc gol pe care aerul rece din jurul tropicelor îl înlocuește.

Așa că atât la Nord cât și la Sud de ecuator bat regulat dela tropice către ecuator, două vânturi numite alizee.

În ținuturile unde bat alizeele, pământul este pustiu, astfel pustiurile: Sahara și Kalahari.

Contra-Alizee. Aerul cald ridicat din regiunile superioare ale ecuatorului se împarte în două, luând direcția celor doi poli, vânturile acestea suflă peste alizee și cum au o direcție contrară alizeelor, s'au numit contra-alizee.

Ele se răcesc pe la 30 gr. latitudine, se coboară spre suprafața pământului și împreună cu alizeele formează două inele, sunt vânturi regulate.

Vânturile regulate sunt și **Musonii**, cari timp de 6 luni bat într'o direcție și șase luni în alta. Incepând din Aprilie și până în Octombrie, încălzirea pământului este mai mare decât a Oceanului și atunci vântul bate dinspre Oceanul Indian către Continent dela S. V. către N. E. aducând și mari cantități de ploaie pe coastele sudice ale Asiei. Acest anotimp este ploios și vântul se numește musonul de vară. În timpul iernii, vântul vine mai rece din spre uscat și suflă către Ocean aducând anotimpul secetos ;

bate dinspre N. E.-S. V. dela Octombrie-Aprilie și ia numele de musonul de iarnă. Amândouă vânturile din cauză că bat regulat în aceste anotimpuri, se mai numesc și periodice; ele ajută mult omului în afacerile sale comerciale.

Pe lângă vânturile regulate și periodice sau schimbătoare ce bat în ținuturile cu schimbările atmosferice aproape regulate, mai se cunosc vânturile neregulate sau schimbătoare. Ele suflă în țara noastră și mai ales în atmosfera boreală.

VÂNTURILE CARE SUFLA LA NOI

Vânturile mai importante ce suflă în țara noastră sunt : Crivățul, Austrul, Băltărețul și Zefirul. Crivățul este vântul rece, ce suflă mai mult iarna, aproape în toată țara, dar mai cu seamă în mijlocul Basarabiei. El aduce aerul din Siberia și din N. Rusiei și face adesea să înghețe Dunărea ; este un vânt ploios ce suflă dinspre N. Est. Alt vânt obișnuit e și Austrul ce bate dinspre Sud-Vest. Este cald, aduce ploie, dar în Nordul Dobrogei este uneori foarte violent. Vântul cald, ce vine dinspre Mare aducând ploaie, este și Băltărețul. El suflă mai mult din Aprilie până în Octombrie, dinspre Sud-Est.

Zefirul, este vântul ce adie seara în zilele călduroase și liniștite de vară și primăvară. Pe șesurile întinse, când vântul bate puternic ridicând praful până în nori, descoperind case, desrădăcinând copaci, zicem că este vârtej. Câteodată vârtejul este atât de puternic încât ridică apa și nisipul în formă conică cauzând pagube mari; el ia numele de ciclon. Ciclonul e foarte periculos când se deslănțue pe mare, căci înghite toate vasele ce cad în mijlocul lui. Acestor cicloni li se zice trombe ; se formează între poli și ecuator aducând adevărate nenorociri.

Schimbările repezi de temperatură între două localități și în special între tropice și ecuator, au dat naștere acelor **Uragane** ce distrug totul în calea lor. Vântul însoțit de fulgere și trăsnete, grindină sau ploaie, se numește **Furtună**.

După cum soarele e dătător de viață, tot astfel și vântul care schimbă mereu aerul ce înconjoară omul, influențează direct asupra sănătății și bunei sale dispoziții.

PLANTE TEXTILE

Bumbacul. — Această plantă crește în țările calde la o înălțime de 1 m. până la 6 metri. Fructul său este o capsulă conținând semințe înconjurate de fire albe care este propriu zis bumbacul. Când el este copt, capsula se deschide și ne dă un puf, acesta se culege, se separă de semințe care se dau la animale sau mai servesc la fabricarea uleiului de bumbac.

Acest puf se fabrică în modul următor: se bat firele se dărăcesc și se întind în rame, unde se piaptănă și se filează (se trag în fire la mașini speciale) aranjându-se în sculuri sau gheme.

Pentru a țese ne servim de fire simple sau duble, obținând astfel diverse țesături ca, pânză de casă, percale, lustrine, dril, postav, catifea.

Din punct de vedere igienic, stofele de bumbac sunt mai bune decât cele de in și cânepă, dar nu sunt superioare celor de lână și mătase. De bumbacul scărmanat ne servim pentru a face vată, bandaje și pentru dubluri de haine.

Cânepa. — Este o plantă originară din Asia, trăește și în climatele calde ca și în cele temperate. Ea se seamănă primăvara și este de două feluri: cânepă bărbătească și cânepă femeiască. Locul pe care se seamănă cânepa și inul, trebuie să fie gras, arat adânc, uneori:

chiar de două ori, pentru ca pământul să fie bine mărunțit. Această plantă are tulpina bătoasă și înaltă, frunzele crestate iar florile verzi.

Cânepa de vară nu face semințe, ea se culege după ce a înflorit. Cânepa de toamnă face semințe mici, rotunde și verzui. Ea se culege spre toamnă după ce sămânța s'a uscat. Tulpinele smulse sunt lăsate în apă 18 zile când se topește pariea gumoasă a scoarței încât se separă firele de lemn. Aceste fire trec prin aceleași operațiuni ca și bumbacul, dând pânza de cânepă care este mai groasă și de culoare închisă.

Înul și cânepa

Semințele sunt date la pasări și mai servesc la fabricarea unui ulei ce se întrebuințează în pictură. Tot din cânepă se mai fac saci de transport, pânze pentru corăbii, sfori, fire, cabluri telegrafice, etc.

Înul. — Înul e o plantă mai mică decât cânepa, ajunge până la înălțimea de 30—80 cm. înălțime. Are tulpina subțire și rămuroasă, cu frunzele mici și înguste cu flori albastre. Se seamănă primăvara și se culege în August, se usucă la soare și se bate pentru a face să cadă semințele.

Se pune apoi la topit în apă, unde se ține cam 6—8 zile pentru ca să se moaie și să se poată deslipi cu

îlesnire firele de tulpină. După ce se scoate dela topit se spală bine în apă și apoi se pune să se usuce. În urmă se melicează ca să se curețe bine firele de par-tea lemnoasă. se dărăcește și se perie prefăcându-se în fuioare cari se torc în fire mai groase și mai sub-țiri după trebuință.

Firele se trec pe răschitor, se fac sculuri mari și se fierb ca să se albească. Fie că unele fire se urzesc, fie că altele se deapănă pe țevi, ele servesc apoi la facerea pânzei. Unele fire se împletesc și din ele se fac funii, căpestre și ștreanguri. Din firele de in, cari sunt mai subțiri ca cele de cânepă se fac pânzeturile cele mai bune.

Din sămânța de in se scoate uleiul ce servește la face-rea vopselelor în pictură. Din grăunțele de in se scoate făina ce servește pentru a vindeca unele boale.

Cea mai mare întrebuințare a firelor de in și cânepă este însă pentru țesutul pânzei. Când pânza este gata se înălbește : pânza de in este mai subțire ca cea de cânepă și din ea se fac cămăși, batiste, haine și altele.

I N U L

Inul eră înflorit. Floricelele-i erau albastre, sub-țiri și moi ca aripioarele unui fluturaș. Soarele îl încălzia cu razele lui, norii îl răcoriau, ceeace-i fă-cea aceeași plăcere pe care o face o mamă copilașu-lui ei când îl spală și apoi îl sărută. Și unul și altul apoi se fac mai frumoși.

— După cât se spune, frumoasă înfățișare am, șopti inul, o să cresc foarte înalt și o să ajung o bu-cată de pânză de toată frumusețea.

Cât sunt de fericit, mă simt foarte bine și am și un viitor frumos. Razele soarelui mă înveselesc și

ploaia mă farmecă răcorindu-mă. Da sunt fericit, sunt nespus de fericit.

— Da, da ziseră lemnele dela gard, tu nu cunoști încă lumea. Dar noi știm multe, am văzut multe noi. Și jalnic trosnind cântară :

Cric, crac, cric crac.

Totul s'a sfârșit !

Totul s'a sfârșit !

— Ba nu așa curând, răspunse inul ; iată o dimineață frumoasă, soarele lucește, ploaia-mi face bine și eu simt cum cresc și înfloresc. Ce fericit sunt. Nespus de fericit.

Dar într-o zi veniră niște oameni, îl înșfăcară de cap și-l smulseră cu rădăcini cu tot, făcându-i cu asta cumplită durere. Întâiu îl aruncă în apă, ca și cum ar fi vrut să-l înece, pe urmă îl puseră la foc ca să-l coacă. Ce cruzime ! Nu poți fi totdeauna fericit, se gândi inul ; trebuie să suferi și când suferi înveți.

Dar lucrurile meraseră din ce în ce mai rău. Fû zdrobit, scărmanat, pieptănat, fără să înțeleagă nimic, apoi îl puse în furcă și sfâr, își pierdû capul de tot. De nu mai putea să-și adune două gânduri la un loc.

Prea am fost fericit, cugetă inul în toiul chinurilor lui, trebuie acum să te bucuri de binele pe care l-ai avut ! Să te bucuri. Și n'apucă să-și sfârșească vorba că se găsi deodată întins pe răsboiu, — și se făcû o bucată de pânză. Miile de fire de in erau acum o singură bucată. În adevăr asta-i minunat.

N'ași fi crezut niciodată așa ceva. Ce noroc pe mine. Ce cântau oare lemnele din gard.

Cric crac, cric crac.

Totul s'a sfârșit !

Acum se chiamă că trăesc o viață cu totul alta decât acea de plantă și chiar și de plantă înflorită. Atunci nimeni nu mă băgă în seamă și numai ploaia

mă spălă. Acum dimpotrivă ce de îngrijire ! În toate diminețile vin fete și mă întorc și în toate serile mi se face o baie cu stropitoare. Nici nu s'ar putea să fiu mai fericit.

Pânza fu adusă apoi în casă și dată pradă foarfecilor. O tăiară și o înțepară cu acul.

Asta nu eră tocmai plăcut ; dar în schimb se prefăcu în douăsprezece bucăți de rufărie, în douăsprezece cămăși frumoase.

Abia de azi înainte însemn și eu ceva. Asta-i soarta mea. Sunt binecuvântat pentru că sunt folositor în lume și asta-i adevărata fericire. Noi suntem douăsprezece bucăți, adevărat, dar facem un tot singur, împreună suntem o duzină. Ce fericire mai mare !”.

Trecură ani, pânza nu mai putea trăi !

Și toate cămășile fură rupte în fâșii, și crezură și ele că de astădată e sfârșitul lor de istov.

Fură tocate, sdrobite și apoi fierte încât nu se mai știă ce sunt. Dar iată că se făcură hârtie albă și frumoasă.

„O minune, o neașteptată minune !” zise hârtia, sunt mult mai subțire ca înainte și am să fiu acoperită de slove. Ce n'au să scrie oamenii pe mine, norocul meu e fără seamă !

Și în adevăr se scriseră pe hârtia asta cele mai frumoase povești și multă lume le ascultă și cine le ascultă se făcea mai înțelept și mai bun.

„Iată negreșit ceeace n'am văzut niciodată când eram în câmpie și-mi purtam floricelele albastre. Cum putea să-mi treacă prin minte că într'o zi am să fiu chemată să fac bucuria și învățătura oamenilor. Fără îndoială, că am să călătoresc, am să străbat lumea întreagă, ca să mă poată citi toți oamenii ! Odinioară purtam floricele mici albastre.

Florile mele sunt acum gândurile cele mai frumoase.

Dar hârtia nu merse în călătorie. Fû dată la tipograf și tot ce erà scris pe dânsa fû tipărit ca să facă o carte, sute de cărți, mii de cărți, care trebuiau să fie un isvor de bucurie și de folos pentru mulțimea de cetitori.

„Foarte drept, în adevăr, zise hârtia, nu mă gândeam la asta, eu voi stà acasă și voi fi de toți cinstită ca o bunică bătrână. Eu am primit gândul cel proaspăt, cuvintele au picurat deadreptul din penițe pe mine, eu stau la locul meu și cărțile umblă prin lume.

Hârtia apoi fû strânsă și aruncată pe o poliță.

„E bine să te odihnești după ce ai muncit, se gândea ea. De azi înainte eu știu ce prețuesc, și când te cunoști singur, atunci faci adevăratul pas înainte. Ce mi se va mai întâmpla de aici încolo? fără îndoială că voi înainta, înaintez mereu”.

Mai târziu hârtia fu pusă în sobă ca să fie arsă, căci nu voiă să o mai vadă la cărnățar sau la băcan. Toți copii din casă s'adunaseră în jur, voiau să o vadă în vâlvătaia focului și s'o privească : miile de scântei roșiatice, cari parcă vor și ele să fugă și se sting așa de repede una după alta.

Tot vrafu de hârtii fû aruncat în foc. O! Cum se aprinse ! numai eră decăt o flacără mare ce se înălța așa de sus, cum niciodată nu purtase inul așa de sus floricelele lui albastre, și lucea flacără cum nu lucise niciodată pânza cea albă. O clipă toate slovele se făcură roșii, toate vorbele și toate gândurile se topiră în lumină.

„Mă 'nalț în soare”, rostî un glas din flacără, și flacără se ridică mereu pe coș și în mijlocul ei fâl-fâia mici ființe nevăzute de ochiul omului, și erau tocmai atâtea, câte flori purtase inul. Erau mai ușoare

decât flacăra din care eșiau ele și când aceasta se stinse și nu mai rămăsese din hârtie decât cenușe, ele jucau încă deasupra cenușei, și când o atingeau ușor se făceau scânteii roșii.

Copiii din casă, cântau în jurul cenușei fără viață.

Cric crac, cric crac,

Totul s'a sfârșit !

Dar fiecare din micile ființe zicea. Nu, nu s'a sfârșit, iată tocmai partea cea mai frumoasă.

Copiii nu putură nici s'audă nici să înțeleagă vorbele acelea. De altfel nici n'aveau nevoie să priceapă, copii nu trebuie să știe de toate.

IMPORTANȚA VÂNTURILOR, MORI DE VÂNT BĂRCI CU PÂNZĂ

Vânturile aduc mari foloase omenirii. Într'adevăr dacă aerul nu s'ar mișcă, vaporii de apă cari se ridică în atmosferă, prin evaporarea mărilor și oceanelor, ar trebui să cadă, sub formă de ploaie tot în mări și oceane. Vânturile însă aduc vaporii în dreptul uscatului unde transformându-se în ploi, alimentează râurile și pârâurile, fluviile, udă câmpiile, înlesnind cu modul acesta creșterea plantelor și prin urmare a animalelor. Vânturile împing vasele plutitoare pe lacuri, râuri și oceane, etc. Usucă repede bălțile și mocirlele, curăță aerul de miasme. Alizele superioare temperează frigul cel peste măsură de mare, dela poli, iar alizele inferioare fac mai de suferit căldura cea mare dela ecuator. Vânturile mișcă morile de vânt, bărcile și corăbiile cu pânză, ridică smeiele cu care se joacă copiii. Morile de vânt înlocuiesc morile de apă. Repéziciunea cu care se mișcă aceste mori depinde de puterea vântului.

Moara de vânt este formată din așa zisa piatra

morii mișcată de un drug numit prâsnel, o roată dințată și axul pe care sunt așezate cele patru aripi. Aripile în formă de cruce sunt așezate în bătaia vântului, care le face să se învâртеască. În timp ce ele se învâرتesc mișcă și axa pe care sunt prinse și care este în legătură cu o roată dințată care la rândul ei prinde în dinți puternici prâsnelul ce se învâرتește astfel în cât mișcă piatra morii. Vântul aduce bucuria copiilor ajutându-le la ridicarea smeelor, pe care și le construiesc singuri. Este o mare plăcere pentru copii să-și vadă smeul cât mai sus ridicat. Frumusețea este și mai mare când se formează grupul de câte 6, 8, 10 copii ce-și înalță în acelaș timp smeul de culoare și mărime diferită. Fiecare urmărește cu un deosebit interes ridicarea smeului său.

Astăzi elevii de școală au marele noroc de a se ridica ei însuși în aer, cu ajutorul aeroplanelor. Uneori vânturile sunt vătămătoare, căci aduc epidemii, desrădăcinează arborii, desvelesc și dărîmă case, înecă corăbii pe mări și oceane.

P R O M E T E U

O ceartă mare se scornise între Zeus și oameni. Titanul Prometeu cel cu minte multă, ținea cu aceștia și-i învăța să nu facă pe placul noului zeu ce cuprinsese cu sila stăpânirea tatălui său Cronos. El le zise „măi oamenilor, acest zeu e lacom de avuții și de onoruri; dacă voi, când înjunghiați vite în onoarea lui, le veți închina cu totul, apoi să știți că veți ajunge curând să dați de capăt tuturor turmelor voastre, oricât de numeroase ar fi. Aide mai bine să facem cu zeu o tocmeală pentru ca și voi oamenii și el, să vă bucurați de câte o parte din vitele jert-

fite, pe altarul zeilor. Atunci el alese din cirezi un bou mare și frumos, puse pielea și carnea și le înveli în pielea boului, în cealaltă parte așază numai oasele, bine înfășurate în grăsime”. Apoi zise lui zeus: „Alege-ți partea ce vei voi, cu hotărîre că cea pe care vei pune acuma mîna, să rămână întotdeauna pe seamă-ți; zeus se lăcomi și întinse pe loc mîna la partea unde lucia grăsimea; dar când văzû că sub dînsa erau numai oase, foarte tare în sine se mînie. Cu toate acestea însă, din acea zi înainte se făcû datină ca în sacrificiu, oamenii să închine zeilor numai oasele și grăsimea dela victime.

Ca să-și răsbune pe seminția muritoare a oamenilor, Zeus hotărî să nu le mai trimită jos pe pămînt focul, cu care el îi dăruia mereu mai înainte, și astfel îi lăsă în mare lipsă, suferind foarte de ger, de întuneric și de foame.

Dar Prometeu se repezi în cer, răpi de acolo foc, îl ascunse în țeava unei trestii, și-l aduse oamenilor înapoi. Când Zeus află una ca aceasta, el se înfurie așa de tare, încât asvârli cu trăsnetul în Prometeu și trimise pe credinciosul său vestitor Hermes, ca să-l prindă, să-l aducă tocmai pe piscurile sterpe ale muntelui Caucas, și acolo să-l ferece de stîncă cu cătușe țepene de fier, punându-i streajă un vultur, care să-i sfîșie mereu inima cu clonțul său ascuțit.

FOCUL ȘI FOLOSUL LUI

Din povestirea „Prometeu” putem vedea cât de necesar eră focul pentru lumea veche. În adevăr pe când oamenii nu cunoșteau încă focul, trăiau iarna în colibe vâriți în pămînt, înveliți cu blăni de animale pentru a se apăra de frig. Cu timpul am văzut că prin frecare a două pietre ies scînteii. După alte încercări

au descoperit că bucăți de lemne pot arde, iar la căldura flăcării își pot frige carnea animalelor. Astfel văzând că prin arderea lemnului au folos, au început a face cuptoare ce le serviau mai întâiu pentru fierț și fript carnea și pentru încălzit. Folosul focului încet, încet, devine mai necesar omului. La căldura dată de el se fac oalele în care fierb mâncarea, se încălzesc iarna și numai au acum nevoie de a trăi în bordee, ori a se îmbrăca cu blăni de animale.

Topesc minereurile din care capătă fierul și fonta și își construiesc astfel arme de luptă contra fiarelor. Focul îl ajută astfel pe om a se civiliza și a eși din starea sălbatecă în care se găsea.

GAZE MAI UȘOARE DECÂT AERUL

Aerul cald dintr-o cameră e mai ușor ca cel rece, și el se ridică în sus. Asemenea aburii produși din fierberea apei sau altor lichide sunt mai ușori ca aerul. Cu mult mai ușor decât acesta este hidrogenul și gazul de iluminat. Gazul de iluminat se scoate din ulei. Aerul cald și gazul de iluminat se întrebuintează la umflarea baloanelor și înălțarea lor în aer.

Gazul de iluminat mai servește la încălzirea mașinelor de gătit bucate. Când arde amestecat cu oxigen curat dă o flacără foarte caldă în care se pot topi metalele.

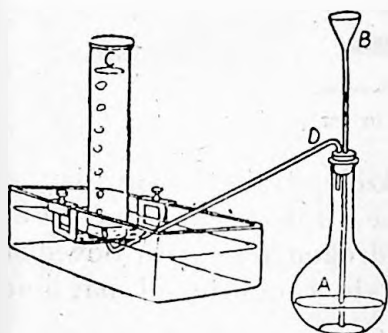
Hidrogenul este unul din elementele cele mai răspândite în natură, intră în compozițiile tuturor materiilor animale și vegetale. Liber, dar amestecat cu alte gaze, se degajă din terenurile petrolifere, etc.

Hidrogenul când este curat n'are miros, n'are culoare, nici gust, este cel mai ușor dintre toate gazele: este aproape de 14 ori și jumătate mai ușor decât aerul.

Într'un pahar de sticlă aruncăm bucăți de zinc peste care turnăm acid clorhidric. Îndată se dezvoltă o mișcare asemenea fierberii, ies din lichid mari bășici gazoase fără culoare, iar paharul se încălzește. Dacă apropiem flacăra unei lumânări ori un lemn aprins, bășicile gazoase se aprind și pocnesc. Gazul care se dezvoltă este hidrogenul.

Hidrogenul este cel mai ușor dintre toate gazele.

Ținem o eprubetă plină cu hidrogen cu gura în sus: apropiind un chibrit aprins, nu se produce flăcără de oarece hidrogenul, fiind ușor ese din eprubetă iar în locul său intră aerul. Dacă însă ținem

Prepararea Hidrogenului

Trecerea hidrogenului
dintr'un vas în altul

eprubeta cu gura în jos, putem să-l aprindem, căci în cazul acesta rămâne acolo.

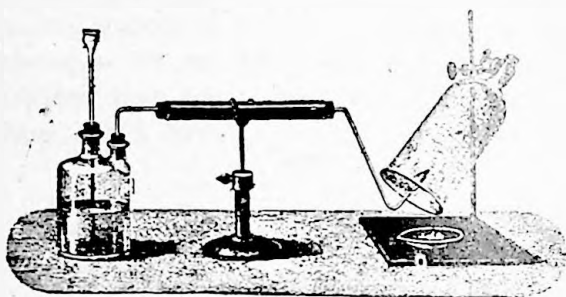
Așezăm o eprubetă plină cu hidrogen cu gura în sus, o altă eprubetă de aceeași grosime plină cu aer și introducem eprubetele astfel încât cea cu hidrogen să fie jos, dar cu gura în sus. Constatăm că hidrogenul trece în cea de sus.

Disolvăm săpun moale în apă așa în cât să obținem o soluție concentrată și printr'un tub de sticlă facem să vie hidrogenul în acea cu apă.

Vedem că se ridică în aer mici baloane pe care pu-

tem să le aprindem în timpul când se ridică în sus. Prin această experiență probăm că hidrogenul este un gaz foarte ușor.

Hidrogenul din cauză că este un gaz foarte ușor, străbate cu mare ușurință corpurile poroase, spre exemplu: porțelanul nesmălțuit, hârtia, cauciucul, etc.

Hidrogenul arzând în aer produce apă

De almintrelea toate gazele străbat corpurile poroase însă cele mai ușoare străbat mai lesne decât cele mai grele. Pentru hidrogen putem să dovedim mai lesne această proprietate, căci este cel mai ușor dintre toate gazele.

Când ținem lumânarea aprinsă la gura eprubetei, hidrogenul arde căci se combină cu oxigenul din aer pe când în interiorul eprubetei fiind numai hidrogen lumânarea se stinge.

Hidrogenul arzând produce apă.

Hidrogenul arzând în aer se combină cu oxigenul și produce apă. Putem să aprobăm făcând să ardă hidrogenul sub un vas de sticlă.

Proprietatea cea mai importantă pe care o are hidrogenul, este tocmai aceasta că se combină cu oxigenul producând apă.

Introducem oxigen într'un balon de gumă pe care apoi îl umplem complet cu hidrogen. Legăm balonul

și apoi îi dăm foc cu o lumânare fixată la o vargă lungă: se produce o explozie foarte puternică. După cum vedem, hidrogenul când se aprinde face explozie. În minele de cărbuni se găsesc mari cantități de hidrogen.

De aceea nu se întrebuițează chibrit sau lumânare, ci așa zisă lampă de siguranță.

Hidrogenul este gaz combustibil, când arde produce apă: flacăra este foarte caldă.

Întrebuițare. — Din cauza marei ușurințe, hidrogenul se întrebuițează la umplerea baloanelor militare și dirigiabilelor a căror învelitoare este în așa fel fabricată că hidrogenul nu poate ieși printr'însa cu ușurință.

B A L O A N E L E

Ne încercăm să afundăm în apă, o placă de lemn, un vas, etc. simțim o apăsare de jos în sus. Un vas plin cu apă îl simțim mai ușor în apă ca în aer. Când suntem în baie, simțim brațele ori picioarele mai ușoare în apă decât în aer.

Explicare. — Simțim corpul mai ușor în apă decât în aer, căci apa apasă de jos în sus asupra corpului și deci acesta își pierde o parte din greutatea lui. Un corp plutește atunci când apăsarea de sus în jos (greutatea corpului) este mai mică decât cea de jos în sus, ex. un dop de plută. Un corp rămâne acolo unde-l punem într'un lichid atunci când apăsarea de sus în jos este egală cu apăsarea de jos în sus a lichidului deslocat, ex. un dop de plută în care am înfipt câteva cue. O luntre, un vapor, o corabie etc., plutesc pentru că partea care este în apă deslocește un volum de lichid a cărui greutate este egală cu greutatea totală a vasului; cu alte cuvinte apăsarea de jos în sus este mai mare

decât cea de sus în jos. Un învățat grec, numit Archimede, născut în anul 287 înainte de Chr. a dat explicația acestui fapt, arătând că dacă afundăm un corp solid în apă, acest corp dă la o parte apa, o deslocaște spre a-și face loc. Apa deslocată împinge corpul cu toată greutatea ei în sus, iar corpul pierde din greutatea lui, o greutate egală cu cea a apei deslocată.

Cu alte cuvinte orice corp solid afundat într'un lichid, este apăsât de jos în sus cu o forță egală cu greutatea lichidului deslocat. **Acest adevăr formează principiul lui Archimede.** Construcția vapoarelor și a corăbiilor este deci bazată pe principiul lui Archimede.

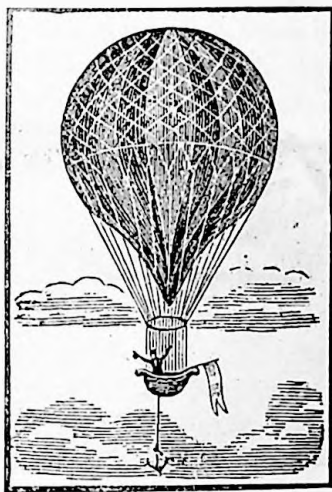
Acelaș lucru se întâmplă și cu corpurile implântate în aer. Orice corp afundat într'un gaz, este împins de jos în sus cu o forță egală cu greutatea gazului deslocuit, cu alte cuvinte : **orice corp afundat într'un gaz pierde o parte din greutatea sa egală cu greutatea gazului deslocuit.** Din cele ce știm dela principiul lui Archimede, înțelegem că orice corp așezat într'un gaz ex. în aer, este supus la două forțe direct opuse: la greutatea sa proprie care caută să-l aducă la pământ căci l-apasă vertical de sus în jos și la apăsarea de jos în sus a aerului care caută să-l ridice în sus. Prin urmare: dacă greutatea corpului este mai mare decât apăsarea de jos în sus a aerului, corpul cade la pământ, dacă este mai mică se ridică, se înalță în atmosferă, iar dacă greutatea corpului este egală cu apăsarea de jos în sus, corpul rămâne în aer acolo unde este pus.

Micile baloane cu care se joacă copii sunt câte odată umplute cu hidrogen, dar adesea sunt umflate cu gaz de iluminat care nu iese așa de repede ca hidrogenul. Dacă i se dă drumul unui astfel de balon în cameră, el stă lipit de tavan. A doua zi cade jos,

iar după câteva zile se desumflă complet, a eșit hidrogenul dintr'însul.

La capătul unui tub prin care vine hidrogenul, legăm o bășică de cauciuc și când s'a umflat bine o desfacem de tub, o strângem bine cu o sfoară și apoi îi dăm drumul: balonul se urcă în sus.

Baloanele ordinare sunt niște aparate mai ușoare decât aerul și se înalță prin ele însăși în atmosferă. Sunt o aplicație a principiului lui Archimede la gaze. Sunt făcute din pânză subțire, dar rezistentă acope-

Balon

rită cu un fel de lac și umplute cu gaz mai ușor decât aerul, spre exemplu cu gaz de iluminat ori cu gaz numit hidrogen. Sunt acoperite cu o rețea de sfori fixate la un cerc de care se atârna un coș ușor de nuielă, numit nacelă. În nacelă stau aeronauții (cei ce zboară în aer) și unde se află saci mici de nisip (lest). La partea de jos, balonul nu este închis complet ci continuă în jos printr'un fel de appendice numit manșon prin care poate să iasă gazul, când presiunea din lăuntrul devine mai mare decât cea

din afară. Au la partea superioară ori la cea inferioară un ventil (supapă) pe care cu ajutorul unei sfori, aeronauzii îl închid sau îl deschid după trebuință.

Se înțelege că balonul se ridică în sus numai atunci când, cu tot ce se află într'însul, este mai ușor decât aerul. Aeronauzii, când vor să se ridice mai sus, aruncă din nacelă nisip; când vor să se lase în jos deschid ventilul pentru ca să iasă o parte din gazul

Aeroplan

din lăuntru și astfel să se lase balonul în jos. Ancora și o frânghie lungă de 100—150 metri servesc pentru scoborîrea balonului la pământ.

Aeronauzii ca să știe dacă se ridică sau se coboară, se servesc de barometre speciale.

Baloanele dirijabile. Baloanele dirijabile au forma de fus (de pește) și sunt mișcate prin elice pe care motorul le învârtiște foarte repede: elicele izbucnesc cu putere în aer producând acelaș efect pe care-l produc aripile pasărilor, ori înotătoarele peștilor, ori lăpețile unei bărci.

Aeroplanele sunt niște instrumente de sburat, în formă de pasăre, mai grele de cât aerul și nu stau în atmosferă de cât atât cât sunt în mișcare. Sunt mișcate printr'o elice care isbește cu putere în stratele de aer. Această elice produce acelaș efect pe care-l produc aripile pasărilor.

C Ă R B U N E L E

Cărbunele se întâlnește sub diferite feluri care arată de altfel vârsta și locul de unde se scoate.

În general, cărbunele care datează de mai multe mii de ani, este de calitate superioară celui ce provine de un timp mai scurt.

Cu cât cărbunele este format într'un timp mai scurt cu atât calitatea sa este mai inferioară. Calitatea cărbunelui se vede după câte calorii conține, căci cu cât va avea calorii mai multe, cu atât calitatea sa este superioară. România nu este prea bogată în mine de cărbuni, provenind din epoci îndepărtate, dar în schimb ea posedă în diverse regiuni cantități destul de mari, provenind din epoci mai apropiate.

Antracitul, cărbune natural necristalizat, se găsește la noi într'o singură mină mai însemnată la „Schela” (Gorj). Este de o calitate superioară arde greu cu flacără mică, fără fum, produce multă căldură.

Antracitul este un cărbune complet transformat având o culoare neagră cu reflexe metalice, este dur, și se prezintă în blocuri mari.

Huila descoperită mai târziu ca antracitul în Anglia.

Despre descoperirea huilei se povestește următoarele: un fierar numit Huilos ducând nevoie mare de lemne, ajunsese fără de lucru. Neavând nici hrană

pentru copii, eră tare desnădăjduit și gata să-și pue capăt zilelor. Atunci îi iese înainte un moșneag cu barba albă și lungă până la brâu.

Văzându-l atât de amărît, moșneagului i se făcû milă și zise: Ce te vaiși atâta? E scump mangelul. Du-te în cutare munte și vei găsi o piatră neagră, care îți va ține loc de mangal.

Fierarul îl ascultă și minunea fû gata. Om bun la inimă el nu ținu taina numai pentru dânsul și o făcû cunosculă tuturor fierarilor din vecinătate.

Numele de huilă vine deci dela descoperitorul ei Huilos. Dar cât timp a trebuit până să se întrebuițeze huila. Lumea eră contra acestei pietre negre, spuneau ba că aerul se strică de fum, ba că e periculos pentru oameni. În cele din urmă huila a învins.

Mine însemnate de huilă avem în Banat la Anina, la Doman lângă Brașov, la Vulcan și în jud. Dâmbovița.

Acest cărbune e negru strălucitor, se sfarmă ușor.

Avem apoi lignit brun superior, ce se găsește în Hunedoara, Petroșani, Lupeni, Comănești (Bacău). Lasă puțină cenușă și miros după ce a ars.

Lignitul, cărbune de calitate inferioară se găsește aproape în toată România, în județele de munte dela noi.

În Transilvania, în Bucovina, el se găsește mai aproape de suprafața pământului, chiar în regiunea București lignitul a fost găsit la o adâncime de 300 metri în Parcul Carol.

Un cărbune și mai inferior este turba; se formează în locurile mlăștinoase, prin descompunerea tulpinelor de plante în timp de 40—80 ani. Se găsește prin Transilvania, prin înălțimile Carpaților, Delta Dunării, Dorohoiu. etc.

Arde greu, produce fum și miros, dă puțină căldură și lasă multă cenușe. Se întrebuințează la ma-

șinele fabricelor, locomotive și chiar la încălzit în locuințe particulare fiind mai eficient.

Astăzi avem trei mari societăți care exploatează cărbunele în România: Petroșani, Lupeni și Creditul Carbonifer.

Cel mai mare consumator de cărbuni în România sunt Căile Ferate, diversele industrii românești și la urmă casele particulare.

P E T R O L U L

Sub numele de petrol se înțelege gazul lampant, fișciul, benzina, păcura și alte produse ale lui. Petrolul brut este răspândit pe toată suprafața pământului așa, în Statele-Unite, Mexic (America de Nord), Siam, Persia, Asia-Mică, (Asia) și în Europa în următoarele țări: Baku (Rusia), Dalmația, Galizia, România, etc.

În unele părți petrolul iese din pământ prin izvoare naturale, dar de obicei se fac săpături adânci de 15—400 metri; din aceste fântâni, petrolul împins de apăsarea gazelor se ridică până la suprafață, făcând de multe ori, sau altădată se scoate cu diferite pompe.

Petrolul brut este un lichid de culoare negricioasă bătând în verzui, de multe ori se găsește incolor sau puțin colorat în galben.

În general petrolul sub forma sa naturală, nu este bun pentru a fi întrebuințat în industrie. Pentru aceasta s'a căutat a se extrage materiile care se găsesc în petrolul brut; operațiune care se bazează pe distilarea petrolului.

Distilarea este transformarea lichidului în vapori și apoi condensarea vaporilor iar în lichid, la diferite temperaturi și ne dă posibilitatea la petrol a

culege diferitele materii ce ies și care sunt : benzina, uleiuri ușoare, gazul lampant, uleiuri grele, parafina și păcura.

Eterul de petrol se aprinde lesne: trebuie păstrat în bidoane bine închise și este întrebuințat în medicină contra reumatismului.

Benzina se obține la o temperatură de 80°—90°, se întrebuințează pentru curățit petele de pe haine, pentru a pune în funcțiune motoare de automobile, mori, etc. ca și eterul de petrol, se aprinde ușor și se evaporează.

Gazul de ars în lămpi sau **uleiul lampant** se distilează la o temperatură de 150—220°.

N'are culoare, dă o flacără clară, trebuie să nu aibă miros neplăcut, servește la iluminat casele, orașele. În lămpi speciale, costă mai puțin ca electricitatea care îi face acum concurență: un litru de gaz lampant produce lumină cât 2—5 kgr. lumânări. De obicei flacăra sa este roșie, clară și uneori lasă un ușor miros de petrol.

Motorina mai puțin ușoară ca benzina se întrebuințează în țară din ce în ce mai mult.

Între uleiurile grele numărăm **vaselina**, ce este un corp unsuros, moale, alb, fără miros, care servește în medicină și la uns părțile metalice ale mașinelor.

Parafina este tot o rămășiță a petrolului: se depune sub formă de solzi la o temperatură de 3°. Se întrebuințează la fabricarea chibriturilor și falsificarea lumânărilor, uns osiile: parafina curată este numai de culoare albă.

Resturile rămase din distilarea petrolului brut constituie propriu zis **păcura**, întrebuințată la uns osiile sau la ars, înlocuind huila și ajutând astfel ca această industrie să se desvolte și mai mult.

Păcura face concurență cărbunilor care vin mai scump și se găsesc mai greu și astfel arzând păcură

în locomotive, vapoare, transporturile costă mai puțin.

În timpul războiului pentru întregirea neamului multe pușuri au fost astupate și de abia în 1922 s'a început din nou o extragere mai sistematică.

PRESIUNEA ATMOSFERICĂ

Când ne facem vânt cu un evantai ori cu mâna simțim răcoare, cauza e aerul ce se mișcă.

Proprietățile gazelor. Aerul este un corp gazos, ușor fără culoare, fără miros, fără gust. Însă privindu-l în depărtare mare, îl vedem albastru.

Când privim într-o zi senină niște munți depărtați, acei munți ni se par albaștri, tocmai din pricina culorii albastre a aerului dintre noi și acei munți.

Gazele sunt niște corpuri care se comprimă 1) foarte mult și sunt foarte elastice. Pământul atrage gazele. Deci toate gazele sunt grele.

Aerul apasă de sus în jos. Ne procurăm o sticlă care să aibă lărgimea gâtului puțin mai mică decât grosimea unui ou. Aprindem vată înmuiată în spirt și o aruncăm în sticlă, în gâtul căreia așezăm imediat un ou fiert, moale și curățit de coajă, oul se lungește în gâtul sticlei, ba chiar cade pe fundul vasului din cauza presiunii de sus în jos a aerului.

Așezăm bine pe piele o ventuză (un pahar) în care încă mai arde spirt. Pielea intră în ventuză.

Aerul apasă de jos în sus. Umplem, în întregime, cu apă un pahar, ori o sticlă pe a cărei gură, așezăm apoi o bucată rotundă de hârtie umedă așa ca să nu rămână deloc aer între hârtie și apă.

Întoarcem vasul cu gura în jos, ținând în același timp hârtia cu un carton. Când tragem cartonul, vedem că apa nu curge din vas din cauza apăsării aerului de jos în sus.

Aerul apasă lateral. Vinul nu curge pe cepul dintr'un butoi plin complet decât numai dacă scoatem dopul butoiului.

Explicare. Vinul nu curge pe cep din cauza presiunii laterale a aerului. Când însă scoatem dopul din vrană, aerul apasă și de sus în jos pe vrana vasului și pentru suprafețele egale, cele două presiuni egale se nimicesc așa că lichidul acum curge din cauza propriei sale greutate precum și din cauza presiunii strâtelor lichide de deasupra.

Atmosfera. Se numește atmosferă aerul care înconjoară pământul de toate părțile. Atmosfera formează un fel de învelitoare rotundă în jurul pământului.

Nu se știe în mod exact înălțimea atmosferei, se bănuiește că ar fi de 60—100 km. Se știe însă cu siguranță că desimea aerului descrește foarte repede cu înălțimea.

Presiunea atmosferică. Aerul fiind greu apasă asupra corpurilor.

Apăsarea aerului asupra corpurilor, de pe pământ se numește presiune atmosferică.

Presiunea atmosferică se măsoară cu un instrument numit barometru.

1) a micșorà volumul.

TERMOMETRUL ȘI BAROMETRUL

Pentru a măsura temperatura, adică pentru a arăta gradul de frig sau de căldură ne servim de un instrument numit termometru.

Acesta este format dintr'o bulă (sticlujă) cu un gât foarte lung și strâmt. În bulă este mercur sau alcool până la o mică înălțime a gâtului. Când este cald lichidul se încălzește, volumul se mărește și pătrunde în sus mărinđ înălțimea coloanei. Când este frig li-

chidul se contractă, volumul se micșorează, se coboară și coloana de lichid vine din nou în bulă.

Dacă facem un semn pe sub nivelul superior sau pe o scară care este așezată potrivit lângă gâtul de sticlă, la punctul unde a ajuns lichidul când cufundăm bula în apă fiartă în clocote și alt semn la punctul unde coboară când băgăm bula în apă înghețată, vom dobândi grade, împărșind spațiul intermediar în 100 părți egale, la termometrele centigrade.

Avem astfel termometrul-centigrad sau Celsius întrebuințat în Franța; are 100 părți egale. La 0° apa îngheață, iar la 100° apa fierbe. La termometrul Reaumur întrebuințat mai mult în Germania avem linia intermediară împărșită în 80° . Al treilea termometru este Fahrenheit, spațiul între cele două semne fiind împărșit în 180 părți egale, punctul de fierbere fiind fixat la 212° și punctul de îngheț la 32° . Este întrebuințat mai mult la englezi. Dacă înem termometrul la acelaș grad de căldură sau frig, lichidul din tub stă totdeauna la acelaș grad, astfel că acest instrument măsoară totdeauna temperatura.

Barometrul indică până la un oarecare punct timpul frumos sau urât. Barometrul metalic se compune dintr'un tub metalic turtit, fiind în interior închis la ambele capete și îndoit în circonferință. Tot la acest tub se găsește un ac ce se mișcă în fața unui cadran pe care e scris: frumos, statornic, uscăciune, vânt, ploaie, schimbător. Astfel când se schimbă vremea, adică va fi ploaie sau vânt, mercurul se coboară, capetele tubului se depărtează; când vremea e frumoasă capetele tubului se apropie, iar mercurul se ridică.

Barometrul care ajută să gradeze pe cel descris

Termometru

mai sus adică metalic, este un barometru mai simplu. Acesta ca și cel metalic indică până la un punct anumit timpul frumos sau ploios. Tubul său e lung gradat și plin cu mercur. Când aerul este uscat și greu, mercurul se urcă, este un semn că va fi timp frumos. Din contră când aerul este umed și ușor mercurul se coboară și trebuie să ne așteptăm la ploaie sau la schimbarea timpului, dar mai cu seamă când mercurul se coboară repede.

CORPURI BUNE ȘI CORPURI RELE CONDUCĂTOARE DE CĂLDURĂ

Ținem deodată între degete un cui de sârmă și o vargă de lemn de aceeași grosime și lungime. Le ținem cu un capăt într-o flacăra. Putem să ținem cu degetele un cărbune aprins la un capăt pe când o vargă de aramă încălzită nu.

Arama, argintul, aurul etc., când le încălzim, ne fac asemenea să simțim căldură, ținându-le cu mâna, pe când paiele, trestia etc., nu.

Deci:

Unele corpuri sunt bune conducătoare de căldură, iar altele sunt rele conducătoare de căldură.

Metalele conduc căldura mai bine decât alte corpuri.

Cuprul conduce mai bine căldura decât fierul. Pânzele metalice, fiind bune conducătoare de căldură, răcesc gazele aprinse spre exemplu: flacăra unei lumânări, a unui bec de gaz, etc.

Ținem deasupra unui bec de gaz aprins o pânză metalică, flacăra se turtește, dar nu trece prin pânza metalică, căci aceasta conduce căldura pe întreaga sa suprafață și prin urmare, flacăra se răcește atât de mult încât nu poate să mai ardă și deasupra pânzei.

Prin urmare gazul trece prin pânză fără ca să mai ardă.

Când însă ținem un chibrit aprins deasupra pânzei, gazul rece se aprinde.

Luăm un lichid oarecare, spre exemplu: apă, pe care o încălzim cu o lampă la gura vasului de sticlă. Vedem că la gura vasului, adică acolo unde încălzim, apa fierbe; pe când în fund rămâne rece. Când însă încălzim fundul vasului, atunci toată apa se încălzește, căci stratele de apă, depe fundul vasului, se fac mai ușoare prin căldură, se urcă în sus, iar în locul lor vine apa dela suprafață, care este mai grea fiindcă este mai rece, deci apa se încălzește prin curenți.

Din această cauză apa începe să se miște. Oricine poate să vadă această mișcare a apei când punem într'însa, înainte de a o încălzi, strujitură de lemn; încălzindu-se lichidul, strujitura se ridică și se coboară.

Deci: lichidele, afară de mercur, sunt rele conducătoare de căldură.

Aerul se încălzește ca și lichidele adică: un strat de aer, încălzindu-se, se dilată și se ridică în sus, căci se face mai ușor; altul mai rece și prin urmare, mai greu vine de-i ia locul și așa mai departe. În scurt: aerul se încălzește prin curenți.

Aerul este un corp foarte rău conducător de căldură.

Iarna în camerele, cu două rânduri de geamuri, este mai cald din cauza aerului rău conducător de căldură dintre geamuri. O sobă caldă încălzește camera astfel: aerul cald, în atingere cu soba, se încălzește, se face mai ușor și se ridică în sus; altul însă îi ia locul. Astfel se încălzește tot aerul din cameră. Gazele sunt rele conducătoare de căldură.

Corpurile în stare de pulbere, spre exemplu: cenușa, răzătura de lemn, etc., corpurile în formă de

fire, spre exemplu: lâna, bumbacul, etc. precum și stofele, făcute din astfel de substanțe, sunt rele conducătoare de căldură. Iarna oamenii se îmbracă cu stofe de lână și bumbac pentru a le ține cald, precum și cu paltoane vătuite și înblănite, ce conțin aer între fire. Acest strat de aer, oprește aerul rece, de a ajunge la corpul omului și totodată împiedică căldura de a se pierde.

Fulgii de pasăre sunt deasemenea răi conducători de căldură.

Iarna unele plante ca trandafiri, vița de vie, se acopăr cu paie, pământ și frunze, ca să nu degere.

Se întrebuintează aceste corpuri care sunt rele conducătoare de căldură.

Semănăturile nu degeră iarna din cauză că pământul este acoperit cu zăpadă, care este rea conducătoare de căldură.

INDUSTRIA MARE LA NOI

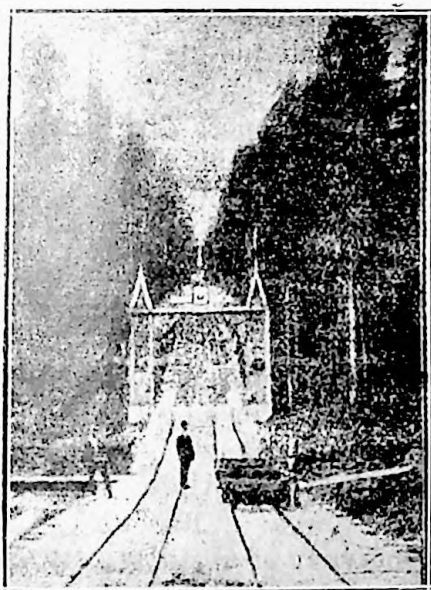
Românul e destul de îndemânat. E rotar, dulgher, dogar, își construiește singur casa din bârne sau din cărămidă și o învelește cu trestie sau cu șindriță. Își face cu alte cuvinte tot ce-i trebuie pentru trai.

Femeea româncă toarce și țese lâna, inul, cânepa și chiar mătasea și face tot ce trebuie pentru îmbrăcăminte și hrana familiei.

Inzestrat cu deasemenea calitate, Românul și-a lucrat singur ce i-a trebuit și s'a mulțumit cu puțin. Așa se explică, că industria noastră a rămas multă vreme numai industrie casnică.

Dar cu timpul înmulțindu-se populațiunea, nevoile vieții devenind mai mari, s'a văzut că țăranul pe lângă munca câmpului se mai dedă și la alte ocupațiuni.

Atunci marii comercianți și statul au început să încurajeze dezvoltarea industriei mari și mici. Început cu încetul, diferite fabrici au început să se deschidă: una câte una și o mică parte din populațiunea chiar rurală, să se ocupe cu munca prin fabrici. Putem citi printre cele dintâi fabrici de cherestea

Găinești, Primul funicular mecanic din țară

din țară, pe acelea întemeiate de Vasile Tenov. Acest mare industriaș ia în exploatare pădurile Barca, Sabassa și Negrileasa din județul Suceava. Cu toată sălbăticia naturii din aceste locuri, instalează la Găinești o fabrică de cherestea.

Din aceste păduri se extrăgeau anual 65.000—75.000 m. c. de lemn brut care fasonat în ferăstraiele mecanice dela Găinești, Suha-Bacău dădeau scânduri, dușumele, grinzi, etc. în mari cantități.

Industriași de seamă din acea vreme, au înființat

fabrici în ținuturi atât de sălbatice și izolate, au deschis izvoare de mari venituri anuale Domeniilor Coroanei și Statului Român.

Astăzi avem ferăstrae mari și sistematice în toate regiunile munților, dar mai ales pe valea Lotrului, a Prahovei, a Bistriței, Trotușului, etc.

Mulțumită acestor împrejurări, astăzi avem un început bun de industrie mare și nu mai aducem totul din străinătate ca mai înainte.

Industria lemnului a luat o mare dezvoltare în urma războiului, cu începere din anul 1918, mai cu seamă în regiunea muntoasă și în localitățile unde mijloacele de transport sunt mai lesnicioase.

Cele mai însemnate centre sunt: București, Sibiu, Timișoara, Arad, Satu Mare, Azuga, Sinaia, Ploești, Valea Trotușului, Valea Bistriței cu centru Piatra Neamț unde mulțumită populațiunii s'au stabilit și dezvoltat mai bine de un sfert din totalul fabricelor din țară. Cele mai mari instalații forestiere din țară sunt: Soc. Forestieră „Goetz”, „Moreni” apoi S.A.R. „Vrancea”. În Ardeal Soc. „Albina și Reșița”; în Moldova „Ceahlăul”, „Tarcău”, „Bistrița”, „Carpați” etc. Mai avem cooperative și obști sătești, curat românești a căror exploatare este de 5 milioane ha. iar statul român exploatează vreo 4 milioane ha.

PUTEREA EMISIVĂ ȘI ABSORBANTĂ A CĂLDUREI

Camera lui Saussure

Când nu atingem, ci suntem în apropiere de un corp cald spre exemplu o sobă, simțim căldura ce vine dela acea sobă. Căldura dela sobă se propagă (răspândește) în aer prin radiare, adică în formă de

raze. Linia dreaptă după care ne vine căldura se numește rază de căldură. Soarele, focul, flacăra unei lumânări, etc. dau căldură însoțită de lumină, adică dau căldură luminoasă care ne vine sub formă de raze și deci căldura radiantă va fi luminoasă.

Un vas cu apă caldă, soba etc. dă căldură fără lumină, adică dă căldură obscură.

Căldura luminoasă străbate aerul, apa și sticla, pe când cea obscură nu le străbate.

Corpurile care absorb în total căldura ce vine de la alt corp (obiectul) cald și din această cauză se încălzesc, se numesc corpuri atermene.

Când un corp este străbătut de razele împrăștiate de obiectul cald și le lasă să iasă cu aceeași tărie cu care au intrat, fără ca el să se încălzească, se numește diaterman.

În general, un corp este diaterman sau atermen numai pentru anumite raze de căldură. Se poate ca un corp să fie diaterman pentru unele raze de căldură și atermen pentru altele. De exemplu sticla este diatermană numai pentru căldura luminoasă, pe când căldura obscură ce vine de la o sobă este oprită și absorbită de sticlă.

În urma experiențelor făcute s'a ajuns la rezultatul că negrul de fum sau cărbunele obținut din fumul unei flăcări emite (dă) mai multă căldură decât celelalte corpuri.

Pentru a cunoaște puterea emisivă a oricărui corp se ia ca unitate de măsură totdeauna negrul de fum.

Toate razele de căldură, ce cad pe o suprafață acoperită cu negru de fum sunt absorbite. De aceea negrul de fum se încălzește mai repede și mai tare când este expus căldurei solare sau altui izvor de căldură. Puterea ce o au corpurile de a absorbi căldura se numește putere absorbantă. Cărbunele de fum absoarbe cea mai mare căldură.

În vasele de metal lucioase, lichidele se încălzesc mai încet și se răcesc mai încet, după îndepărtarea izvorului de căldură, decât în vasele de metal, mai vechi cu fundul mat și înegrit. Cauza acestei deosebiri e următoarea: metalele lucioase absorb și emit mai puțină căldură, dar reflectă mai multă decât negrul de fum sau de cupru de culoare închisă și cu suprafața mată.

Ceaiul sau laptele se răcește mai greu în ceainice și vase de metal lucios, decât în cele de porțelan.

Vasele ce se găsesc în comerț sub numirile de termos și cari servesc la păstrarea lichidelor calde și a celor reci sunt construite astfel, încât absorb și emit foarte puțină căldură.

În general puterea absorbantă a unui corp este egală cu puterea sa emisivă.

Conduc de aceste cunoștințe și de faptul că negrul de fum posedă cea mai mare putere absorbantă și emisivă, precum și de proprietatea sticlei de a opri razele de căldură obscură, elvețianul Saussure a inventat un aparat sub numele de „camera lui Saussure”. Acest aparat servește la fierberea bucatelor, a cafelei, laptelui, ceaiului, etc., numai mulțumită căldurii venite dela soare: fără a avea nevoie de foc.

Tot bazat pe aceste cunoștințe ne putem explica funcționarea serelor, în care se cultivă unele plante și flori, precum și întrebuințarea clopotelor de sticlă cu care se acoperă în timpul nopții și uneori al zilei plantele, a căror creștere o grăbim. Prin sticlă pătrunde căldura luminoasă a soarelui, pe care o absoarbe pământul și plantele din seră. Căldura emisă de aceste corpuri nu poate însă eși afară fiind obscură.

Aceeași proprietate a sticlei ne explică, de ce e bine în timpul iernii, să lăsăm să pătrundă razele soarelui prin geamurile ferestrelor camerelor noastre spre a le încălzi.

În timpul verii dimpotrivă, e bine să împedim pătrunderea acestor raze cu ajutorul storurilor sau al jaluzelelor, căci altminteri căldura solară odată intrată, nu mai poate ieși din camera încălzită, decât ventilând puternic.

Rolul pe care-l are acoperișul de sticlă al grădinilor față de plante, îl are și atmosfera față de pământ.

GRAMATICA

(SINTAXA ȘI MORFOLOGIA)

S I N T A X A

DESPRE PROPOZIȚIUNI

1. Viața și sclavia nu pot stă împreună.
2. Iisus Christos a dat pildă de cea mai mare jertfă.
3. Rândunelele au plecat.

Cuvintele de mai sus se unesc între ele și ne dau o gândire.

Astfel de gândire scrisă sau numai spusă se numește propozițiune.

PROPOZIȚIUNI SIMPLE

1. Ingerii cântă.
2. Munca e comoară.
3. Copilul plânge.

Propozițiunea formată numai din subiect și predicat se numește propozițiune simplă.

PROPOZIȚIUNI DESVOLTATE

1. Numele bun și cinstit este mai scump ca aurul.
2. Iisus binecuvintează pe oameni.

Propozițiunea care pe lângă subiect și predicat are și alte părți secundare se numește propozițiune desvoltată.

Subiectul și predicatul sunt părțile principale ale propozițiunii, iar celelalte cuvinte ce întregesc înțelesul subiectului și a predicatului se numesc părți secundare.

SUBIECTUL ȘI PREDICATUL.

În orice propozițiune avem cel puțin două părți.

Una ce ne arată lucrul sau ființa despre care spunem ceva numită *subiect*, iar a doua care arată ceea ce spunem despre acea ființă sau lucru numită *predicat*.

a) Subiectul

1. Mureșul curge repede.
2. A plânge mortul este o datorie.
3. El învie dintre morți.

În propozițiunile de mai sus punând întrebările **cine**, sau **ce**? găsim vorbele: Mureșul, a plânge, el, ce sunt subiecte.

Subiectul este cuvântul despre care se vorbește în propozițiune numită parte principală, exprimată printr'un substantiv, un verb la infinitivul scurt, un pronume, un numeral sau un adjectiv.

În exemplele noastre la No. 1 avem *subiectul* exprimat printr'un substantiv **Mureșul** la No. 2 un verb la infinitiv **a plânge** și No. 3 un pronume **el**. Subiectul stă totdeauna în cazul **nominativ**.

b) Predicatul

Dacă analizăm toate exemplele de mai sus vom găsi *curge, este datorie, învie*, vorbe ce ne arată cum este sau ce este subiectul.

Curge, învie, sunt predicate exprimate printr'un verb la mod personal, și se numesc **predicate verbale**.

Este datorie, e tot predicat exprimat însă printr'un nume predicativ ajutat de verbul a fi și anume indicativ prezent al verbului a fi, acesta se numește **predicat nominal** și este format dintr'un verb ajutător și dintr'un nume predicativ.

Predicatul răspunde la întrebările **ce face? ce este, cum este?** puse la subiect.

Numele predicative pot fi exprimate printr'un **substantiv, adjectiv, numeral, pronume** ori **verb la infinitiv**.

Predicatul și subiectul sunt totdeauna părțile principale ale propozițiuni.

Acordul între subiect și predicat

Trebue ca totdeauna subiectul și verbul predicativ să se acorde în număr și persoană.

1. Crișenii sunt negustori în munții Apuseni.
2. Pasările cântă frumos.
3. Viața este dureroasă de multe ori.
4. Ostașii merg la război.

În exemplele No. 2 și 4 **pasările**, **ostașii** sunt subiecte la pers. III-a plural, iar verbele predicative **cântă**, **merg** se pun tot la persoana III plural. Se acordă deci în **număr și persoană**.

În exemplele No. 1 și 3 predicatele nominale, **sunt negustori**, **este dureroasă**, se acordă în **număr gen și caz**, cu subiectele **Crișenii viața**.

Acest acord se face ori de câte ori avem nume predicative exprimate prin **substantive, adjective, numerale** ori **pronume**.

1. **Noi**, Ministrul de Finanțe, **decidem**:

2. **Vă rog**, să **binevoiți** a dispune.

Totdeauna autoritățile întrebuintează în loc de pers. I singular, pers. I plural, iar persoanele particulare când se adresează unui superior trebue să se servească de persoana II-a plural în loc de persoana II singular (No. 1 și No. 2).

F R A Z A

1. Ștefan-cel-Mare, domnitorul Moldovei, a bătut mulți vrăjmași, a ridicat câte o biserică după fiecare victorie și a fost iubit de Moldoveni.

2. România a reușit să facă în anul 1859 unirea cea mică, iar în anul 1918 a serbat unirea cea mare sub domnia regelui Ferdinand I.

Observăm aici că în ambele exemple avem reuniri de mai multe propozițiuni.

Aceste propozițiuni sunt unite între ele, pentru ca să exprime mai bine gândirea noastră.

Gândirea alcătuită, din două sau mai multe propozițiuni simple sau dezvoltate se numește frază.

Propozițiunile dintr'o frază se pot cunoaște după câte predicate sau verbe la mod personal găsim.

Exemplu la No. 1 găsim trei propozițiuni dezvoltate:

a) Ștefan-cel-Mare, domnitorul Moldovei, a bătut mulți vrăjmași; b) a ridicat câte o biserică după fiecare victorie; c) și a fost iubit de Moldoveni.

Propozițiuni principale și secundare

1. Schimbarea Domnilor e bucuria nebunilor și două mutări de locuință te păgubesc ca și când ți-ar fi ars casa odată (Gh. Coșbuc).

2. Oamenii greșesc aproape totdeauna și Dumnezeu bun iartă.

În exemplele de mai sus găsim două iraze, care sunt alcătuite din mai multe propozițiuni.

*Propozițiunile ce au înțeles deplin prin ele singure se numesc **propozițiuni principale**.*

Ex. la No. 1 a) Schimbarea Domnilor e bucuria nebunilor b) și două mutări de locuință te păgubesc.

În ex. No. 2 găsim: a) Oamenii greșesc aproape totdeauna, b) Dumnezeu bun iartă.

Aceste patru propozițiuni sunt propozițiuni principale, căci fiecare din ele luată singură are înțeles deplin.

În ex. No. 1 mai găsim: c) ca și când ți-ar fi ars casa odată. Aceasta este o propozițiune secundară, este subordonată propozițiunii principale (b) și este legată de aceasta prin conjuncția «ca și».

Propozițiunile principale se numesc și **propozițiuni coordonate** sau legate prin **coordonare** ex. No. 1 prop. a) și b) legate prin conjuncția copulativă „și”. Acestea sunt toate de acelaș rang.

Propozițiunile secundare se numesc și **propozițiuni subordonate**, căci depind de propozițiunea principală ne mai fiind de acelaș rang, ex. No. 1 propozițiunea, c) care este legată de propozițiunea b) principală și depinde de ea.

A T R I B U T U L

1. Vreme bună nu dă Dumnezeu mereu.

2. Doi frați au plecat departe pe apă.

3. Omul harnic este lăudat.

Găsim aici pe lângă fiecare substantiv o vorbă care le hotărăște înțelesul mai de aproape; **bună** pus pe lângă *vreme*, **doi** pe lângă *frați* și **harnic** pe lângă *omul*.

Cuvintele ce întregesc înțelesul substantivelor se numesc **atribuțe**.

Ele răspund la întrebările **ce fel ? care ? câți ? câte ?** puse la substantiv. Atributul poate fi exprimat printr'un **adjectiv**, **pronume**, **substantiv** cu sau fără prepoziție, **adverb** sau **verb** la infinitivul scurt.

1. **Atributul adjectival**. 1. Fiara crudă sfășie cu lăcomie prada.

2. Elevii obosiți după concurs s'au culcat.

Crudă lămurește substantivul *fiară*, iar **obosiți** pe *elevi*, acestea sunt **tribute adjectivale**.

Atributul adjectival, poate fi exprimat printr'un **adjectiv**, **participiu trecut**, **numeral**, **pronume** și stă totdeauna în același **gen**, **număr** și **caz** cu substantivul pe care-l determină.

II a) **Atribut substantival**. 1. Podul de piatră este trainic.

2. Colibele oamenilor au fost la început lângă ape.

Pe lângă substantivul *podul* avem atributul **de piatră**. Acesta este un atribut substantival cu prepoziție.

Astfel detribute se numesctribute prepoziționale și arată de obicei materia, măsura, calitatea, destinația sau scopul lucrului ori ființei pe lângă care stă, ori din ce e format substantivul determinat.

În propozițiunea a doua, **oamenilor** determină substantivul *colibele* este deci un **atribut substantival**, care stă obișnuit în cazul **genetiv**.

b) 1. Ioan Armeanul, Domnul Moldovei, a fost omorât de Turci.

Aici avem atributul, **Domnul Moldovei**, pe lângă substantivul *Ioan Armeanul*, numit **atribut în apozitie**.

Atributul în apozitie se acordă cu substantivul determinat în **gen** și stă obicinuît în cazul **nominativ**. Atributele în apozitie sunt de obicei *nume proprii, titluri date oamenilor însemnați, numiri geografice* ori *istorice* ce se pun de cele mai multe ori între virgule.

III. Atributul verbal. 1. Bucuria de a învinge le-a dat noui puteri.

Găsim aici „**de a învinge**” atribut exprimat printr'un **verb** la infinitiv cu prepoziție numit **atribut verbal**. Se mai poate exprima atributul verbal și printr'un **participiu trecut** însoțit de prepoziția **de** sau **pentru**.

IV. Atributul adverbial. 1. Ziua de ieri a fost ploioasă.

De ieri, este un atribut, exprimat printr'un **adverb** cu prepoziție ce lămurește înțelesul substantivului *ziua*. Astfel de atribute se numesc **tribute adverbiale** și sunt totdeauna însoțite de prepoziția **de**.

COMPLEMENTUL

I. *Vorbele ce determină verbul și adjectivul se numesc complemente.*

1. Complementul direct.

1. Munca aduce bogăție.

2. Nu mai turnă gaz peste foc.

Complementul este de mai multe feluri așa: **bogăție, gaz**, sunt **complemente drepte** sau **directe**.

Totdeauna complementul drept stă în cazul **acuzativ** și răspunde la întrebările **pe cine? ce?**

Aceste complemente pot fi exprimate prin **substantive, adjective, numerale, pronume** sau **verbe** la infinitiv.

II. Complementul indirect.

1. Elevii buni sunt iubiți de profesori.

2. Sătulul nu crede celui flămând.

Aici avem **de profesori** și **celui flămând**, **complemente nedrepte** sau **indirecte**, *căci determină în mod indirect ființa sau lucrul asupra căruia trece lucrarea.*

Complementul indirect răspunde la întrebările: **cui?**, **de cine?**, **de ce?**, **cu cine?**, **pentru cine?**, **cu ce?**, **pentru ce?**.

Complementele indirecte stau totdeauna în cazul **dativ** și pot fi exprimate printr'un **substantiv**, **pronume** însoțit de prepoziție sau printr'un **verb la infinitivul scurt**.

III. Complementul circumstanțial.

1. Am venit la vreme.
2. Au plecat la țară.
3. Ferdinand a bătut cumplit pe Germani la Mărășești.
4. Elisabeta a murit de supărare.

În aceste propozițiuni înțelesul verbului este determinat sau lămurit de expresiunile: **la vreme**, **la țară**, **la Mărășești**, **cumplit**, **de supărare**; ce se numesc **complemente circumstanțiale**. Ele arată *timpul, locul, modul, cauza* în care se petrece acțiunea, deci sunt complemente circumstanțiale, de **timp**, de **loc**, de **mod**, de **cauză**.

a)

1. Am venit la vreme.

Aici întâlnim **la vreme**, **complement circumstanțial de timp**, *ce determină înțelesul predicatului am venit*. El arată **timpul** în care se petrece acțiunea și răspunde la întrebările: **când?** **de când?** **până când?** **cât timp?**.

Complementul circumstanțial de timp poate fi exprimat printr'un **substantiv** însoțit de prepoziție **verb la infinitiv** însoțit de prepoziție, **adverb de timp**.

b)

2. Au plecat la țară.

Găsim aici, **la țară**, **complement circumstanțial de loc**, pe lângă, *au plecat*.

Complementul de loc, arată **locul** unde se petrece acțiunea și răspunde la întrebările: **unde?** **de unde?** **până unde?**

El poate fi exprimat printr'un **substantiv** precedat de prepoziție, și printr'un **adverb de loc**.

c)

3. Ferdinand a bătut cumplit pe Germani la Mărășești.

În această propozițiune **cumplit** arată **modul** în care

se petrece acțiunea și este **complement circumstanțial de mod**.

Răspunde la întrebările: **cum? în ce mod? ce fel?** și poate fi exprimat prin **adjectiv, substantiv** precedat de prepoziție, **participiu prezent** sau **adverb**.

d)

d) 4. Elisabeta a murit de supărare.

În această propozițiune **de supărare** arată cauza pentru care se face acțiunea și este **complement circumstanțial de cauză**.

Complementul circumstanțial de cauză arată *scopul, instrumentul, ori motivul* pentru care se face acțiunea.

Răspunde la întrebările: **de ce? pentru ce? din ce cauză?**

DESPRE PUNCTUAȚIE

Pentru a ceti și scrie corect este necesar a ține seama de mai multe reguli. Opririle mai lungi sau mai scurte pe care trebuie să le avem în timpul unei bune cetiri, însemnează tonul vorbirii, ce este redat prin semne.

Aceste semne sunt: . (**punctul**), , (**virgula**), ; (**punct și virgulă**), : (**două puncte**), ? (**semnul întrebării**), ! (**semnul mirării**), (exclamării), — (**liniuța sau trăsura de unire**), „...” (**semnele citării sau ghilimele**), (...) (**paranteza**), ... (**punctele de suspensiune**).

1. Părul câinelui este în general scurt și aspru.

2. Tufan, paltini, ghindari se îngroziră foarte.

3. Goe! Goe! strigă tanti Mița și se repezi afară din compartiment.

4. El eră șeful; voinic, îndrăzneț și de 14 ani; eu eram cel mai mic din ceata de 7 înși (I. Creangă).

La sfârșitul ori cărei propozițiuni simple sau desvoltate punem punct.

Se scrie cu literă mare imediat după punct, începutul versurilor, literile între semnele citării și numele proprii.

Cuvintele de acelaș fel se despart prin **virgule**; se mai despart două propozițiuni de acelaș fel, sau mai multe propozițiuni într'o frază când lipsește vorba de legătură „și” asemenea totdeauna după cazul vocativ sau când avem o explicație într'o frază.

Punct și virgulă punem când voim să despărțim o frază dar mai cu seamă când, se găsesc vorbele: *dar, iar, ci.*

Dialog

- „De unde vii străine“ ?
- „Vin tocmai dela Plevna“.
- „Cum e acolo“ ?
- „Bine“. — (V. Alecsandri).

Dialog se numește convorbirea între două persoane. Se pune **liniuță** ca să arate de câte ori vorbește altcineva.

Apostrof

Intr'o, s'au dus, n'am văzut.

Când se întâlnesc două vocale, dispăre vocala primului cuvânt înlocuită printr'un **apostrof**.

A C C E N T

Câteva, măseă, mîncă, eră, dormiă, tăiere.

Accent grav iau :

- a) Cuvintele ce se sfârșesc cu o vocală :
- b) Aproape totdeauna imperfectul persoanei a treia singular.
- c) După cum și vorbele ce au intonație pe silaba antepenultimă.

1. — A!.... ha!.... și câte care sunt ?
2. — Ci-că să-i dai grâu de sămânță, cum ai vorbit !
3. Să te calce sania ! Marș acasă ! (*Brătescu-Voinești*)
4. „Hei ! la o parte !“.
5. El semănă ceapă, morcovi, barabule (cartofi) fa-sole, curechi (varză). (*Slavici*).

În exemplele de mai sus (No. 1.) întâlnim **semnul**

suspensiunei..... pus spre a arăta o întrerupere a vorbirei, fie că se mai poate reîncepe, fie că nu se mai continuă.

Semnul exclamării (No. 2 și 3) pus când se exprimă un îndemn, o mirare, o poruncă, etc.

Semnele citării (No. 4) „ „ sau « » se pun când se citează vorbele exacte ale unei persoane.

Paranteza () (No. 5) ce se pune ori de câte ori avem de făcut o explicațiune la cele spuse mai înainte.

MORFOLOGIA

PĂRȚILE DE CUVÂNT

Cică a fost odată o babă urîță și bățăioasă anume Dochia. Avea un fecior, Florea, care se însurase c'o fată frumoasă și harnică și cuminte, de nu mai avea pereche; dar baba n'o putea suferi și nu știa cum s'o canonească, doar o face-o să-și ia lumea în cap.

Intr'o zi îi dă un caier de lână neagră să-l spele până l-o albi și pe când zolea la fântână și plângea biata nevastă de'nduioșă pietrele, iată vine un moșneag c'o barbă albă până'n brâu și-o întrebă blând de ce plânge.

Ea-i spune cum o prigonește și-o hainește soacră-sa și cum tot la munci grele și fără spor o mână, ca s'o părăscă pe urmă lui Florea, că nu-i nici de o treabă și s'o izgonească din casă.

Ah! exclamă moșneagul, care era chiar Dumnezeu și dintr'o vorbă-i nălbește caierul și-i dă un buchet de ghiocci înfloriți, să-i ducă babei.

Din „Muntele Babelor”

Dacă analizăm cuvintele din bucata de cetire „Muntele Babelor” vom vedea că după înțelesul lor, cuvintele sunt de mai multe feluri.

1. Baba, Dochia, fecior, Florea, fată, caier etc. sunt nume de ființe sau lucruri.

Vorbele care arată nume de ființe sau lucruri se numesc substantive.

2. Urîță, bățăioasă, frumoasă, harnică, cuminte, neagră, etc. arată cum sunt ființele și lucrurile.

Urîță și bățăioasă arată cum era baba, iar frumoasă, harnică, cuminte sunt calitățile fetei, deci toate sunt adjective.

Cuvintele care arată însușirea ființelor sau lucrurilor se numesc adjective.

3. Un, o, una etc. arată un număr.

Numerale se numesc *cuvintele ce arată, cantitatea, numărul ființelor sau obiectelor* ex: **un** fecior, **o** fată, **nouă** cojoace etc.

4. Ea-i spune cum o prigonește și o canonește soacra.

Ea ține locul fetei, deci:

Cuvântul, care ține locul unui substantiv se numește pronume.

5. Baba n'o putea suferi și nu știa cum s'o canonească doar o face-o să-și ia lumea în cap.

Părțile de cuvânt care n'au prin sine înțeles lămurit, ci determină înțelesul cuvintelor (substantive-adjective) pe lângă care sunt puse se numesc articole.

Astfel a din baba, apoi **l, le, i, le** etc. sunt articole.

6. Cică a fost odată o babă urită și bătaioasă și avea un fecior, care se însurase c'o fată frumoasă.

A fost, avea, se însurase, se numesc verbe, căci arată starea, firea, acțiunea ființelor sau ale lucrurilor.

7. **Intr'o zi** îi dă un caier de lână. Pe când zolia **la fântână** și plângea biata nevastă, iată vine un moșneag.

Intr'o zi la fântână arată locul și timpul când se petrece acțiunea.

Adverbele arată modul cum se face acțiunea, timpul, locul, deci determină verbele. Exemplele **intr'o zi și la fântână** sunt adverbe.

8. Florea se însurase c'o fată frumoasă și harnică și cuminte, de nu mai avea pereche; dar baba n'o putea suferi.

În fraza de mai sus **și leagă** cuvintele, frumoasă, harnică, cuminte; **dar** leagă două propozițiuni.

Cuvintele care leagă două propozițiuni sau două cuvinte de acelaș fel se numesc conjuncțiuni: și, dar, dacă, că etc.

9. Ah! exclamă moșneagul, care era chiar Dumnezeu, așa este babă?

În acest exemplu *ah!* exprimă o surprindere, o mirare.
Cuvintele ce ne arată o mișcare de spaimă, nemulțumire, mirare, surprindere se numesc interjecțiuni.

10. A doua zi mână pe noru-sa cu un caier alb să-l spele până l-o face negru.

În această frază cuvântul **cu** arată legătura între cuvinte.
Propozițiuni se numesc cuvintele ce arată diferite raporturi sau legături între ființe, o ființă și un lucru sau între lucruri.

Din cele spuse deducem că în limba română deosebim zece feluri de cuvinte sau părți de cuvânt:

1. **Substantive**, 2. **adjective**, 3. **numerale**, 4. **pronume**, 5. **articole**, 6. **verbe**, 7. **adverbe**, 8. **conjuncțiuni**, 9. **interjecțiuni**, 10. **prepozițiuni**.

CUVINTE FLEXIBILE ȘI NEFLEXIBILE

Eră odată un împărat și avea un fecior pe care-l chemă Bujor. Împăratul eră acum bătrân și slab.

I. În exemplele de mai sus cuvintele: *împărat, fecior, bătrân etc.* își pot schimba forma astfel putem zice: împăratul - împăratului - împăratule; fecior - feciorului - feciorule - feciorii - feciorilor.

Părțile de cuvânt care își schimbă forma se numesc **flexibile sau schimbătoare**. Ele au rădăcină și terminare.

a) **Rădăcină** se numește partea ce nu se schimbă și

b) **terminațiune** — partea ce se schimbă, de exemplu: fecioru-l, fecioru-lui, pește-le, cadru-l.

II. Tot în exemplele date găsim: odată, și pe care rămân aceleași în orice propozițiune le-am întrebuința.

Vorbele care nu-și schimbă forma se numesc neflexibile sau neschimbătoare.

Deci după felul lor, părțile de cuvânt se împart în două grupe.

I. **Flexibile sau schimbătoare** sunt:

1. **Substantivul**, 2. **adjectivul**, 3. **pronumele**, 4. **articolul**, 5. **numeralul**, 6. **verbul**.

II. **Neflexibile** sau **neschimbătoare** sunt:

1. **Adverbul**, 2. **conjunțiunea**, 3. **interjecțiunea** și 4. **prepozițiunea**.

SUBSTANTIVUL

1. În pădurea bătrână găsim: brazi, mestecăni, ploi, paltini și mulți alți arbori.

2. Apa trece pietrele rămân.

3. Dela Traian și până la Ferdinand I ne-am luptat neîntrerupt pentru libertatea patriei.

*Vorba care arată un nume de ființă sau de lucru se numește **substantiv**.*

*Substantivele sunt de două feluri, după înțelesul lor; **comune** și **proprie**.*

*Numele care ne arată toate ființele sau lucrurile de acelaș fel se numește **substantiv comun**, exemple: **pădurea, brazi, mestecăni, ploi etc.**, sau **apa, pietrele** sunt **substantive comune**.*

*Numele ce se întrebuințează pentru a deosebi o ființă sau un lucru de celelalte de acelaș fel se numește **substantiv propriu**, astfel: **Traian, Ferdinand I**.*

Toate substantivele proprii se scriu cu literă mare.

DECLINAREA SUBSTANTIVULUI

Declinarea. — În limba română substantivele trec prin mai multe forme, fie la singular, fie la plural.

*Schimbările prin care trec substantivele atât în scris cât și în vorbire se numesc **cazuri** și sunt în număr de cinci; răspund la întrebările:*

Nominativ . . Cine? ce?

Genetiv . . . Al cui? A cui?

Dativ Cui?

Acuzativ . . Pe cine? Ce?

Vocativul arată o strigare (chemare).

*Diferitele forme pe care le ia substantivul articulat sau nearticulat, trecând prin aceste cinci cazuri se numește **declinare**.*

*După terminația substantivelor deosebim **trei declinări**:*

1. Masă, Măseă.

2. Cer, Tigru.

3. Parte, Carte.

Declinarea întâia se termină în **ă—ă**, declinarea a doua în **consoană** sau **u** și a treia în **e**.

DECLINAREA I=a NEARTICULAT

Singular.	Plural.
N. A. (o) <i>copilă</i> .	(unele) <i>copile</i> .
G. D. (unei) <i>copile</i> .	(unor) <i>copile</i> .
V. <i>copilă</i>	<i>copile</i> .

ARTICULAT

Singular.	Plural.
N. A. <i>copila</i>	<i>copilele</i>
G. D. <i>copitei</i>	<i>copilelor</i>
V. <i>copila</i>	<i>copilele</i>

DECLINAREA A II=a NEARTICULAT

Singular.	Plural.
N. A. (un) <i>tigru</i>	(unii) <i>tigri</i>
G. D. (unui) <i>tigru</i>	(unor) <i>tigri</i>
V. <i>tigru</i>	<i>tigri</i>

ARTICULAT

Singular.	Plural.
N. A. <i>Tigrul</i>	<i>Tigrii</i>
G. D. <i>Tigrului</i>	<i>Tigrilor</i>
V. <i>Tigrule</i>	<i>Tigrii</i>

DECLINAREA A III=a NEARTICULAT

Singular.	Plural.
N. A. (unui) <i>ginere</i>	(unii) <i>gineri</i>
G. D. (unui) <i>ginere</i>	(unor) <i>gineri</i>
V. <i>ginere</i>	<i>gineri</i>

ARTICULAT

Singular.	Plural.
G. D. ginerile	ginerii
N. A. ginerelui	ginerilor
V. ginerele	ginerii

1. **Copila** (*nom*) scrie.
2. Iubirea **fraților** (*gen*) e mare.
3. Au dat **câinelui** (*dat*) oase.
4. Ionescu a făcut **pe nepotul** (*acuz*) sau doctor.
5. **Ce sacrificiu** (*voc*) sublim.

Exemplu

Declinarea substantivelor proprii se face ca și la cele comune numai că numele proprii se declină sau la singular sau numai la plural.

E X E M P L U

1. Huși — Hușii — Hușilor.
2. Tighina — Tighinii.

La substantivele proprii masculine în cazul genetiv și dativ articolul lui se pune înaintea substantivului și este despărțit de el.

De exemplu 1) Opera **lui** Ioan Creangă este însemnată.

ARTICOLUL

1. Casa lui Ioan a fost, vândută.
2. Au venit, colegii.
3. Am mâncat, cornul.

În aceste propozițiuni substantivele sunt hotărâte prin terminația **a, i, l**, adică înțelegem, casa aceasta, colegii aceștia, cornul acesta. Substantivele sunt articulate.

Părticica de cuvânt pusă înaintea vorbelor sau la sfârșit alipindu-se de ele se numește articol.

În genere articolul determină înțelesul substantivului, făcându-l să se deosibească de ființele sau lucrurile de acelaș fel.

Articolul adăugat după un substantiv sau adjectiv cu care formează un singur cuvânt, se numește **articol enclitic** sau **postpozitiv**.

Pentru masculin

Singular
l, le

Plural
i

Pentru feminin

Singular
a

Plural
le

Mai găsim și altfel de articol.

1. Ștefan *cel* Mare a apărat Moldova.

2. Acesta este un act *al* Unirii.

Articolul pus înaintea unui substantiv sau adjectiv se numește **articol prepozitiv**, astfel: **al, a, ai, ale, cea, cel, cei, cele, unii, unele, niște**, etc.

A D J E C T I V U L

Vorba **dulce** mult aduce.

Zăpadă **albă** și **lucioasă** acopere câmpia.

Paza **bună** trece primejdia **rea**.

În exemplele date vedem că adjectivul **dulce** determină înțelesul substantivului *vorba*; **albă** și **lucioasă** - *zăpadă*; **bună** - *paza* și **rea** - *primejdia*.

Cuvântul care arată însușirea unui lucru sau al unei ființe se numește **adjectiv**.

1. După ploaie pământul este **moale**.

2. Strânge bani **albi** la tinerețe ca să ai la bătrânețe.

3. Elena are părul **negru**.

4. Cerul **senin** te înveselește.

După terminațiune adjectivele se împart în două mari grupe:

a) adjective cu o singură terminațiune.

b) adjective cu două terminațiuni.

a) În prima propozițiune adjectivul **moale** face parte

din grupa cu o singură terminațiune (e) pământ *moale*,
ceară *moale*.

b) În propozițiunile 2, 3, 4 găsim: albi - *alb*, *negru*,
senin; forme întrebuințate la masculin singular și care
se schimbă la feminin în *albă*, *neagră*, *senină*.

Din exemplele date observăm că adjectivele cu două
terminațiuni se termină la masculin în **consoană**, **u** întreg
sau **u** semison. Mai toate adjectivele fac femininul în
ă și schimbă pe **u** în **e** semison.

Masculin

copilul **bun**
peretele **ros**
părul **negru**
covor **vișiniu**

Femenin

copila **bună**
casa **roasă**
rochia **neagră**
pernă **vișinie**

Adjectivul trebuie să se acorde cu substantivul ce de-
termină în **gen**, **număr** și **caz**.

Adjectivul în urma substantivului.

a) casa *mare*
cerul *albastru*
aerul *rece*

b) casa **cea** *mare*
cerul **cel** *albastru*
aerul **cel** *rece*

1. Adjectivul rămâne neschimbat când stă în urma
substantivului și se articulează numai substantivul ca în
ex. (a) sau adjectivul primește articolul enclitic adjectival
cel, **cea** și adjectivul rămâne tot neschimbat ca în exem-
plul (b).

Adjectivul înaintea substantivului

2. Masculin

Femenin

Plural - Singular

N. A. veninosul șarpe
G. D. veninosului șarpe

veninoasa viperă
veninoasele vipere

N. A. veninoșii șerpi
G. D. veninoșilor șerpi

veninoasele vipere
veninoaselor vipere

Când adjectivul stă înaintea substantivului, atunci se articulează adjectivul cu articolul enclitic **l, i, a, le**.

Comparația adjectivelor

1. Dimitrie Cantemir eră om **bogat**.
2. { a) Constantin Brâncoveanu eră **mai bogat** decât Cantemir.
b) Constantin Cantemir eră **mai puțin bogat** decât Brâncoveanu.
c) Elena *este* **tot atât de bogată** ca și Maria.
3. { a) Împăratul Cressus eră **cel mai bogat** om din lume.
b) Ford *este* **foarte bogat**.

I. În propozițiunea întâia avem adjectivul **bogat** ce arată o însușire a lui D. Cantemir; în cazul acesta zicem că adjectivul este în gradul **pozitiv**.

- II. În propozițiunea (a) din exemplul (2) se arată că însușirea este mai superioară, căci se adaugă
a) **mai** înaintea pozitivului **bogat** și avem gradul **comparativ de superioritate**.
b) Tot în exemplul (2) însă în propozițiunea (b) ni se arată însușirea pe o treaptă inferioară: (**mai puțin bogat**) și avem gradul **comparativ de inferioritate**.
c) În propozițiunea (c) ni se arată o însușire egală cu alta zicem că avem **comparativ de egalitate**.

III. În propozițiunea (a) din exemplul (3) ni se arată că o ființă are o însușire în gradul cel mai înalt (**cel mai bogat**) este **superlativul relativ**.

La gradul superlativ întrebuițăm adesea adverbul, **foarte, peste măsură, prea** etc. pentru a arăta o însușire în gradul cel mai înalt fără a face o asemănare. În cazul acesta avem **superlativul absolut**.

Din exemplele date vedem că adjectivele au trei grade de comparație: I. **pozitivul**, II. **comparativul superior**, inferior, sau de egalitate, III. **superlativul relativ** și **superlativul absolut**.

P R O N U M E L E

1. **Eu** eram mic când **tu** erai mare, iar **el** ne îngrijea pe amândoi.

2. **Noi** și **voi** am muncit ca **ei** să trăiască azi bine.

Vorba care ține locul unui nume se numește pronume.

In exemplele de mai sus: *eu, tu, el, noi, voi, ei*, sunt **pronume personale**. Ele arată persoana care vorbește (pers. I) cu care vorbim (pers. II) și despre care vorbim (pers. III).

Singular

Plural

I. **Eu**I. **Noi**II. **Tu**II. **Voi**III. **El, Ea**III. **Ei, Ele.**

Pronumele personale *nu-și schimbă forma după gen la persoană I, II singular și plural, iar la persoana III are forme deosebite, atât pentru genul masculin cât și pentru cel feminin: el - ea, ei - ele.*

DECLINAREA PRONUMELUI PERSONAL

Singular

Persoana I.

Persoana II.

N. **Eu****Tu,**

G. —

—

D. **mie, mi, îmi,****ție, ți, îți**A. (pe) **mine, mă**(pe) **tine, te,**

V. —

tu

Persoana III.

Masculin

Femenin

N. **el, dânsul****ea, dânsa**G. **al, lui****ei**

D. lui, i, îi
A. (pe) el, l, îl
A. (pe) dânsul
V. —

ei, i, u
(pe) ea, o
(pe) dânsa
—

Plural

Persoana I.

N. Noi

G. —

D. nouă, ne, ni

A. (pe) noi, ne

V. —

Persoana II.

Voi

—

vouă, vă, vi

(pe) voi, vă

voi

Persoana III.

Masculin

N. ei, dâșii

G. lor

D. lor, le

A. (pe) ei, i, îi

A. dâșii

V. —

Femenin

ele

lor

lor, le

(pe) ele, le

dânsele

Persoana I și II nu au forme lor genetiv, dar persoana II are vocativ.

După cum vedem la pronumele personale găsim și forme scurte ca: **mi, te, l, imi, îți, îl, îi.**

Pentru a întări înțelesul pronumelor: **mi, ți, și, ne, vă, le, se** adaugă înainte „**însu**“ dând formele: **însuși, însuși, înșivă, înșine, etc.** și se numesc pronume întărite.

Observăm că mai avem și o altă formă de pronume personal pentru persoana III; **dânsul-dânsa, dâșii-dânsele.**

Pronumele de reverență.

Când voim să arătăm respect unei persoane întrebăm pronumele de reverență: **Domnia - ta, Domnia-sa; Domnia - voastră, Domnia - lor etc.** și prescurtat: **dumneata, mata, dumneavoastră, dumnealor.**

Sfinția-ta-sa, Sfinția voastră-Cucernicia - sa - ta.

Pronume reflexive.

Imi iubesc țara. Se înfrumusețează pe sine.

Pronumele, **imi, se, pe sine**, sunt forme ce ajută la formarea reflexivului, ele arată că lucrarea este făcută și suferită de subiect și iau numele de **pronume reflexive**. Alte exemple: **pe sine, se, sie, își**.

Pronumele demonstrativ.

1. Grădina **aceasta** este frumoasă.

2. **Acestui** cal îi lipsește o potcoavă.

Pronumele, **aceasta, acestui**, din exemplele date se numesc **pronume demonstrative**.

Pronumele demonstrativ arată ființa sau lucrul la care se referă ca fiind aproape sau departe.

Exemple de pronume demonstrativ.

Masculin

Singular

acest, cest, ăst.

acel, cel, al.

Plural

acești, cești, ăști.

acei, cei, ai.

Femenin

Singular

aceasta, ceasta,

asta, aceea,

cea, aia.

Plural

aceste, ceste,

aste, acele,

cele, alea

Pronumele posesiv.

1. Prietenul **meu** a plecat.

2. Livada **noastră** e plină cu fructe.

Pronumele, **meu, noastră**, precum și **mea, mei, mele, nostru, noastră, noștri; tău, ta, tăi, tale, nostru, voastră, voastre, voștri; său, sa, săi, sale, lui, lor**; se numesc **pronume posesive**.

Cuvintele ce ne arată posesiunea unei ființe sau lucru, înlocuind un substantiv se numește pronume posesiv.

Pronume nehotărîte.

Pronumele nehotărîte sunt simple și compuse.

a) *Pronume nehotărîte simple*: **niște, nimic, nimica, nimeni, nimenea, cutare, tot, toată, una, alta unuia, altul.**

b) *Pronume nehotărîte compuse*: **oarecare, oarecine oarece, orice, oricine, vreun, vreo, cineva, fiecare, fitecine, fitece, câțiva, niscaiva, vericine, verice.**

Pronumele care arată o ființă sau un lucru nehotărît, deci în mod vag, se numesc nehotărîte.

Pronumele relativ.

1. Omul **care** nu muncește n'are bani. **Care** din propozițiunea noastră este în legătură cu substantivul omul.

Pronumele care stabilește o relație cu un substantiv se numește relativ. Astfel: **care, cine, ce.**

Pronumele interogativ

1. **Cine** trece pe stradă?
2. **Ce** a fost eri la voi acasă?

Pronumele care se întrebuințează pentru a face o întrebare se numește interogativ (întrebătoare).

În propozițiunile de mai sus avem: cine, ce pronume interogative. Alte exemple: **care, cari.**

NUMERALUL

1. Cea **dintâi** grije a unui cetățean este să-și apere patria.
2. Când **doi** se ceartă **al treilea** câștigă.
3. Elena a fost clasificată **a patra** în clasă.

În exemplele noastre: *dintâi, doi, al treilea, a patra* sunt numerales.

Vorba care arată numărul, ordinea sau cantitatea ființelor sau lucrurilor se numește numeral.

În limba românească se cunosc mai multe feluri de numerale.

Numeralele care arată numărul se numesc cardinale.
Exemplu: *unul, doi, trei, patru, cinci, zece, etc.*

Unele numere au forme deosebite pentru masculin și feminin, și se pot declina: *unu, una, doi, două.*

Avem și numere cardinale compuse care se scriu într'un cuvânt: *doisprezece, șaiszeci, șaptezeci, paisprezece* etc. *Numeralele cardinale răspund la întrebarea câți? câte?*

În exemplele No. 2 și 3 întâlnim: **al treilea, a patra.** cuvinte ce arată ordinea sau rândul.

Cuvintele care pe lângă cantitate mai arată și ordinea sau șirul ce ocupă o ființă sau un lucru se numesc ordinale.

Numeralele ordinale se formează din cele cardinale adăugând pentru feminin **a** înaintea și în urma cardinalului; iar pentru masculin **al** înainte și **lea** în urma numeralului cardinal.

De obicei ordinalele se întrebuințează pentru a deosebi persoanele cu același nume: Carol **al zecilea**, Sixt **al doilea** etc.

Ordinalele se acordă în gen cu substantivele pe lângă care sunt puse. Ele se pot declina cu ajutorul articolului proclitic, **cel, cea, cei, cele.** Un singur ordinal se poate declina cu articolul enclitic: **întăiul-întăiului, întâia-întăiei.** Exemple de numerale ordinale: **întăiul, al doilea-al zecilea** etc.

1. România câștigă **întreit** cu grânele decât vecina sa Polonia.

Numeralele care arată o înmulțire se numesc numerale multiplicative.

În propozițiunea No. 1 **întreit**, reprezintă un numeral *multiplicativ*. Exemple de numerale multiplicative: **îndoit, întreit, împătrit, încincit, însutit, înmiit**, etc.

Ele răspund la întrebarea cât?

Elevele de școală merg **câte două** în rând.

În acest exemplu (*câte două*) arată gruparea elevelor.
Numeralele care arată exact gruparea ființelor sau a lucrurilor se numesc numere distributive.

Aceste numere sunt formate din cardinale precedate de „câte” Astfel: **câte doi, câte trei, câte patru** etc.

Numeralele distributive răspund la întrebările: câte câți, câte câte?

a) **Puțini** au rămas sănătoși în accidentul dela Ciurea.

b) La Snagov s'au înecat **câțiva** copii.

În propozițiunile a) și b) găsim numere (**puțini-câțiva**) care arată un număr nehotărît.

Exemple de numere nehotărîte: **câțiva-câteva, puțini-puține, mulți-multe.**

Se numesc numere nehotărîte acele cuvinte ce arată în mod neprecis sau nehotărît numărul lucrurilor sau al ființelor.

*Numeralele nehotărîte se declină ca și adjectivele, dar la genitiv și dativ plural se termină în or: **câtăva; multora.***

Am repetat „**de cinci ori**” exercițiul la pian.

În acest exemplu numeralul „**de cinci ori**” arată o repetiție și determină verbul.

Numeralele care stau pe lângă verb și arată o repetiție, determinând verbul, întocmai ca și adverbele se numesc numere adverbiale.

Exemple: **odată, de două ori, de trei ori, de zece ori** etc.

Din exemplele date observăm că acest numeral este format din **numeralul cardinal**, având înainte propoziția „**de**” iar în urmă cuvântul „**ori**”.

Numai numeralul „**odată**” este format din cardinalul „**o**” și „**dată**”

V E R B U L

Pe când fugia Maica Domnului de frica lui Irod, a ajuns în drumul către Egipt, printr'un loc pustiu.

Și eră obosită și flămândă și ea, ca și îngrijitorul ei, Iosif.

În rândurile de mai sus, găsim cuvintele: **fugia** și **a ajuns** care arată o lucrare; apoi **eră** pus pe lângă **obosită** și **flămândă** arată starea în care se găsește ea („Maica Domnului“).

Cuvintele care arată o lucrare, o stare sau o fire se numesc verbe.

VERB REFLEXIV, PASIV, ACTIV

1. Un astronom și un doctor se sfătuiră a merge în țara cea mult lăudată a Moldovei, sperând că acolo se vor îmbogăți cu ușurință.

2. Ei merseră, încetul cu încetul și mai călări și mai pe jos și mai în căruță, ca oameni subțiri în pungă, căci pe atunci nu se visă încă de drum de fier și astfel ajunseră după lung drum și osteneală la hotarul țării.

În rândurile de mai sus, din bucata de cetire „Astronomul și Doftorul“ găsim verbele **se sfătuiră**, **se vor îmbogăți**, cari arată că lucrarea făcută de subiectul „un astronom și un doctor“ este suferită tot de el.

Verbul care arată că lucrarea este făcută și suferită de subiect se numește verb reflexiv.

Verbele reflexive sunt în general însoțite de pronumele reflexive: mă, te, se, ne, vă, se, etc. Dacă am zice:

II. Un astronom și un doctor au fost sfătuiți a merge în țara cea mult lăudată a Moldovei.

Am avea verbul, **au fost sfătuiți**, care arată că lucrarea a fost făcută de altcineva și suferită de subiectul, **un astronom și un doctor**.

Verbul este pasiv, căci arată că lucrarea făcută de altcineva este suferită de subiect.

Verbul pasiv este format din verbul ajutător, „a fi“ și din participiul trecut al verbului **de conjugat**.

III. Mama îngrijește copii până la sacrificiu.

Îngrijește este verb activ, căci arată lucrarea făcută

de subiectul *mama*, iar *copii* reprezintă ființele asupra cărora trece lucrarea.

Verbul care ne arată că subiectul face lucrarea ce trece asupra unei ființe sau lucru din afară se numește activ.

Verbele active sunt de două feluri: a) transitive b) intransitive.

a) În bucata de cetire „Astronomul și Doctorul” găsim în fraza 2-a verbele: **merseră, ajunseră.**

Aci, lucrarea subiectului nu trece asupra unui obiect oarecare, din afară, așa că aceste verbe se numesc intransitive.

b) Zugravul **înfrumusețează** casa.

*Lucrarea făcută de subiect trece asupra unui obiect din afară, deci verbul, înfrumusețează este **transitiv**.*

VERBE PERSONALE ȘI NEPERSONALE

1. „Nevastă” zise Niță, *pregătește* așternut pentru mosafiri.

Zise, pregătește sunt verbe ce-și schimbă forma după persoana ce face lucrarea.

Eu zic	Eu pregătesc
Tu zici	Tu pregătești
El zice	El pregătește
Noi zicem	Noi pregătim
Voi ziceți	Voi pregătiți
Ei zic	Ei pregătesc

*Verbul care-și schimbă forma după persoana ce face lucrarea se numește **personal**.*

2. **Plouă** cu găleata. **Ninge** mereu. **Fulgeră** des. **Tună** puternic.

*Verbe **unipersonale, (nepersonale)** sunt acelea care se acordă cu subiectul numai la persoana treia și au o singură formă.*

Ex.: *plouă, ninge, fulgeră, tună* etc.

VERBE PREDICATIVE ȘI AJUTĂTOARE

I. Păstorii **cântă** frumos din flaut.

Buturuga mică **răstoarnă** carul mare.

Verbele **cântă** și **răstoarnă**, arată ceea ce face subiectul, deci formează predicatul în aceste propozițiuni.

*Verbele care arată lucrarea sau starea subiectului formează predicatul în propozițiune și se numesc **predicative**.*

II. Găina *este* pasăre.

Aici avem verbul **este**, care împreună cu vorba **păsăre**, are înțeles formând verb predicativ.

*Verbele, care nu pot forma singure predicatul într'o propozițiune, ci numai în unire cu altă vorbă se numesc **nepredicative**.*

Astfel sunt: **a fi**, **a avea** și **a voi**.

Aceste verbe nu ajută numai la exprimarea predicatelor, ci și la formarea timpurilor compuse a altor verbe:

Ex.: Am scris, **ai**, **a**, **am**, **ați**, **au**; **ași**, **ai**, **ar**, **am**, **ați**, **ar**.

Aceste verbe se mai numesc **auxiliare** sau **ajutătoare**.

VERBE NEREGULATE

*Verbele care nu urmează în conjugare toate regulile cerute se numesc verbe **neregulate**.*

Ex.: **a lua**, **a da**, **a sta**, **a bea**, **a vrea**, **a avea**, **a ști**, **a fi** etc.

CONJUGARE

*Conjugare se numește schimbarea verbului pentru a arăta **timpul**, **modul**, **numărul** și **persoana** care face acțiunea.*

În limba românească avem patru conjugări, cari se cunosc după terminația scurtă a infinitivului.

Verbele de conjugarea I-a, infinitivul scurt: **a mânca**, **a lăuda**, **a sălta**, etc. infinitivul lung: **mâncare**, **lăudare**, **săltare**, etc. deci conjugarea I-a se termină în:

ă - are

Conjugarea II-a: *a bea, a avea, a putea, care este forma scurtă și bere, avere, putere, vedere forma lungă a infinitivului, deci conjugarea se termină în:*

ea - ere lung.

Conjugarea III-a: *a începe, a curge, a scoate, a învinge, arată forma scurtă a infinitivului, iar forma lungă este: începere, curgere, scoatere, învingere. Această conjugare se termină în:*

e - ere scurt.

și prin aceasta se deosebește de conjugarea a doua.

Conjugarea IV-a: *are două terminații atât la infinitivul scurt cât și lung, astfel: a sui, a sări, a dormi, a urî, a coborî, a vâri, forma scurtă și suire, sărire, dormire, urîre, coborîre, vârire - forma lungă a infinitivului.*

Terminația infinitivului este:

i - ire și î - îre

Numai de vom ține seamă de conjugări, vom putea vorbi și scrie corect.

TIMPURILE

Schimbarea verbului după momentul în care se petrece acțiunea sau starea se numește timp.

Sunt trei timpuri principale: I prezentul, II trecutul și III viitorul.

I Prezentul arată o lucrare ce se petrece în momentul vorbirii:

Cocoșul **cântă**, Stelele **strălucesc** pe cer.

II Trecutul exprimă o acțiune sau stare ce s'a petrecut înaintea vorbirii Ex: Românii **au fost** viteji.

Trecutul este de patru feluri: 1. Imperfectul arată că

lucrarea este trecută, dar nu e terminată. Ex: Eu cântam.

2. **Perfectul simplu**, arată o lucrare trecută, dar apropiată de prezent și terminată :

Artiștii **cântară** frumos.

3. **Perfectul compus**, arată o lucrare făcută în trecut, fără a indica exact momentul, dar isprăvită.

Românii **au câștigat** lupta dela Mărășești.

Acest timp este format dintr'un verb ajutător de obicei indicativul prezent al verbului **a fi** și supinul verbului de conjugat, în cazul nostru — **câștigat**.

4. **Mai mult ca perfectul**, arată o lucrare terminată înaintea alteia tot trecute. Astfel:

Invinșii **părăsiseră** câmpul de luptă, când a venit noul ajutor; „părăsirea“ s'a petrecut înainte de a veni ajutorul.

III Viitorul, arată o lucrare sau o acțiune ce se va executa dela momentul vorbirii înainte, deci mai târziu.

Viitorul are două forme: a) **Viitorul I** b) **Viitorul II**.

a) Ploaia **va udă** bine grădina. Elevii **vor plecă** în vacanție acasă.

Din exemplele de mai sus vedem că **Viitorul I** este format din verbul ajutător: **voi, vei, va, vom, veți, vor** și forma scurtă a infinitivului **udă, plecă**.

Viitorul I este timpul care arată o lucrare ce se va face de acum înainte.

Viitorul mai este exprimat și prin **am să** și **ai să**.

Ex: **am să cânt, ai să câți, are să cânte, avem să cântăm, aveți să câtați, au să cânte.**

Este format din prezentul indicativului dela verbul „a **avea**“ și subjonctivul prezinte **să cânt** al verbului de conjugat.

Viitorul mai are și două forme populare:

oiu cântă	a sau o să cânt
ai cântă	a „ o să câți
a (o) cântă	a „ o să cânte
am cântă	a „ o să cântăm
ați cântă	a „ o să câtați
or cântă	a „ o să cânte

b) Vei plecă la cinematograf, după ce **vei fi terminat** lecțiile.

Va cânta, după ce îi **vom fi dat** banii.

Viitorul II, arată o acțiune ce se va face înaintea altora tot viitoare ca în exemplele de mai sus.

Este un timp compus, format din verbul ajutător, **voi**u fii, vei fi, va fi, vom fi, veți fi, vor fi și din supinul verbului ce ne propunem a conjuga. În cazul nostru supinul este: „**terminat și dat**“.

NUMĂR și PERSOANĂ

Număr. Verbele pot fi de numărul singular și plural, deci întocmai ca și substantivele și adjectivele.

Ex: Calul **nechiază**, Vântul **șueră**.

a) Verbul este la **singular**, când exprimă lucrarea sau starea unei singure ființe sau lucru ca în exemplele date mai sus.

b) Pomii **au înflorit**, Copii **merg** la școala.

Verbul este la **plural**, când arată o lucrare, fire sau stare mai multor ființe sau lucruri.

Persoana. — Verbul își schimbă forma și din cauza persoanei, întocmai ca pronumele personale.

a) Verbul este la **persoana I-a** când arată lucrarea, firea sau starea persoanei ce vorbește.

Ex: Eu **lucrez**, noi **lucrăm**.

b) Verbul este la **persoana II-a** când arată persoana la care se adresează vorbitorul, sau cu care se vorbește.

Ex: Tu **ai pătat** cartea cu cerneală.

c) Verbul este la **persoana III-a**, când arată (starea, firea sau lucrarea), persoanei despre care se vorbește.

Ex: Românul **nu pierde**.

M O D U R I

Schimbarea suferită de verb pentru a arăta cum se face lucrarea, cum se exprimă o acțiune se numește mod.

Modurile sunt de două feluri: a) personale, când își schimbă forma după persoane; b) impersonale sau nepersonale, când nu variază după persoane.

Cunoaștem șapte moduri: **patru personale** și **trei impersonale**.

Numai modurile personale pot forma predicatul unei propozițiuni.

Modurile personale.

Indicativul, care arată că lucrarea se întâmplă, s'a întâmplat sau se va întâmpla în mod sigur și hotărît.

Ex: Archimede **a trăit** în veacul al III-lea înainte de Christos.

Vestita cetate Roma **este** leagănul, de unde **au pornit** Romanii.

Conjunctivul (subjunctivul) exprimă o lucrare posibilă care depinde de altă; lucrarea nu e sigură.

Acest mod se cunoaște după particula **să** care se pune întotdeauna înaintea verbului.

Ex: Este nevoie **să muncești** pentru ai tăi.

Îl las **să târguiască** și apoi plec.

Optativul sau **condiționalul** arată o dorință, o condiție; lucrarea dorită este supusă unei alte lucrări.

Aș veni astăzi, dacă **n'aș** fi bolnav.

Imperativul arată o poruncă, o rugămintă, un sfat.

Ex. Nu călcă strâmb! Fii cu băgare de seamă, la împărțeala dijei.

Modurile impersonale.

Infinitivul arată o acțiune sau stare într'un mod general, nehotărît.

Ex. **A lucra** este datorie.

Infinitivul are două forme: una scurtă și alta lungă.

Forma lungă are mai mult întrebuintare de substantiv.

Ex. **mâncare, vorbire, vedere**, etc.

Participiul are două forme: a) **participiul prezent** sau **gerunziul**, arată într'un mod general lucrarea ce se petrece în acelaș timp cu alta și se termină în: **ând, ind, înd.**

Ex: Elena dansează **cântând.**

b) **Participiul trecut** are de cele mai multe ori înfeles pasiv și este o formă care exprimă o însușire ce se schimbă după gen și număr.

Ex: Școlarul **lăudat** este **iubit** de părinți.

Se termină în: **at, it, ut, t, s; sărat, călit, bătut, ars.**

Conjugarea se face după exemplele ce urmează:

MODUL INDICATIV

Timpul prezent

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I	singular		
	spăl	mă spăl	sunt spălat
	speli	te speli	ești spălat
	spală	se spală	este spălat
	spălăm	ne spălăm	suntem spălați
	spălați	vă spălați	sunteți spălați
Conjug. II	Plural	se spală	sunt spălați
	văd	mă văd	sunt văzut
	vezi	te vezi	ești văzut
	vede	se vede	este văzut
	vedem	ne vedem	suntem văzuți
	vedeți	vă vedeți	sunteți văzuți
Conjug. III	singular	se văd	sunt văzuți
	prind	mă prind	sunt prins
	prinzi	te prinzi	ești prins
	prinde	se prinde	este prins
	prindem	ne prindem	suntem prinși
	prindeți	vă prindeți	sunteți prinși
Conjug. IV	Plural	se prind	sunt prinși
	privesc	mă privesc	sunt privit
	privești	te privești	ești privit
	privește	se privește	este privit
	privim	ne privim	suntem priviți
	priviți	vă priviți	sunteți priviți
	privesc	se privesc	sunt priviți

I M P E R F E C T U L

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I Plural = singular	spălam spălai spălă spălam spălați spălau	mă spălam te spălai se spălă ne spălam vă spălați se spălau	eram spălat erai spălat eră spălat eram spălați erați spălați erau spălați
Conjug. II	vedeam vedeai vedea vedeam vedeați vedeau	mă vedeam te vedeai se vedea ne vedeam vă vedeați se vedeau	eram văzut erai văzut eră văzut eram văzuți erați văzuți erau văzuți
Conjug. III	prindeam prindeai prindea prindeam prindeați prindeau	mă prindeam te prindeai se prindea ne prindeam vă prindeați se prindeau	eram prins erai prins eră prins eram prinși erați prinși erau prinși
Conjug. IV	priveam priveai privea priveam priveați priveau	mă priveam te priveai se privea ne priveam vă priveați se priveau	eram privit erai privit eră privit eram priviți erați priviți erau priviți

P E R F E C T U L S I M P L U

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I Plural = singular	spălai spălași spălă spălarăm spălarați spălară	mă spălai te spălași se spălă ne spălarăm vă spălarați se spălară	fui spălat fuși spălat fu spălat furăm spălați furăți spălați fură spălați

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. II	văzui văzuși văzû văzurăm văzurăți văzură	mă văzui te văzuși se văzû ne văzurăm vă văzurăți se văzură	fui văzut fuși văzut fu văzut furăm văzuți furăți văzuți fură văzuți
Conjug. III	prinsei prinseși prinse prinserăm prinserăți prinseră	mă prinsei te prinseși se prinse ne prinserăm vă prinserăți se prinseră	fui prins fuși prins fu prins furăm prinși furăți prinși fură prinși
Conjug. IV	privii priviși privi privirăm privirăți priviră	mă privii te priviși se privi ne privirăm vă privirăți se priviră	fui privit fuși privit fu privit furăm priviți furăți priviți fură priviți

PERFECTUL COMPUS

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I Plural - singular	am spălat ai spălat a spălat am spălat ați spălat au spălat	m'am spălat te-ai spălat s'a spălat ne-am spălat v'ați spălat s'au spălat	am fost spălat ai fost spălat a fost spălat am fost spălați ați fost spălați au fost spălați
Conjug. II	am văzut ai văzut a văzut am văzut ați văzut au văzut	m'am văzut te-ai văzut s'a văzut ne-am văzut v'ați văzut s'au văzut	am fost văzut ai fost văzut a fost văzut am fost văzuți ați fost văzuți au fost văzuți

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. III	am prins	m'am prins	am fost prins
	ai prins	te-ai prins	ai fost prins
	a prins	s'a prins	a fost prins
	am prins	ne-am prins	am fost prinși
	ați prins	v'ați prins	ați fost prinși
Conjug. IV	au prins	s'au prins	au fost prinși
	am privit	m'am privit	am fost privit
	ai privit	te-ai privit	ai fost privit
	a privit	s'a privit	a fost privit
	am privit	ne-am privit	am fost priviți
	ați privit	v'ați privit	ați fost priviți
	au privit	s'au privit	au fost priviți

MAI MULT CA PERFECTUL

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I Plural - singular	spălasem	mă spălasem	fusesem spălat
	spălaseși	te spălaseși	fuseși spălat
	spălase	se spălase	fusesse spălat
	spălaserăm	ne spălaserăm	fuseserăm spălați
	spălaserăți	vă spălaserăți	fuseserăți spălați
	spălaseră	se spălaseră	fuseseră spălați
Conjug. II	văzusem	mă văzusem	fusesem văzut
	văzuseși	te văzuseși	fusesese văzut
	văzuse	se văzuse	fusesse văzut
	văzuserăm	ne văzuserăm	fuseserăm văzuți
	văzuserăți	vă văzuserăți	fuseserăți văzuți
	văzuseră	se văzuseră	fuseseră văzuți
Conjug. III	prinsesem	mă prinsesem	fusesem prins
	prinseseși	te prinseseși	fusesese prins
	prinsese	se prinsese	fusesse prins
	prinseserăm	ne prinseserăm	fuseserăm prinși
	prinseserăți	vă prinseserăți	fuseserăți prinși
	prinseseră	se prinseseră	fuseseră prinși
Conjug. IV	privisem	mă privisem	fusesem privit
	priviseși	te priviseși	fusesese privit
	privise	se privise	fusesse privit
	priviserăm	ne priviserăm	fuseserăm priviți
	priviserăți	vă priviserăți	fuseserăți priviți
	priviseră	se priviseră	fuseseră priviți

VIITORUL I

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I Plural - singular	voiu spăla vei spăla va spăla vom spăla veți spăla vor spăla	mă voiu spăla te vei spăla se va spăla ne vom spăla vă veți spăla se vor spăla	voiu fi spălat vei fi spălat va fi spălat vom fi spălați veți fi spălați vor fi spălați
Conjug. II	voiu vedea vei vedea va vedea vom vedea veți vedea vor vedea	mă voiu vedea te vei vedea se va vedea ne vom vedea vă veți vedea se voi vedea	voiu fi văzut vei fi văzut va fi văzut vom fi văzuți veți fi văzuți vor fi văzuți
Conjug. III	voiu prinde vei prinde va prinde vom prinde veți prinde vor prinde	mă voiu prinde te vei prinde se va prinde ne vom prinde vă veți prinde se vor prinde	voiu fi prins vei fi prins va fi prins vom fi prinși veți fi prinși vor fi prinși
Conjug. IV	voiu privi vei privi va privi vom privi veți privi vor privi	mă voiu privi te vei privi se va privi ne vom privi vă veți privi se vor privi	voiu fi privit vei fi privit va fi privit vom fi priviți veți fi priviți vor fi priviți

VIITORUL II.

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I Plural - singular	voiu fi spălat vei fi spălat va fi spălat vom fi spălați veți fi spălați vor fi spălați	mă voiu fi spălat te vei fi spălat se va fi spălat ne vom fi spălat vă veți fi spălat se vor fi spălat	voiu fi fost spălat vei fi fost spălat va fi fost spălat vom fi fost spălați veți fi fost spălați vor fi fost spălați

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. II	voiu fi văzut vei fi văzut va fi văzut vom fi văzuți veți fi văzuți vor fi văzuți	mă voiu fi văzut te vei fi văzut se va fi văzut ne vom fi văzut vă veți fi văzut se vor fi văzut	voiu fi fost văzut vei fi fost văzut va fi fost văzut vom fi fost văzuți veți fi fost văzuți vor fi fost văzuți
Conjug. III	voiu fi prins vei fi prins va fi prins vom fi prinși veți fi prinși vor fi prinși	mă voiu fi prins te vei fi prins se va fi prins ne vom fi prins vă veți fi prins se vor fi prins	voiu fi fost prins vei fi fost prins va fi fost prins vom fi fost prinși veți fi fost prinși vor fi fost prinși
Conjug. IV	voiu fi privit vei fi privit va fi privit vom fi priviți veți fi priviți vor fi priviți	mă voiu fi privit te vei fi privit se va fi privit ne vom fi privit vă veți fi privit se vor fi privit	voiu fi fost privit vei fi fost privit va fi fost privit vom fi fost priviți veți fi fost priviți vor fi fost priviți

MODUL SUBJONCTIV <CONJUNCTIV>

Timpul prezent

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I Plural - singular	să spăl să speli să spele să spălăm să spălați să spele	să mă spăl să te speli să se spele să ne spălăm să vă spălați să se spele	să fiu spălat să fii spălat să fie spălat să fim spălați să fiți spălați să fie spălați
Conjug. II	să văd să vezi să vadă să vedem să vedeți să vadă	să mă văd să te vezi să se vadă să ne vedem să vă vedeți să se vadă	să fiu văzut să fii văzut să fie văzut să fim văzuți să fiți văzuți să fie văzuți

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. III	să prind	să mă prind	să fiu prins
	să prinzi	să te prinzi	să fii prins
	să prindă	să se prindă	să fie prins
	să prindem	să ne prindem	să fim prinși
	să prindeți	să vă prindeți	să fiți prinși
	să prindă	să se prinda	să fie prinși
Conjug. IV	să privesc	să mă privesc	să fiu privit
	să privești	să te privești	să fii privit
	să privească	să se privească	să fie privit
	să privim	să ne privim	să fim priviți
	să priviți	să vă priviți	să fiți priviți
	să privească	să se privească	să fie priviți

MODUL IMPERATIV

Timpul prezent

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I Plural - singular	Pers. II spală	spală-te	fii spălat
	Pers. III spele	spele-se	fie spălat
	Pers. II spălați	spalați-vă	fiți spălați
	Pers. III spele	spele-se	fie spălați
Conjug. II	Pers. II vezi	vezi-te	fii văzut
	Pers. III vadă	vadă-se	fie văzut
	Pers. II vedeți	vedeți-vă	fiți văzuți
	Pers. III vadă	vadă-se	fie văzuți
Conjug. III	Pers. II prinde	prinde-te	fii prins
	Pers. III prindă	prindă-se	fie prins
	Pers. II prindeți	prindeți-vă	fiți prinși
	Pers. III prindă	prindă-se	fie prinși
Conjug. IV	Pers. II privește	privește-te	fii privit
	Pers. III privească	privească-se	fie privit
	Pers. II priviți	priviți-vă	fiți priviți
	Pers. III privească	privească-se	fie priviți

MODUL CONDIȚIONAL <OPTATIV>

Timpul prezent

	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
Conjug. I Plural - singular	aș spăla	m'aș spăla	aș fi spălat
	ai spăla	te-ai spăla	ai fi spălat
	ar spăla	s'ar spăla	ar fi spălat
	am spăla	ne-am spăla	am fi spălați
	ați spăla	v'ați spăla	ați fi spălați
	ar spăla	s'ar spăla	ar fi spălați
Conjug. II	aș vedeă	m'aș vedeă	aș fi văzut
	ai vedeă	te-ai vedeă	ai fi văzut
	ar vedeă	s'ar vedeă	ar fi văzut
	am vedeă	ne-am vedeă	am fi văzuți
	ați vedeă	v'ați vedeă	ați fi văzuți
	ar vedeă	s'ar vedeă	ar fi văzuți
Conjug. III	aș prinde	m'aș prinde	aș fi prins
	ai prinde	te-ai prinde	ai fi prins
	ar prinde	s'ar prinde	ar fi prins
	am prinde	ne-am prinde	am fi prinși
	ați prinde	v'ați prinde	ați fi prinși
	ar prinde	s'ar prinde	ar fi prinși
Conjug. IV	aș privi	m'aș privi	aș fi privit
	ai privi	te-ai privi	ai fi privit
	ar privi	s'ar privi	ar fi privit
	am privi	ne-am privi	am fi priviți
	ați privi	v'ați privi	ați fi priviți
	ar privi	s'ar privi	ar fi priviți

MODURILE IMPERSONALE

Infinitivul prezent

Conjug.	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
I	a spăla	a se spăla	a fi spălat
II	a vedeă	a se vedeă	a fi văzut
III	a prinde	a se prinde	a fi prins
IV	a privi	a se privi	a fi privit

Participiul

Conjug.	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
I Prezent	spălând	spălându-se	fiind spălat
Trecut	—	—	spălat
II Prezent	văzând	văzându-se	fiind văzut
Trecut	—	—	văzut
III Prezent	prinzând	prinzându-se	fiind prins
Trecut	—	—	prins
IV Prezent	privind	privindu-se	fiind privit
Trecut	—	—	privit

Supinul

Conjug.	Forma activă	Forma reflexivă	Forma pasivă
I	—	—	de spălat
II	—	—	de prins
III	—	—	de văzut
IV	—	—	de privit

A D V E R B U L

1. Oamenii priviau **liniștiți** lupta aeroplanelor.
2. Unul din aeroplanе căzu **jos** și arse în întregime.
3. Prietenul sincer te ajută **întodeauna**.

În exemplele de mai sus găsim vorbe ce lămuresc înțelesul verbelor pe lângă care stau astiel avem: **liniștiți** *ce arată modul cum se petrece acțiunea*, **jos** *ce arată locul unde se petrece acțiunea și întodeauna* *ce arată timpul când se petrece acțiunea*. *Toute aceste vorbe nu se pot schimba sunt deci invariabile și stau totdeauna pe lângă verbe și se numesc adverbe.*

Avem trei feluri de adverbe:

1. **Adverbe de mod**, *ce răspund la întrebarea cum? ce fel? pusă la verb*. Exemple de adverbe de mod: **degeaba, bine, înzadar, negreșit, astfel, împreună, altfel, nicidecum**.

2. **Adverbe de loc**, *ce răspund la întrebarea unde? de unde? pe unde? încotro? până unde? pusă la verb*. Exemple: **dincolo, acolo, aici, unde, îndărăt, pretutindeni, nicăeri, sus, jos, înainte, acasă, afară**, etc.

3. **Adverbe de timp**: *răspund la întrebarea când? de când? până când? pusă la verb*.

Exemple de adverbe de timp: **totdeauna, niciodată, eri, mâine, azi, curând, odinioară, adeseaori**, etc.

* * *

1. Capra este **urită**.

2. Epurile fuge **repede**.

Găsim în aceste exemple adjective ce pot fi întrebuințate ca **adverbe de mod** de ex: **urită, repede**.

Deasemenea **adjectivul bun**, se transformă ca **adverb în bine**.

Omul bun este răsplătit **bine**.

1. Ii dăduse ajutor **părintesc**.

2. Se purtase **părintește** cu el totdeauna.

Observăm că **adjectivele terminate în esc** devin **adverbe schimbând terminația esc în este**.

LOCUȚIUNI ADVERBIALE

1. Omul trăește în **păduri** și în **câmpie**.

Iisus muri **zicând** oamenilor: „iertare lor că nu știu ce fac“.

3. Casele se zidesc **vara**.

În propozițiunile de mai sus, **adverbele: în păduri, în câmpie, zicând, vara, sunt exprimate prin substantive cu sau fără prepoziție ori prin participiu prezent și se numesc în aceste cazuri locuțiuni adverbiale**.

COMPARAȚIA ADVERBELOR

Adverbele ca și adjectivele au grade de comparație.

Aceste grade se formează întocmai ca și la adjective.

1. Omul harnic trăește **bine**. (**pozitiv**)

2. Omul inteligent și harnic trăește **mai bine**. (**comparativ**).

3. Omul răbdător, inteligent și harnic trăește **cel mai bine (foarte bine)** (**superlativ**)

Găsim în cele trei exemple adverbul bine ce trece prin gradele de comparație: **pozitiv, comparativ și superlativ**.

Adverbele sunt pe lângă verbe, ceeace adjectivele sunt pe lângă substantive.

SINONIME OMONIME

1. Pe când fugia Maica Domnului de **frica** lui Irod, a ajuns în drumul către Egipt, printr'un loc pustiu.

2. Ea era **obosită** și flămândă, dar nu se oprea din drum.

În frazele de mai sus cuvântul, **frica** poate fi înlocuit cu **teamă**; **obosită** cu **ostenită** și flămândă cu **în-fometată**.

Ce darnic este copilul acesta!

Omul **generos** e iubit de Dumnezeu.

Darnic și **generos** au aproape aceeași însemnare.

Toate cuvintele care au aproape același înțeles se numesc sinonime.

Exemple: **frica** - **teamă**; **obosit** - **ostenit**; **flămând** - **în-fometat**; **mândru** - **semeț**; **puternic** - **viguros** - **tare**; **harnic** - **silitor** - **muncitor**; **darnic** - **generos**; **tăcere** - **liniște**; sunt **sinonime**.

Cuvintele corespunzătoare din diferitele ținuturi sunt tot sinonime **fântână** - **puț**; **cofă** - **doniță**; **oleacă** - **puțin**; **curte** - **ogradă** - **bătătură**.

Asemenea cuvintele noi înrădăcinate în limbă; **narațiune** - **povestire**; **medic** - **doctor**.

- a) 1. Stând lângă sobă ți-ai **pârlit** haina
 2. Ce tare s'a **pârlit** de soare Vasile!
 b) 3. Este un **pârlit** (n'are para în buzunar).
 4. Ține **minte** tot ce-i spui.
 5. **Minte** fără grijă.
 6. Are multă **minte**.

În exemplele date: **pârlit** și **minte** se pronunță la fel însă au înțeles deosebit.

Se numesc omonime toate cuvintele ce au înțeles deosebit, dar se pronunță la fel.

PREPOZIȚIUNEA

1. A nins două zile **din** Crivăț și acum **în** ajun s'a schimbat vântul.

2. Una din plantele cele mai pline **de** șiretenie, **din** câte se găsesc **la** noi este păpădia.

*Partea de cuvânt ce servește să lege două vorbe între ele se numește **prepoziție**. Când este formată dintr'o singură vorbă se numește **prepoziție simplă**, iar când e formată din două prepoziții legate între ele se numește **prepoziție compusă**.*

*În exemplele de mai sus găsim prepoziții simple: **din, în, la, de**. Alte exemple: **cu, lângă, până la, pe de-asaupra, depe**, etc.*

Prepoziția este învariabilă și stă totdeauna în cazul acuzativ.

CONJUNCȚIUNEA

1. Atunci căutară **ei și** la niciunul din capete nu găsiră limbile; **iar**, mesenii înmărmuriră, **căci** ce va să zică asta. (Ispirescu).

2. Tremură **ca** varga **și** se îngălbenise **ca** ceara, nu vezi **că** calicul ăsta este un deșucheat.

Observăm aici că întâlnim vorbele de legătură: **și, iar, ca, că, căci**.

*Cuvintele neschimbătoare ce leagă două propozițiuni sau două părți de propozițiune între ele se numesc **conjuncțiuni**.*

Avem următoarele conjuncțiuni: **dacă, de, unde, când, cum, ca, să, căci, fiindcă, pentru, că, deaceea, nici, sau, ori, ci, însă, iar, dar**.

INTERJEȚIUNEA

1. **Ah!** afurisită lighioană.
2. **Ei, Ei!** strașnic om.
3. **Vai!** ce nenorocire a fost eri.

Cuvintele ce le pronunțăm uneori, chiar fără voie, din cauza unui sentiment mai puternic ce ne îndeamnă la aceia exclamare, se numesc interjețiuni.

Interjecțiile sunt vorbe invariabile ce exprimă un sentiment al nostru, după care obicinuit se pune virgulă sau semnul exclamării,

Exemple: **haț! hait! hai! ho! bre! ah! vai! bravo! așa!** etc.

TABLA DE MATERII

LECTURI DIN AUTORII ROMÂNI

	<u>Pag.</u>
1. Acul și Barosul de <i>I. Creangă</i>	3
2. Furnica de <i>Emil Gârleanu</i>	5
3. Un negustor de imitat de <i>I. Ghica</i>	7
4. Legenda Rânduncii de <i>S. Fl. Marian</i>	8
5. Plugurile de <i>V. Alecsandri</i>	9
6. Vasile Alecsandri	10
7. Patria și Patriotismul de <i>B. Delavrancea</i>	11
8. Roata Lumii de <i>Gr. N. Coatu</i>	14
9. Măgarul și Oglinda de <i>V. Militaru</i>	18
10. Ioan Roată și Cuza-Vodă de <i>I. Creangă</i>	19
11. Privighetoarea de <i>Al. Brătescu-Voinești</i>	24
12. Cetatea-Neamțului de <i>Al. Vlahuță</i>	26
13. Povestea Bujorului de <i>I. Dragoslav</i>	29
14. Steagul nostru de <i>Mircea Rădulescu</i>	32
15. O femeie care a jurat să facă avere (Traducere)	33
16. Eroina dela Jiu (Ecat. Teodoriu) de <i>C. Kirilescu</i>	36
17. Aurul nu este averea ce trebuie să dorim	40
18. La Betleem de <i>Jean Bart</i>	41

	<u>Pag.</u>
19. Muntele Babelor de <i>Al. Vlahuță</i>	44
20. Alexandru Vlahuță	45
21. Sorcova de <i>B. Delavrancea</i>	45
22. După Războiu de <i>M. Lungeanu</i>	51
23. O Vânătoare la Polul Nord. Din «Călătoria lui Nansen»	53
24. Familia	55
25. Domnul Goe de <i>I. L. Caragiale</i>	56
26. Intregirea Neamului	62
27. În ajunul anului nou de <i>Emil Gârleanu</i>	65
28. Emil Gârleanu	68
29. Meșterul orb de <i>C. Negruzzi</i>	69
30. Pupăza și Cioara de <i>V. Militaru</i>	73
31. Pajura de <i>M. Sadoveanu</i>	75
32. Mama Răniților de <i>Gh. Coșbuc</i>	78
33. Breasla Ciobotarilor de <i>N. Iorga</i>	82
34. Biserica Sfinților Fără Nume de <i>V. Eftimiu</i>	84
35. Fierarul și Iisus Christos de <i>I. Sbierea</i>	87
36. Pupăza din teiu de <i>I. Creangă</i>	89
37. Lună ori Soare de <i>Th. Speranță</i>	95
38. Hagi Tudosce de <i>B. Delavrancea</i>	97
39. Henry Ford	104
40. Ruinele Târgoviștei de <i>N. Bălcescu</i>	108

I S T O R I A

1. Legenda înființării Romei	109
2. Origina Poporului Roman	111
3. Religia Romanilor	112
4. Familia, casa și obiceiurile la Romani	115
5. Republica Romană	118
6. Patricieni și Plebei	122
7. Luptele dintre Patricieni și Plebei	124
8. Războaiele și cuceririle făcute de Romani	127
9. Imperiul Roman	132

	Pag.
10. Patriotismul la Romani	136
11. Traian și Romanii strămoșii noștri	138

G E O G R A F I A

1. Africa	142
2. Relieful Africei	144
3. Clima și apele Africei	145
4. Plante și animale în Africa	147
5. Locuitorii Africei	152
6. Statele și coloniile din Africa	154
7. Regiunile de cultură ale plantelor textile	157
8. Despre Africa	159
9. Prin desișul pădurii ecuatoriale din Africa după „I. <i>Simionescu</i> “	161
10. Statele Americii de Nord	163
11. Statele Americii de Sud	166
12. Relieful, apele și lacurile celor două Americi	169
13. Animalele Americii	171
14. Locuitorii Americii după „S. <i>Mehedinți</i> “	174
15. Bogățiile Americii	176
16. Plantele textile din America	178
17. Regiunile însemnate din America	179
18. Niagara după „ <i>Niculescu</i> “	181
19. America centrală	183

Ș T I I N Ț E N A T U R A L E

1. Origina Vermelui de mătase	186
2. Gândacii de mătase	187
3. Albina și Micrea după „C. <i>Kirițescu și Bășnoșeanu</i> “	188
4. Soarele, marele dător de lumină și căldură, lumina este indispensabilă animalelor și plantelor	191
5. Omizile după „C. <i>Kirițescu și Bășnoșeanu</i> “	193
6. Oxigenul	195

	<u>Pag.</u>
7. Aerul și moartea prin asfixie	198
8. Viața Insectelor și grija de copii lor (din cartea de cetire de „P. V. Haneș”)	200
9. Obiceiuri și curiozități din viața insectelor după „C. Kirilescu și Bășnoșeanu”	202
10. Igiena corpului. Bolile de piele	205
11. Locuința	206
12. Plante Aromate	207
13. Plante Medicinale	209
14. Mișcarea Aerului. Vânturile	221
15. Vânturile care suflă la noi	214
16. Plante Textile după „L. Girard”	215
17. Inul traducere din „Andersen”	217
18. Importanța vânturilor. Mori de vânt. Bărci cu pânză.	221
19. Prometeu de „Alex. Odobescu”	222
20. Focul și folosul lui	223
21. Gaze mai ușoare decât aerul	224
22. Baloanel după „I. Niculescu — Brăilățeanu” . . .	227
23. Cărbunele după „Aurel Ianculescu”	231
24. Petrolul	233
25. Presiunea Atmosferică	235
26. Termometrul și Barometrul	236
27. Corpuri bune și corpuri rele conducătoare de căldură după „Niculescu-Brăilățeanu”	238
28. Industria mare la noi	240
29. Puterea emisivă și absorbantă a căldurei: (Camera lui Saussure)	242

G R A M A T I C A

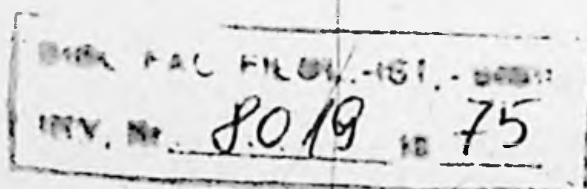
S I N T A X Ă

1. Despre Propozițiuni	251
2. Subiectul și Predicatul	252
3. Fraza	253

	<u>Pag.</u>
Atributul	255
Complementul	256
3. Despre punctuație	258

M O R F O L O G I A

7. Părțile de cuvânt	263
8. Cuvinte flexibile și neflexibile	265
9. Substantivul	266
10. Articolul	268
1. Adjectivul	269
2. Comparația adjectivelor	271
3. Pronumele	272
14. Numeralul	275
15. Verbul	278
16. Conjugarea	280
17. Moduri	284
18. Adverbul	293
19. Sinonime - Omonime	295
20. Prepozițiunea, Conjuncțiunea și Interjecțiunea	296

Carte de Limba Română, pr. cl. I, comerciale elementare, practice și industriale.

de

Natalia

Prejbeanu

Carte de Limba Română, pr. cl. II, comerciale elementare, practice și industriale.

In colaborare cu D-ra *L. Platamona*

Carte de Limba Română, pr. cl. III, comerciale elementare, practice și industriale.

**Carte de Limba Română, pr. cl. I, profesionale, me-
erii și industriale.**

~~Prețul Lei 95~~